

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ : ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Πτυχιακή Εργασία:
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΧΡΟΝΟΥ
ΣΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Δρ. Α. Παπακωνσταντινίδης
Λεωνίδας

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
Α.Μ. : 2002113

ΜΑΪΟΣ 2007

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Μεθοδολογία	5
2. Το μαγαζάκι του χρόνου	6
3. Πρόλογος	8
4. Ευχαριστίες	9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Ελεύθερος Χρόνος 11-22

1.1 Ένα βασικό αξίωμα	12
1.2 Ο χρόνος: Αυτός ο παραμελημένος φίλος μας	12
1.3 Τι σημαίνει ελεύθερος χρόνος	14
1.4 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Ο Ελεύθερος Χρόνος..... 23-60

2. 1 κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης ζωής	24
2. 2 και οι δραστηριότητες που γίνονται κατά τη διάρκεια του	34
2. 3 και η λαϊκή μόρφωση	40
2. 4 και η Εργασία: Ανταγωνισμός ή Συνύπαρξη	42
2. 5 και η Διευθέτηση του χρόνου εργασίας	44
2. 6 και η οικογενειακή συμβίωση	48
2. 7 και η ανανέωση των Κοινωνικών Αξιών	50
2. 8 και η Ανθρώπινη Συμπεριφορά	51
2. 9 και η Ανεργία	53
2.10 και το Μέλλον	55
2.11 Συμπεράσματα	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Μάνατζμεντ και Χρόνος	61-76
3.1 Τι είναι Μάνατζμεντ του Προσωπικού Χρόνου	62
3.2 Ο χρόνος είναι μια σπάνια πηγή	62
3.3 Επικέντρωση της προσοχής στον ελεγχόμενο χρόνο	63
3.4 Τα στάδια για ένα αποτελεσματικό Μάνατζμεντ του Προσωπικού Χρόνου	64
3.5 Ορισμένα Επιπρόσθετα στοιχεία για το σωστό προγραμματισμό του χρόνου	65
3.6 Το Μάνατζμεντ για την εκτέλεση μεγάλων εργασιών ή έργων	67
3.7 Το Μάνατζμεντ στο Δημόσιο	68
3.7.1 Πίνακας Απλούστευσης δραστηριοτήτων	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο Ποσοτικοποιήσεις – Μετρήσεις – Τεχνικές Ανάλυσης	77-84
4.1 Ποσοτικοποιήσεις – Μετρήσεις	78
4.2 Τεχνική Αξιολόγησης και Αναθεώρησης του Προγράμματος (P.E.R.T.)	80
4.2.1 Δίκτυο P.E.R.T.	81
4.3 Επίπεδα Ανάλυσης Δημόσιας Υπηρεσίας	82
4.4 Τεχνικές Αναλύσεις	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.)	85-97
5.1 Ο ρόλος των Ο.Τ.Α.	86
5.2 Εργαλεία Μάρκετινγκ που χρησιμοποιούνται από τους Ο.Τ.Α.	87
5.3 Κέντρα πληροφόρησης νέων	89
5.4 Προγράμματα φιλοξενίας	90
5.4.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ».: ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	91
5.4.2 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ	94

5.4.3	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	95
5.4.4	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	95
5.4.5	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟΥ	95
5.4.6	ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗ ΝΕΩΝ (WORLD YOUTH CAMP)	95
5.4	Αδελφοποιήσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών Δήμων	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο Κοινωνική Πρόνοια στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης 98-106

6.1	«Βοήθεια στο Σπίτι»	98
6.2	Η Κοινωνική Αλληλεγγύη είναι χρέος όλων μας	101
6.3	Εφαρμογή του Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» στο Δήμο Ζωγράφου	102
6.4	Η Τεχνολογία στην Υπηρεσία της Κοινωνικής Πρόνοιας	104
6.5	Εφαρμογή Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (G.I.S.) σε δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο Η Ανάπτυξη στις Τοπικές Κοινωνίες 108-115

7.1	Η Έννοια της ανάπτυξης	108
7.2	Η έννοια της τοπικής κοινωνίας	109
7.3	Η έννοια της Τοπικής Ανάπτυξης	109
7.4	Τα χαρακτηριστικά της Τοπικής Ανάπτυξης	110
7.5	Ο Στόχος της Ανάπτυξης	113
7.5.1	Ο Στόχος της Ανάπτυξης (Διαγραμματικά)	115

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

♦	Πρόλογος	117
♦	Έρευνες	118-157
①	Έρευνα 1 ^η ΧΡΟΝΟΣ ΓΕΝΟΥΣ ΘΗΛΥΚΟΥ Το φύλο του ρολογιού	118
①	Έρευνα 2 ^η Πώς περνάτε τις ελεύθερες ώρες; Πανευρωπαϊκή έρευνα για τη «χρήση του χρόνου»	120
①	Έρευνα 3 ^η Παιδί και ελεύθερος χρόνος	121

① Έρευνα 4 ^η Η επίδραση των διάφορων μορφών εκπαίδευσης του Δημοτικού Σχολείου στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών- Μια εμπειρική έρευνα σε 360 μαθητές της Αθήνας –	124
① Έρευνα 5 ^η Έρευνα δείχνει ότι το 86% των νέων μοιράζει τον χρόνο του μεταξύ σχολείου, φροντιστηρίου ή ιδιαίτερων μαθημάτων	129
① Έρευνα 6 ^η Μια έρευνα στην οποία συμμετέχουν μαθητές από τρεις τάξεις του 4 ^{ου} Ενιαίου λυκείου του Δήμου Ζωγράφου, χωρίς κάποια συγκεκριμένη επιλογή, ηλικίας 16-18 χρόνων.	131
① Έρευνα 7 ^η Ελεύθερος Χρόνος των Μαθητών	137
① Έρευνα 8 ^η Η Διαχείριση του Ελεύθερου Χρόνου των φοιτητών.	140
◆ Τι ευκαιρίες προσφέρει η Πόλη μου (ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ) στους νέους για την αξιοποίηση του Ελεύθερου Χρόνου	157
◆ Συμπεράσματα	158
▪ Γιατί είναι απαραίτητος ο Ελεύθερος Χρόνος – Αίτια	159
▪ Αρνητικές Επιπτώσεις από την όχι καλή χρήση του Ελεύθερου Χρόνου	160
▪ Θετικά Αποτελέσματα από: Α) Σωστή Επιλογή τρόπων και μέσων Β) Καλή Αξιοποίηση του Ελεύθερου Χρόνου	150
◆ ΕΠΙΛΟΓΟΣ	161
◆ ΠΗΓΕΣ	162-163
I. <u>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	162
II. <u>ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	162
III. <u>ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ</u>	163
◆ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	164-181

Εισαγωγή

Η προοδευτική μείωση του χρόνου εργασίας στη διάρκεια του 20ού αιώνα οδήγησε στην εμφάνιση ενός νέου χρόνου, που προκύπτει από τη διαφορά του καθημερινού χρόνου και του χρόνου που απαιτείται για την εργασία, τον ύπνο, την ξεκούραση και την ανανέωση των δυνάμεων των εργαζομένων. Ο νέος αυτός χρόνος, που αποτελεί απαραίτητο και αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, καθιερώθηκε ως «ελεύθερος χρόνος».

Σ' αυτόν τον ελεύθερο χρόνο κάθε άνθρωπος έχει, την ελευθερία να ικανοποιεί τις προσωπικές του ανάγκες, να καταγίνεται με τα προσωπικά του ενδιαφέροντα και να κάνει αυτό που θέλει, χωρίς να αισθάνεται την πίεση του χρόνου. Το τι θέλει να κάνει ο καθένας στον ελεύθερο χρόνο του, προσδιορίζεται σε σημαντικό βαθμό από την ατομική του ιδιαιτερότητα και τις εσωτερικές του ανάγκες, καθώς και από τις συνθήκες που διαμορφώνονται και επικρατούν στο περιβάλλον του, το οποίο αποτελεί σχεδόν τον αποκλειστικό παράγοντα διαμόρφωσης της ποσοτικής διάστασης του ελεύθερου χρόνου, αλλά και σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της ποιοτικής του διάστασης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αρχικά μελέτησα την έννοια Ελεύθερος Χρόνος από πληροφορίες, κείμενα, συζητήσεις ανταλλάσσοντας εμπειρίες με τους ανθρώπους που βρίσκονται μέσα στο οικογενειακό, φιλικό, εργασιακό μου περιβάλλον.

Στη συνέχεια χώρισα τις εργασίες που έπρεπε να γίνουν σε υποομάδες .

- 1η Ομάδα: Συλλογής πληροφοριών, εντύπων
- 2η Ομάδα: Σύνταξης Ερωτηματολογίου
- 3η Ομάδα: Δημοσιογραφίας (Συνεντεύξεων)
- 4η Ομάδα: Επεξεργασίας Στατιστικών Στοιχείων
- 5η Ομάδα: Καλλιτεχνίας

Η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε για την περάτωση της παρακάτω εργασίας στηρίχθηκε κυρίως , στη χρήση πρωτογενών πηγών το υλικό που συγκεντρώθηκε για τις έρευνες είναι από συμπληρωμένα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν μαθητές, φοιτητές, κ.α., από στήλες βιβλίων, περιοδικών, από φωτογραφίες, επίσης από φορείς του τόπου μου που επισκέφτηκα όπως: Δήμος Ζωγράφου, Υπεύθυνο του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Ζωγράφου, Υπεύθυνο Αθλητισμού Δήμου Ζωγράφου, Υπεύθυνη Ενημέρωσης - Επικοινωνίας Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων και Κοινωνικής Πρόνοιας, τα σχολεία, εκκλησία.

Ακόμη η μεθοδολογία στηρίχθηκε κατά το μεγαλύτερο και πιο σημαντικό της μέρος σε Δευτερογενείς Πηγές. όπως Το υλικό που συγκεντρώθηκε ήταν από ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία, ηλεκτρονικές σελίδες στο διαδίκτυο, εφημερίδες, περιοδικά.

Το μαγαζάκι

ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Κάποτε, στη γωνία ενός μικρού δρόμου μιας μικρής πόλης, υπήρχε ένα πολύ συμπαθητικό μαγαζάκι, που είχε μια ιδιαιτερότητα. Το εμπόρευσμά του δεν ήταν προς πώληση. Προσφερόταν σε όλους από έναν καλοσυνάτο καταστηματάρχη. Το μόνο που ζητούσε από τους πελάτες ήταν να του δώσουν ότι είχε ευχαρίστηση ο καθένας, ώστε να μπορεί να περνά καλά αυτός και η οικογένειά του.

Η κίνηση στο μαγαζάκι ήταν αυξημένη για πολύ καιρό. Οι πελάτες έβγαιναν χαρούμενοι, κρατώντας τα δε ματάκια με το πολύτιμο περιεχόμενό τους: τον χρόνο! Ακριβώς. Το εμπόρευμα αυτού του ιδιαίτερου μαγαζιού ήταν ο χρόνος! Πάντα υπήρχε η ευκαιρία να απολαύσει κανείς το χρόνο που έπαιρνε, ανάλογα με την επιθυμία του. Καφεδάκι με φίλους ή κουβεντούλα, βόλτα ή χάζι. Οι δουλειές πήγαιναν καλά. Ο καταστηματάρχης ήταν ευχαριστημένος. Είχε, μάλιστα, φυλάξει στην αποθήκη του μαγαζιού ένα αρκετά μεγάλο πακέτο για τον εαυτό του, με σκοπό να το χρησιμοποιήσει με την κατάλληλη ευκαιρία. Προς το παρόν, εκμεταλλευόταν μερικές ανάσες χρόνου για να τις περνά με την οικογένειά του.

Με την πάροδο του χρόνου, όμως, οι ανάγκες των ανθρώπων αυξήθηκαν. Νέα προϊόντα βγήκαν στην αγορά και νέες υπηρεσίες για την ικανοποίηση όλων των επιθυμιών. Επιθυμίες που έγιναν ανάγκες. Υπηρεσίες που για να τις έχει κανείς έπρεπε να τις πληρώνει ανάλογα. Προϊόντα που για να τα αποκτήσει έπρεπε και να μπορεί να τα αγοράσει. Η προσφορά μεγάλη. Η ζήτηση εξίσου μεγάλη. Οι τιμές είχαν πάρει την ανιούσα. Έτσι το κυνήγι του χρήματος έγινε αναγκαίο κακό.

Ο καταστηματάρχης μας είχε κι ,αυτός περισσότερες ανάγκες από πριν. Ή νόμιζε ότι είχε. Για να εξακολουθεί, συνεπώς να ζει αυτός και ,η οικογένειά του καλά, άρχισε να πουλάει τον χρόνο που άλλοτε πρόσφερε δωρεάν. Στην αρχή σε λογική τιμή, αργότερα πιο ακριβά. Βλέπετε, οι ανάγκες γίνονταν όλο και περισσότερες. Η τιμή ανέβηκε τελικά στα ύψη, όμως η επιθυμία για απόκτηση ήταν εξίσου δυνατή. Ο χρόνος, αν και η συσκευασία του είχε περιοριστεί στην ελάχιστη δυνατή δόση, δεν είχε χάσει καθόλου από την αξία του. Ωστόσο, η κατάλληλη ευκαιρία για αξιοποίηση του από τον αγοραστή πάντα αργούσε να έρθει. Πάντα προηγείτο κάτι άλλο. Οι πληρωμές για τα προς το ζην ήταν φυσικά η άμεση προτεραιότητα όλων!

Ο καταστηματάρχης μας ένιωθε, όπως και πολλοί άλλοι, την ανάγκη να κινείται στις προσταγές της εποχής. Έτσι, επειδή τα νέα αυτοκίνητα που κυκλοφόρησαν γίνονταν όλο και πιο ελκυστικά, άλλαζε μοντέλο κάθε χρόνο. Έπαιρνε καινούργια παιχνίδια, στα παιδιά του μέρα παρά μέρα, ώστε να αναπληρώσει την έλλειψη παρουσίας του στο σπίτι. Η παρουσία του στο μαγαζί ήταν συνεχής. Ως καλός έμπορος, είχε μάθει τους κανόνες του marketing. Σχέδια για καλύτερη προώθηση του εμπορεύματος στριφογύριζαν στο μυαλό του. Ιδέες

που για να εφαρμόσουν οι πελάτες θα έπρεπε να πληρώνουν ακριβά. Ο χρόνος που θα αγοραζόταν θα έπρεπε να συμπτυχθεί, ώστε να χωρέσει μέσα του και μια δεύτερη ή τρίτη δουλειά, που να επιφέρει περισσότερα χρήματα! Η μόδα, βλέπετε, επέβαλε sra, πολυτελείς κρουαζιέρες και σουσι. Το περπάτημα στην παραλία, το πικ - νικ στο βουνό, η «μεζεδοκατάσταση» στο σπίτι με φίλους δεν ήταν πια σικ...

Προτεραιότητα του ήταν τώρα η επέκταση του μαγαζιού του και το άνοιγμα ενός καινούριου. Το μικρό μαγαζάκι του χρόνου έπρεπε να γίνει όλο και πιο μεγάλο. Κι ο χρόνος ο φυλαγμένος στην αποθηκούλα; Πού καιρός για αυτόν! Τα σχέδια του ήρωά μας απαιτούσαν ολοένα και περισσότερες ώρες δουλειάς. Είχε γίνει μονίμως κακόκεφος και ιδιότροπος. Δεν υπήρχε πλέον καιρός για «επουσιώδη» πράγματα, όπως λίγο παιχνίδι με τα παιδιά του, μια αγκαλιά στη σύντροφό του ή ένα τηλεφώνημα σε κάποιον φίλο.

Έτσι πέρασαν τα χρόνια. Όταν πια αποφάσισε ν' αποσυρθεί, πήγε στην αποθηκούλα που είχε κρύψει το πακέτο με τον χρόνο του. Τι να τον κάνει όμως; Με τον τρόπο ζωής που είχε επιλέξει, είχε μείνει πια μόνος του. Χωρίς οικογένεια, χωρίς φίλους, χωρίς τίποτα! Άνοιξε αργά - αργά το περιτύλιγμα και άφησε τον χρόνο να πετάξει μακριά; Έσκυψε το κεφάλι και του έφυγε ένας αναστεναγμός. Δεν είχε διάθεση πια για τίποτα.

Ένας αετός πέρασε εκείνη τη στιγμή πάνω από την πόλη. Είδε το χρόνο που πέταγε ψηλά κι έτρεξε και τον τσάκωσε με το ράμφος του. «Θαυμάσια», σκέφτηκε, «ώρα να ξεκουραστώ λιγάκι». Και πήγε και κάθισε σ' ένα βράχο ψηλό, για να δει το ηλιοβασίλεμα. Τέτοια ευκαιρία δεν θα την έχανε με τίποτα. Αυτή η εικόνα θα του έδινε φτερά για να πετά πιο ψηλά, πιο δυνατά, πιο γρήγορα!

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τον ελεύθερο χρόνο ασχολούμαι γύρω στα τέσσερα χρόνια. Μη με ρωτήσετε γιατί – ίσως η αιτία είναι μια ανάλογη εργασία που έκανα το Φεβρουάριο του 2003 για ένα προαιρετικό μάθημα. Από όλες τις δημοσιεύσεις επάνω στο θέμα (βιβλία, μελέτες, ειδικά άρθρα, δημοσκοπήσεις κτλ) τις οποίες έχω διαβάσει μέχρι σήμερα, από τις ιδιωτικές συζητήσεις που είχα με ανθρώπους που μπορούν να έχουν υπεύθυνη γνώμη, πάνω στο θέμα πείσθηκα ότι η σημασία του ελεύθερου χρόνου στα χρόνια που έρχονται θα είναι τεράστια..

Ο λόγοι για τους οποίους έγινε δυνατή η επέκταση του ελεύθερου χρόνου στις μεγάλες μάζες των εργαζομένων είναι πολλοί :

- Η συνεχιζόμενη, στο δυτικό τουλάχιστον κόσμο, αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος επιτρέπει όλο και μεγαλύτερο αριθμό ατόμων να φτάνουν και να ξεπερνάνε το ελάχιστο όριο «αξιοπρεπούς» διαβίωσης, πέραν από το οποίο και μόνον υπάρχει η έννοια του ελεύθερου χρόνου.
- Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, πιο εξειδικευμένης τεχνογνωσίας και καλύτερου «management» έχουν ως συνέπεια τη διαρκή αύξηση της παραγωγικότητας, η οποία όμως έχει «βαρύ» τίμημα την παράλληλη αύξηση της ανεργίας. Γεννιέται έτσι μια ιδιαίτερη κατηγορία ελεύθερου χρόνου, ο οποίος κατά έναν τρόπο δημιουργείται «ερήμην» των χρηστών του!
- Γενικότερα, η βαθιά επιθυμία αλλά και η δυνατότητα πλέον όλο και περισσότερων ανθρώπων να ζήσουν, με τη σωστή χρήση του ελεύθερου χρόνου, μια πιο ευχάριστη ζωή, έστω και αν επιλέξουν να δουλεύουν αλλά και να αμείβονται λιγότερο.

Το θέμα του ελεύθερου χρόνου πήρε την εκρηκτική του μορφή τα τελευταία 20 με 30 χρόνια. Παρ' όλες τις μελέτες και τις έρευνες που έχουν γίνει στα χρόνια αυτά – κυρίως στη Γαλλία και στις αγγλοσαξονικές χώρες – και οι οποίες καλύπτονται τώρα από μια πλούσια βιβλιογραφία, η κοινωνιολογική έρευνα επάνω στον ελεύθερο χρόνο είναι, συγκριτικά, ακόμα πολύ πίσω, σε σχέση με την κοινωνιολογική έρευνα πάνω στην εργασία. Περιμένουμε όμως, με κάποια βεβαιότητα, ότι πολλά ακόμη σχετικά με το θέμα θα έρθουν στην επιφάνεια τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Πολλές από τις απόψεις που θα αναπτυχθούν εδώ στηρίζονται σε έρευνες και δημοσκοπήσεις που έγιναν στις χώρες που ανάφερα παραπάνω. Στην Ελλάδα έχει γίνει μια πολύ αξιολογη προσπάθεια, ιδιαίτερα για τον ελεύθερο χρόνο των νέων, και έχουν κυκλοφορήσει μερικά πολύ ενδιαφέροντα βιβλία.

Βέβαια, ελπίζω να προκύψει σαν αβίαστο συμπέρασμα από τα όσα θα ακολουθήσουν, η τελική ευθύνη των επιλογών και στον τομέα του ελεύθερου χρόνου, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τόσα και τόσα άλλα πράγματα, ανήκει στον αναγνώστη δηλαδή σε εσάς.

Ευχαριστίες

Σ' αυτήν μου την προσπάθεια υπάρχουν αρκετοί που μου πρόσφεραν τον πολύτιμο χρόνο τους για χρήσιμες υποδείξεις, καθώς και για την παροχή στοιχείων. Είμαι υποχρεωμένη και ευχαριστώ τους :

- ◆ Υπεύθυνη Ενημέρωσης - Επικοινωνίας Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων και Κοινωνικής Πρόνοιας κ. Τώνια Καλύβα
- ◆ Υπεύθυνο του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Ζωγράφου, κ. Δημήτριο Αμπαζή
- ◆ Υπεύθυνη Νεολαίας και Άθλησης Δήμου Ζωγράφου, κ. Βάλια Τσουροπλή
- ◆ Όλα τα σχολεία. για την πρόθυμη προσφορά βοήθειας και συνεργασίας

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μας που με βοήθησαν στην διεκπεραίωση έρευνας «**Έρευνα 8^η** : Η Διαχείριση του Ελεύθερου Χρόνου των φοιτητών» συμπληρώνοντας το ερωτηματολόγιο το οποίο τους έδωσα.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω την καθηγήτή μου κ. Λεωνίδα Παπακωνσταντινίδη ο οποίος μου έδωσε το κίνητρο να ασχοληθώ με την έννοια του ελεύθερου χρόνου όταν βρίσκoμoυν στο Β' Εξάμηνο στο μάθημα Τοπική Ανάπτυξη. Με την καθοδήγηση του με βοήθησε πολύ σ' όλη την πορεία της εργασίας μου.

Μελλοντική Εαρίδα

Ελεύθερος Χρόνος

1.1 ΕΝΑ ΒΑΣΙΚΟ ΑΞΙΩΜΑ

Προτάσσω μια βασική θεμελιώδη για μένα αρχή, στην οποία πιστεύω βαθύτατα και πάνω στην οποία θα στηριχθεί ότι ακολουθεί: Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες του δυτικού κόσμου, «κανείς απολύτως άνθρωπος ούτε μπορεί ούτε πρέπει να επιβάλει σε άλλους ανθρώπους τη δική του συνταγή της 'ευτυχίας'». Ο κάθε άνθρωπος γεννιέται, μεγαλώνει και πεθαίνει, διαλέγοντας ο ίδιος αυτό που κατά τη γνώμη του, του φέρνει χαρά και ικανοποίηση και κατ' επέκταση την «ευτυχία». Αυτό που για μένα είναι χαρά και απόλαυση, για την οικογένεια μου, τους φίλους μου μπορεί να φαίνεται σαν μια ανιαρή και καταναγκαστική εργασία. Πικρές εμπειρίες μας λένε ότι, οποτεδήποτε στην ιστορία των κοινωνιών επιχειρήθηκε αγνόηση του αξιώματος αυτού, το τίμημα υπήρξε πάρα πολύ βαρύ. Και ετούτο, γιατί στις μη δημοκρατικές χώρες, η συνταγή της «ευτυχίας» σερβίρεται έτοιμη από τις εξουσιαστικές δυνάμεις της κοινωνίας: κόμμα, κράτος, θρησκεία κλπ.

Φέρνω, ως παράδειγμα ένα πολύ απλό και κοινότυπο περιστατικό από την καθημερινή ζωή: Όλοι μας έχουμε συναντήσει, κάποιο σούρουπο σε κάποιον απόμερο τόπο, έναν ερασιτέχνη ψαρά να κάθεται ακίνητος, ώρες ατελείωτες, με μια πετονιά, προσδοκώντας το τσίμπημα ενός ψαριού. Σίγουρα θα έχετε διερωτηθεί πολλοί από εσάς «μα είναι δυνατόν αυτή η μονότονη απασχόληση να προκαλεί σε αυτόν τον άνθρωπο ικανοποίηση και ευχαρίστηση;» Και όμως, αυτός ο άνθρωπος κλείνει μια ώρα αρχύτερα το γραφείο του, την επιχείρησή του και τρέχει να βρεθεί, όσο μπορεί πιο γρήγορα, σε αυτό το μέρος για να απολαύσει αυτήν την επιθυμία του, κάτι βέβαια που για όλους τους άλλους είναι εντελώς αδιανόητο.

1.2 Ο ΧΡΟΝΟΣ : ΑΥΤΟΣ Ο ΠΑΡΑΜΕΛΗΜΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣ ΜΑΣ

Είναι γνωστή, από τα παλιά χρόνια, η έντονη τάση των κατοίκων της Ανατολής προς το φιλοσοφικό στοχασμό. Ο Voltaire γράφει – στα 1747 – ένα ανατολίτικο παραμύθι με ήρωα ένα σοφό δάσκαλο, τον Zadig. Αυτός μια μέρα βάζει στους φίλους του το παρακάτω αίνιγμα: «Ποιο από όλα τα πράγματα στον κόσμο είναι συγχρόνως το πιο μακρύ και το πιο βραχύ, το πιο ταχύ το πιο αργό, το πιο διαιρετό και το πιο εκταμένο, το πιο παραμελημένο, αλλά και το πιο ποθητό, χωρίς το οποίο τίποτα δεν μπορεί να γίνει και το οποίο καταβροχθίζει καθετί που είναι μικρό και ζωογονεί καθετί που είναι μεγάλο;». Ο πρώτος από την παρέα πήρε το λόγο είπε ότι ένας άνθρωπος, όπως αυτός, δεν καταλαβαίνει τίποτα από αινίγματα. Άλλοι μίλησαν με τη σειρά τους και είπαν ότι η απάντηση στο αίνιγμα – ερώτηση είναι ο πλούτος, άλλοι η γη, άλλοι το φως. Ο Zadig ξαναπήρε το λόγο τελευταίος και είπε πως η απάντηση ήταν ο ΧΡΟΝΟΣ. Και εξήγησε: «τίποτα δεν είναι πιο μακρύ, γιατί είναι το μέτρο της αιωνιότητας, τίποτα δεν είναι πιο βραχύ, γιατί λείπει από όλα τα σχέδια μας, τίποτα δεν είναι πιο αργό, για όποιον περιμένει τίποτα δεν είναι πιο ταχύ για όποιον χαίρεται, ξαπλώνεται μέχρι το άπειρο σε απειροελάχιστα τεμάχια, όλοι οι άνθρωποι δεν τον φροντίζουν αλλά και όλοι λυτούνται όταν τον χάσουν, τίποτα δεν

γίνεται χωρίς αυτόν, σε κάνει να ξεχάσεις το καθετί που είναι ανάξιο της υστεροφημίας, απαθανατίζει όμως τα μεγάλα γεγονότα».

Η παρέα συμφώνησε πως ο σοφός δάσκαλος είχε δίκαιο....

Αν θέλουμε να δώσουμε ένα πολύ απλό ορισμό του χρόνου, θα λέγαμε ότι αυτός είναι το πράγμα εκείνο το οποίο μας δίνει τη δυνατότητα να μετράμε τον κάθε μετασχηματισμό.

Ο χρόνος είναι «αρωγός» μας δίνει μια βοήθεια, μιαν «αναπνοή» την οποία έχουμε ανάγκη, είναι «εδώ», είναι διαθέσιμος και προορίζεται για «χρήση». Είτε είσαι πλούσιος επιχειρηματίας είτε άνεργος, ιδιοφυΐα ή βλάκας, ισχυρός ή αδύνατος, έχεις ακριβώς τον ίδιο χρόνο στην διάθεσή σου. Το παράδοξο που συμβαίνει με το χρόνο είναι ότι, ενώ ο καθένας τον διαθέτει στην «ολότητα» του σπανίζουν εκείνοι που παραδέχονται ότι έχουν αρκετόν από αυτόν στη διάθεσή τους.

Σε αντίθεση με τα άλλα αγαθά, δεν μπορούμε ούτε να πουλήσουμε ούτε να τον αγοράσουμε, ούτε να τον δανείσουμε ούτε να τον κλέψουμε, ούτε να τον αποθηκεύσουμε ούτε να τον εξοικονομήσουμε. Το μόνο που μπορούμε είναι να γίνουμε «χρήστες» του χρόνου. Είναι το πιο ακριβό αγαθό, αλλά ταυτόχρονα το πιο δημοκρατικό μοίρασμα.

Σήμερα, οι περισσότεροι από εμάς κάνουμε κακή χρήση του χρόνου μας και δεν ξέρουμε ότι και αυτός έχει ανάγκη από φροντίδα. Πολύ περισσότεροι άνθρωποι παραπονιούνται για έλλειψη χρόνου παρά χρήματος ή πράσινου ή ελευθερίας. Σε μια δημοσκόπηση που έγινε στη Γαλλία το 1981, ποσοστό 43% από αυτούς που ρωτήθηκαν απάντησε ότι θεωρεί ως κυριότερη στέρησή του την έλλειψη χρόνου, ενώ μόνο το 25% απάντησε ότι θεωρεί το χρήμα. Έχει γίνει πια συνείδηση ότι, μαζί με την ΥΓΕΙΑ, ο ΧΡΟΝΟΣ είναι ο μοναδικός αληθινός πλούτος μας.

Μήπως αληθεύει ότι η έλλειψη χρόνο είναι η «αρρώστια του αιώνα»; Πολύ περισσότερο από το χρήμα, ο χρόνος ταυτίζεται με τη ζωή, «είναι η ζωή». Τις τελευταίες μόλις δεκαετίες, εάν όλο και μεγαλύτερο μέρος των συνανθρώπων μας κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της υγείας του και να διασφαλίσει μια σχετική υλική ευμάρεια. Η προσεχής κατάκτηση πρέπει να είναι εκείνη του χρόνου. Το εγχείρημα δεν είναι εύκολο, γιατί οι επιστήμες και η τεχνική ελάχιστα μπορούν να βοηθήσουν σε αυτή την πρόκληση.

Όπως συμβαίνει με όλα τα σημαντικά πράγματα στη ζωή, η διδασκαλία στο σχολείο, όπως αυτή γίνεται σήμερα, δεν βοηθάει στο να μάθεις να χρησιμοποιείς καλά το χρόνο σου. Το ίδιο ισχύει και με την ικανότητα να συλλογίζεσαι, να αγαπάς χωρίς υστεροβουλία, να γνωρίσεις καλά τον εαυτό σου, να ανατρέφεις σωστά τα παιδιά σου, να χρησιμοποιείς έξυπνα το χρήμα σου και, τελευταίο να μάθεις να πεθάνεις. Είμαστε, λοιπόν, κατά ένα μεγάλο ποσοστό και αυτοδίδακτοι. Εκτός από τη γνώση απαιτείται και άσκηση, συνδυασμένα αυτά τα δύο αποτελούν μια πλούσια πηγή εσωτερικής ικανοποίησης.

Για να χρησιμοποιήσει λοιπόν κανείς καλύτερα το χρόνο του, μια και αυτός είναι περιορισμένος, πρέπει να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και να πληροφορηθεί καλύτερα για αυτά που η ζωή έχει να του προτείνει. Όσο πιο ικανός είναι κανείς να υπολογίσει έγκαιρα το χρόνο που θα καταναλώσει μια δραστηριότητά του, τόσο τα πράγματα εξελίσσονται σύμφωνα με τις προβλέψεις του, χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες.

Είπαν ότι ο χρόνος μοιάζει με ένα γενναιόδωρο άνθρωπο και ότι πρέπει να τον έχει κανείς φίλο. Αλλά για να γίνει κανείς φίλος του χρόνου, πρέπει να τον χρησιμοποιεί όπως αρμόζει σε ένα φίλο, δηλαδή αφιερώνοντας του ένα κομμάτι από το χρόνο του...

1.3 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Ο ελεύθερος χρόνος σαν κοινωνική και κοινωνιολογική έννοια, εμφανίστηκε στις αρχές του αιώνα μας και απασχόλησε κυρίως τους γάλλους κοινωνιολόγους Emile Durkheim, Marcel Mauss και George Gurvitch. Στον τελευταίο οφείλεται και η ιδέα της πολλαπλότητας των κοινωνικών χρόνων.

Μια πρόταση ταξινόμησης, που βασίζεται σε αυτήν την πολλαπλότητα, η οποία έχει γίνει αποδεκτή από τις χώρες της Βορείου Αμερικής, την Ιαπωνία και την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι αυτή που προτείνει την υποδιαίρεση του «ολικού ημερήσιου χρόνου» τον οποίο διαθέτει το κάθε άτομο σε τέσσερις «μερικότερους χρόνους», ανάλογα με τη χρήση του χρόνου που γίνεται :

- ✚ Προσωπικός ή φυσιολογικός χρόνος : αναλώνεται σε ύπνο, διατροφή, φροντίδες του σώματος.
- ✚ Επαγγελματικός χρόνος : αφορά το χρόνο της επαγγελματικής δραστηριότητας και τις μετακινήσεις.
- ✚ Οικιακός χρόνος : υποχρεωτικές εργασίες στο σπίτι
- ✚ Ελεύθερος χρόνος

Από στατιστικά στοιχεία του 1985 και για τις χώρες που προανέφερα, η διάρκεια των «μερικών» αυτών χρόνων ποικίλλει ανάλογα με την κατηγορία του πληθυσμού στην οποία αντιστοιχεί η έρευνα : σε εργαζομένους ή άνεργους, σε νέους, μεσήλικες ή σε άτομα τρίτης ηλικίας, σε άνδρες ή σε γυναίκες κλπ.

Ανάλογα επίσης με το αν τη χρήσης του χρόνου του μοιράζεται κανείς με άλλα άτομα και με το αν έχει θετικές ή όχι επιπτώσεις στην κοινωνία, έχουμε μια άλλη ταξινόμηση:

- Ο προσωπικός χρόνος: αφιερωμένος ολοκληρωτικά στο άτομο. Κάθε δραστηριότητα κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου αφορά μόνο τον ίδιο. Αναλώνεται για φαγητό, ύπνο, φυσική άσκηση, κηπουρική, διασκέδαση κλπ και γενικά αφορά κάθε προσωπική δραστηριότητα, χωρίς οποιαδήποτε επίπτωση «προς τα έξω».
- Ο ημι - ομαδικός χρόνος : αφιερωμένος στην οικογένεια, στους φίλους, στους γείτονες. Είναι ένας χρόνος σχέσεων και ανταλλαγών και διακρίνεται για τη χαρά που αισθάνεται να ζεις με τους συνανθρώπους σου.
- Ο κοινωνικός χρόνος ή χρόνος κοινωνικής ωφέλειας: είναι ο χρόνος κατά τη διάρκεια του οποίου οι δραστηριότητες του ατόμου έχουν «εξωστρεφείς» επιπτώσεις στην κοινωνία.

Τέλος μέσα από τις πολλές διαφορετικές απόψεις, μπορούμε να ξεχωρίσουμε μια πολύ γενική ταξινόμησης που κάνει ο κοινός άνθρωπος για τη δική του ευκολία:

- ❖ Τους αναγκαστικούς, υποχρεωτικούς χρόνους: τέτοιοι είναι π.χ. ο χρόνος της εργασίας – ο οποίος περιλαμβάνει και τους «νεκρούς» χρόνους των διαδρομών μετάβασης και επιστροφής -, ο ελάχιστος φυσιολογικός χρόνος (για ύπνο, διατροφή, προσωπικές ανάγκες και φροντίδες κλπ.), ο ελάχιστος χρόνος οικιακής απασχόλησης τον οποίο είναι υποχρεωμένο να διαθέσει το κάθε άτομο (π.χ. νοικοκυριό, ανατροφή παιδιών κλπ) και, τέλος, ο χρόνος υποχρεωτικής εκπαίδευσης (χρόνος σπουδών, χρόνος επαγγελματικής κατάρτισης κλπ)
- ❖ Τους μη αναγκαστικούς και μη υποχρεωτικούς χρόνους : αυτοί περιλαμβάνουν την ελεύθερα επιλεγμένη οικιακή εργασία (μαστορέματα, κηπευτική, ράψιμο, πλέξιμο κλπ), τους χρόνους συμμετοχής στην κοινωνική ζωή (συναναστροφές, πολιτική, συνδικαλισμός κλπ) και, τέλος, τους χρόνους για διάφορες άλλες δραστηριότητες οι οποίες στοχεύουν στην προσωπική ανέλιξη του κάθε ατόμου.

Θα μπορούσαμε επομένως, σε μια πρώτη προσέγγιση, να θεωρήσουμε τον ελεύθερο χρόνο ως ένα αγαθό μη «επιβαλλόμενο έξωθεν», το οποίο όμως, μέσα από δραστηριότητες ελεύθερα επιλεγμένες, συμβάλλει στην πορεία προς την αυτονομία και την ολοκλήρωση των ατόμων.

Στην προσέγγιση μας αυτή, η έννοια του ελεύθερου χρόνου εμπεριέχει όλες εκείνες τις δραστηριότητες για τις οποίες θα μιλήσουμε αναλυτικά στα παρακάτω εμπεριέχει επίσης το χρόνο άσκησης της θρησκευτικής πρακτικής – με την προϋπόθεση ότι αυτή προέρχεται από ίδια επιθυμία και όχι από επιβολή – καθώς και το χρόνο της πρόσθετης ατομικής μόρφωσης, μέσα από ελεύθερες ατομικές επιλογές.

Η ανάπτυξη του ελεύθερου χρόνου στις βιομηχανικές χώρες είναι ένα από τα μεγάλα γεγονότα του 20ού αιώνα. Ακόμη και οι Ιάπωνες, γνωστοί για τη φανατική προσήλωση τους στην αξία της εργασίας, άρχισαν να εκτιμούν τον ελεύθερο χρόνο σαν «αγαθό» και να ασχολούνται, από κάμποσα τώρα χρόνια, με τα ωφελήματα που προσκομίζει, αλλά και με τα προβλήματα που δημιουργεί. Με τις όλο και ταχύτερες τεχνολογικές αλλαγές, το φαινόμενο αποκτά όλο και μεγαλύτερη κοινωνική σημασία. Έτσι, η μελέτη με αντικείμενο τον τρόπο χρησιμοποίησης αυτού του «απελευθερωμένου» χρόνου και τις βαθύτερες αλλαγές που επιφέρει αυτός στον τρόπο της καθημερινής μας ζωής αποκτά και αυτή πρωτεύουσα κοινωνική βαρύτητα.

Ο ελεύθερος χρόνος είναι, στην ουσία, μια ελεύθερη δραστηριότητα, όπου ο καθένας μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε ένα μεγάλο αριθμό δυνατοτήτων. Εδώ, η ποικιλία των επιλογών είναι σχεδόν χωρίς περιορισμό: από το ψάρεμα σε ένα λιμανάκι του Κορινθιακού μέχρι το κυνήγι στα βουνά της Ζήρειας, από τη λήψη φωτογραφιών ενός ερασιτέχνη μέχρι την ιππασία ή την ξιφασκία από το διάβασμα ενός βιβλίου φιλοσοφία ή το ξεφύλλισμα ενός περιοδικού, μέχρι την περίφημη «μπιρίμπα» ή τη συζήτηση στο καφενείο από τη γιορτή σε ένα χωριό μέχρι το ξεφάντωμα στο καρναβάλι

των Πατρών, από την κωπηλασία ή την ορειβασία, μέχρι το να πιεις μια μπύρα σε μια μπυραρία ή το να φας σε ένα πολυτελές εστιατόριο, από τη συμμετοχή σου σε μια προσκοπική ομάδα μέχρι τη χρήση ναρκωτικών από τη μονήρη αυτοσυγκέντρωση μέσα στη φύση μέχρι τις διακοπές σε θορυβώδεις κοσμικές ακτές από ένα λιτό γεύμα στην ύπαιθρο μέχρι τα πιο εκλεπτυσμένα «γαστρονομικά» γεύματα από ένα κοντσέρτο του Mozart έως ένα λαϊκό τραγούδι, από το ελεύθερο περπάτημα μέσα στη φύση μέχρι την ιστιοπλοΐα ή το Ski από την επισκευή παλαιών κομματιών τέχνης μέχρι τη συλλογή γραμματοσήμων ή αυτογράφων από τον ενθουσιασμό για τις μικρές χαρές της ζωής μέχρι την πλήξη, η οποία τόσο συχνά καταλήγει σε μεγάλες δυστυχίες από την αναζήτηση της αγάπης μέχρι τον άκρατο ερωτισμό από την ηρεμία στη βία, από το καλό στο κακό και από το ωραίο στο χυδαίο από το θαυμασμό στο μίσος και από το σκεπτικισμό στην πίστη.

Είναι πραγματικά απίστευτο πόσοι τρόποι χρησιμοποίησης του ελεύθερου χρόνου γεννιούνται μέσα από την πολλαπλότητα της ανθρώπινης φύσης και των δυνατοτήτων που δίνει η σύγχρονη αστική ζωή.

Τις επιπτώσεις που έχει πάνω στο άτομο η χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου μπορούμε να τις κατατάξουμε σε τρεις βασικές ομάδες: (οι Γάλλοι τις ονομάζουν τα τρία D : *Delassement*, *Divertissement*, *Development*, δηλαδή χαλάρωση – διασκέδαση – Ανάπτυξη) :

Ξεκούραση – χαλάρωση : Απολυτρώνει από την κόπωση. Με αυτήν την έννοια ο ελεύθερος χρόνος γίνεται το όργανο για την επανόρθωση – επαναφορά του οργανισμού από τις φυσικές και νευρικές φθορές που προκαλούνται από τις καθημερινές υποχρεώσεις και ιδιαίτερα από την εργασία. Οι δαιμονικοί ρυθμοί που συνοδεύουν σήμερα της «παραγωγικότητα», το περίπλοκο των σχέσεων της βιομηχανίας με το βιομηχανικό άνθρωπο ως υποκείμενο, η μεγάλη διάρκεια της μετάβασης από την κατοικία στην εργασία και το αντίθετο, όλα αυτά αυξάνουν τις ανάγκες της ανάπαυσης, της ηρεμίας, του «*farniente*», των μικρών απασχολήσεων που είναι χωρίς σκοπό και χωρίς «πίεση». Αλλάζοντας το ρυθμό του από τις καθημερινές αναγκαστικές του δραστηριότητες ή, ακόμη περισσότερο, απελευθερώνοντας τον εαυτό του από τις επαγγελματικές πιέσεις, ο άνθρωπος μπορεί επιτέλους να απολαύσει κάποια χαλάρωση, κάποια ξεκούραση. Προσοχή όμως πρέπει εδώ να διευκρινίσουμε τη φύση αυτών των «χαλαρώσεων», γιατί και τα ηρεμιστικά φάρμακα και τα ναρκωτικά και το οινόπνευμα ασφαλώς παράγουν και προσωρινή χαλάρωση και συγκίνηση και υπερδιέγερση ταυτόχρονα όμως οδηγούν σε μια βαθύτερη προσωπική ανισορροπία, η οποία δεν έχει καμία απολύτως σχέση με το βαθύτερο νόημα του ελεύθερου χρόνου.

Διασκέδαση: Εάν η πρώτη χρησιμότητα δηλαδή η χαλάρωση, απολυτρώνει από την κούραση, η διασκέδαση απολυτρώνει από την πλήξη και τη μελαγχολία. Ο Γάλλος κοινωνιολόγος G. Friedmann επιμένει πολύ στο ολέθριο αποτέλεσμα της μονοτονίας πάνω στην προσωπικότητα του σύγχρονου εργαζομένου ανθρώπου. Γι' αυτό και γίνεται τόσο ζωτική η ανάγκη αναζήτησης μιας ζωής «συμπληρωματικής» της αναγκαστικής καθημερινής, με κυρίαρχο το αίσθημα της φυγής από την καθημερινότητα και της «απόδρασης» προς ένα διαφορετικό, «αλλιώτικο» κόσμο.

Ανάπτυξη της προσωπικότητας : Λυτρώνει από τους τυποποιημένους καταναγκασμούς της σκέψης και τις αναγκαστικές πράξεις.

Επιτρέπει μια πιο ελεύθερη φροντίδα του σώματος και μια ανάπτυξη των ατομικών ευαισθησιών και της λογικής, σε διαφορετικό επίπεδο από αυτή που παρέχει η πρακτική ή η επαγγελματική μόρφωση. Προσφέρει νέες δυνατότητες για εθελούσια συμμετοχή σε ψυχαγωγικές, μορφωτικές ή κοινωνικές συναθροίσεις. Επιτρέπει να αναπτυχθούν ελεύθερα οι δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο, μέσα όμως από ένα άλλο περιβάλλον πολύ πιο περίπλοκο, όπως είναι η σημερινή κοινωνία. Επιτρέπει ακόμα να δημιουργηθούν νέες μορφές εθελούσιας μαθητείας σε όλη τη διάρκεια της ζωής. Με τον τρόπο αυτό μπορούν να γεννηθούν στο κάθε άτομο πρωτόγνωρες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς, ελεύθερα επιλεγμένες, οι οποίες στοχεύουν σε μια πλήρη ανέλιξη της κοινωνικής του προσωπικότητας.

Οι τρεις αυτές λειτουργίες είναι συχνά αλληλένδετες, έστω και αν σε ορισμένα σημεία φαίνεται η μια να συγκρούεται με την άλλη. Μπορούν θαυμάσια να συνυπάρχουν, με την έννοια συμμετοχής του ατόμου σε τομείς πολλαπλών χρησιμοτήτων, ή απλώς να διαδέχονται η μία την άλλη.

Ο ελεύθερος χρόνος, λοιπόν, εμφανίζεται σαν ένα σύνολο απασχολήσεων ή δραστηριοτήτων, κατά τις οποίες το άτομο, αφού πρώτα καταφέρει να απαλλαγεί σε κάποιο βαθμό από τις αναγκαστικές υποχρεώσεις που το βαραίνουν, μπορεί πλέον με τη θέλησή του να παραδοθεί ολοκληρωτικά στις επιλεγμένες από αυτό απασχολήσεις ή δραστηριότητες είτε για να ξεκουραστεί είτε για να χαλαρώσει, είτε για να ψυχαγωγηθεί, είτε για να αναπτύξει τη μόρφωσή του, την κοινωνική συμμετοχή του ή την ελεύθερη δημιουργική του ικανότητα.

Ο Karl Marx πριν από 100 χρόνια, όταν ακόμη η έννοια του ελεύθερου χρόνου ήταν σχεδόν άγνωστη για τις πλατιές μάζες των εργαζομένων, είχε προβλέψει την τεράστια επίδραση της αξιοποίησής της για την ανθρώπινη ευημερία. Γράφει χαρακτηριστικά στο βιβλίο του «Βάσεις της Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας», τόμος II (1875) : « Η εξοικονόμηση χρόνου από την εργασία σημαίνει αύξηση του ελεύθερου χρόνου, δηλαδή του χρόνου εκείνου που αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη του ατόμου. Ο ελεύθερος χρόνος για διασκέδαση ή για δραστηριότητες πιο υψηλού επιπέδου θα μετασχηματίσει και θα μεταμορφώσει σε ένα διαφορετικό άτομο εκείνον που τις απολαμβάνει » και συνεχίζει πιο πέρα: « Επομένως, δεν είναι ο χρόνος της εργασίας, αλλά ο διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος εκείνος που μετράει στον πλούτο...»

Ο αληθινός ελεύθερος χρόνος Δε μας επιβάλλεται, γιατί τίποτα δεν απαιτεί περισσότερη ελευθερία δράσης και ελευθερία σκέψης απ' αυτόν. Είναι ένας χρόνος που «καταναλώνουμε» με δική μας επιλογή και όπου το αίσθημα της καταπίεσης ελαχιστοποιείται στο έπακρο. Ο αληθινά ελεύθερος χρόνος, ο οποίος από τη φύση του εμπεριέχει έντονα στοιχεία φαντασίας και δημιουργικότητας, βρίσκεται αναγκαστικά σε κάποιο είδος αντιπαράθεσης με κάθε μορφή προγραμματισμού. Κατά τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Pieter είναι «μια νοητική στάση, μια ψυχική κατάσταση που έρχεται σε απόλυτη αντίθεση προς το ιδεώδες της εργασίας». Σύμφωνα με την άποψη αυτή, οι άνθρωποι κάνουν χρήση του ελεύθερου χρόνου μόνο όταν είναι ικανοί να απελευθερωθούν από εξωτερικές πιέσεις και τις «διατεταγμένες» προσδοκίες, με σκοπό να εμπλουτίσουν το νου τους, το σώμα τους, τα αισθήματά τους μέσα από την «εμπειρία της χαράς».

Ιδιαίτερα, άνθρωποι που εργάζονται σε επαγγέλματα τα οποία δεν τους ικανοποιούν ψυχικά και ηθικά προσβλέπουν στον ελεύθερο χρόνο σαν τη μοναδική τους ελπίδα. Η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην επαγγελματική ταυτότητα και στους υπόλοιπους στόχους που βάζει ο καθένας στη ζωή του είναι κρίσιμης σημασίας: καθορίζει αποφασιστικά τη στάση του υποκειμένου, τόσο ως προς την εργασία, όσο και ως προς τον ελεύθερο χρόνο. Αν δηλαδή ορισμένοι άνθρωποι ασκούν μια απασχόληση ενάντια στη θέλησή τους ή αν αισθάνονται ότι είναι ικανοί να κάνουν πράγματα πολύ μεγαλύτερης σημασίας από αυτά που κάνουν, τότε υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ο ελεύθερος χρόνος – και όχι η εργασία – να αποτελέσει το βασικό ενδιαφέρον της ζωής τους.

1.4 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στις πρωτόγονες κοινωνίες οι άνθρωποι εργάζονταν πολύ σκληρά, για να συντηρήσουν τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους. Ολόκληρη η ζωή τους στερούνταν τελείως από τον «ελεύθερο χρόνο», με την έννοια που του δίνουμε σήμερα. Στις κοινωνίες αυτές ήταν εντελώς ανύπαρκτη ή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην εργασία και στην ανάπαυση – διασκέδαση. Έτσι, οι ίδιες οι βασικές βιοτικές ανάγκες, το ψάρεμα, το κυνήγι, ακόμη και η κατασκευή ενός κανό ή μιας πρωτόγονης κατοικίας, ήταν από μόνες τους «ψυχαγωγία μέσα από την επιβίωση». Ίσως το τραγούδι, η διήγηση παλαιών ιστοριών, όπως επίσης και οι χαρμόσυνες εκδηλώσεις, με αφορμή γάμους, γενέθλια, γιορτές, να πρόσθεταν ελάχιστα γνήσια ψυχαγωγικά στοιχεία στις ατελείωτες εργάσιμες ώρες. Στις κοινωνίες αυτές, οι οικονομικές, τελετουργικές, θρησκευτικές και άλλες δραστηριότητες δεν είχαν κανένα χρονικό ή χωρικό διαχωρισμό.

Η άποψη ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι κάτι περισσότερο από ανάπαυση και ψυχαγωγία πρωτοεμφανίστηκε με τους Έλληνες φιλοσόφους και ιδιαίτερα με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, οι οποίοι αργότερα έμελλε να επηρεάσουν περισσότερο από οποιουσδήποτε άλλους τη δυτική σκέψη. Πολλοί σύγχρονοι κοινωνιολόγοι, οι οποίοι ασχολούνται με τον ελεύθερο χρόνο, θεωρούν ακόμη και σήμερα τα κείμενά τους ως βασικά «σημεία αναφοράς».

Οι Έλληνες ξεκαθάρισαν το περιεχόμενο της έννοιας «ευτυχία» και μπόρεσαν έτσι, πρώτοι αυτοί, να ορίσουν με όρους ακόμη και σήμερα επίκαιρους την έννοια του ελεύθερου χρόνου. Η αντίστοιχη αρχαία ελληνική λέξη είναι η «σχολή». Η αρχική έννοια της λέξης «σχολή» ήταν η στάση, η

παύση, η διακοπή με σκοπό να μπορέσει να υπάρξει η γαλήνη, η ηρεμία, η πραότητα. Αργότερα, πήρε την έννοια του «διαθέσιμου χρόνου» και κυρίως του «προσωπικού χρόνου». Η «σχολή» συνδέεται άμεσα και με τον τόπο όπου συναντάμε τον «ελεύθερο χρόνο» δηλαδή το σχολείο, το οποίο για μας σήμερα σημαίνει τον τόπο για διδασκαλία και μάθηση, άλλο, αν για τα δόλια υπερφορτωμένα από μάθηση παιδιά της καταναλωτικής κοινωνίας κάθε άλλο παρά την αρχαία «σχολή» θυμίζει!

Όλοι οι σύγχρονοι κοινωνιολόγοι δέχονται ότι οι αρχαίοι Έλληνες δεν έβλεπαν τον ελεύθερο χρόνο απλώς ως διασκέδαση – ψυχαγωγία, αλλά ως μια στάση ζωής, ελεύθερη από την ανάγκη για εργασία.

Η αντίληψη των Ελλήνων για τον ελεύθερο χρόνο είχε άμεση σχέση με την αντίληψή τους για τη φύση του «ελεύθερου ανθρώπου». Οι Έλληνες θεωρούσαν ότι η δυνατότητα που είχε ο κάθε ελεύθερος άνθρωπος να χρησιμοποιεί επωφελώς τον ελεύθερο χρόνο του ήταν καθοριστικό εφόδιο για ολόκληρη τη ζωή του.

Το γεγονός ότι ο ελεύθερος Έλληνας πολίτης ήταν στην ουσία απελευθερωμένος από την καταναγκαστική εργασία επιβίωσης, μόνο και μόνο επειδή ζούσε σε μια κοινωνία στην οποία η χειρωνακτική δουλειά γινόταν μόνο από δούλους, δεν φαίνεται να ενοχλούσε ιδιαίτερα τους προγόνους μας, ο πολίτης μπορούσε να αφιερώνει μεγάλο μέρος του χρόνου του στο διάλογο, στη συζήτηση, στην πολιτική ζωή και στις σπουδές, αρκεί βέβαια να γεννιόταν ελεύθερος και όχι δούλος!

Με το να διαβάσει κανείς τα «Ηθικά Νικομάχεια» του Αριστοτέλη μπορεί να διαπιστώσει ότι εδώ και 2500 χρόνια ο ελεύθερος χρόνος απασχολούσε σοβαρά τους συμπολίτες του. Γράφει λοιπόν ο Αριστοτέλης: «ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι το τέλος της δουλείας αντίθετα, η δουλειά είναι το τέλος του ελεύθερου χρόνου, αυτός πρέπει να αφιερώνεται στην τέχνη, στην επιστήμη και κατά προτίμηση στη φιλοσοφία» και πιο πέρα: «Υπάρχει η αντίληψη ότι η ευδαιμονία έγκειται ακριβώς στο να έχουμε ελεύθερο χρόνο όχι για την εξασφάλιση βιοτικών πόρων, αλλά για μόρφωση και πνευματική καλλιέργεια, όπως κάνουμε πόλεμο για να έχουμε ειρήνη».

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι δυο είναι οι δραστηριότητες που αξίζουν να αποκαλούνται «δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου»: η μουσική και ο στοχασμός. Ο άγγλος κοινωνιολόγος Stanley Parker, στο κλασικό βιβλίο του «Η κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου», προχωρεί πιο πέρα και λέει ότι ο στοχασμός και μόνο αρκεί για να κατανοήσει κανείς το ελληνικό ιδεώδες του ελεύθερου χρόνου, ενώ οι μουσικές δραστηριότητες απλώς συμβάλλουν στην πνευματική ανάπτυξη.

Σύμφωνα πάντοτε με την αριστοτελική αντίληψη, η πράξη της ενατένισης, η νοητική δραστηριότητα, η φιλοσοφία, η τέχνη, όλα αυτά τα οποία δεν έχουν άμεση σχέση με την καθημερινή επιβίωση έχουν μόνο σκοπό να μας επιτρέπουν να «βιώνουμε» κατά τον υψηλότερο τρόπο τον ελεύθερο χρόνο μας, ο οποίος και αποτελεί προσωπικό αγαθό που δεν αλλοτριώνεται. Η θέση του Αριστοτέλη, ότι η βαθύτερη ποιότητα του ανθρώπου πρέπει να αναζητηθεί μέσα από τη βέλτιστη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου του, εντυπωσιάζει σήμερα βαθιά και ασφαλώς θα ήταν πολύ πρωτοποριακή για την εποχή της.

Ο Πλάτωνας, σε αντίθεση με την πιο «γήινη» θέση του μαθητή του, προβάλλει μια θρησκευτική, λατρευτική, ιδεαλιστική και κυρίως μεταφυσική αντίληψη για τον ελεύθερο χρόνο: «Σε καιρό ειρήνης – γράφει στους

Νόμους ' – ο καθένας πρέπει να περνά τη ζωή του όπως μπορεί καλύτερα. Ποιος είναι λοιπόν ο σωστός τρόπος ; Μα να ζήσει με παιδιάς, με συγκεκριμένα παιχνίδια και τελετουργίες, τραγουδώντας και χορεύοντας για να εξευμενίσει τους θεούς, έτσι ώστε να μπορεί να αποκρούει τους εχθρούς και να τους νικά στις μάχες».

Θα ξαναπούμε εδώ ότι η ελληνική φιλοσοφία στηριζόταν στην αυτονόητη και καθολικά αποδεκτή για την εποχή διαίρεση της κοινωνίας σε ελεύθερους ανθρώπους και δούλους, πράγμα βέβαια το οποίο σήμερα μας φαίνεται αδιανόητο.

Κατά το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση οι εργαζόμενοι, παρ' όλη τη μιζέρια και τη δεισιδαιμονία των μαζών, απολάμβαναν πολύ περισσότερο ελεύθερο χρόνο από όσον αργότερα κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης. Μια στις τρεις ημέρες ήταν, λίγο πολύ, ημέρα αργίας. Οι ειδικοί εκτιμούν, μάλιστα ότι μόνο στις ημέρες μας οι εργαζόμενοι ξανακέρδισαν τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου που αυτοί απολάμβαναν από το 13^ο έως το 16 περίπου αιώνα.

Η αλήθεια είναι ότι στην προβιομηχανική κοινωνία η εργασία ήταν «ενσωματωμένο» μέρος της καθημερινής ζωής και ο ελεύθερος χρόνος δεν αποτελούσε ξεχωριστό τμήμα της. Εργασία στο σπίτι, στο χωράφι, φιλικές συναναστροφές και συζητήσεις αποτελούσαν ένα ανακατεμένο σύνολο της ζωής κυρίως στο ύπαιθρο. Ο ελεύθερος χρόνος συγγεόταν συχνά με το χρόνο κατά τον οποίο, είτε για λόγους εποχιακούς είτε για λόγους έλλειψης σταθερής απασχόλησης, ο κόσμος δεν δούλευε. Έτσι και αλλιώς, η δουλειά διακοπτόταν από τις ιεροτελεστίες, τις λειτουργίες, τις παραδοσιακές γιορτές και τα διάφορα πανηγύρια που συνόδευαν τις αγροτικές ασχολίες. Την εποχή εκείνη, ο ρυθμός της ζωής ήταν πολύ διαφορετικός από τον αγχώδη ρυθμό της εποχής μας και οι ελάχιστες τότε χαρές του ελεύθερου χρόνου καθορίζονταν από μία αντίληψη που ελάχιστα κοινά σημεία έχει με τη σημερινή. Μόνον όταν, με τη βιομηχανική επανάσταση, η εκτέλεση της εργασίας περιορίστηκε σε ένα συγκεκριμένο χρόνο και όταν ο εργαζόμενος εγκλωβίστηκε σε αυστηρά καθορισμένες συνθήκες, ο ελεύθερος χρόνος έγινε ένα «δικαίωμα για διεκδίκηση».

Η πρώτη σε ευρεία κλίμακα, κοινωνικο – ιδεολογική συνειδητοποίηση του προβλήματος του ελεύθερου χρόνου στη σύγχρονη εποχή συνέπεσε με τις μεγάλες συγκεντρώσεις των πληθυσμών στις πόλεις, φαινόμενο στενά συνδεδεμένο με τη βιομηχανική επανάσταση του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα.

Πριν αναφέρω μερικές χρονολογίες – σταθμούς στη συνεχή προσπάθεια των εργαζομένων για μείωση των ωρών εργασίας, θα σημειώσω ότι στην ιστορία του εργατικού κινήματος η έννοια της διεκδίκησης των μειωμένων ωραρίων είναι περίπου ταυτόσημη με τη διεκδίκηση για περισσότερο ελεύθερο χρόνο, μια και το ένα είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί χωρίς το άλλο.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, μέσα δηλαδή στο φούντωμα της βιομηχανικής επανάστασης και μέχρι περίπου το 1850, για το σύνολο των εργαζομένων στις χώρες που προχωρούσαν τότε στην εκβιομηχάνιση ελεύθερος χρόνος στην ουσία δεν υπήρχε : η «κανονική» διάρκεια της εργασίας έφθανε τις 15 και 16 ώρες την ημέρα, με εβδομάδα των 80 και 90 ωρών. Μέσα σ' ένα περιβάλλον στενόχωρο, ανθυγιεινό, η εργασία ήταν συνεχής, οι διακοπές για ανάπαυση και φαΐ ήταν μειωμένες στο ελάχιστο και η κυριακάτικη αργία, που υποτίθεται ότι πρόσταζε η εκκλησία, ελάχιστα

σεβαστή. Η διάρκεια της καθημερινής εργασίας κρατούσε, απλώς, όσος άντεχε η φυσική δύναμη των εργαζομένων και όσο το επέτρεπε το φως της ημέρας. Με τη χρησιμοποίηση μάλιστα του τεχνητού φωτισμού, η εργάσιμη «ημέρα» επεκτάθηκε γρήγορα και στις νυκτερινές ώρες.

Από την εξαντλητική δουλειά δεν εξαιρούνται ούτε τα παιδιά. Έπρεπε να φτάσουμε στο 1834, για να απαγορευτεί με νόμο στην Αγγλία η δουλειά για παιδιά κάτω των εννέα χρονών, με τον ίδιο νόμο καθοριζόταν επίσης ένα «ελαφρυνμένο» ωράριο 9 ωρών, για παιδιά από 14 έως και 18 χρονών. Το 1844, στην Αγγλία πάντοτε απαγορεύτηκε η νυκτερινή δουλειά για κορίτσια κάτω των 18 χρονών. Τον ελάχιστο διαθέσιμο χρόνο, αν υπήρχε τέτοιος, πέραν της εργασίας, του ύπνου και του φαγητού, οι εργαζόμενοι τον περνούσαν στα μπαρ και στα πορνεία, με αποτέλεσμα ο αλκοολισμός και ο σεξουαλικός εκφυλισμός να πάρουν, τεράστια έκταση στις πρώτες βιομηχανικές πόλεις.

Η απόκτηση από τους εργαζομένους κάποιου μικρού αλλά ουσιαστικού «ελεύθερου χρόνου» χρειάστηκε να περιμένει πολλά ακόμα χρόνια. Χρειάστηκαν πολύχρονοι, αιματηροί αγώνες για να γίνουν αποδεκτά τα βασικά δικαιώματα του ατόμου, τα οποία σήμερα θεωρούνται αυτονόητα και ανάμεσα σε αυτά, βέβαια, το δικαίωμα για ελεύθερο χρόνο.

Η μάχη για μια πιο ανθρώπινη εργάσιμη ημέρα, για μια πιο φυσιολογική ζωή και για την κατάκτηση λίγου, έστω, μη εργάσιμου χρόνου θεωρείται σήμερα ότι δόθηκε και κερδήθηκε στη γενέτειρα της σύγχρονης βιομηχανίας, την Αγγλία, παρόλο ότι οι εργατικές κατακτήσεις στο θέμα του ωραρίου προηγήθηκαν στις Η.Π.Α. Ο Marx πλέκει το εγκώμιο των άγγλων εργατών, αποκαλώντας τους «πρωταγωνιστές όχι μόνο της αγγλικής, αλλά και ολόκληρης της σύγχρονης εργατικής τάξης».

Πολύ συνοπτικά η διαδοχική μείωση των ωρών εργασίας στις μεγάλες τότε βιομηχανικές χώρες ακολούθησε της παρακάτω πορεία:

Το δωδεκάωρο εργασίας επιβάλλεται με νόμο το 1833 στην Αγγλία, το 1851 στη Γαλλία, το 1860 στην Ιταλία και το 1898 στη Ρωσία.

Το δεκάωρο θεσπίζεται στις Η.Π.Α. το 1840 – ενώ η εφαρμογή του ολοκληρώνεται σε όλες τις πολιτείες μέχρι το 1850 – ,στην Αγγλία το 1906, στην Ιταλία το 1908 και στη Γαλλία το 1912.

Το οκτάωρο, και για 6 ημέρες την εβδομάδα, ψηφίζεται στις Η.Π.Α. από τη δημοκρατική Βουλή το 1910, αλλά η εφαρμογή του καθυστερεί, στην Αγγλία, στη Γαλλία και στην Ιταλία θεσπίζεται αμέσως μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, γύρω στο 1919.

Στη Ρωσία, λίγες ημέρες μετά το ξέσπασμα της Οκτωβριανής Επανάστασης το 1917, μια από τις πρώτες αποφάσεις της νέας σοβιετικής εξουσίας ήταν η υιοθέτηση του οκταώρου για όλη την επικράτεια.

Θα πρέπει εδώ να θυμίσουμε τη μεγάλη πανεθνική απεργία η οποία οργανώθηκε στις Η.Π.Α. και ορίστηκε για την Πρωτομαγιά του 1886, με σκοπό την καθιέρωση του οκταώρου. Αποτελεί σταθμό στους αγώνες της εργατικής τάξης για μειωμένο ωράριο εργασίας και επομένως για περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Μόνο στο Σικάγο, την πρώτη εκείνη ημέρα της απεργίας, 340000 εργαζόμενοι εγκατέλειψαν τις δουλείες τους και παρόλο ότι την ίδια κιόλας ημέρα κατάκτησαν το οκτάωρο, τις επόμενες ημέρες οι εργοδότες έκαναν πίσω και αντέδρασαν βίαια, με αποτέλεσμα τραγικά γεγονότα βίας, νεκρούς και τραυματίες.

Η αιματηρή πρωτομαγιά του 1886 έμεινε στην ιστορία του παγκόσμιου συνδικαλισμού κινήματος ως η κορυφαία στιγμή του. Με απόφαση που πάρθηκε το 1890 στο εργατικό συνέδριο των Βρυξελλών, γιορτάζεται κάθε χρόνο σε ολόκληρο τον κόσμο ως η γιορτή της «εργατικής τάξης». Στη συνέχεια, η διεκδίκηση του ελεύθερου χρόνου πήρε παγκόσμιο χαρακτήρα και έγινε αποφασιστικός παράγοντας της σύγχρονης κοινωνίας.

Μπορούμε να πούμε, με κάποια βεβαιότητα, ότι μόλις μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο εδραιώθηκε παγκόσμια η «συνείδηση» του προβλήματος του ελεύθερου χρόνου. Οι αλληπάλληλες διεθνείς συσκέψεις που ακολούθησαν, παρόλη την κάπως αφελή ίσως φιλοδοξία τους να λύσουν ριζικά τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα, βοήθησαν, παρόλα αυτά, τη «ζύμωση» γύρω από το ζήτημα και προκάλεσαν την ανάπτυξη μιας ολόκληρης φιλολογίας και μιας ζωηρής αντιπαράθεσης πάνω στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Τη διάσκεψη της Ουάσιγκτον, τον Ιούνιο του 1919, ακολούθησαν η διάσκεψη της Γενεύης το 1924, η διάσκεψη της Λιέγης, το 1930, το διεθνές συνέδριο του Λος Άντζελες το 1932, η δημιουργία το 1934 της διεθνούς επιτροπής για τον ελεύθερο χρόνο, η οποία υπαγόταν στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας, το διεθνές συνέδριο των Βρυξελλών για τον ελεύθερο χρόνο το 1935, το διεθνές συνέδριο του Τόκιο το 1940, για να φτάσουμε τέλος, μεταπολεμικά, στις μεγάλες συσκέψεις που οργάνωσε κατά καιρούς το Διεθνές Γραφείο εργασίας, η Ουνέσκο, οι διάφορες καθολικές και αριστερές οργανώσεις, η μεγάλη κυκλοφορία «Εγκυκλοπαίδεια της Γαλλίας», διάφορα ινστιτούτα κοινωνιολογικής έρευνας και κάμποσοι άλλοι οργανισμοί.

Στη Γαλλία, το «Λαϊκό Μέτωπο» με τη συνεργασία των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών κερδίζει τις εκλογές το 1936. Ο σοσιαλιστής ηγέτης Leon Blum δημιουργεί ένα νέο υπουργείο, το «Υπουργείο του ελεύθερου χρόνου και του Αθλητισμού» όπως θα το μεταφράζαμε σήμερα, το οποίο γίνεται αμέσως εξαιρετικά δημοφιλές. Ο πρώτος υπουργός, Leo Lagrange, εγκαινιάζει τη θητεία του με μια λιτή, αλλά τόσο περιεκτική δήλωση: «Θέλουμε ο κάθε εργάτης, ο κάθε χωρικός, ακόμη και ο κάθε άνεργος να βρει μέσα στον ελεύθερο χρόνο τη χαρά της ζωής και το αίσθημα της αξιοπρέπειας». Όλοι οι εργαζόμενοι, σε όλον τον κόσμο, πίστεψαν τότε ότι είχαν κατακτήσει την ελευθερία του προσωπικού τους χρόνου και ότι η ανάπαυση, η διασκέδαση, η μόρφωση, οι διακοπές είχαν πλέον ενσωματωθεί στον τρόπο ζωής τους.

Και όμως στα μεταπολεμικά χρόνια και μέχρι το 1960 περίπου, οι προσπάθειες για ανοικοδόμηση στις χώρες του δυτικού κόσμου και τα αναπτυξιακά οικονομικά προγράμματα με τη σχεδόν πλήρη απασχόληση του εργατικού δυναμικού που εξασφάλισαν είχαν ως αποτέλεσμα να μετατεθεί για αρκετό ακόμη χρόνο η ικανοποίηση των αιτημάτων για βελτίωση του ωραρίου εργασίας και, κατ' επέκταση, για αύξηση του ελεύθερου χρόνου.

Ο Ελεύθερος Χρόνος.....

2.1 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Μια από τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι κοινωνιολόγοι για την καλύτερη μελέτη των προβλημάτων του ελεύθερου χρόνου είναι και η διαίρεση της ολικής διάρκειας της ανθρώπινης ζωής σε τρεις ηλικιακές περιόδους :

Την περίοδο η οποία προηγείται της επαγγελματικής δραστηριότητας και κατά την οποία οι νέοι ασχολούνται κυρίως με την προετοιμασία τους για τη μελλοντική άσκηση ενός επαγγέλματος. Την περίοδο της επαγγελματικής δράσης, η οποία συνήθως ονομάζεται « ώριμη ηλικία». Τέλος την περίοδο της τρίτης ηλικίας ή, όπως συνηθίζεται να λέγεται, περίοδο της σύνταξης.

Ο ελεύθερος χρόνος πριν από την επαγγελματική δραστηριότητα

Είναι αναμφισβήτητο ότι η συμπεριφορά των νέων, στην ηλικιακή περίοδο που προηγείται της επαγγελματικής δραστηριότητας – από το δημοτικό δηλαδή σχολείο μέχρι την είσοδό τους στην αγορά εργασίας – ,έχει σαν άξονα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, είτε αυτά λέγονται σχολείο, είτε τεχνικές σχολές, είτε πανεπιστήμιο κλπ.

Με τις συνεχείς κοινωνικές και εργασιακές μεταβολές, οι οποίες επιβάλλουν τώρα μια εθελούσια διαρκή επιμόρφωση σε όλες τις ηλικίες, και με την ισχύουσα οικονομική και δομική συγκυρία, η οποία όπως θα δούμε παρακάτω αναπαράγει μέσα από κρίσεις ανεργίας έναν όλο και μεγαλύτερο ελεύθερο χρόνο, ξεπηδάνε πολύ σημαντικά ερωτήματα στα οποία δεν έχουν δοθεί ακόμη όλες οι απαντήσεις : ποια, για παράδειγμα, είναι η συμβολή του ελεύθερου χρόνου στο μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων σε σχέση με την συμβολή των επισήμων εκπαιδευτικών θεσμών σε όλα τα επίπεδά τους; Τι μένει στον καθένα μετά την αποφοίτηση από το σχολείο; Γιατί η εφαρμοζόμενη σήμερα εκπαιδευτική πολιτική οδηγεί σε τόσες κραυγαλέες αποτυχίες;

Πως πρέπει να διαφεντεύουμε το σχολικό χρόνο εργασίας , το ρυθμό του, το πρόγραμμά του και τις μεθόδους του, παίρνοντας σοβαρά υπόψη

μας τις εφαρμογές και τα ενδιαφέροντα του ελεύθερου χρόνου; Γιατί να μην παραχωρήσουμε μια σημαντικότερη θέση στο μορφωτικό περιεχόμενο που αποκτούν οι νέοι με την ελεύθερη θέληση τους, μέσα από τις διαπροσωπικές και συλλογικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου; Τέλος, μήπως τα ενδιαφέροντα των νέων για γνώση μπορούν να ικανοποιηθούν ταυτόχρονα και παράλληλα τόσο μέσα από το δρόμο του ελεύθερου χρόνου, όσο και μέσα από το δρόμο του σχολείου;

Όλα αυτά και άλλα πολλά δεν μπορούν να απαντηθούν μόνο από την εκπαιδευτική επιστήμη. Χρειάζεται να γνωρίζουμε σε βάθος τι ακριβώς επιθυμούν και πως βλέπουν όλο αυτό το θέμα οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, δηλαδή οι νέοι.

Τα πρώτα συμπεράσματα των διάφορων ερευνών που έγιναν στη Γαλλία, μέσα στη δεκαετία του '80, μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- Οι νέοι στη μέγιστη πλειοψηφία τους – ας πούμε κατά 90% -, αισθάνονται ευτυχείς μέσα στον εξωσχολικό και όχι μέσα στα σχολικό χρόνο.

- Πιστεύουν επίσης, με αρκετή πλειοψηφία – γύρω στο 70% -, ότι έξω από το σχολικό χρόνο βρίσκουν τις ευκαιρίες να παίρνουν οι ίδιοι πρωτοβουλίες και αποφάσεις. Να λοιπόν, ένας χρόνος ελεύθερος που βοηθάει στην απόκτηση της υπευθυνότητας.

- Το 60%, των νέων πάντοτε, εκτιμούν ότι οι πιο σημαντικές γι' αυτούς στιγμές κατά τη διάρκεια της ημέρας βρίσκονται έξω από το σχολικό κύκλο.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν και σε άλλα ερωτήματα, σχετικά με το σύνολο των δραστηριοτήτων των νέων κατά την περίοδο αυτή, συμπεραίνουμε τελικά ότι οι νέοι έχουν συνειδητοποιήσει ότι ζουν μέσα σε μια διπλή διαδικασία μόρφωσης: η μια είναι η «άνωθεν επιβεβλημένη» και αφορά το σχολικό ή, γενικότερα, τον επίσημο εκπαιδευτικό θεσμό. Η άλλη είναι επιλεγμένη από αυτούς τους ίδιους, βρίσκεται έξω από τους θεσμούς και είναι μια διαδικασία «αυτομόρφωσης», με την ευρεία σημασία της λέξης. Οι δυο διαδικασίες δεν είναι σαφώς διαχωρισμένες. Η διπλή διαδικασία οδηγεί προς μια νέα μορφή διδασκαλίας, πιο ικανής να περιορίσει την αδιαφορία των μαθητών για μάθηση και τις σχολικές αποτυχίες που τη συνοδεύουν.

Τα ερωτήματα που ξεπηδάνε αβίαστα από τις διατυπώσεις αυτές είναι τα παρακάτω, στα οποία τα ίδια τα παιδιά δίνουν μερικές «πρώτες» απαντήσεις:

Πώς θα μάθουν οι νέοι να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους;

Η καλύτερη προετοιμασία για τη χρησιμοποίηση του μελλοντικού ελεύθερου χρόνου τους, αυτού δηλαδή που θα αφορά το υπόλοιπο της ζωής τους, είναι η απόκτηση από τώρα της γνώσης για τη χρησιμοποίησή του, όχι μέσα από τις σχολικές διαδικασίες, αλλά μέσα από την ίδια τη ζωή.

Πώς, ας πούμε, θα μπορούν οι νέοι να διατηρούνται σε καλή φυσική κατάσταση;

Παρόλο ότι εκτιμούν πολύ τα μαθήματα φυσικής αγωγής και τα αθλήματα που προσφέρονται στη σχολική ζωή, οι περισσότεροι απ' αυτούς θεωρούν ότι κυρίως μέσα από τον ελεύθερο χρόνο τους, δηλαδή εξωσχολικά, θα αποκτήσουν μια καλύτερη φυσική κατάσταση.

Πώς θα μάθουν να «τα βγάζουν πέρα» στη ζωή;

Εδώ οι απόψεις των νέων διαφέρουν. Για μερικούς το σχολείο δεν ευνοεί αρκετά τις πρωτοβουλίες. Άλλοι έχουν αντίθετη γνώμη.

Πώς θα μάθουν ποιο είναι εκείνο που μετράει περισσότερο στη ζωή, δηλαδή πώς να κάνουν τις καλύτερες επιλογές ανάμεσα στις διάφορες «αξίες»;

Και εδώ διχάζονται οι γνώμες. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι ο καλύτερος δάσκαλος. Να, μερικές απαντήσεις: «Στο σχολείο, μαθαίνεις γενικές γνώσεις και όχι κάτι το προσωπικό». «Στον ελεύθερο χρόνο μου, μπορώ να εμβαθύνω στη σκέψη μέσα από συζητήσεις». Η προτιμώ να συζητάω διάφορα πράγματα με τους γονείς μου παρά με τους καθηγητές μου». Αντίθετα άλλοι, που είναι η μειοψηφία, αποδέχονται τον κυρίαρχο ρόλο του σχολείου στην πληροφόρηση. «Ο λόγος είναι ότι μας μαθαίνουν όλες τις δυσκολίες που θα συναντήσουμε, όλα τα προβλήματα που θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε. Μαθαίνει κανείς καλύτερα αυτό που τον περιμένει». Τέλος, η πλειοψηφία δέχεται ότι το σχολείο υπερτερεί στην επαγγελματική προετοιμασία και στην πληροφόρηση επάνω σε θέματα επιστημονικής γνώσης.

Πώς θα μάθουν να χρησιμοποιούν τις επιστημονικές γνώσεις;

Εδώ, η μεγάλη πλειοψηφία των νέων δέχεται πως αυτό το πετυχαίνουν μέσα από το σχολείο και ότι η συμβολή του ελεύθερου χρόνου είναι μάλλον περιορισμένη.

Πώς θα μάθουν καλύτερα τι συμβαίνει στον κόσμο που τους περιβάλλει;

Εδώ η απάντηση εξαρτάται από το τι εννοεί κανείς με τη φράση «κόσμος που τους περιβάλλει». Πρόκειται για ένα γεωγραφικό ή ιστορικό προσδιορισμό ή αφορά τους ανθρώπους αυτού του προσωπικού «περίγυρου» του ερωτώμενου; Η πλειοψηφία των νέων δίνει προτεραιότητα στο σχολείο και στο γνωστικό αντικείμενο, το οποίο και μόνο μπορεί να συμβάλλει τόσο συστηματικά: γεωγραφία, οικονομία, γλώσσα, ιστορία. Η μειοψηφία, αντίθετα ισχυρίζεται ότι μέσα από τις ελεύθερες ανθρώπινες σχέσεις γνωρίζει κανείς καλύτερα τον εξωτερικό κόσμο, όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει με τη ζωή μέσα στις ομάδες των νέων. «Μέσα στο σχολείο μαθαίνεις. Έξω απ' αυτό βλέπεις», έτσι απαντούν πολλοί νέοι.

Πώς θα μάθουν να εκφράζονται και να επικοινωνούν;

Η πλειοψηφία δέχεται ότι το σχολείο προσφέρει ότι χρειάζεται για να μάθεις να γράφεις, να διαβάζεις, να εκφράζεσαι προφορικά, όλα αυτά γιατί είσαι υποχρεωμένος από τον καθηγητή σου ή από τη συμμετοχή σου σε συζητήσεις. Η μειοψηφία, αντίθετα, επικαλείται το μεγάλο όφελος που προέρχεται στον τομέα αυτόν από τον ελεύθερο χρόνο, κυρίως γιατί μέσα από τις δραστηριότητες σου σε αυτόν σε μαθαίνει να «επιλέγεις». Οι δραστηριότητες αυτές ενθαρρύνουν την πρωτοβουλία και ευνοούν την ανάπτυξη της αυτονομίας.

Από τις έρευνες που έγιναν φαίνεται ότι οι υπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες μεταφέρονται, μειωμένες έστω, στα παιδιά, δεν μεταβάλλουν ριζικά τα παραπάνω συμπεράσματα, τα οποία σε κάθε περίπτωση οδηγούν στη δίπλα εκπαιδευτική διαδικασία: είτε μέσα από την εργασία που επιβάλλει το σχολείο, είτε μέσα από τις δραστηριότητες που επιλέγει ο νέος έξω από το σχολείο, δηλαδή στον ελεύθερο χρόνο του.

Τελικά πρέπει όλοι να καταλάβουμε ότι το παιδί έχει ανάγκη από πραγματικά ελεύθερο χρόνο. Πέρασαν εκείνα τα χρόνια όπου, μικρά παιδιά, είχαμε όλο το χρόνο στη διάθεσή μας για να δουλέψει η φαντασία μας, να πραγματοποιήσουμε τις επιθυμίες μας, να κτίσουμε το δικό μας κόσμο...Σήμερα έχουμε γεμίσει με προγράμματα τη ζωή ακόμη και τα των μικρών παιδιών του δημοτικού σχολείου. Έχουμε κάτι «πρότυπο» μια ζωή με σύστημα, με οργάνωση μέχρι και την τελευταία στιγμή. Ο ελάχιστος ελεύθερος χρόνος των παιδιών είναι γεμάτος με ξένες γλώσσες, με μουσικά όργανα, χορό, κολύμπι, όλα αυτά δυστυχώς, κάτω από μια αυστηρά οργανωμένη επιτήρηση και επιβολή. Μα τότε, μήπως δεν κάνουμε τίποτα άλλο από το να φορτώνουμε το παιδί με ένα δεύτερο σχολείο; Έχει αυτό καμία σχέση με τον ελεύθερο χρόνο που αποζητάει το παιδί με λαχτάρα, έχει αυτό σχέση με ένα χρόνο δημιουργικής πρωτοβουλίας και φαντασίας που οραματιζόμαστε;

Το σχολείο, όπως λειτουργεί σήμερα, δε δίνει κατάλληλη προετοιμασία για τα χρόνια που έρχονται, ασχολείται κυρίως με την προετοιμασία του νέου για τη μελλοντική επαγγελματική του ζωή, δηλαδή με ένα μικρό ποσοστό του όλου διαθέσιμου χρόνου του, αδιαφορώντας για το μεγάλο. Πρέπει να γίνει όπως υποστηρίζει ο κοινωνιολόγος Roger Sue στο βιβλίο του "Vivre l' an 2000", ένα «σχολείο μαθητείας χρόνου και επιλογών». Δηλαδή ένα σχολείο που θα διδάσκει το μαθητή πώς να χρησιμοποιεί κατά των καλύτερο τρόπο το χρόνο του, πώς να «επιλέγει» και αναλαμβάνει ευθύνες.

Αυτό ακριβώς κάνουν μερικά σχολεία, κυρίως στις σκανδιναβικές χώρες, εφαρμόζοντας μια «παιδαγωγική του χρόνου». Τα αποτελέσματα σε αυτά τα σχολεία με την έννοια των συνηθισμένων σχολικών επιδόσεων, δεν είναι ίσως διαφορετικά από εκείνα των άλλων σχολείων. Εκεί όμως υπερτερούν σημαντικά οι απόφοιτοί τους είναι οι ικανότητες που αποκτούν στο να αντεπεξέρχονται στις δυσκολίες της καθημερινής κοινωνικής ζωής, μέσα από μια πετυχημένη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους: τα παιδιά αυτά ασφαλώς είναι καλύτερα προετοιμασμένα για το μέλλον.

Πάνω σε αυτήν την προοπτική πρέπει να δώσουμε τη θέση που του αξίζει στον «εξωσχολικό χρόνο» και κυρίως στον ελεύθερο χρόνο, ο οποίος αποτελεί το μεγαλύτερο τμήμα του. Δεν μπορεί το σχολείο να αγνοεί ότι ο

μαθητής από τις 365 ημέρες του έτους διαθέτει τις 210 εκτός σχολικού περιβάλλοντος και να αδιαφορεί για αυτές.

Αυτονομία και πρωτοβουλία είναι χωρίς αμφιβολία συνυφασμένες με τον ελεύθερο χρόνο. Ήδη η ανάπτυξη μέσα στο σπίτι των καινούργιων οπτικοακουστικών μέσων και των μέσων πληροφορικής θα αυξήσει σημαντικά την έλξη για εθελούσια μάθηση και θα οδηγήσει σε μια ριζική αλλαγή τη διαδικασία της θεσμοθετημένης παιδείας. Εδώ ακριβώς βρίσκεται η μορφωτική επανάσταση του ελεύθερου χρόνου της νεότητας, η οποία σίγουρα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη: μας χρειάζεται μια καινούρια αντίληψη των σχέσεων της μάθησης, τόσο με τις σχολικές, όσο και με τις εξωσχολικές δραστηριότητες, και τούτο από την παιδική ηλικία μέχρι την ωριμότητα.

Ο ελεύθερος χρόνος είναι ο πιο μακρύς και ο πιο ελκυστικός χρόνος από την παιδική ήδη ηλικία. Το πιθανότερο είναι να ισχύσει το ίδιο, σε εντονότερο ακόμη βαθμό, και στην ώριμη ηλικία. Τίποτα επομένως δεν είναι πιο σημαντικό από το να προετοιμάσεις έγκαιρα την ανάπτυξη της επιθυμίας, αλλά και την ικανότητα για αυτομόρφωση, με μοχλό πάντοτε την κριτική και επινοητική χρήση αυτού του ελεύθερου χρόνου.

Η μαθητεία στον ελεύθερο χρόνο αρχίζει από την παιδική ήδη ηλικία, πρώτα μέσα στην οικογένεια και γενικότερα μέσα στην κοινωνία. Απαιτείται προσωπικό θάρρος και πολύ έντονη προσωπικότητα για να μην υποκύψεις από νέος στους περιορισμούς των μηνυμάτων των καιρών, δηλαδή στην με κάθε θυσία αύξηση της παραγωγικότητας, τα οποία αλίμονο, σε οδηγούν στο να «ζήσεις» τελικά λιγότερο. Υπάρχει πλήρης σύγχυση επιλογών ανάμεσα στο «να κερδίσεις χρόνο» με σκοπό μίαν αυξημένη παραγωγικότητα και στο «να κερδίσεις χρόνο» με σκοπό την απόλαυση μιας αυξημένης ποιότητας ζωής, που είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του ελεύθερου χρόνου, εάν κερδίσεις στο πρώτο θα χάσεις αναμφίβολα στο δεύτερο!

Ο ελεύθερος χρόνος κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής δραστηριότητας, δηλαδή της ώριμης ηλικίας

Είναι δύσκολο να συλλάβουμε σήμερα την επιρροή των διάφορων μορφωτικών εφαρμογών του ελεύθερου χρόνου επάνω στην τελική κοινωνική μορφή που τείνει να πάρει η κύρια εργασία. Ο λόγος είναι ότι η κοινωνιολογία της εργασίας δεν μας βοηθάει πολύ σε αυτό, γιατί έχει κυρίως αναλύσει την αντίστροφη σχέση, δηλαδή την επιρροή της εργασίας της τεχνικής της, των σχέσεών της, των θεσμών της επάνω στον ελεύθερο χρόνο. Ένας πρόσθετος συγκυριακός λόγος ήρθε να προστεθεί σε αυτήν τη μονοδρομηση της πληροφόρησης: το τεράστιο πρόβλημα της ανεργίας προκάλεσε σημαντική στρέβλωση της πληροφόρησης επάνω στα θέματα του ελεύθερου χρόνου, παρόλο ότι, όπως θα δούμε παρακάτω, ο ελεύθερος χρόνος προάγεται σε ένα σημαντικό εργαλείο αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης και της απώλειας της θέσεως εργασίας που συνδέεται άμεσα με αυτή.

Σε μια πρώτη ερώτηση, - από έρευνα που έγινε σε αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες - αν οι εργαζόμενοι είναι ευχαριστημένοι από τη δουλεία

τους, περίπου 75% απαντά καταφατικά. Σε μια δεύτερη ερώτηση, «που βρίσκετε περισσότερη ικανοποίηση, στην εργασίας σας ή στη ζωή σας εκτός της εργασίας», μια μειοψηφία βρίσκει μεγαλύτερη ικανοποίηση στην εργασία της. Για το 70%, η χαρά βρίσκεται στη δραστηριότητα εκτός της εργασίας.

Ποία όμως είναι η πραγματική έκταση αυτής της ικανοποίησης; Είναι τέτοια που αν είχαν οι εργαζόμενοι χρήματα θα σταματούσαν να εργάζονται; Για την πλειοψηφία ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι αυτός καθαυτών αρκετός, ώστε να τους ωθήσει σε μια τέτοια απόφαση.

Στην προσπάθειά μας να ερμηνεύσουμε αυτές τις διαφοροποιήσεις των αντιλήψεων, αναρωτηθήκαμε ποιος είναι άραγε ο πραγματικός χαρακτήρας της εργασίας στη σημερινή κοινωνία;

Η εργασία, είτε την αγαπάμε είτε όχι, είναι πρώτα απ' όλα «ο κατ' εξοχήν υποχρεωτικός κοινωνικός χρόνος». Τα κύρια χαρακτηριστικά της είναι:

✚ Η εξάρτηση από την τεχνολογία. Η τρίτη τεχνολογική επανάσταση παράγει μηχανές, οι οποίες αν και απαλύνουν την ανθρώπινη κόπωση επιβάλλουν σ αυτούς που τις χειρίζονται έναν αυστηρά καθορισμένο χρόνο και τρόπο εργασίας, συνδεδεμένο με ημερήσια και εβδομαδιαία ωράρια τα οποία δεν συμφωνούν πάντοτε με τις επιθυμίες τους.

✚ Η αμείωτη ισχύς των «νόμων της αγοράς», δηλαδή η επιταγές της μεγιστοποίησης της παραγωγής και της παραγωγικότητας: συνέπεια είναι ο ελεύθερος χρόνος για συζήτηση, συντήρηση, παιχνίδι να περιορίζεται σημαντικά. Το ίδιο συμβαίνει και με τη βελτίωση των κοινωνικών σχέσεων: βρισκόμαστε ακόμη μακριά από μια ελεύθερη αρμονική συμβίωση των εργαζομένων και από μια ζεστή συντροφικότητα. Είτε το θέλουμε είτε όχι, κάθε προσπάθεια για εκδημοκρατικοποίηση αυτών των σχέσεων θα πρέπει, για να έχει ελπίδα επιτυχίας, να μη θιγεί ούτε στο ελάχιστο την παραγωγικότητα.

Ο χρόνος της εργασίας παραμένει πάντοτε, μέχρι στιγμής, ο «κυρίαρχος χρόνος», στον οποίο υποτάσσονται όλοι οι άλλοι. Παρ' όλα αυτά, η εισβολή του ελεύθερου χρόνου όχι μόνο οδηγεί προς μια μερική, τουλάχιστον, αμφισβήτηση της απόλυτης κυριαρχίας του χρόνου εργασίας, ασκώντας σημαντική πίεση για τη συμπίεση του, αλλά παράλληλα προκαλεί και έντονη ζήτηση για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων κατά τη διάρκειά του ελεύθερου χρόνου.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν κατά τις σχετικές έρευνες, αυτό που εντυπωσιάζει περισσότερο είναι ότι μόνο το 25% από αυτούς που ερωτήθηκαν, και αυτό άσχετα με τη θέση τους στην εργασιακή ιεραρχία, εκτιμούν ότι έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο, όλοι οι άλλοι δυσφορούν για το λίγο ελεύθερο χρόνο που διαθέτουν.

Από τα συμπεράσματα αντιστοίχων μελετών και δημοσκοπήσεων προκύπτει ότι η εργασία ενώ διατηρεί το ρόλο της ως «πρώτη ανάγκη για επιβίωση», δεν φαίνεται πλέον ότι θα θεωρείται στο μέλλον από τους εργαζομένους «η πρώτη ανθρώπινη ανάγκη». Για να αποφύγουμε τη διαφαινόμενη υποβάθμισή της, δεν αρκεί να καταγγείλουμε, για παράδειγμα, τις δυσμενείς επιπτώσεις από την υπερβολική κατάτμηση της εργασίας ή την αφόρητη μονοτονία που απορρέει από αυτή, ή να εναποθέσουμε όλες

τις ελπίδες μας στην αλλαγή των σχέσεων εργοδοσίας – εργαζομένων, μέσα από την προώθηση των πρακτικών της αυτοδιαχείρισης.

Αυτές οι περιορισμένης ακόμα έκτασης βελτιώσεις που προτείνονται δεν μπορούν από μόνες τους να δώσουν λύσεις στο πρόβλημα της δομής του κοινωνικού χρόνου στο σύνολό του. Τόσο οι δομές του χρόνου εργασίας, όσο και εκείνες του απελευθερωμένου χρόνου, καθώς και οι σχέσεις ανάμεσα τους είναι ακόμη πολύ ρευστές για να καταλήξουμε σε οριστικά σχήματα.

Αυτό που με βεβαιότητα μπορούμε σήμερα να πούμε είναι ότι ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι πλέον μόνον το αποτέλεσμα κάποιας διεκδίκησης για τη μείωση του χρόνου εργασίας, αλλά το αποτέλεσμα της δυναμικής μιας βαθύτερης επιθυμίας του κάθε εργαζομένου για την απόκτηση των αγαθών που συνεπάγεται ακόμη, ότι γίνεται αυτός πολύ καλύτερα αποδεκτός και εκτιμάται πολύ περισσότερο από τους εργαζομένους από το χρόνο της εργασίας, ο οποίος παραμένει πάντοτε ο «χρόνος της υποχρέωσης». Η τελική, όμως, ποιότητα της ζωής εξαρτάται κυρίως από τη σχέση αυτών των δύο χρόνων.

Η εργασία έχει, χωρίς αμφιβολία, αλλάξει ριζικά κοινωνική υπόσταση, παραμένει πάντα επιθυμητή από την πιο μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, έστω και αν δεν προσφέρει την ιδεατή ικανοποίηση. Παρόλο ότι μια κοινωνία χωρίς εργασία δεν είναι ακόμη, μέχρι σήμερα τουλάχιστον, νοητή, η αξία της έχει σημαντικά περιοριστεί μέσα στην κλίμακα των υπόλοιπων κοινωνικών αξιών.

Ο ελεύθερος χρόνος μετά την περίοδο της επαγγελματικής δραστηριότητας (τρίτη ηλικία).

Θα έρθουμε τώρα στο θέμα της τρίτης ηλικίας, της ηλικίας της σύνταξης, για να δούμε τις επιρροές που ασκούν επάνω της η επέκταση του ελεύθερου χρόνου και οι καινούργιες αξίες του. Ένα πρώτο ερώτημα είναι: «γιατί άραγε κάποιος βγαίνει στη σύνταξη;», και έχει βέβαια νόημα για την κατηγορία των εργαζομένων που παίρνουν σύνταξη από ελεύθερη δική τους επιλογή και όχι εξαναγκασμένοι από υπηρεσιακούς κανονισμούς (όπως π.χ. όριο ηλικίας που ισχύει για μερικά επαγγέλματα κλπ)

Για τους περισσότερους απ' όσους ρωτήθηκαν – για το 50% περίπου – η σύνταξη είναι το μέσο για να αποκτήσουν «ελεύθερα», «ελεύθερο χρόνο». Για το 25% η αιτία για την όποια επιθυμία τη σύνταξη είναι η ανάγκη για «ξεκούραση». Το υπόλοιπο 25% δηλώνει ότι θέλει να ασχοληθεί με το σπίτι του, τον εαυτό του ή την οικογένειά του. Επομένως, για την πλειοψηφία των εργαζομένων δεν είναι ούτε η κοινωνική καταπίεση που ασκείται μέσω της εργασίας ούτε τα προβλήματα υγείας αυτά που την ωθούν προς τη σύνταξη, αλλά η έλξη του ελεύθερου χρόνου και της ξεκούρασης.

Παρ' όλα αυτά, πρέπει να ερευνήσουμε βαθύτερα το τι ακριβώς συμβαίνει, όταν έρχεται η σύνταξη. Τι συμβαίνει κυρίως, μερικά χρόνια αργότερα, όταν τα εισοδήματα ίσως δεν επαρκούν και η υγεία έχει υποβαθμιστεί; Υπάρχει άραγε, κάτι το οποίο αντισταθμίζει τις συναδελφικές σχέσεις, που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο της εργασίας, έστω και αν

αυτές μερικές φορές δεν ήταν πάντοτε ιδιαίτερα φιλικές; Μήπως γεννιέται μια νοσταλγία για την περίοδο εκείνη;

Μόνο μια μικρή μειοψηφία συνταξιούχων δηλώνει ότι πλήττει. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν εκείνοι στους οποίους το απότομο σταμάτημα της εργασίας προκαλεί ψυχικές διαταραχές ή ψυχικά τραύματα, με τραγικές καμία φορά συνέπειες. Συνήθως όμως, το μικρό ήδη ποσοστό αυτών που υποφέρουν από πλήξη μετά τη σύνταξη μειώνεται ακόμη περισσότερο με την πάροδο του χρόνου.

Φαίνεται, πάντως, ότι η κοινωνική απομόνωση και η δυσκολία να καλύψει κανείς πολλές ώρες από το διαθέσιμο χρόνο, έστω και με το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση, δημιουργούν ειδικά προβλήματα σε μερίδα συνταξιούχων, ιδίως όταν το εισόδημά τους είναι χαμηλό ή οικογενειακοί τους δεσμοί χαλαροί. Παρ' όλα αυτά οι γενικεύσεις πρέπει να αποφεύγονται. Θα πρέπει ίσως να φροντίσουμε, ώστε η πολιτική του ελεύθερου χρόνου, η οποία μέχρι τώρα επικεντρωνόταν κυρίως στους νέους, να επεκταθεί με την ίδια ένταση και στους συνταξιούχους.

Γιατί άραγε να υπάρχει τέτοια υστέρηση στη δημιουργία και στον εξοπλισμό των διάφορων κέντρων συγκέντρωσης ή ψυχαγωγίας των συνταξιούχων, σε σχέση με τα αντίστοιχα κέντρα των νέων; Γιατί να υπάρχουν τόσο λίγες εγκαταστάσεις για δραστηριότητες φυσικές, καλλιτεχνικές, πνευματικές, κοινωνικές, οι οποίες τα αφορούν ειδικά την Τρίτη ηλικία; Γιατί αγνοείται το γεγονός ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι μια ανάγκη πολύ βαθύτερη για τον συνταξιούχο παρά για τον ενεργά εργαζόμενο, από την οποία εξαρτάται σε απόλυτο καμία φορά βαθμό η προσωπική του ικανοποίηση, η γενική κατάσταση της υγείας του ή η κοινωνική του ένταξη; Θα το επαναλάβουμε : ο ελεύθερος χρόνος, ιδιαίτερα για την τρίτη ηλικία, δεν είναι χρόνος συμπληρωμένος, αλλά χρόνος υπαρξιακός.

Τι γίνεται τώρα με τους «νέους» συνταξιούχους της εποχής μας, οι οποίοι «προικίζονται» απότομα με άφθονο διαθέσιμο χρόνο; Η μεγάλη πλειοψηφία δηλώνει ότι δεν της δημιουργεί κανένα πρόβλημα και ότι έχει βρει τον τρόπο να τον διαθέτει κατά τον καλύτερο τρόπο.

Από άποψη είδους δραστηριοτήτων με τις οποίες καταπιάνεται στον ελεύθερο χρόνο της η πλειοψηφία των συνταξιούχων, τις οποίες και εξετάζουμε αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο, σημειώνουμε μόνον εδώ ότι πιο συχνά παραμένουν αμετάβλητες εκείνες οι οποίες προϋπήρχαν κατά τη διάρκεια της ενεργού εργασιακής ζωής. Αυξάνεται, ίσως, ελαφρά η διάρκειά τους ή η συχνότητά τους, παρ' όλη την, εντωμεταξύ, απομείωση των φυσικών δυνάμεων αυτών που τις ασκούν.

Υπάρχουν όμως και οι άλλες δραστηριότητες οι οποίες ασκούνται σε μεγάλη έκταση από τα άτομα της τρίτης ηλικίας και τις οποίες δεν συναντάμε συνήθως στις προηγούμενες ηλικιακές περιόδους. Αξίζει τον κόπο να πούμε δυο λόγια για αυτές:

Μια πολύ ενδιαφέρουσα έννοια η οποία τα τελευταία χρόνια πήρε τεράστια έκταση, είναι εκείνη του «αμειβόμενου ερασιτέχνη». Τα είδη της απασχόλησης εδώ είναι ποικίλα, ο ρυθμός παραγωγής καθόλου μονότονος, τα ωράρια πολύ εύκαμπτα. Αυτή η εργασία του ερασιτέχνη έχει τη γοητεία της ανεξάρτητης επαγγελματικής εργασίας, χωρίς να έχει κανέναν από τους κινδύνους της. Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση προσφέρουν πολλές διδακτικές εκπομπές για αυτήν τη δραστηριότητα ένα σωρό περιοδικά ή εφημερίδες συνοδεύονται από ειδικά ένθετα φυλλάδια ενώ αφθονούν τα

βιβλία πρακτικής τεχνικής κλπ, τα οποία προσφέρουν γνώσεις και εκπαίδευση πάνω σ' αυτά τα θέματα. Όλες οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι οι ερασιτέχνες χειροτέχνες κάνουν αυτήν τη δουλειά πολύ περισσότερο από ευχαρίστηση παρά από ανάγκη.

Μια άλλη απασχόληση είναι εκείνη που έχει σχέση με τη σωματική άσκηση και συντήρηση: περίπατοι, πορείες, χαλαρή άθληση που επιτρέπεται σε ηλικιωμένους. Ακόμη όμως και οι πλέον πρόσφατες αθλητικές «μόδες» επεκτείνονται τώρα και στην Τρίτη ηλικία. Τα ταμπού της παλιάς εποχής πέφτουν και η σωματική άσκηση για τους ηλικιωμένους έχει πάρει ένα εύρος και μια ποικιλία πρωτόγνωρη, έχει χαρακτήρα που συνδυάζει το παιχνίδι με την υπαρξιακή ανάγκη. Το μεγαλύτερο μέρος των λεσχών των συνταξιούχων έχουν σκοπό να δώσουν στα μέλη τους δυνατότητες άσκησης για τη συντήρησή τους και απασχόλησης με φυσικά παιχνίδια, για άνδρες και γυναίκες.

Τα ταξίδια είναι ένας άλλος τομέας όπου η εισβολή της τρίτης ηλικίας είναι καταλυτική: όλες οι δημοσκοπήσεις επιβεβαιώνουν ότι ο αριθμός των συνταξιούχων που ταξιδεύουν και μάλιστα για σχετικά μεγάλα χρονικά διαστήματα, αυξάνεται ταχύτατα. Δεν έχετε παρά να ρίξετε μια ματιά, την ώρα που αδειάζει ένα από τα απειράριθμα «πούλμαν» των ταξιδιωτικών γραφείων!

Ο ελεύθερος χρόνος της σύνταξης επιτρέπει επίσης μια αυξημένη συμμετοχή στην παρακολούθηση όλων των θεαμάτων και ιδιαίτερα της τηλεόρασης. Λένε ότι η τηλεόραση σκοτώνει το διάλογο. Ασφαλώς, αυτό έχει μεγάλη δόση αλήθειας, αλλά ο διάλογος προϋποθέτει την ύπαρξη και ενός άλλου προσώπου με το οποίο διαλέγεσαι! Ποιος όμως θα κάνει παρέα σε ένα ηλικιωμένο άτομο το οποίο, για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους, ζει το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του μέσα στη μοναξιά; Η τηλεόραση σίγουρα ανοίγει ορίζοντες όχι μόνο στο θέαμα, αλλά και στην πληροφόρηση και στη γνώση: οι διάφορες ανταποκρίσεις, οι συνεντεύξεις, τα «πρόσωπο με πρόσωπο», οι συζητήσεις στοργυλής τραπέζης, τα παιχνίδια των λέξεων, οι εκπομπές για μαστορέματα, οι θρησκευτικές, φιλοσοφικές, πολιτικές εκπομπές παρουσιάζουν σίγουρα μεγάλο ενδιαφέρον για τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας. Το τεράστιο θέμα της ποιοτικής βελτίωσης της τηλεόρασης και της δυνατότητας λειτουργίας ενός έστω μικρού τμήματός της έξω από τα καθαρά εμπορικά κυκλώματα αγγίζει άμεσα την ειδική αυτή κατηγορία των συνταξιούχων αυτό, όμως, είναι ένα πολύ μεγάλο θέμα που απασχολεί έντονα τους στοχαστές, τους κοινωνιολόγους και την πολιτική ηγεσία όλου του κόσμου.

Μια άλλη πολύ δημοφιλής απασχόληση των ανθρώπων της τρίτης ηλικίας, συνδυασμένη με άφθονη δόση ψυχαγωγίας αλλά και «πάθους» είναι τα «χαρτιά». Δεν έχουν ίσως μορφωτικό χαρακτήρα, αλλά πριν μερικοί από σας τα καταδικάσετε, σκεφτείτε ότι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο αντίβαρου στην κοινωνική απομόνωση, την αποθάρρυνση, την κατάθλιψη και τους άλλους τραγικούς κοινωνικούς «ιούς» που συνοδεύουν αναπόφευκτα την τρίτη ηλικία.

Ανάμεσα στις δραστηριότητες της τρίτης ηλικίας πρέπει να τοποθετήσει κανείς και αυτές της «διαρκούς μόρφωσης» και ιδιαίτερα της «αυτομόρφωσης». Ασφαλώς αυτές αφορούν μειοψηφίες, οι οποίες ανήκουν κυρίως σε μεσαίες ή ανώτερες κοινωνικές τάξεις, με ήδη προηγούμενο σχετικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Είναι όμως μια νέα προοπτική που

έρχεται να δώσει στην έννοια της διαρκούς μόρφωσης ένα σημαντικό κοινωνικό «ειδικό βάρος».

Μέχρι τώρα η μόρφωση αποτελούσε προνόμιο και δικαίωμα των νέων και ίσως η άποψη αυτή επικρατεί ακόμη στην πλειοψηφία. Στη Γαλλία, το πρώτο πανεπιστήμιο για την Τρίτη ηλικία δημιουργήθηκε στην Toulouse το 1973. Από τότε, περισσότερα από εξήντα πανεπιστήμια στη χώρα αυτή έχουν οργανώσει ειδικά εκπαιδευτικά τμήματα για ηλικιωμένους. Αλλά και στους κανονικούς καταλόγους εγγραφών των ανωτέρων σπουδών βλέπει κανείς αρκετούς εξηντάρηδες. Είναι ακόμη λίγοι, η παρουσία τους όμως είναι εντυπωσιακή και καμία φορά, ίσως, ενοχλεί λίγο τους νεαρούς φοιτητές. Μερικά μάλιστα από αυτά τα πανεπιστήμια πήραν και ειδικές ονομασίες για παράδειγμα το πανεπιστήμιο της Του - louse ονομάστηκε «Πανεπιστήμιο της τρίτης ηλικίας », της Grenoble «Πανεπιστήμιο όλων των ηλικιών», της Reines «Πανεπιστήμιο ελεύθερου χρόνου» κλπ.

Αλλά και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Τρίτη ηλικία έχει «εισβάλλει» στον πανεπιστημιακό χώρο : στο Βέλγιο λειτουργούν πέντε πανεπιστήμια για την Τρίτη ηλικία καθώς και κάμποσες ακαδημίες επιμόρφωσης, σε έντεκα ολλανδικές πόλεις λειτουργούν ισάριθμα μορφωτικά ιδρύματα για ηλικιωμένους, στην Ιταλία περισσότερα από 100 πανεπιστήμια (κυρίως στο βόρειο τμήμα της χώρας) προσφέρουν κύκλους μαθημάτων αποκλειστικά για την τρίτη ηλικία, ενώ σε πολλά Γερμανικά πανεπιστήμια οργανώνονται παρόμοια σεμινάρια.

Στους περισσότερους «σπουδαστές» αυτής της κατηγορίας υπάρχει ένας ενθουσιασμός, ο οποίος έρχεται συχνά σε αντίθεση με το σκεπτικισμό και την τόση συχνή αδιαφορία των πιο νέων. Όλες οι έρευνες δείχνουν ότι η χαρά της μόρφωσης στην αγνότερη της μορφή, όταν δηλαδή αυτή δεν στοχεύει σε οικονομικά οφέλη ή στη δημιουργία χρήσιμων κοινωνικών σχέσεων, αποτελεί από μόνη της ένα ισχυρό κίνητρο για αυτή τη νέα κατηγορία φοιτητών. Ασφαλώς συνυπάρχουν πάντοτε κίνητρα πιο πεζά, όπως η πάλη ενάντια στην πλήξη, το κοινωνικό κύρος κλπ, αλλά αυτό δεν μειώνει καθόλου τη μεγάλη κοινωνική σημασία της διαρκούς μόρφωσης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε και την απασχόληση κατά τον ελεύθερο χρόνο μέσα στην ίδια την οικογένεια, όπου οι παλαιότεροι συμβαίνει συχνά να αναλαμβάνουν νέους ρόλους. Παρ' όλες τις ανακατατάξεις που δημιουργούνται μέσα σε μια ταχύτατα μεταβαλλόμενη κοινωνία, η οικογένεια εξακολουθεί ακόμη να παίζει ένα ρόλο καταφύγιου, μιας ζεστής εστίας όπου τα διασκορπισμένα μέλη της ξαναβρίσκονται κατά διαστήματα και ιδιαίτερα τις αργίες, τις γιορτές ή της διακοπές.

Όλο και περισσότεροι νέοι γονείς ζητούν από τις γιαγιάδες και παππούδες να παίξουν ένα αποφασιστικό ρόλο στην ήρεμη ανατροφή των παιδιών τους. Πολλές φορές, αυτός ο ρόλος έχει ως συνέπεια την ανάπτυξη μιας οικειότητας και μιας βαθιάς φιλίας ανάμεσα στις δύο «ακραίες» γενιές. Κατά τους ειδικούς ψυχολόγους, δεν είναι μόνο τα παιδιά που έχουν πολλά να κερδίσουν από την τρυφερότερα και την αγάπη που τους δείχνουν οι παππούδες και οι γιαγιάδες, αλλά κυρίως οι τελευταίοι είναι εκείνοι που αντλούν αισιοδοξία από τα μικρά παιδιά. Αυτή είναι ίσως μια από τις πιο γόνιμες και πιο ευτυχισμένες δραστηριότητες που ασκούν οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Η νέα «τέχνη» του να είσαι παππούς ή γιαγιά έρχεται να συμπληρώσει και να διορθώσει την παλιά αντίληψη. Ο απελευθερωμένος χρόνος, με τη σύνταξη στα 60 χρόνια και την

επιμήκυνση της διάρκειας ζωής δημιούργησαν καινούριες συγγενικές αντιλήψεις, πολύ πιο βαθιές απ' αυτές της παλιάς κοινωνίας.

Ο ενεργός ρόλος που καλείται σήμερα να παίξει η Τρίτη ηλικία μπορεί να αλλάξει ακόμη και την ίδια τη σχέση της με το θάνατο. Οι ηλικιωμένοι δεν έχουν τώρα πια το συναίσθημα ότι βρίσκονται σε «αναμονή», στον «προθάλαμο του θανάτου» όσο μπορούν, δεν περιορίζονται στην απλή επιβίωση, αλλά παλεύουν να επεκτείνουν όσο περισσότερο γίνεται τη χαρά της ζωής. Η επιθυμία του «ευ ζην» δεν είναι πλέον το μονοπώλιο των νεότερων ηλικιών.

Αυτό το μεγάλης πλέον διάρκειας «τέλος της ζωής» σίγουρα μπορεί να το βιώσει η Τρίτη ηλικία με άπειρους, περισσότερους και πιο ενδιαφέροντος τρόπους από παλαιότερα. Σε ένα μήνυμα αισιοδοξίας, η μεγάλη πλειοψηφία των συνταξιούχων δήλωσε σε μια δημοσκόπηση, ότι έχει περισσότερο από κάθε άλλη φορά πεισθεί για τη μέγιστη αξία των εφαρμογών του ελεύθερου χρόνου και για την ευκαιρία που τους δίνεται να τις απολαύσουν στο τέλος έστω της ζωής τους!

2.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ας δούμε τώρα ποιες είναι οι πιο χαρακτηριστικές δραστηριότητες που ο κάθε άνθρωπος, άσχετα με την ηλικία και το φύλο του, μπορεί να αναπτύξει κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου :

Γιορτές

Η γιορτή στην παλιά παραδοσιακή κοινωνία, είχε μερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα : η κοινότητα είχε τον κυρίαρχο ρόλο, ενώ το άτομο μια πολύ μικρότερη διακριτική παρουσία. Η γιορτή συνέβαλλε ουσιαστικά στην ενίσχυση των θρησκευτικών, οικογενειακών και επαγγελματικών θεσμών, ενώ το τελετουργικό μέρος της υπερίσχυε, συνήθως, του καθαρά «ψυχαγωγικού». Τέλος η γιορτή γινόταν κατά κανόνα σε τακτές προκαθορισμένες ημερομηνίες. Στη σύγχρονη κοινωνία, το δικαίωμα που απόκτησε το άτομο να εκφράζεται με πολύ μεγαλύτερη πνευματική και σωματική ελευθερία έχει ως αποτέλεσμα την αποδέσμευσή του από τα θεσμικά, χρονικά ή τελετουργικά δεσμά της γιορτής. Διατηρεί ίσως, επιλεκτικά, από τις παλιές γιορτές από εκείνες που είναι δεμένες με την εθνική ή τη θρησκευτική του παράδοση, αλλά διαθέτει τώρα πληθώρα ψυχαγωγικών δυνατοτήτων μέσα στον ελεύθερο χρόνο, πρακτικά οπότε το επιθυμεί : κάθε βράδυ, κάθε σαββατοκύριακο , κάθε ημέρα διακοπών...

Διακοπές – ταξίδια

Οι δραστηριότητες κατά τις διακοπές είναι σίγουρα οι πιο σημαντικές του ελεύθερου χρόνου, είτε λόγω της σχετικά μεγάλης χρονικής τους διάρκειας, είτε επειδή υπάρχει σε αυτές το θέλητρο της «προσμονής» που επεκτείνεται σε όλο τον υπόλοιπο χρόνο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κατά την περίοδο αυτή του ελεύθερου χρόνου μπορούν να πραγματοποιηθούν με μεγαλύτερη πληρότητα η χαλάρωση και η ελεύθερη προσωπική και κοινωνική ανέλιξη.

Η γενική κατάκτηση του σαββατοκύριακου και η απόκτηση αυτοκινήτου από το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων άλλαξε τις σχέσεις τους με τον περίπατο, την εκδρομή, την άσκηση στην ύπαιθρο.

Οι άνθρωποι που ξεκινούν για διακοπές μπορούν, σχηματικά, να καταταγούν σε τέσσερις κατηγορίες :

■ Η πρώτη περιλαμβάνει εκείνους που θέλουν τις διακοπές για να χαλαρώνουν, να αναπνέουν καθαρό αέρα, να τρωνε και να κοιμούνται καλά, να ξαπλώνουν το μεσημέρι και να απολαμβάνουν τη θέα ενός όμορφου τοπίου. Για αυτούς οι διακοπές είναι μια περίοδος κατά την οποία θέλουν να αποφύγουν τις δυσάρεστες επιδράσεις που ασκούν επάνω τους ο θόρυβος, η ένταση, οι ταραχές, οι πολλαπλές έννοιες μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. Ο άνθρωπος όμως είναι δυστυχώς ον ιδιαίτερα ανικανοποίητο : για πόσο καιρό, άραγε, μπορεί να ανέχεται αυτήν την «ειδυλλιακή κατάσταση», χωρίς να αρχίσει να πλήττει; Για τους λόγους αυτούς οδηγούμαστε σήμερα σε οργανωμένα μέρη για διακοπές, έτσι ώστε η ανάπαυση να μην οδηγεί στην πλήξη.

■ Η δεύτερη κατηγορία, η οποία αφορά κυρίως τους νέους, περιλαμβάνει εκείνους που ζητάνε, πριν απ' όλα, όχι τόσο την ανάπαυση, όσο την απόδραση και τη φυγή από την καθημερινή ρουτίνα. Ονειρεύονται να μαυρίσουν κάτω από τον ήλιο σε μίαν όμορφη αμμουδιά, να ψαρεύουν, να κυνηγήσουν, να χορέψουν, να κάνουν έρωτα, να ζήσουν με ένταση αυτές τις ονειρεμένες γι' αυτούς ημέρες των διακοπών. Ενώ, δηλαδή αυτοί που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία αποζητάνε λίγο πολύ ένα πρότυπο ζωής, όπου άλλοι σε υπηρετούν, αυτοί που ανήκουν στη δεύτερη ονειρεύονται την ελεύθερη ζωή μέσα στη φύση, όπου κάθε υποχρέωση και κάθε αναγκαστική δουλειά έχει καταργηθεί.

■ Στην Τρίτη κατηγορία ανήκουν εκείνοι στους οποίους οι διακοπές επιτρέπουν έναν άνετο χρόνο για ελεύθερη φροντίδα του σώματος και του πνεύματος, μια και η καθημερινή εργασία, στη διάρκεια του έτους, δεν τους επιτρέπει.

■ Τέλος μια τέταρτη κατηγορία προσπαθεί ταξιδεύοντας να γνωρίσει καινούρια μέρη, καινούριες εμπειρίες, ήθη και έθιμα ανθρώπων: είναι η ομάδα που λέμε πως αρέσκεται στον «τουρισμό». Ο μαζικός τουρισμός, λόγω και της πρωτόφαντης έκτασης που πήρε, είναι ένα πρόσφατο ιστορικό φαινόμενο χωρίς προηγούμενο. Είναι μια από τις πιο θεαματικές συμβολές του ελεύθερου χρόνου στη σύγχρονη κοινωνία και έρχεται να εκπληρώσει ένα από τα πιο παλιά όνειρα του ανθρώπου : να ταξιδεύει στη γη, στη θάλασσα ή στον αέρα, μόνο για ευχαρίστηση και για απόκτηση εμπειριών.

Είναι περιττό να πούμε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι καλύπτουν ταυτόχρονα τομείς οι οποίοι ανήκουν σε περισσότερες από μια από τις παραπάνω κατηγορίες, με όλες τις ενδιάμεσες αποχρώσεις ή αναμίξεις που είναι δυνατό να δημιουργηθούν.

Αυτές, τώρα, οι μεγάλες διακοπές, κυρίως οι καλοκαιρινές, δημιουργούν συχνά σοβαρά προβλήματα ανθρώπινων συγκεντρώσεων στο χρόνο και στο χώρο. Έχουμε ζήσει τις επιπτώσεις αυτής της τεράστιας συγκέντρωσης ανθρώπων που μετακινούνται σε ορισμένες ημερομηνίες του χρόνου, τα «μποτιλιαρίσματα» στα οδικά, θαλάσσια και εναέρια δίκτυα και τη φοβερή φόρτιση σε ορισμένα επαγγέλματα, όπως το προσωπικό των ξενοδοχείων, των μεταφορών, των τουριστικών επαγγελματιών κλπ.

Είναι, άραγε, αυτή η «ιδεατή» εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου μας; Έχει καμία σχέση με την ανάλυση που κάναμε παραπάνω; Φτάνουμε συχνά στο σημείο να βρισκόμαστε μπρος σε μια ένταση των δραστηριοτήτων και του άγχους κατά τον ελεύθερο χρόνο, το ίδιο δυσάρεστη, αν μη και χειρότερη, με αυτήν που προκαλεί η εργασία. Στις περιπτώσεις αυτές το τμήμα των διακοπών γίνεται πάρα πολύ βαρύ.

Σίγουρα, στον τομέα αυτόν, πολλά μπορούν ακόμη να γίνουν. Θα μπορούσε για παράδειγμα να εφαρμοστεί μια πολιτική μέσα στις επιχειρήσεις, στις δημόσιες υπηρεσίες και αλλού, με βάση ένα καταμερισμό των διακοπών σε μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, έτσι ώστε να πάψει να παίρνει όλος ο εργαζόμενος πληθυσμός ομαδικά τις διακοπές του μέσα σε ένα μόνο μήνα, τον Αύγουστο.

Το Θέμα

Κινηματογράφος και η τηλεόραση είναι δυο πολύ σημαντικές δυνατότητες που δίνει ο ελεύθερος χρόνος στη ζωή των ανθρώπων. Θα μπορούσαμε να μιλάμε για ώρες πάνω σε αυτό το θέμα, αλλά θα περιοριστούμε εδώ σε πολύ λίγα και βασικά:

Στον κινηματογράφο πηγαίνει κανείς ή απλώς, για να περάσει την ώρα του και να σπάσει τη μονοτονία της ζωής του, ή σε αναζήτηση στιγμών συγκίνησης και «φανταστικής ζωής», ή τέλος γιατί βλέπει τον κινηματογράφο ως ένα μέσο πληροφόρησης, εκπαίδευσης, και ερεθισμάτων για σκέψη επάνω σε προβλήματα που αφορούν είτε τον ίδιο είτε όλο τον κοινωνικό περίγυρο.

Η τηλεόραση είναι ένα πρόσφατο σχετικά φαινόμενο του ελεύθερου χρόνου, το οποίο απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Για όλους τους τηλεθεατές, η παρακολούθηση της τηλεόρασης είναι μια απασχόληση, η οποία αυτοκαθορίζεται από το ίδιο το περιεχόμενο των εκπομπών που αναμένει το κοινό. Αυτή η προσδοκία είναι αρκετά περίπλοκη, εμπεριέχει, ταυτόχρονα, επιθυμία, συμμετοχή και φυγή, ψυχαγωγία και προσαρμογή, πληροφόρηση και μόρφωση. Κατά μέσον όρο, οι Ευρωπαίοι βλέπουν τηλεόραση δυο περίπου ώρες την ημέρα αριθμός ο οποίος, ποσοτικός, είναι τεράστιος.

Ακούμε συχνά τελευταία, ότι η τηλεόραση γίνεται «τυραννία». Ένα από τα κύρια επιχειρήματα αυτής της άποψης είναι η σύγχυση που φέρνει στις συνήθειες φαγητού και ύπνου. Είναι αλήθεια ότι πολλοί άνθρωποι παραδέχονται πως από τότε που απέκτησαν τηλεόραση, πηγαίνουν για ύπνο πολύ αργά, άλλοι ότι παίρνουν το βραδινό τους φαγητό μπροστά στην τηλεόραση ή ότι οι έξοδοι τα βράδια ή τα απογεύματα της Κυριακής έχουν ελαττωθεί.

Οι τηλεοράσεις όλου του κόσμου προβάλλουν για έμβλημα το τρίπτυχο : «Διασκέδαση – Πληροφόρηση – Εκπαίδευση» αναρωτιόμαστε όμως έντονα για το πού στην πραγματικότητα στοχεύουν αυτές και σε ποιο βαθμό το πετυχαίνουν. Η σύνθεση και η κατανομή του ωαρίου των εκπομπών είναι πολύ αμφίβολο αν πραγματικά συμβάλλει, όσο θα έπρεπε, στη μορφωτική ανέλιξη των ανθρώπων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κάθε τηλεθεατής έχει τη δική του προτίμηση για το είδος των εκπομπών και ότι θεωρητικά τουλάχιστον παραμένει κύριος των επιλογών του. Είναι όμως αυτό αληθινό; Και ποιος θα μας απαντήσει στο μεγάλο «κλασικό» πια ερώτημα που αφορά την τηλεόραση : πρέπει αυτή να αρκείται στο να ακολουθεί το μέσο

όρων των επιθυμιών των τηλεθεατών, όπως αυτός βγαίνει ύστερα από δημοσκοπήσεις, με επακόλουθο να εξασφαλίζει ένα μεγάλο έσοδο από διαφημίσεις, ή οφείλει να «προηγείται» για να καθοδηγεί αυτή τον τηλεθεατή σε μια πολιτιστική ανάπτυξη, με τίμημα βέβαια τη μείωση των εσόδων της από διαφήμιση;

Σημαντικές όμως και οι άλλες αρνητικές επιπτώσεις της τηλεόρασης στις υπόλοιπες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου: καθηλωμένος όπως είναι ο τηλεθεατής, σίγουρα βγαίνει πολύ λιγότερο έξω από το σπίτι του, πηγαίνει λιγότερο στο θέατρο, στον κινηματογράφο, σε αθλητικές εκδηλώσεις, διαβάζει λιγότερο εφημερίδες και βιβλία.

Δεν υπάρχει συμφωνία απόψεων για το αν όπως λένε, η τηλεόραση «σκοτώνει τη συζήτηση και το διάλογο». Ενώ δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κατά τη λειτουργία της μιλάει κανείς λιγότερο, από την άλλη, με τη συγκέντρωση της οικογένειας γύρω από τη μικρή οθόνη, δημιουργούνται αντισταθμίματα που δεν θα έπρεπε κανείς να παραγνωρίσει.

Η γυάλινη οθόνη δεν είναι απλά ένα γυαλί, την παρακολουθούν εκατομμύρια οικογένειες σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου. Το κοινό δεν πηγαίνει στο έργο, το έργο πηγαίνει στο κοινό και επιβάλλεται σ' αυτό. Επομένως η κοινωνική ευθύνη ενός παραγωγού τηλεοπτικών εκπομπών είναι τεράστια.

Το παιχνίδι

Με τον ελεύθερο χρόνο αφήνεται μια σημαντική θέση για το παιχνίδι. Για το παιδί, το παιχνίδι ανήκει στην περιοχή του σοβαρού. Το παιχνίδι είναι ο δικός του τρόπος για να αποκαλύψει, να μάθει. Χρειάζεται πολλή προσοχή με αυτά τα, κατά την αντίληψη των μεγάλων, «μορφωτικά» παιχνίδια τα οποία προσπαθούμε συνήθως να επιβάλουμε στα παιδιά. Ή καταφέρνουμε να δώσουμε στο παιδί μορφωτικό παιχνίδι, το οποίο όμως πριν απ' όλα, παραμένει παιχνίδι, ή το παιδί δεν 'παίζει» καθόλου με αυτό που του προτείνουμε σαν δήθεν μορφωτικό παιχνίδι, και με το να το πιέσουμε καταλήγουμε σε μια άκαρπη και συχνά βλαβερή παιδαγωγική προσπάθεια. Αντίθετα, ο ενήλικας αρχίζει ίσως να αποδέχεται ότι το παιχνίδι δεν είναι ένας τόσο ξένος προς αυτόν κόσμος, ο οποίος να μη μπορεί να ενσωματωθεί στη ζωή του. Θα έπρεπε ίσως να δεχτούμε το παιχνίδι σαν ένα αναπόσπαστο κομμάτι από την καθημερινή βασική απασχόλησή μας, αρκεί να το δούμε ως κάτι το οποίο «αποδραματοποιεί» τη ζωή έτσι ώστε να προβάλλεται η καλή, η ήρεμη, η διασκεδαστική όψη των πραγμάτων. Το παιχνίδι καταφέρνει συχνά να σε κάνει να ζεις μια κατάσταση με «αποσύσπαση των μυών». Εάν υπερβάλλεις σε σοβαρότητα, βγαίνεις από το παιχνίδι, «δεν παίζεις πια». Αυτός που θεωρεί το καθετί σοβαρό δεν ξέρει να παίζει. Αλλά δεν παίζεις και όταν πέφτεις στο άλλο άκρο, όταν δηλαδή νομίζεις ότι στο παιχνίδι το καθετί είναι αστειότητα και γέλιο. Και είναι άξιο προσοχής ότι το παιδί ξέρει από ένστικτό να φτιάχνει το σωστό «χαρμάνι» και να προσφέρει όση σοβαρότητα χρειάζεται στο παιχνίδι.

Ο ελεύθερος χρόνος προσφέρεται ιδιαίτερα για «παιχνίδι» εκεί εκφράζεσαι επιτέλους χωρίς πειθαναγκασμό, με τη φαντασία σου και μόνο. Διασκεδάζεις, για να αποτοξινωθείς από ένα κλίμα που προσπαθεί να σε υποχρεώσει να πάρεις τα πράγματα πολύ «στα σοβαρά». Παιχνίδι και γέλιο πάνε μαζί στα παιδιά και στους ενήλικες: ο κακός παίκτης δεν γελάει, έστω και αν γελάει ψεύτικα.

Το παιχνίδι προϋποθέτει τον αυθορμητισμό. Μια από τις μέγιστες συμβολές του ελεύθερου χρόνου είναι να επιτρέπει στον καταπιεσμένο άνθρωπο να εκφράζεται αυθόρμητα, ελεύθερα και αληθινά, όπως ο ίδιος αισθάνεται, ίσως αυτό μόνο μέσα από το παιχνίδι να μπορεί να γίνει πραγματικότητα..

Δεν θα έπρεπε επίσης να παραβλέψουμε ότι το παιχνίδι είναι ίσως ένα από τα ελάχιστα «εναπομένοντα» πεδία τα οποία προσφέρουν πολλαπλές ευκαιρίες για συναντήσεις και τη δημιουργία θερμών ανθρώπινων σχέσεων. Είναι το μυθικό βασίλειο της ελευθερίας, όπου εξαφανίζεται ο καταναγκασμός της εργασίας, είναι το βασίλειο του ελεύθερου και δημιουργικού χρόνου, ο κόσμος της απόλυτης απελευθέρωσης από την αυστηρή κοινωνική οργάνωση, η οποία αποξενώνει τον άνθρωπο από τη ψυχή του και το χρόνο του. Όντας μια δραστηριότητα ελεύθερη που ασκείται μόνο για την ατομική ευχαρίστηση, είναι η μόνη «εκδίκηση» την οποία μπορεί να πάρει ο κοινός άνθρωπος ενάντια στους πολλαπλούς «υποχρεωτικούς» χρόνους που καταπιέζουν τη ζωή του, είναι, ακόμη, ο μόνος ίσως τρόπος αντίδρασης στη διάσπαση του ανθρώπου ανάμεσα στον καταναγκασμό της εργασίας και στον ελεύθερο χρόνο, η οποία τον οδηγεί αναπόφευκτα στη διάσπαση της πραγματικής του ταυτότητας.

Ο Schiller, σε ένα από τα «Γράμματα για την αισθητική εκπαίδευση» γράφει: «για τελευταία φορά και για να τελειώνουμε, λeo ότι ο άνθρωπος δεν παίζει παρά μόνο εκεί όπου γίνεται ανθρώπινος με όλη τη σημασία της λέξης, και δεν είναι άνθρωπος ολοκληρωμένος παρά μόνο εκεί όπου παίζει», και αλλού: «το παιχνίδι είναι το πιο βαθιά ανθρώπινο πράγμα και αυτό που θα διατηρηθεί μέσα από τους αιώνες». Ολοκληρώνεται, δηλαδή ο άνθρωπος μόνο εκεί που είναι απόλυτα ελεύθερος, εκεί που είναι απόλυτα ελεύθερος, εκεί που είναι πραγματικά κύριος του χρόνου του, χωρίς τους καταναγκασμούς της δουλειάς. Αυτά είναι πράγματα τα οποία, έξω από το χώρο του παιχνιδιού, θα μπορούσαν να συμβούν μόνο σε μια ιδανική – άρα ανύπαρκτη – κοινωνία.

Η άθληση

Όσον αφορά την άθληση, τα σπορ, είναι γενικά αποδεκτό ότι τα θεωρούμε τα κατ' εξοχήν ψυχαγωγικά στοιχεία του πολιτισμού μας. Η γυμναστική και ο αθλητισμός αποτέλεσαν, χωρίς αμφιβολία, τα πρώτα βήματα προς τις απλές διασκεδάσεις, ενώ η σημερινή ανάπτυξη του λαϊκού πάθους για τα σπορ προϋποθέτει μια συνεχή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των εργαζομένων.

Οποιοδήποτε παιχνίδι, από τη στιγμή που θα ενταχθεί σε ένα σύστημα συμβατικών κωδίκων και κανόνων, μεταπίπτει σε ανταγωνιστικό άθλημα, σε σπορ είτε αυτό στηρίζεται σε παλαιότερες εμπειρίες είτε στοχεύει μόνο σε άσκηση, δηλαδή σε ανάλωση ενέργειας, καταλήγει σε μια ενδιάμεση μορφή ανάμεσα στην παιδικότητα και στην ενηλικίωση. Ο ενήλικας πάλι, όπως ξαναείπαμε επιστρέφει στο ελεύθερο παιδικό παιχνίδι, για να απελευθερωθεί από τον καθημερινό καταναγκασμό και την ανιαρότητα της επανάληψης. Σε τελευταία ανάλυση οι δυο λειτουργίες, η άθληση και το παιχνίδι, συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται.

Ο τρόπος που ασκούνται τα παιχνίδια και ο αθλητισμός είναι χαρακτηριστικός της φυσιογνωμίας μιας κοινωνίας, αντικατοπτρίζει την πολιτιστική της κατάσταση και προσφέρει σημαντικές ενδείξεις για τις

προτιμήσεις τις αδυναμίες και τις κάθε μορφής δυνάμεις που δρουν μέσα της σε μια δοσμένη στιγμή της εξέλιξής της.

Στην πραγματικότητα όπως ξέρουμε το μαζικό τουλάχιστον άθλημα εκφυλίζεται σε ένα εμπορευματοποιημένο και βιομηχανοποιημένο προϊόν και περιορίζεται πλέον σε μίαν επαγγελματική και φυσική θεαματική εκδήλωση. Στις περιπτώσεις αυτές δεν ασκεί το άθλημα μόνο για προσωπική σου ευχαρίστηση, αλλά μέσα σε ένα πλαίσιο ανταγωνισμού, επιδόσεων και οικονομικών συμφερόντων. Είναι φανερό ότι αυτό το είδος της άσκησης δεν εντάσσεται στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, με την έννοια που του δώσαμε στην αρχή αυτού του κειμένου, αντίθετα αποτελεί τυπική περίπτωση μιας ακόμα επαγγελματικής απασχόλησης.

Βιβλίο – Συνεχής εκπαίδευση

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το διάβασμα θα έπρεπε να αποτελεί μια από τις κύριες δραστηριότητες μέσα στον ελεύθερο χρόνο. Χάρη στη γοητεία που ασκούν, τα βιβλία μπορούν, συγχρόνως με την ευχαρίστηση να αυξήσουν τις γνώσεις μας και να εκλεπτύνουν το γούστο μας. Η μεγάλη εξάπλωση της διάδοσης των βιβλίων σε όλα τα κοινωνικά στρώματα της πόλης και της υπαίθρου, η οποία έγινε δυνατή με την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, συνέβαλε αποφασιστικά στη μορφωτική ανύψωση της κοινωνίας.

Σε πείσμα και σε αντίδραση της επιρροής του τύπου, του κινηματογράφου, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, η από όλο και ευρύτερα κοινωνικά στρώματα ανάγνωση βιβλίων στον ελεύθερο χρόνο βρίσκεται σε ανοδική πορεία. Αυτή όμως η τάση συναντάται ακόμη πάρα πολλά κοινωνικά εμπόδια και θα έπρεπε να μας προβληματίσουν οι τρόποι και οι αναγκαίες διαδικασίες για να μπορέσει αυτή να ενισχυθεί.

Η αύξηση των κονδυλίων για πληρέστερη ενημέρωση και στελέχωση βιβλιοθηκών ή λεσχών είναι σίγουρα ένας πολύ θετικός παράγοντας, αλλά δεν είναι ο μόνος. Είναι, μήπως, η εκδοτική φιλολογική παραγωγή προσαρμοσμένη στις νέες ανάγκες των μαζών; Ποιες είναι οι πιο κατάλληλες εκπομπές του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, για να συμβάλουν στην ενίσχυση της τάσης για διάβασμα; Ποιοι είναι οι τύποι των φιλολογικών έργων οι οποίοι με την ελκυστικότητά τους, θα μπορούσαν να προωθήσουν τη συνήθεια του διαβάσματος σε κάθε λαϊκό σπίτι; Ποια είναι τα σχολικά εκείνα προγράμματα που θα καταφέρουν να κτίσουν σιγά – σιγά την αυθόρμητη ροπή των παιδιών προς το διάβασμα κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου; Ασφαλώς οι απαντήσεις σε όλα τούτα είναι δυνατές μόνο με τη συνεργασία πολλών ειδικών επιστημόνων.

Ένα άλλο καίριο ερώτημα που συνδέεται με τον ελεύθερο χρόνο και το βιβλίο είναι : πώς μπορεί κανείς να αποκτήσει νέες, πρόσθετες γνώσεις, μετά από την περίοδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης; Η «κλασική» μέθοδος είναι βέβαια η μέθοδος της αυτοδιδασχίας, την οποία και μπορούμε να πετύχουμε πάλι μέσα από το διάβασμα.

Μια δημοσκόπηση η οποία έγινε στη Γαλλία επάνω στο είδος των βιβλίων που διαβάζουν οι ενήλικες έδειξε ότι το σχολικό εγχειρίδιο εξακολουθεί να παίζει ακόμη ένα σημαντικό ρόλο. Χρησιμοποιείται ,ή καλύτερα ξαναχρησιμοποιείται, ιδιαίτερα για τη γλώσσα που μιλάμε και γράφουμε για την ιστορία, για την γεωγραφία. Στο μέλλον, αυτοί που ασχολούνται με το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει

να λάβουν σοβαρά υπόψη αυτήν την εξαιρετικά επιθυμητή συμβολή μερικών σχολικών βιβλίων, η οποία επεκτείνεται στη συνεχιζόμενη μόρφωση των ενήλικων με την επαναχρησιμοποίηση των ίδιων βιβλίων αργότερα. Πρέπει εδώ, με πολύ πόνο, να υπογραμμίσουμε την υστέρηση σε εμφάνιση και περιεχόμενο των περισσότερων από τα εκπαιδευτικά βιβλία στον τόπο μας, σε σύγκριση με τα θαυμάσια του είδους τα οποία συναντάμε σε ξένες γλώσσες.

Ο δεύτερος δρόμος προς τη «δια βίου αυτοδίδαχέ» είναι οι μορφωτικές άδειες: έχει πολύ ενδιαφέρον να γνωρίζουμε ποια θέματα επιθυμούν να μελετήσουν οι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια των μορφωτικών αδειών. Η κυριαρχούσα άποψη ευνοεί τα θέματα που έχουν κάποια σχέση με την επαγγελματική τελειοποίηση, ενώ, σε αρκετή απόσταση, ακολουθεί η επιθυμία για τη βελτίωση του γενικού μορφωτικού επιπέδου. Σε όλα τα κοινωνικά στρώματα βρίσκει κανείς ανθρώπους που έχουν το κέφι και την όρεξη να πληροφορηθούν και να διδαχτούν διάφορα πράγματα, τα οποία αποσκοπούν στην τελειοποίηση των γνώσεών τους και στην επέκταση των ικανοτήτων τους. Παρά την τεράστια προσπάθεια που έχει γίνει από τγα μαζικά μέσα πληροφόρησης για ψυχαγωγία, οπτικοακουστική διδασκαλία κλπ, έχει αποδειχθεί ότι το διάβασμα (καλό περιοδικό, βιβλίο) εξακολουθεί να κρατάει τα πρωτεία.

Η εκδημοκρατικοποίηση της μόρφωση προβάλλεται χωρίς αμφιβολία, ως καθολική απαίτηση όλων των ανθρώπων. Στην πράξη όμως είναι ένα πρόβλημα που δεν έχει ακόμη βρει τη λύση του. Μέσα σε μια κοινωνία όλο και πιο περίπλοκη και ταχύτερα εξελισσόμενη, όπου η μορφωτική ανάπτυξη δεν σταματά πια στην παιδική ηλικία, το σχολείο ακόμη και «ανανεωμένο» δεν θα μπορέσει να λύσει μόνο του το πρόβλημα.

Τι πρέπει λοιπόν να γίνει; Χρειάζεται να βρεθεί η βέλτιστη σχέση ανάμεσα στη μορφωτική διαδικασία κατά τη διάρκεια του σχολείου και μετά από αυτό. Είναι φυσικό η αύξηση του ελεύθερου χρόνου να υποχρεώσει τους αρμόδιους για την εθνική μας παιδεία να λάβουν κάποια στιγμή σοβαρά υπόψη τους το νέο αυτό στοιχείο: η «δια βίου» μόρφωση είναι τώρα πραγματοποιήσιμη, προσαρμοσμένη στις εναλλασσόμενες ανάγκες της κοινωνίας και στα αυθόρμητα ενδιαφέροντα των ατόμων.

2.3 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Η μελέτη των σχέσεων της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής με τον ελεύθερο χρόνο μας οδηγεί στην καλύτερη προσέγγιση του μεγάλου θέματος της λαϊκής επιμόρφωσης.

Στις προηγούμενες δυτικές χώρες, η ανάπτυξη και η εξάπλωση της λαϊκής επιμόρφωσης οδηγεί σε μείωση του «μορφωτικού ανοίγματος» τόσο ανάμεσα στον «κατά τεκμήριο» μορφωμένο και στον «κατά τεκμήριο» αμόρφωτο, όσο και ανάμεσα στον «ειδικό» και «κοινό» πολίτη. Τα αποτελέσματα της λαϊκής επιμόρφωσης και μόνον αυτά θα μπορούσαν να επεκτείνουν την ευεργετική σχολική δράση σε μεγαλύτερες ηλικίες, να σταθούν ενάντια σε λαϊκιστικά προπαγανδιστικά μηνύματα που απευθύνονται στον απληροφόρητο πολίτη και να σπρώξουν τα άτομα σε

μια ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνική και μορφωτική ζωή. Χωρίς αυτό το κανάλι διαρκούς πληροφόρησης του πολίτη, οι υπερφιλόδοξοι τεχνοκράτες ή οι γοητευτικοί λαϊκιστές μπορούν πολύ εύκολα να επιβάλλουν ανεξέλεγκτα τη δύναμή τους.

Στη μεταβιομηχανική κοινωνία, η ανάγκη για ευρύτερη εξάπλωση της λαϊκής μόρφωσης φαίνεται να είναι ακόμη πιο επιτακτική. Από τη στιγμή που για τα $\frac{3}{4}$ περίπου του πληθυσμού μιας χώρας οι βασικές ανάγκες για τροφή, ένδυση, κατοικία, διασκέδαση έχουν κατά κάποιο τρόπο ικανοποιηθεί, μπορεί πλέον να κυριαρχήσει η επιθυμία των ατόμων για μόρφωση, αυτή και μόνο άλλωστε είναι σε θέσει να αποτελέσει το κύριο ανασχετικό παράγοντα της ολοκληρωτικής παράδοσης του ανθρώπου στην «κοινωνία της αφθονίας». Έτσι στις δημοκρατικές κοινωνίες, η λαϊκή επιμόρφωση προάγεται στο επίπεδο μιας «καθολικής ανάγκης», μιας αυτόνομης αξίας.

Ο σχολικός χρόνος σε έναν ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο επαρκεί όλο και λιγότερο για την απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων. Επομένως μόνο ο ελεύθερος χρόνος, κατά τη διάρκεια της άσκησης του επαγγέλματος, είναι αυτός στον οποίο θα στηριχθεί η «δια βίου» μόρφωση. Για τον εργαζόμενο, κάθε μορφή συμμετοχής του στη μορφωτική ζωή, ενώ βρίσκεται αναγκαστικά σε άμεσο ανταγωνισμό προς τις άλλες δυνατές δραστηριότητες μέσα από τον ελεύθερο χρόνο, όπως π.χ.: θα ήταν η ανάπαυση ή ψυχαγωγία, είναι «κατ' αξίαν» ισοδύναμη προς όλα τα άλλα πρέπει δηλαδή να δεχτούμε ότι το να συμμετέχεις σε ένα θεατρικό θέαμα ή το να διαβάσεις ένα ψυχολογικό βιβλίο ή ένα σύγγραμμα εκλαϊκευμένης επιστήμης είναι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, ισοδύναμης αξίας με έναν περιπτό, ένα μαστόρεμα, ένα παιχνίδι, ένα χορό ή ένα τουριστικό ταξίδι, όλα αυτά, όσο διαφορετικά και αν είναι, έχουν το ίδιο χαρακτηριστικό, ότι συμβάλλουν ισοδύναμα στην πραγματοποίηση των ευεργετικών στόχων του ελεύθερου χρόνου επάνω στον άνθρωπο.

Συνοπτικά οι κύριες δραστηριότητες ταυτίζονται με την έννοια της «λαϊκής μόρφωσης» είναι :

- Το τουριστικό ταξίδι. Εκφράζει δυναμικά μια ανάγκη φυγής των ανθρώπων. Στη διευρυμένη του μορφή, αυτή δηλαδή που αγγίζει τις μεγάλες μάζες, το ταξίδι είναι μια πρόσφατη κοινωνική κατάκτηση.
- Ο κινηματογράφος και η τηλεόραση είναι τα κατ' εξοχήν «οχήματα» των μορφωτικών μοντέλων.
- Το διάβασμα εντύπων και γενικότερα οι μορφές της «αυτοδιδασχής».

Στην ανάπτυξη της λαϊκής μόρφωσης συμβάλλουν επίσης σημαντικά τα «μορφωτικά κέντρα» ή γενικότερα, αν θέλετε, τα «κέντρα κοινωνικής ωφέλειας». Με αυτά τα κέντρα γίνονται συνήθως δυο «παρανοήσεις»:

Η πρώτη έχει σχέση με τον όρο «κοινωνικό». Είναι προφανές ότι ένα μορφωτικό κέντρο έχει για σκοπό μια κοινωνική λειτουργία. Οι άνθρωποι όμως δεν πηγαίνουν εκεί για να πάρουν κάποια συμβουλή επίλυσης ενός τρέχοντος κοινωνικού τους προβλήματος. Θα ήταν επικίνδυνο να συνδυάσουμε μια πολιτική μορφωτικής συμπαράσταση με μια προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών. Οι ανάγκες που ωθούν τους ανθρώπους στα μορφωτικά κέντρα είναι ακριβώς εκείνες οι ανάγκες που ζητούν να ικανοποιηθούν μέσα από τον ελεύθερο χρόνο.

Η δεύτερη έχει σημασία με την έννοια του «σχολικού – διδακτικού» που δίνουμε πολλές φορές σ' αυτά τα κέντρα. Το να θεωρήσουμε ένα κοινωνικό –

μορφωτικό κέντρο ως το φορέα ο οποίος συμβάλλει στην παράταση της σχολικής περιόδου δεν είναι και αυτό σκόπιμο: μην ξεχνάμε ότι το σχολείο είναι σήμερα μια υποχρεωτική κοινωνική επιταγή, ενώ το κοινωνικό – μορφωτικό κέντρο στηρίζεται σε μια εντελώς ελεύθερη επιλογή.

Κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου, οι μορφωτικές λειτουργίες πρέπει να εμπλέκονται με τις ψυχαγωγικές. Επομένως, είναι σημαντικό το «μορφωτικό κέντρο» να ανταποκρίνεται συγχρόνως και στις δυο. Ακόμη για να προσφέρουμε πρόσθετα κίνητρα για τη συμμετοχή ενός αυξημένου αριθμού ανθρώπων στη μορφωτική και κοινωνική ζωή, πρέπει να προσπαθήσουμε ώστε τα κέντρα αυτά να αποκτήσουν μια «ζεστή» ατμόσφαιρα και έναν οικιστικό περίγυρο κατάλληλα διευθετημένο, με τους κατάλληλους χώρους και τον αναγκαίο εξοπλισμό.

2.4 ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ Ή ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος G. Friedmann ήταν ο πρώτος κοινωνιολόγος που τόνισε τον κυρίαρχο ρόλο του ελεύθερου χρόνου στον εξανθρωπισμό του τεχνικού πολιτισμού. Ο Friedmann υπογραμμίζει τα ολέθρια αποτελέσματα της υποδιαίρεσης και της μηχανοποίησης της εργασίας, όπως αυτή επικράτησε μέσα στο παραγωγικό σύστημα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη βιομηχανική επιχείρηση. Η μεγάλη εξειδίκευση των επαγγελματιών και ο καταθρυμματισμός των καθηκόντων αφήνουν πολλές φορές στον εργαζόμενο ένα αίσθημα μη ολοκλήρωσης και μη ικανοποίησης. Από εκεί προκύπτει επιτακτική η ανάγκη για μια «αποζημίωση» με την πραγματοποίηση ενός ολοκληρωμένου, μη «θρυμματισμένου» έργου ή ενός έργου ελεύθερης μη επιβαλλόμενης δημιουργίας.

Η επιχείρηση εκτός από σύστημα παραγωγής είναι ταυτόχρονα και μια κοινωνική οργάνωση. Η εργασία ρυθμίζεται συνήθως από έναν αυστηρά καθορισμένο τρόπο οργάνωσης και βελτίωσης της παραγωγικότητας, στον οποίο οι εργαζόμενοι είναι ακόμη πολύ ευαίσθητοι: η αντίσταση στην απρόσωπη «χρονομετρική» οργάνωση της εργασίας έχει γίνει μια διαχρονική «σταθερά» μέσα στο όλο πλαίσιο της εργατικής συμπεριφοράς.

Η ανάπτυξη ενός συστηματικού προβληματισμού για τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου στην εργασία είναι πολύ σημαντική για το μέλλον της βιομηχανικής κοινωνιολογίας. Ο ελεύθερος χρόνος προβάλλεται με ένα αυξανόμενο γόητρο, προσφέρει νέα πρότυπα τρόπων συμπεριφοράς και είναι σε θέση να επιβάλει ένα νέο ύφος στην καθημερινή ζωή. Οι επενέργειές του αυτές είναι αισθητές από την πρώτη κιόλας στιγμή της επιλογής ενός επαγγέλματος.

Ένας ίσως λόγος που η βιομηχανική αποκέντρωση, (δηλαδή η μεταφορά μεγάλων μονάδων ή και της έδρας των βιομηχανιών στην περιφέρεια), όπου αυτή επιχειρήθηκε, προκάλεσε τόσα δευτερογενή προβλήματα είναι ότι τα στελέχη των επιχειρήσεων και οι γυναίκες τους αρνήθηκαν να δεχτούν ένα τοπικό περιβάλλον μέσα στο οποίο η ζωή, εκτός ωρών εργασίας, είναι υπανάπτυκτη. Η ανάγκη για ψυχαγωγική και μορφωτική δραστηριότητα κατά τον ελεύθερο χρόνο προϋποθέτει έναν ελάχιστο πολιτιστικό «εξοπλισμό» και ένα κατάλληλο περιβάλλον, το οποίο

μόνο μια πόλη, τουλάχιστον μέσου μεγέθους, (οι σύγχρονοι πολεοδόμοι θέτουν ένα «optimum» 300 – 400.000 κατοίκους) μπορεί να εξασφαλίσει.

Το περιβάλλον της επιχείρησης έχει τάση να μετασχηματίσει κάτω από την πίεση των ίδιων των αναγκών της. Η «λειτουργική μουσική» στην εργασία, τα σπορ κλπ έχουν βαθμιαία επιβάλει νέους τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων της μονοτονίας της εργασίας, για τα οποία μιλήσαμε. Τέλος, η επιχείρηση αναλαμβάνει όλο και περισσότερο την πρωτοβουλία να οργανώσει τον ελεύθερο χρόνο του προσωπικού της. Η κοινωνία λειτουργία της επιχείρησης διευρύνεται τώρα σε λειτουργία κοινωνικο – μορφωτική.

Η επέκταση της ψυχαγωγίας στον τόπο της ίδιας της εργασίας, η εμπλοκή των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου με τις επαγγελματικές δραστηριότητες θέτουν καινούρια ερωτήματα : ο ελεύθερος χρόνος δεν ικανοποιείται πλέον με το να συνυπάρχει με την εργασία, αλλά της επιβάλλει όρους και γίνεται ένας από τους παράγοντες της προσαρμογής του ανθρώπου στις σύγχρονες μορφές της. Για παράδειγμα, στις εγκαταστάσεις της Kodak υπάρχουν τώρα πλήρη εργαστήρια για μαστορέματα, στη διεύθυνση του προσωπικού.

Τέλος, ξέρουμε ότι ο ελεύθερος χρόνος προσφέρει σήμερα στα μέλη της βιομηχανικής κοινωνίας μια σοβαρή δυνατότητα πληροφόρησης, χρήσιμης κοινωνικής συμμετοχής και «μόρφωσης για τη μόρφωση» δηλαδή μόρφωσης που δεν αποβλέπει αναγκαστικά στην αύξηση της ατομικής επαγγελματικής παραγωγικότητας.

Ο ελεύθερος χρόνος καθώς κερδίζει σιγά – σιγά τις ευρύτερες μάζες, παίρνει τις διαστάσεις ενός πολύ μεγάλου κοινωνικού «γίνεσθαι». Σε μια διαρκή και αμφίδρομη σχέση, επηρεάζεται από το είδος της εργασίας, αλλά επηρεάζει με τη σειρά του και εκείνη. Η εργασία δεν θεωρείται πια «ανθρώπινη» παρά μόνο όταν παρέχει τη δυνατότητα για έναν «ανθρώπινο» ελεύθερο χρόνο. Αλλά εάν ο ελεύθερος χρόνος είναι μια φυγή από την εργασία και μια άρνηση του εργαζομένου να παραδοθεί ολοκληρωτικά στα τεχνικά και κοινωνικά προβλήματά της, δεν παύει όμως και αυτός να μη μπορεί μόνος του να δώσει λύση στα προβλήματα του βιομηχανικού πολιτισμού. Κανείς δεν μπορεί να χειριστεί τα προβλήματα της εργασίας αποκομμένα από εκείνα του ελεύθερου χρόνου, όπως και αντίστροφα, αυτό, γιατί ο εξανθρωπισμός της εργασίας μέσα από τις αξίες του ελεύθερου χρόνου δεν μπορεί να διαχωριστεί από τον εξανθρωπισμό του ελεύθερου χρόνου μέσα από τις αξίες της εργασίας.

Από κάμποσες έρευνες που έγιναν φάνηκε ότι η βασική ανάγκη για το σύγχρονο άνθρωπο αποτελεί η ύπαρξη μιας ελάχιστης «ποσότητας»δραστηριότητας, άσχετα αν αυτή διοχετεύεται στην εργασία ή στα ασχολίες του ελεύθερου χρόνου. Για μερικούς, η μέγιστη δραστηριότητα διοχετεύεται στην επαγγελματική εργασία, για άλλους στη συνδικαλιστική δράση, στις οικιακές εργασίες, στα ταξίδια, στις διακοπές, στα σπορ. Ο ελεύθερος χρόνος προβάλλεται τώρα με ένα νέο τρόπο, όχι πλέον σαν αναζήτηση μιας ανταμοιβής, αλλά, όπως και η ίδια η εργασία, σαν αναπόσπαστο τμήμα του κοινωνικού συστήματος.

Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, πέραν από τον εξανθρωπισμό της εργασίας, συμβάλλουν και στην ισορρόπηση της ίδιας της ζωής του εργαζομένου. Η βελτίωση των ανθρώπινων σχέσεων, η οποία συνδέεται άμεσα με τα παραπάνω, εξαρτάται εξίσου άμεσα από την επίτευξη

μιας ισορροπίας στην ενεργό συμπεριφορά την υποκειμένων, τόσο κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου. Η δυναμική δηλαδή μελέτη των σχέσεων εργασίας και ελεύθερου χρόνου στηρίζεται, τώρα, σε μια σε βάθος έρευνα πάνω στην ανάπτυξη των παθητικών ή ενεργών συμπεριφορών, οι οποίες προκαλούνται από τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, σε συνάρτηση πάντοτε με τις αντίστοιχες μεταβολές της κοινωνίας.

Οι κοινωνικές επιστήμες του ελεύθερου χρόνου μπορούν έτσι να ελπίζουν ότι θα ανακτήσουν το χαμένο έδαφος, σε σχέση με τις κοινωνικές επιστήμες της εργασίας, και ότι θα προσκομίσουν ουσιαστικές απαντήσεις σε μερικά τουλάχιστον από τα προβλήματα των βαθύτερων σχέσεων εργασίας – ελεύθερου χρόνου. Αυτές οι απαντήσεις είναι αναγκαίο να προηγηθούν, για να αποτολμήσουμε να προβλέψουμε ποια θα είναι η πορεία του ανθρώπου μέσα στις διάφορες κοινωνικές δομές του μεταβιομηχανικού πολιτισμού.

2.5 Η Διευθέτηση του χρόνου εργασίας

Το βασικό ερώτημα σχετικά με την επιδιωκόμενη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, είναι ποιους στόχους υπηρετεί και πώς θα επιμερισθούν τα ενδεχόμενα οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από αυτήν. Από την πλευρά της εργασίας το ζήτημα έχει συνδεθεί, πρώτον, με την αύξηση του ελεύθερου χρόνου και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των εργαζομένων, και δεύτερον, με την αναπλήρωση του μειωμένου χρόνου εργασίας από νέες θέσεις απασχόλησης ή με την διάσωση επαπειλούμενων θέσεων εργασίας. Όπως είναι ευνόητο, στην Ελλάδα, όπου το εργατικό δυναμικό συνεχίζει να αυξάνεται ταχύτερα απ' ότι η απασχόληση, και όπου οι ανεπαρκείς ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης, καθιστούν αβέβαια τα αποτελέσματα μιας αναπτυξιακής πολιτικής, μεγαλώνει η σημασία μιας κοινωνικά δίκαιης αναδιανομής του διαθέσιμου όγκου εργασίας, έτσι ώστε μέσω αυτής περισσότερα άτομα να έχουν την ευκαιρία να εργασθούν. Στις παρούσες συνθήκες, όπου η κερδοφορία παρουσιάζει ουσιαστικές αυξήσεις, ενώ ταυτοχρόνως συνεχίζεται η άνοδος της ανεργίας και τα εισοδήματα των μισθωτών καλύπτουν σε φθίνοντα βαθμό τις ανάγκες των νοικοκυριών, κρίνεται ως κοινωνικά απορριπτικά οποιαδήποτε θέση θα ζητούσε τη μετατροπή του οικονομικού οφέλους από τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας σε περαιτέρω αύξηση της κερδοφορίας και τον μη ισομερή καταμερισμό του ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία. Πέραν τούτου, εκτός από τον ισομερή καταμερισμό του οικονομικού οφέλους, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι η διευθέτηση του χρόνου εργασίας δημιουργεί και μια σειρά μειονεκτημάτων για τους εργαζόμενους.

1. Το οικονομικό όφελος της επιχείρησης και οι δυνατοί τρόποι του επιμερισμού του μεταξύ κερδών, μισθών και μείωσης του χρόνου εργασίας **Η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας**

Η ευελιξία που προκύπτει από τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας και την συνακόλουθη κατάργηση των τυπικών ωραρίων που ισχύουν σήμερα, παράγει συγκεκριμένα οικονομικά οφέλη. Καταρχήν, σε ότι αφορά το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος: Προς το παρόν, οι υπερωρίες είναι ο κατεξοχήν τρόπος με τον οποίο οι επιχειρήσεις επιτυγχάνουν την επιμήκυνση του χρόνου λειτουργίας των

μηχανικών εγκαταστάσεων ώστε να προσαρμόσουν το πρόγραμμα της παραγωγής τους στις μεταβολές της ζήτησης. Η ευελιξία του χρόνου εργασίας επιτρέπει στην επιχείρηση να επιμερίσει τις συνολικές ώρες εργασίας που έχει αγοράσει, με τρόπο που καθιστά τις υπερωρίες περιττές ή έστω περιορισμένες. Προκύπτει, λοιπόν, από την εξάλειψη ή τη δραστική μείωση των υπερωριών και μια μείωση της συνολικής δαπάνης της επιχείρησης για αμοιβή της εργασίας - άρα και μια μείωση της μέσης αμοιβής ανά απασχολούμενο. Άλλες μορφές ευελιξίας του χρόνου εργασίας που χρησιμοποιούνται από τις επιχειρήσεις, είναι κυρίως η εργασία το Σάββατο και την Κυριακή, η νυχτερινή εργασία και οι βάρδιες. Γενικά, διατηρείται σήμερα ένα ευρύ φάσμα τυπικών και άτυπων μορφών ευελιξίας του χρόνου, οι οποίες όμως παρουσιάζουν αυξημένο κόστος εργασίας. Η διευθέτηση του χρόνου εργασίας μέσω της κατάργησης των τυπικών ωραρίων που επικρατούν σήμερα, τείνει να αντικαταστήσει τις υπάρχουσες, δαπανηρές, μορφές ευελιξίας με μια άλλη φθηνή μορφή ευελιξίας. Η ευελιξία του χρόνου εργασίας, κατά πάσα πιθανότητα, θα επιφέρει και αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας, οι οποίες θα προσδώσουν στην εργασία αυξημένη παραγωγικότητα. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, το οποίο είναι ο λόγος του ωρομισθίου προς την ωραία παραγωγικότητα της εργασίας, θα μειωθεί για δύο λόγους: πρώτον, διότι θα μειωθεί το ωρομίσθιο, και δεύτερον, διότι θα αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας.

Η αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου

Πέραν τούτου, προκύπτουν και άλλα οφέλη, που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα και την οικονομικότερη χρήση του παγίου κεφαλαίου: Η προσαρμογή στις διακυμάνσεις της ζήτησης, που προκύπτει από τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, επιτρέπει στην επιχείρηση να συντομεύσει τους χρόνους παράδοσης των προϊόντων της, και επακόλουθα να αυξήσει τον όγκο των παραγγελιών και της παραγωγής της. Έτσι, η ευελιξία επιτρέπει στην επιχείρηση, χάρη στην αύξηση του όγκου των παραγγελιών, να επιμηκύνει το χρόνο λειτουργίας των μηχανικών εγκαταστάσεων περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν και να χρησιμοποιήσει το ίδιο πάγιο κεφάλαιο επί περισσότερο χρόνο για να παράγει μεγαλύτερο όγκο προϊόντος. Το όφελος από μια τέτοια βελτίωση στη χρήση του παγίου κεφαλαίου εκφράζεται με την αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου, η οποία είναι ο λόγος του προϊόντος προς το πάγιο κεφάλαιο. Η εν λόγω βελτίωση σημαίνει ότι με κάθε μονάδα παγίου κεφαλαίου (π.χ. 3.000,00 €) παράγει όγκο προϊόντος μεγαλύτερο απ' ό,τι στο παρελθόν, και προφανώς, έχει ευνοϊκή επίπτωση στην κερδοφορία.

Η αύξηση της κερδοφορίας

Επιπλέον, η διευθέτηση του χρόνου εργασίας και η συνακόλουθη επιμήκυνση του χρόνου λειτουργίας των εγκαταστάσεων, επιτρέπει στην επιχείρηση να μειώσει τα αποθέματα των έτοιμων προϊόντων της, να επιμερίσει τα σταθερά της έξοδα σε μεγαλύτερο όγκο παραγωγής, να επιταχύνει την απόσβεση του παγίου κεφαλαίου και να αποφύγει επενδύσεις παγίου κεφαλαίου που θα ήταν αναγκαίες χωρίς την ευελιξία στα ωράρια εργασίας. Ακόμη και στην περίπτωση της στάσιμης ζήτησης, η διευθέτηση του χρόνου εργασίας ενδέχεται να έχει θετικά αποτελέσματα στην κερδοφορία, χάρη στη δυνατότητα που αποκτά

η επιχείρηση να συγκεντρώσει την παραγωγή της στις αποδοτικότερες γραμμές παραγωγής. Υπό την συνδυασμένη επίδραση της μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας, της αύξησης της παραγωγικότητας του κεφαλαίου και των άλλων οικονομιών στη χρήση του κεφαλαίου, προκύπτει το συνολικό οικονομικό όφελος για την επιχείρηση.

Το επίδικο αντικείμενο: ο επιμερισμός του οικονομικού οφέλους μεταξύ επιχείρησης, εργαζομένων και ανέργων

Όπως προκύπτει από την ποσοτική ανάλυση των οικονομικών αποτελεσμάτων που έχει πραγματοποιήσει το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ, το όφελος από τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας μπορεί να επιμερισθεί μεταξύ τριών «μεταβλητών»: μεταξύ κερδοφορίας, αποδοχών των εργαζομένων και χρόνου εργασίας. Είναι δυνατό, δηλαδή, να αυξηθεί η απόδοση του κεφαλαίου, να αυξηθεί η μέση αμοιβή ανά απασχολούμενο ή να μειωθεί ο μέσος εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας. Από τον συγκεκριμένο τρόπο που θα μειωθεί ο τελευταίος, θα προκύψει είτε μια αύξηση της απασχόλησης, είτε διάσωση θέσεων εργασίας, είτε μια αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων. Τίθεται, επομένως, το ζήτημα των στόχων που έχει η διευθέτηση του χρόνου εργασίας, δηλαδή το ζήτημα του επιμερισμού του συνολικού οικονομικού οφέλους, σε αύξηση της κερδοφορίας, μείωση του χρόνου εργασίας και μέσες αποδοχές των εργαζομένων.

Διευθέτηση και ανταγωνιστικότητα

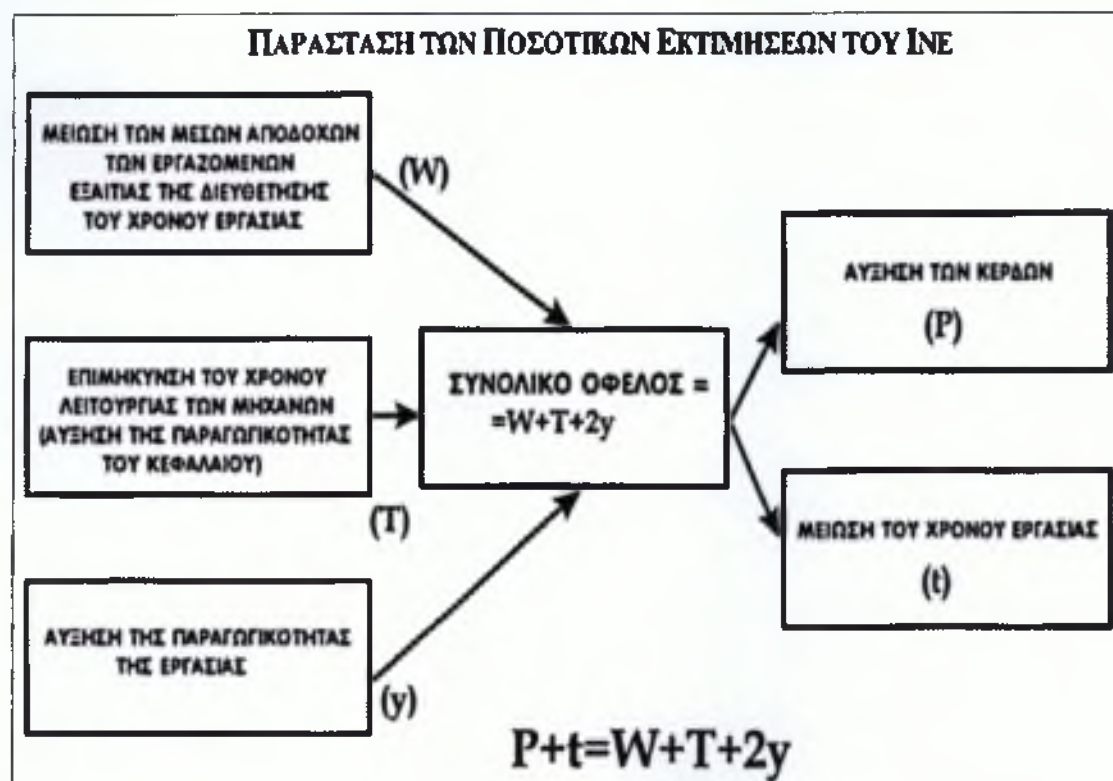
Σύμφωνα με την κυβερνητική άποψη, η διευθέτηση του χρόνου εργασίας θα τονώσει την ανταγωνιστικότητα μέσω της μείωσης του κόστους που θα προέλθει από την μη πληρωμή των υπερωριών. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την ανάλυση των τιμών των εγχωρίων παραγωγών και των τιμών του ξένου ανταγωνισμού, οι επιχειρήσεις της Ελλάδας ακολουθούν τις τιμές των ανταγωνιστών τους. Ως εκ τούτου, οι μεταβολές στο κόστος εργασίας δεν αντανακλώνται στις τιμές, άρα και στην ανταγωνιστικότητα, αλλά στην αύξηση των κερδών, τα οποία βρίσκονται ήδη σε ικανοποιητικά επίπεδα. Έτσι, η όποια μείωση του κόστους εργασίας που θα προέλθει από τη διευθέτηση, πολύ λίγο θα επηρεάσει την ανταγωνιστικότητα, ενώ θα αυξήσει περαιτέρω τα κέρδη (το μέγεθος της αύξησης αυτής θα εξαρτηθεί από την αναλογία κατά την οποία θα επιμερισθούν τα οφέλη της διευθέτησης μεταξύ κερδών, μισθών και απασχόλησης). Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας, στην περίπτωση της διευθέτησης δεν θα προέλθει από τη μείωση του κόστους εργασίας, αλλά από την αυξημένη προσαρμοστικότητα στους χρόνους παράδοσης που ζητούν οι πελάτες της επιχείρησης - προσαρμοστικότητα που οδηγεί στην αύξηση των παραγγελιών, άρα και του όγκου παραγωγής, στην επέκταση του χρόνου λειτουργίας των μηχανών και την επακόλουθη αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου.

Ποσοτικές εκτιμήσεις

Μείωση του κόστους εργασίας (ανά ώρα) εξαιτίας της μείωσης των υπερωριών =3% έως 4%. Αύξηση της παραγωγικότητας 1%-1,5%. (Προκύπτει, έτσι, μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος 4% έως 5,5%). Αύξηση

του όγκου παραγωγής (μέσω της αύξησης των παραγγελιών) = 2% έως 4%. Το συνολικό όφελος για την επιχείρηση πριν από τον επιμερισμό του μεταξύ κερδών και χρόνου εργασίας είναι από $(2\%+2+1+3\%) = 7\%$ έως $(4\%+2*1,5\%+4\%)=11\%$. Εάν προσθέσουμε και τα οφέλη από τη μείωση των αποθεμάτων ετοιμών προϊόντων, την ταχύτερη απόσβεση και την ταχύτερη περιστροφή του κεφαλαίου κινήσεως και την μείωση των σταθερών εξόδων ανά μονάδα προϊόντος το όφελος θα είναι της τάξης του 8% έως 12%, επομένως μπορούμε να θεωρήσουμε ως λογική προσέγγιση το 10%. Το συνολικό όφελος 10% μπορεί να επιμερισθεί ως εξής:

	Αύξηση μικτών εξόδων	Μείωση χρόνου εργασίας
39 ώρες	7,5%	2,5%
38 ώρες	5%	5%
37 ώρες	2,5%	7,5%
36 ώρες	0%	10%
35 ώρες	-2,5%	12,5%

Παράδειγμα: Έστω ότι η μείωση των μέσων αποδοχών από μείωση υπερωριών ανέρχεται σε 5% η επιμήκυνση του χρόνου λειτουργίας των εγκαταστάσεων σε 4% και η αύξηση της παραγωγικότητας σε 2%. Τότε το συνολικό όφελος της επιχείρησης είναι $5\%=4\%+2*2\%=13\%$. Εάν επέλθει μείωση του χρόνου εργασίας κατά 7% (δηλαδή μείωση στις 37 ώρες, η αύξηση των κερδών θα είναι $(13\%-7\%) = 6\%$.

2.6 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ

Παράλληλα με τα οικιακά και οικογενειακά τους καθήκοντα, τα διάφορα μέλη της οικογένειας διαθέτουν και κάποιον ελεύθερο χρόνο.

Έχει περίπτωση, υπολογιστεί η «μέση ποσότητα» χρόνου που ένας εργαζόμενος αφιερώνει στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου του κάθε εβδομάδα : αφού απελευθερωθεί από την κύρια ή τη συμπληρωματική του εργασία, του μένουν ακόμη περίπου 20 – 21 ώρες διαθέσιμες για τις οικιακές και κοινωνικές δραστηριότητες του. Ο μέσος ελεύθερος χρόνος μιας γυναίκας, ανάλογα βέβαια με το αν εργάζεται, αν είναι παντρεμένη, αν έχει παιδιά και πόσα κλπ ποικίλλει από 14 έως 21 ώρες τη βδομάδα. Υπάρχουν και εδώ υποχρεωτικές οικιακές εργασίες, όπως π.χ. το μαγείρεμα, το πλύσιμο των ρούχων, κλπ, και ημιπροαιρετικές εργασίες όπως το ράψιμο, το πλέξιμο, το μαστόρεμα, η κηπουρική κλπ. Αυτές μπορούμε να τις κατατάξουμε σε μian ενδιάμεση κατηγορία δραστηριοτήτων, ανάμεσα στον ελεύθερο και στο μη ελεύθερο χρόνο.

Είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί ο ελεύθερος χρόνος που διαθέτει μια παντρεμένη γυναίκα, γιατί ο χρόνος των οικιακών εργασιών είναι ιδιαίτερα ελαστικός. Μπορεί να διαστέλλεται ή να συμπιέζεται ανάλογα με τη δεξιότητα, τη διάθεση ή το βαθμό «τελειοθηρίας» της ενδιαφερόμενης. Η διάρκεια αυτού του ελεύθερου χρόνου μπορεί να ποικίλλει πάρα πολύ, να περιορίζεται στο μισό ή αντίστροφα να διπλασιάζεται, ανάλογα με την αξία που του προσδίνει η ίδια η οικοκυρά. Η γυναίκα που επιθυμεί να έχει περισσότερο «δικό της» χρόνο κανονίζει τα καθήκοντά της, έτσι ώστε να χάνει λιγότερο χρόνο. Στη συνέχεια, όσο το επίπεδο των προσωπικών της απαιτήσεων αυξάνει, ο ελεύθερος χρόνος με τη σειρά του αυξάνει και αυτός: μερικές οικιακές εργασίες εγκαταλείπονται, παραμερίζονται ή και ανατίθενται σε τρίτους, για να δώσουν τη θέση τους στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Η χρησιμοποίηση του χρόνου καθορίζεται τώρα από μια επιλογή που την καθοδηγούν καινούριες αξίες, από μια άλλη αντίληψη των σχέσεων εργασίας – ελεύθερου χρόνου.

Η τάση, σήμερα, είναι να δίνεται μεγαλύτερη φροντίδα στο να απελευθερωθεί όσο γίνεται η γυναίκα από οικιακά καθήκοντα, σε όλα τα κοινωνικά στρώματα (π.χ.: με τη μηχανοποίηση του οικιακού εξοπλισμού, με τα κοινόχρηστα πλυντήρια, οργανωμένα συνεργεία καθαρισμού, φαγητού στα καταστήματα πώλησης fast-food ή “take away” κλπ) Οι οικογενειακές υποχρεώσεις όμως δεν περιορίζονται μόνο στις οικιακές εργασίες : η μητρότητα έρχεται να καλύψει ένα σύνολο καθηκόντων αρκετά επίπονων. Αλλά και αυτός ακόμη ο χρόνος, τον οποίο μια μητέρα αφιερώνει στα παιδιά της , τείνει να ελαττωθεί. Έτσι οι εξελίξεις στην τεχνική, η συλλογικότητα των καθηκόντων και η πρόοδος στην οργάνωση της οικιακής εργασίας έχουν ως άμεση συνέπεια ο χρόνος που απαιτούν οι εργασίες του σπιτιού να ελαττώνεται ολοένα, ενώ οι δυνατότητες για ελεύθερο χρόνο να αυξάνονται αντίστοιχα.

Η σχετική εύπορη, μέση οικογένεια του δυτικού κόσμου αναζητεί τώρα ένα οικιστικό πλαίσιο τέτοιο που θα της επιτρέψει μια πιο ευχάριστη ζωή: τα ελεύθερα απογεύματα, τα σαββατοκύριακα, τις όλο και πιο μακρές

διακοπές. Το κύριο κριτήριο για τη γεωγραφική επιλογή της κατοικίας, όπως το αναφέραμε ήδη και στα προηγούμενα, δεν είναι τώρα η γειτνίαση με τον τόπο εργασίας, αλλά, όλο και περισσότερο, η γειτνίαση με χώρους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Στο σχετικό δίλημμα που δημιουργείται, αν δηλαδή είναι προτιμότερο η κατοικία να είναι κοντά στον τόπο της εργασίας ή κοντά στον τόπο που θα συμβάλλει σε μια πιο ευχάριστη ζωή, οι δημοσκοπήσεις κλίνουν σαφώς υπέρ της δεύτερης λύσης.

Εάν τα μεγάλα οικιστικά συγκροτήματα και οι πόλεις, όπου σήμερα δεν υπάρχει ησυχία, καθαρός αέρας, ελεύθερες φυσικές εκτάσεις για περίπατο, χώροι για ανθρώπινη γνωριμία (με τυπικό παράδειγμα, αλίμονο, την Αθήνα) κλπ, δεν μετασχηματίζονται έγκαιρα, θα πρέπει να περιμένουμε φαινόμενα εξέγερσης ενάντια στον τρόπο αυτόν της αστικής συμβίωσης, δίκαια τότε θα κατηγορηθεί αυτή, παρόλο ότι γεννήθηκε από την εργασία, δεν κατόρθωσε να ικανοποιήσει τις ανάγκες του ανθρώπου για ανάπαυση και ψυχαγωγία.

Στην καθημερινή οικογενειακή ζωή υπάρχουν ένα σωρό αληθινές ουσιαστικές υποχρεώσεις υπάρχουν όμως και οι τεχνητές ψευδοϋποχρεώσεις, οι οποίες τροφοδοτούνται ακριβώς από την ίδια την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, όπως π.χ. ο φόβος του «τι θα πουν οι άλλοι». Για παράδειγμα σε ορισμένες κοινωνίες θεωρείται ακόμη κακό το να αφήνεις τα παιδιά σου, για να κάνεις ένα θαλασσινό μπάνιο κατά τη διάρκεια της ημέρας, ή το να βγει μια γυναίκα μόνη της το βράδυ με μια φίλη της κλπ. Η για αιώνες αμετάβλητη μορφή της οικογενειακής ζωής ψάχνει τώρα να προσαρμοστεί στις νέες επιταγές του ελεύθερου χρόνου. Θυμίζουμε, ενδεικτικώς, ελάχιστα, ανάμεσα σε πάρα πολλά :

Ο ελεύθερος χρόνος έχει πολλαπλασιάσει για το «τυπικό» ζευγάρι τις ευκαιρίες για κοινή ψυχαγωγία. Οι σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών έχουν εξελιχθεί, οι κοινές διασκέδασεις έχουν πολλαπλασιαστεί : παιχνίδια με μπαλόνια, ρακέτες, σφαίρες, συμμετοχή σε παιχνίδια από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Τα βράδια, τα σαββατοκύριακα, στις διακοπές, ο κοινός χρόνος διασκέδασης παιδιών και γονιών είναι πολύ πιο μακρύς παρά τον περασμένο αιώνα. Η ενδοοικογενειακή εκπαιδευτική λειτουργία παίρνει νέες μορφές, ο διάλογος μεταξύ γονιών και παιδιών γίνεται τώρα πιο εύκολος και πιο ουσιαστικός. Ο τόσο συχνά βλοσυρός και απόμακρος πατέρας των αρχών του αιώνα έρχεται πολύ πιο κοντά στα παιδιά : Δε χρειάζεται πια την ψεύτικη αξιοπρέπεια η οποία στηριζόταν στην ψυχική απόσταση. Η πατρική εξουσία μετασχηματίζεται ταχύτατα και σ' αυτό συμβάλλουν ιδιαίτερα οι κοινές δραστηριότητες των μελών της οικογένειας μέσα στον ελεύθερο χρόνο.

Μήπως, όμως, αυτή η φιλικότητα του παιχνιδιού ανάμεσα στο γονιό και τα παιδιά έχει ως δευτερογενές αποτέλεσμα την κατάργηση του σεβασμού προς ορισμένες αξίες της οικογένειας, αξίες που παραμένουν πάντοτε αναγκαίες για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων; Μήπως φτάσαμε στην υπερβολή της αμερικάνικης «φιλελεύθερης» παιδαγωγικής, η οποία ευθύνεται σημαντικά για τη μη προσαρμογή και την αύξουσα εγκληματικότητα ενός τμήματος της νεολαίας; Μπορεί. Πιστεύουμε όμως, ότι μέσα από τον ελεύθερο χρόνο, η σύγχρονη οικογένεια αναζητεί εναγωνίως τις βάσεις μιας καινούριας σχέσης ανάμεσα στα μέλη της και ότι αυτή η αναζήτηση είναι φαινόμενο πολύ υγιές.

Άλλο πολύ σημαντικό θέμα, το οποίο δεν έχει ακόμη μελετηθεί αρκετά, είναι οι κίνδυνοι από τη διαφοροποίηση των μορφών συμμετοχής των μελών της ίδιας οικογένειας στην κοινωνική μορφωτική ζωή. Αυτή η διαφοροποίηση κινδυνεύει, για παράδειγμα, να διασκορπίσει κάθε μέλος μιας οικογένειας σε διαφορετικές συναθροίσεις, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν διασπαστικά στοιχεία της οικογενειακής ενότητας. Από την άλλη μεριά, όμως χωρίς αυτές τις διαφοροποιήσεις, η οικογένεια κινδυνεύει να αναδιπλωθεί στο εαυτό της και να αποκτήσει έναν υπερβολικό, μη επιθυμητό βαθμό ενδοστρέφειας.

Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα και η εξεύρεση νέων ισορροπιών ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας έχει επίσης επιχειρηθεί, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία, μέσα από τις κυρίαρχουσες ιδεολογίες στα διάφορα μέλη της ίδιας οικογένειας, χριστιανισμός, σοσιαλισμός, συντηρητισμός, «προοδευτικές» ιδέες και ένα σωρό, αλλά δεν φαίνεται να είναι σε θέση να χαλκεύσουν τα νέα οικογενειακά «δεσμά». Ποιος άραγε θα μπορούσε να είναι κοινός παρανομαστής μιας νέας «κουλτούρας», η οποία να ανταποκρίνεται σε τούτα τα πολλά και ποικίλα; Χωρίς αμφιβολία, απαιτείται μια συγκεκριμένη μελέτη των νέων αναγκών της οικογένειας και των μελών της, στο επίπεδο ενός πολιτισμού του ελεύθερου χρόνου. Αναζητείται ένα νέο είδος κουλτούρας, την οποία όμως θα πρέπει να βιώνει το υποκείμενο με ελεύθερη επιλογή και η οποία πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στις ευγενέστερες επιθυμίες των ατόμων, αλλά και στις ανάγκες της οικογένειας και της σημερινής κοινωνίας.

Χωρίς αμφιβολία, υπάρχει συχνά ανάγκη εξωτερικής βοήθειας του «υποκειμένου» που ψάχνει το δρόμο του: ο παπάς, ο δάσκαλος, ο γιατρός, η κοινωνική λειτουργός, ο ειδικευμένος διανοούμενος μπορούν, σίγουρα να βοηθήσουν, υπό τον όρο όμως ότι όλοι αυτοί πρέπει να είναι καλά προετοιμασμένοι για τον καινούριο τους ρόλο, αλλά και τις βαριές ευθύνες που πρέπει τώρα να επωμισθούν.

2.7 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ

Σε όσα προηγήθηκαν, έδειξα με μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα με ποιο τρόπο ενεργοποιείται η «ατομικότητα» μέσα από τη θεαματική έκρηξη των κοινωνικών εφαρμογών του ελεύθερου χρόνου. Θα προσπαθήσω τώρα να διευρύνω την «ανανέωση των αξιών», η οποία και αυτή συνδέεται άμεσα με τη «μορφωτική επανάσταση» του ελεύθερου χρόνου. Θα επικεντρωθώ γύρω από τρία βασικά σημεία:

❖ Η σχέση με τον ίδιο τον εαυτό μας άλλαξε. Ένα μέρος της ατομικότητας μας, που ήταν κάποτε κρυμμένο ή καταπιεσμένο, εκφράζεται τώρα πιο ελεύθερα. Η αλλαγή αυτή δεν είναι πάντοτε ομοιόμορφη, ούτε προχωράει πάντοτε χωρίς εσωτερικές συγκρούσεις. Με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, ένας νέος χώρος «ελεύθερης έκφρασης» κατακτήθηκε από την ατομικότητα, η οποία κατάφερε να καταλάβει το χώρο που παλαιά ελεγχόταν από τους «θεσμούς»

Η άσκηση του σώματος για παράδειγμα, αποβλέπει τώρα λιγότερο στην κοινωνική χρησιμότητα και γίνεται αυτοσκοπός. Ποτέ, στο παρελθόν, δεν πήρε η άθληση τόσο ποικίλες μορφές, ποτέ δεν εκτεινόταν σε όλες τις ηλικίες και σε όλες

τις κοινωνικές τάξεις.

Η σεξουαλικότητα δεν είναι πια αποκλειστικά συνδεδεμένη με την αναπαραγωγή, σύμφωνα με τις επιταγές της θρησκείας και του «ηθικού κώδικα» που για αιώνες καθόριζε η εκκλησία: έχει γίνει, κυρίως, ένα μέσον έκφρασης και ικανοποίησης του βαθύτερου εαυτού μας. Η αναγκαστική υπακοή, που κάποτε επέβαλε ο αρχηγός της οικογένειας στους «υποτακτικούς» του, ο άνδρας στη γυναίκα, οι γονείς στους νέους, έχει σήμερα τιναχτεί στον αέρα. Οι ποικίλες παραδοσιακές κοινωνικές εξουσίες απαλούνται και ατονούν, για Υ:α επιτρέψουν στην ατομικότητα μια παρουσία πιο αυθόρμητη: πρώτα μέσα από τον ελεύθερο χρόνο, στη συνέχεια, και σε μικρότερο βαθμό, μέσα από τους άλλους, πιο δεσμευμένους κοινωνικούς χρόνους.

❖ Μέσα από την αλλαγή της σχέσης με τον ίδιο τον εαυτό μας διαπιστώνουμε ότι εξελίσσεται παράλληλα και η σχέση με τον «άλλο», το διπλανό μας. Ο κατακερματισμός και η εξειδίκευση της εργασίας, η πολλαπλότητα των κοινωνικών ρόλων μέσα στα πλαίσια του οικογενειακού θεσμού, οι διαιρέσεις ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και οι διάφορες κοινωνικές κατηγορίες οι οποίες προκύπτουν από αυτές, όλα τούτα σίγουρα επηρεάζουν δυσμενώς τις αυθόρμητες κοινωνικές σχέσεις που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν. ανάμεσα στους ανθρώπους. Οι διαφοροποιήσεις, όμως, απαλούνται με την ανάπτυξη του ελεύθερου χρόνου, με την τηλεόραση, τα ταξίδια, το ποδόσφαιρο και τα άλλα αθλήματα, τα Σαββατοκύριακα και τις διακοπές. Η ανάγκη για φυγή γίνεται πιο έντονη... Ο ελεύθερος χρόνος συμβάλλει αποφασιστικά, έτσι ώστε οι θεσμικές σχέσεις να γίνουν πιο δημιουργικές, με περισσότερη φαντασία, πιο ανανεωμένες. Ιδιαίτερα κατά το χρόνο των εορτών, παρατηρούμε μια εντονότερη τάση στην αναζήτηση μιας «ζωντανής κοινωνίας»

❖ Τέλος, η σχέση με αυτή την ίδια τη φύση αλλάζει. Συνοδεύεται από τη μέριμνα για τη διατήρηση του καθαρού αέρα, της θάλασσας, της βλάστησης, της άγριας πανίδας. Η επιθυμία του να ζει κανείς περισσότερο συμφιλιωμένος με τα φυσικά στοιχεία, η οποία με τη μεγάλη εξάπλωση των ταξιδιών έχει γενικευθεί, οφείλεται και αυτή στον ελεύθερο χρόνο. Η οικολογική κίνηση δεν περιορίζεται στην όποια συμβολή της στη δημόσια υγεία: φέρνει στην επιφάνεια μια καινούρια τέχνη συμβίωσης με τη φύση, η οποία στηρίζεται σε νέους τρόπους εκδηλώσεις σεβασμού προς αυτήν σε όλες τις ανθρώπινες εκδηλώσεις, κατά τις ελεύθερες ώρες, το καλοκαίρι ή το χειμώνα, στην εξοχή, στο βουνό ή στη θάλασσα. Εξωθεί, περιοδικά, όλες τις κοινωνικές τάξεις του αστικού πληθυσμού προς τη «μεγάλη έξοδο» προς τον αέρα, προς τη φύση, προς τη μετανάστευση από τις ψυχρές ζώνες στις εύκρατες, προς τον ήλιο.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε για τον ελεύθερο χρόνο ότι αποτελεί μια ευρύτατη κοινωνική αντίληψη η οποία έχει κατακτηθεί από φυσικές και ψυχικές δυναμικές πρωτόγνωρες για το σύγχρονο άνθρωπο.

2.8 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Είναι φανερό ότι ο καθένας, δεν διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του με τον ίδιο τρόπο. Πολλοί «εξωγενείς» παράγοντες; όπως π.χ. το μέγεθος του ελεύθερου χρόνου που διαθέτουμε, το επίπεδο των εισοδημάτων, το επίπεδο της παιδείας και τα συστήματα (αξιών τα οποία αποδεχόμαστε, έχουν, άμεση επίδραση στις σχετικές επιλογές μας. Με βάση αυτά τα κριτήρια, μπορούμε να κατατάξουμε τις

δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο σε 3 κατηγορίες:

Δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο με σκοπό την απόκτηση κοινωνικού κύρους.

Χαρακτηρίζουν ένα τμήμα του πληθυσμού το οποίο συνήθως εργάζεται πολύ, διαθέτει λίγο ελεύθερο χρόνο, αλλά υψηλά εισοδήματα και υψηλό σχετικά επίπεδο παιδείας ή καλύτερα «εκπαίδευσης», ακόμη, είναι ευαίσθητο στις αξίες κοινωνικού κύρους, ακολουθεί, γενικά, τους τρόπους ζωής που είναι της «μόδας» και επιθυμεί να θεωρείται ότι ανήκει σε μια προνομιακή κοινωνική ομάδα. Αυτή η ομάδα αναπτύσσει έναν επιθετικό «ατομικισμό». Τα μέλη της, που αποτελούνται κυρίως από επιτυχημένους επιχειρηματίες ή ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, επιλέγουν αυτόν τον τρόπο διάθεσης του ελεύθερου χρόνου τους, πιστεύοντας ότι τους «οφείλεται» μια «ανταποδοτική» αμοιβή για την επαγγελματική τους υπεραπασχόληση. Φροντίζουν την εμφάνισή τους, κάνουν ακριβά σπορ ή τουρισμό υψηλής κατηγορίας, ανήκουν σε αποκλειστικές λέσχες με υψηλότατο, καμιά φορά, δικαίωμα εγγραφής - στην Ιαπωνία φθάνει το ένα εκατομμύριο δολάρια! - και στο σπίτι τους απολαμβάνουν τον ελεύθερο χρόνο τους με τη βοήθεια εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας.

Δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο με σκοπό την καλοζωία.

Χαρακτηρίζουν ίσως το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού που διαθέτει χαμηλότερα, συγκριτικά, εισοδήματα, αλλά περισσότερο χρόνο από αυτόν που διαθέτει η προηγούμενη κατηγορία. Έχει ένα μέσο επίπεδο παιδείας και το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται σε αξίες «ευδαιμονισμού», «ευζωίας» και καλοπέρασης, καθώς και στην αναζήτηση της άνεσης και της αυτοανέλιξης. Αυτή η πληθυσμιακή ομάδα αναπτύσσει ένα ατομικισμό με χαρακτήρα έντονα εγωκεντρικό. Αποτελείται κατά μεγάλο ποσοστό, από συνταξιούχους υψηλών εισοδημάτων, για τους οποίους ο ελεύθερος χρόνος είναι συνώνυμος με την ανάπαυση την οποία πιστεύουν ότι δικαιούνται μετά από μια μακρά περίοδο εργασίας.

Εδώ κυριαρχούν οι οικιακές δραστηριότητες, δηλαδή η κηπουρική, τα μαστορέματα., το διάβασμα, η μουσική, η τηλεόραση κλπ. Τα μέλη της ομάδας αυτής, προτιμούν ταξίδια μεγαλύτερης διάρκειας, αλλά σε μικρές σχετικά αποστάσεις, απολαμβάνουν το καλό φαΐ, φροντίζουν σχολαστικά για την υγεία και την καλή φυσική και σωματική τους κατάσταση, ασχολούνται με σπορ μόνο για λόγους καλύτερης σωματικής συντήρησης. Η ανάγκη κοινωνικότητας ικανοποιείται από τη συμμετοχή τους σε συλλόγους, όπου μπορούν να περάσουν ευχάριστες ώρες με τις κλασικές συλλογικές ενασχολήσεις: διάβασμα, συζήτηση, χαρτιά, σκάκι, διάφορα παιχνίδια κλπ.

Δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο σαν ανάγκη για επιβίωση.

Χαρακτηρίζουν το τμήμα του αστικού πληθυσμού το οποίο ζει σε υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον και το οποίο είναι ιδιαίτερα ευάλωτο στις οικονομικές κρίσεις. Τα μέλη του έχουν, συχνά, μερική μόνο απασχόληση ή βρίσκονται σε αναζήτηση απασχόλησης. Διαθέτουν ασθενή εισοδήματα, αλλά - και τούτο παρά τη θέλησή τους - πολύ χρόνο. Το εκπαιδευτικό τους επίπεδο είναι σχετικά χαμηλό και, για ένα τμήμα από αυτούς, οι αξίες τους χαρακτηρίζονται από κοινωνική αντιπαράθεση προς τις άλλες πιο προνομιούχες κοινωνικές ομάδες και από κάποια άρνηση αποδοχής της προόδου.

Ζουν στο περιθώριο μιας κοινωνίας η οποία μετασχηματίζεται πιο γρήγορα

από τη δυνατότητα προσαρμογής τους. Αντιδρώντας σε αυτήν την «υστέρηση», αναπτύσσουν έναν οξύ ατομικισμό και μίαν έντονη αίσθηση ότι δεν «χρωστάνε τίποτα» στο κοινωνικό σύνολο που τους έχει αφήσει απροστάτευτους και περιθωριακούς. Η βία και η επιθετικότητα είναι συνηθισμένα φαινόμενα σε αυτήν την κοινωνική ομάδα, ιδιαίτερα όταν η ανάγκη για επιβίωση γίνεται επιτακτική, οπότε αυτή γίνεται η κυρίαρχη φροντίδα τους. Ένα μεγάλο κομμάτι του χρόνου τους, όταν μάλιστα δεν εργάζονται, το διαθέτουν για ανάγκες οικιακής απασχόλησης, στην περίπτωση όμως αυτή, η κηπουρική, τα μαστορέματα, οι επισκευές ξεφεύγουν πια από τις ευχάριστες απασχολήσεις του ελεύθερου χρόνου και γίνονται αδήριτες ανάγκες επιβίωσης. Επομένως, η διάκριση εδώ ανάμεσα στην εργασία, την οικιακή οικονομία και τον ελεύθερο χρόνο γίνεται πολύ δύσκολη.

Η μόνη δυνατότητα διαφυγής και η μόνη πολυτέλεια που απομένει στα μέλη αυτής της ομάδας είναι η τηλεόραση - η οποία παίρνει ένα μεγάλο μέρος του χρόνου τους - και η παρακολούθηση των μεγάλων μαζικών αθλημάτων (ποδόσφαιρο κλπ). Η ελπίδα για μια καλύτερη μοίρα δεν μπορεί, στην περίπτωση αυτή, να στηριχτεί στις παραγωγικές ικανότητες του ατόμου, εναποτίθεται στη θέα «τύχη» και έτσι το άτομο γίνεται πολύ ευάλωτο στα κάθε είδους τυχερά παιχνίδια: ΛΟΤΟ , ΠΡΟ - ΠΟ, καζίνα, κάθε είδους στοιχήματα, τα οποία τις περισσότερες φορές καταβαραθρώνουν ακόμη περισσότερο την ήδη απελπιστική οικονομική του κατάσταση.

Αυτές οι τρεις μεγάλες κατηγορίες, όπου η κάθε μια τους χρησιμοποιεί τον ελεύθερο χρόνο με διαφορετικό σκοπό, δεν είναι βέβαια αποκομμένες η μια από την άλλη με στεγανά. Υπάρχουν άτομα που ανήκουν σε περισσότερες από μια κατηγορίες και η συνύπαρξη τους στα διάφορα κοινωνικά στρώματα, καθώς και η αναπόφευκτη «διαστρωματική» εμπλοκή τους γεννάει όλες τις ενδιάμεσες και άπειρες σε αριθμό ποικίλες αποχρώσεις.

2.9 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ

Όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα, οι εδώ και δυο αιώνες της εργατικής τάξης για μείωση των ωρών εργασίας είχαν ως αποτέλεσμα την ταυτόχρονη και τόσο επιθυμητή αύξηση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου. Κανείς όμως δεν έχει προβλέψει ότι στις πλούσιες βιομηχανικές χώρες, και μάλιστα σε μεγάλη κλίμακα, θα έφθανε κάποτε η ώρα όπου οι άνθρωποι θα διέθεταν άφθονο ελεύθερο χρόνο «άθελά τους», γιατί δεν θα είχαν τη δυνατότητα εξεύρεσης εργασίας!

Η ανεργία, παλαιότερα ήταν συγκυριακή των περιόδων οικονομικής ύφεσης. Σήμερα, φαίνεται πως είναι «ενδημική». Από το 1973 και πέρα, από την πρώτη δηλαδή πετρελαϊκή κρίση και μέχρι σήμερα, η ανεργία αυξήθηκε κατά τρόπο εντυπωσιακό, με προοπτική, αν δεν ληφθούν κατάλληλα μέτρα, να αυξηθεί ακόμη περισσότερο.

Η αλήθεια είναι ότι δεν μπορούμε να έχουμε οικονομική πρόοδο παρά μόνο από τη στιγμή που θα έχουμε αύξηση της παραγωγικότητας. Αύξηση όμως της παραγωγικότητας, στη σημερινή συγκυρία, σημαίνει μοιραίως" παραγωγή περισσότερων αγαθών με λιγότερες ώρες εργασίας, άρα, με την προϋπόθεση αμετάβλητου ωραρίου, σημαίνει ελάττωση των θέσεων απασχόλησης. Από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, η αντικατάσταση του ανθρώπου από τη μηχανή πάντοτε δημιουργούσε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, τα οποία όμως

λόγω δημιουργίας, με κάποια έστω υστέρηση, νέων θέσεων απασχόλησης απαλυνόντουσαν με μια «διαφορά φάσης». Τώρα, λόγω της τρομακτικής τεχνολογικής επιτάχυνσης, το πρόβλημα γίνεται πολύ οξύτερο και η διαφορά φάσης μεγαλώνει επικίνδυνα. Γι' αυτό και η Ευρωπαϊκή Ένωση μπροστά σε αυτήν την τραγική αλήθεια ανασκουμπώθηκε και με τη «Λευκή Βίβλο», που κυκλοφορεί αυτόν τον καιρό, κάνει προτάσεις για, την αντιμετώπιση της ανεργίας σε μια μακροπρόθεσμη προοπτική.

Χωρίς αμφιβολία, ο ρόλος της εργασίας στη σύγχρονη κοινωνία δεν περιορίζεται μόνο στη δημιουργία των μέσων που απαιτούνται για την ανθρώπινη επιβίωση, ταυτόχρονα, και αυτό είναι πολύ σημαντικό, ανταποκρίνεται και σε μια απαίτηση αξιοπρέπειας που έχει τώρα πια ο κάθε άνθρωπος, ο οποίος δεν αποδέχεται εύκολα την επιβίωση μέσω των ταμείων ανεργίας ή άλλων μορφών κοινωνικής συμπαράστασης.

Πιστεύω ότι ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να συμβάλλει θετικά στη μερική, έστω, αντιμετώπιση της ενδημικής ανεργίας. Υπάρχει μια βαθιά αλληλοσύνδεση των προβλημάτων του ελεύθερου χρόνου και του αποκαλούμενου «ανεργού» χρόνου (δηλαδή του χρόνου της υποαπασχόλησης, της ανεργίας κλπ). Στην περίπτωση αυτή, ο ελεύθερος χρόνος παύει να είναι μόνο το αποτέλεσμα μιας διεκδίκησης των εργαζομένων για μια καλύτερη ζωή, γίνεται κοινωνικό εργαλείο ικανό να συμβάλλει στη μείωση της ανεργίας: παράδειγμα, η εντυπωσιακή ανάπτυξη ακριβώς των κλάδων εκείνων της βιομηχανίας και των υπηρεσιών οι οποίοι έχουν σχέση με τις δραστηριότητες που ασκούνται κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου. Έτσι, ο ελεύθερος χρόνος γίνεται αυτόματα ο τροφοδότης, ο «πελάτης» πολύ μεγάλων κλάδων παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών.

Οι οικονομικοί αναλυτές πίστευαν, πριν από λίγα μόλις χρόνια, ότι σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης οι δαπάνες για «ευχάριστες και μορφωτικές απασχολήσεις», για τις κύριες δηλαδή δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, θα ήταν οι πρώτες που θα επηρεάζονταν. Πόσο γελάστηκαν! Στην πραγματικότητα ο τομέας αυτός αποδείχτηκε από τους πιο «ανελαστικούς» και από τους λιγότερο επηρεαζόμενους από τις δυσμενείς συγκυρίες. Πρώτα θα ψαλιδιστούν τα έξοδα για τροφή, ντύσιμο, κατοικία και μετά τα έξοδα διακοπών ή τα έξοδα για την αγορά ενός μαγνητόφωνου! Όλες οι στατιστικές δείχνουν ότι η βιομηχανία των αγαθών και υπηρεσιών που σχετίζεται με τον ελεύθερο χρόνο βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη. Ο τουρισμός αυξάνει συνεχώς. Τα αθλήματα που κάποτε ήταν προνόμιο μιας ορισμένης κοινωνικής τάξης, τώρα εκδημοκρατικοποιούνται ταχύτατα, το τένις στη Γαλλία, αποκλειστικά άθλημα παλαιότερα των πλουσίων, τείνει να γίνει ένα από τα πιο δημοφιλή λαϊκά αθλήματα, το γκολφ επίσης κερδίζει έδαφος. Κάτω από την πίεση της ζήτησης, οι δήμοι και οι κοινότητες επενδύουν χρήματα σε γήπεδα ποδοσφαίρου, τένις, γκολφ, αλλά και στα νέα αθλήματα που γεννιούνται κάθε χρόνο. Ο κλάδος της βιομηχανίας που ..άμεσα ή έμμεσα συνδέεται με το ανθρώπινο σώμα σίγουρα θα αποτελέσει έναν από τους μεγάλους άξονες της «βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου», όσο αυτός ο τελευταίος επεκτείνεται, τόσο οι αντίστοιχοι κλάδοι θα γιγαντώνονται.

Ένα άλλο ευρύ πεδίο απασχόλησης για άνεργους είναι οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του «υποχρεωτικά» πια ελεύθερου χρόνου τους, στο περιβάλλον της γειτονιάς: κλασικά παραδείγματα είναι τα μαστορέματα σε γειτονικά σπίτια, η βοήθεια στις διπλανές οικογένειες, το φύλαγμα των παιδιών και άλλες παρόμοιες «οικιακές» δραστηριότητες, οι οποίες όλες κατά κανόνα διογκώνουν τους αφανείς τομείς της «παραοικονομίας»!

Η προσφορά εργασίας σε κοινοτικό ή συνεταιριστικό επίπεδο για δραστηριότητες «συλλογικής ωφέλειας» μπορεί και αυτή να μειώσει την ανεργία, σε τοπικό επίπεδο. Θα ήταν ίσως πολύ πιο ωφέλιμο για το κοινωνικό σύνολο, αν τα χρήματα που διατίθενται σήμερα για επιδόματα ανεργίας αποτελέσουν επιχορηγήσεις στις κοινότητες για την κατασκευή έργων κοινής ωφέλειας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Υπάρχει ασφαλώς μια κατηγορία νέων οι οποίοι, έχοντας διασφαλίσει μια προσωρινή κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών τους και μέχρις ότου βρουν τη μόνιμη επιθυμητή γι' αυτούς εργασία, μπορούν να επωφεληθούν από τον ελεύθερο χρόνο τους, για να κάνουν πράγματα που δεν θα έκαναν αν είχαν μια πλήρη επαγγελματική απασχόληση. Μπορούν να ταξιδέψουν, για να γνωρίσουν τον κόσμο ή να βελτιώσουν την επίδοσή τους στα σπορ. Μήπως είναι αυτό που ο «ριζοσπάστης άνθρωπος» Ivan Illich, μέσα στην ουτοπία του, αποκαλούσε «δημιουργική ανεργία»;

Επίσης, μια κατηγορία ανθρώπων, για τους οποίους η απότομη στέρση της εργασίας τους υπήρξε πολύ επώδυνη, μπορεί να ξαναβρεί την εμπιστοσύνη στον εαυτό της και να αποκαλύψει μέσα από τον ελεύθερο χρόνο άλλες δραστηριότητες, τις οποίες ή αγνοούσε ή ποτέ δεν αξιοποίησε στο παρελθόν.

Τέλος είναι πολύ πιθανό να βγουν στην επιφάνεια νέες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, τις οποίες η επαγγελματική εργασία είχε μέχρι σήμερα είτε περιθωριοποιήσει είτε αποκρύψει. Όλες αυτές οι δραστηριότητες προϋποθέτουν, σε τελευταία ανάλυση, πρόσθετη ανθρώπινη εργασία, όπως άλλωστε συμβαίνει με κάθε υπηρεσία που παρέχεται από ανθρώπους προς ανθρώπους. Αυτοί οι άνθρωποι οι οποίοι μάλιστα θα ασκήσουν ένα επάγγελμα ποιότητας, θα καλύψουν ένα μεγάλο αριθμό θέσεων απασχόλησης.

2.10 Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ηχεί ίσως λίγο παράδοξο, αλλά μπορούμε σήμερα να πούμε ότι το μέλλον της εργασίας είναι ο ελεύθερος χρόνος! Ετούτο, γιατί το τμήμα του χρόνου της εργασίας που επιβάλλεται, δηλαδή ο «επαγγελματικός χρόνος», δεν θα παύσει να ελαττώνεται: είτε με πρόωρη σύνταξη, είτε με την καθιέρωση των ειδικών μακροχρόνιων αδειών, είτε με επιμήκυνση της αρχικής και της «διαρκούς» εκπαίδευσης, είτε με την εξάπλωση του χρόνου μερικής απασχόλησης, είτε με αύξηση του χρόνου των διακοπών και γενικότερα με μείωση από διάφορες αιτίες - με σημαντικότερη την ολοένα αυξανόμενη ανεργία - του ετησίου χρόνου εργασίας, εκφρασμένου σε ανθρωποώρες.

Το πραγματικό «Χος του Μέλλοντος» (από τον τίτλο του διάσημου βιβλίου

του Toffler) θα προκύψει από αυτήν την πρωτόφαντη «συνάντηση» της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου και από την ιδιάζουσα «όσμωση» που αναπτύσσεται ανάμεσά τους. Περιμένουμε με βεβαιότητα μια ριζική ανατροπή της ποσοτικής σχέσης των διάφορων κοινωνικών χρόνων: εργασίας - μεταφορών - ελεύθερου χρόνου - διακοπών.

Ο γερμανικής καταγωγής αμερικάνος φιλόσοφος Harbert Marcuse, στο βιβλίο του «Έρως και Πολιτισμός» (1963), χρησιμοποίησε τη φράση «ιστορική αναστροφή», για να χαρακτηρίσει την εμφάνιση της αναστροφής ακριβώς της σχέσης ανάμεσα στη διάρκεια του χρόνου εργασίας και του ελεύθερου χρόνου, η οποία είχε αρχίσει να εμφανίζεται στην αμερικάνικη κοινωνία που γρήγορα επεκτάθηκε και στην Ευρώπη, ως συνέχεια μιας ιστορικής «κυοφορίας».

Πραγματικά, οι στατιστικές μας λένε ότι κατά τη δεκαετία 1975 - 1985, στις χώρες της Ενωμένης Ευρώπης, η μέση εβδομάδα διάρκεια του ελεύθερου χρόνου αυξήθηκε από 24 ώρες και 15' το 1975 σε 28 ώρες και 30' το 1985, ενώ την ίδια χρονική περίοδο αντίστοιχα ο χρόνος εργασίας μειώθηκε από 28 ώρες και, 45 '9"ε 24 ώρες και 45 '.

Βρισκόμαστε στην αυγή μιας αληθινά «υπαρξιακής» επανάστασης, την οποία η κοινή γνώμη προαισθάνεται ήδη: όπως σημείωσα και στην αρχή αυτού του κειμένου, οι έρευνες έρχονται σήμερα να επιβεβαιώσουν ότι τα προβλήματα του χρόνου άρχισαν ήδη να θεωρούνται σε ευρύτατα στρώματα, πιο σημαντικά από τα προβλήματα του χρήματος.

Η σχετική πρόσφατη επέκταση και στις ευρύτερες λαϊκές μάζες της ανάγκης για καλλιέργεια' του σώματος, για την οποία μιλήσαμε στα προηγούμενα και η οποία είχε ίσως να εμφανιστεί από την αρχαία Ελλάδα, βαδίζει παράλληλα με την άνοδο και των άλλων πολιτιστικών αξιών, έστω και αν αυτές δεν εμφανίζονται πάντοτε με την αμιγή αγνή μορφή τους. Θέλω εδώ να πω ότι η δίψα για γνώση, για μάθηση, για κουλτούρα, με την προϋπόθεση όμως να μπορούν όλα αυτά να μας χρησιμεύσουν στην καθημερινή μας ζωή για να «επιβληθούμε» καλύτερα στο περιβάλλον μας, είναι χαρακτηριστικά αυτού του ιδιόμορφου μίγματος πολιτιστικού και ωφελιμιστικού περιεχομένου, το οποίο τείνει να επικρατήσει σε αυτό το τέλος του 20ου αιώνα. Χαρακτηριστικό είναι ότι ένας και μόνο κοινός «υπηρέτης» - ο ηλεκτρονικός υπολογιστής - καλείται να υπηρετήσει, εξίσου πιστά, τόσο τον ελεύθερο, όσο και τον επαγγελματικό χρόνο.

Εντυπωσιακή είναι η ποικιλία των καταστάσεων κατά τις οποίες παρουσιάζεται η δυνατότητα «επένδυσης» σε μια εργασία «εξω-επαγγελματική». Οι αληθινά «κερδισμένοι» δεν σημαίνει ότι θα βρίσκονται υποχρεωτικά ανάμεσα σε εκείνους που εξασφαλίζουν μια μεγάλη επαγγελματική επιτυχία. Φαίνεται ότι σήμερα δεν είναι καθόλου πια βέβαιο αυτό που πριν από δέκα πέντε μόλις χρόνια αποτελούσε το «χρυσό» κανόνα: ότι δηλαδή η επαγγελματική επιτυχία πάει χέρι - χέρι με την κοινωνική επιτυχία. Οι καλές σπουδές, μια σωστή επαγγελματική κατάρτιση, ένα «καλό» επάγγελμα δεν θα αποτελούν στο μέλλον ένα «διαβατήριο» που ανοίγει με σιγουριά τις πόρτες σε κάθε έναν που θα τα διαθέτει.

Οι παλιές κοινωνικές διαστρωματώσεις ήδη πολύ λιγότερο «στεγανές», θα εξασθένιζαν σιγά - σιγά, παράλληλα με τη μεγιστοποίηση της σημασίας του ελεύθερου χρόνου. Η έφεση στην πολύ-δραστηριότητα και στην κοινωνικότητα, οι ικανότητες για σωστή χρήση της φαντασίας και της δημιουργικότητας, η ταχεία εξοικείωση με τις καινούριες τεχνικές που θα εισβάλλουν στην καθημερινή ζωή είναι προσόντα με πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στη χάραξη της πορείας ενός νέου ανθρώπου από τις κληρονομικές κοινωνικές κατατάξεις. Αυτό βέβαια δε σημαίνει καθόλου ότι τα άτομα που διέπρεψαν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία θα

είναι εξίσου ικανά στο να οργανώσουν τον ελεύθερο χρόνο τους και να ζήσουν αυτό το «κάτι διαφορετικό» που είναι σε θέση αυτό να τους προσφέρει. Αυτός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο η αποχώρησή τους από την ενεργό επαγγελματική δράση μετατρέπεται συχνά σε ατομική τραγωδία.

Με τα παραπάνω, δεν θέλω, να πω ότι μπορούμε να μιλάμε για «το τέλος της εργασίας»! Βρισκόμαστε ακόμη πολύ μακριά απ' αυτό. Αντίθετα ίσως το μέλλον μας επιφυλάσσει μια «έκρηξη» της εργασίας, με την έννοια ότι το περιεχόμενο, οι μορφές, οι κανόνες της εργασίας πρόκειται να διευρυνθούν και να διαφοροποιηθούν. Μέχρι πρόσφατα είχαμε να κάνουμε με τις δυο μορφές εργασίας που συναντάμε μέσα στα συστήματα «μικτής οικονομίας»: την εργασία μέσα στα πλαίσια του «δημόσιου τομέα» και την εργασία της «αγοράς». Τώρα, πρέπει να προσθέσουμε την «ελεύθερη εργασία», την εργασία που συνδέεται με την «άτυπη» ή την «ημι-άτυπη» οικονομία, την εργασία της «κοινωνικής οικονομίας» και την «εργασία κοινωνικής ωφέλειας». Η εργασία βρίσκει νέα πεδία εφαρμογής, νέους τομείς δράσης. Η μικροτεχνολογική επανάσταση θα τους καταστήσει πιο αποδοτικούς και θα συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό τους.

Οι νέες αυτές μορφές εργασίας θα περιέχουν πολύ πιο έντονα «κοινωνικά», στοιχεία. Αυτό βέβαια προϋποθέτει α) μια βαθιά τομή στη νομοθεσία της εργασίας και β) τον πειραματισμό επάνω σε νέες μεθόδους κατανομής των εισοδημάτων, η οποία, θα πρέπει τώρα να στηρίζεται σε ένα δικαιότερο κριτήριο οικονομικής και κοινωνικής χρησιμότητας.

Μια «συμμαχία» του ελεύθερου χρόνου με την προχωρημένη τεχνολογία θα μπορέσει να αποδώσει μια σημαντική δύναμη, την οποία πρέπει να αποδειχτούμε ικανοί να δαμάσουμε και να εκμεταλλευτούμε. Ακόμη η καλή χρήση της ελευθερίας, την οποία κατ' εξοχήν προϋποθέτει ο ελεύθερος χρόνος, είναι πράγμα εξαιρετικά, δύσκολο να περάσουμε από το στάδιο του θεσμοθετημένου χρόνου σε αυτό του, απελευθερωμένου χρόνου, του τόσο πλούσιου σε πολλαπλές «αυτοδυναμίες», απαιτεί ιδιαίτερη περίσκεψη, μεγάλο βαθμό αυτοσυγκράτησης και βαθιά γνώση ανθρώπινης φύσης και της προβλεπόμενης ανθρώπινης συμπεριφοράς μπροστά σε αυτές τις κοσμογονικές και πρωτόφαντες μεταβολές.

Όπως γράφει ο Διευθυντής του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου της Alberte των ΗΠΑ, A. Matejko:

« .....Ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα, για όλους εμάς τους πολίτες των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών, είναι να μάθουμε να ελέγχουμε αποτελεσματικά την προσωπική μας ελευθερία. Απελευθερωμένοι από τις ανάγκες που επιβάλλουν η πείνα, η αρρώστια, η έλλειψη στέγης, πρέπει να θεωρούμε τον εαυτό μας πολύ τυχερό, μια και έχουμε την πολυτέλεια της ελεύθερης επιλογής μεταξύ περισσότερης εργασίας και λιγότερου ελεύθερου χρόνου, αλλά και αντίστροφα.»

2.11 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι πλέον, δεν μπορεί να είναι ένα δευτερεύον στοιχείο της ανθρώπινης διαβίωσης: ο τρόπος της χρησιμοποίησής του, μετά από ελεύθερη επιλογή, είναι χωρίς αμφιβολία βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης προσωπικότητας. Αυτή ακριβώς η αναζήτηση, αλλά και η πραγματοποίηση ενός απόλυτα προσωπικού τρόπου ζωής, μέσα από τον ελεύθερο χρόνο, είναι που του προσδίνει την τεράστια υπαρξιακή του σημασία.

Όσο με την παράλληλη μείωση της διάρκειας των «υποχρεωτικών» χρόνων η διάρκειά του αυξάνει, τόσο αυτός αναβαθμίζεται σε ένα θεμελιακό στοιχείο της σύγχρονης ανθρώπινης ζωής. Ήδη έχει αρχίσει να θεωρείται από πολλούς σαν κάτι το «ιερό», το «ανέγγιχτο».

Η αναζήτηση αυτής της για τις μεγάλες μάζες πρωτόφαντης «χαράς της ζωής», αυτού του καινούριου «πάθους του να ζεις», δεν είναι κάποια περαστική «μόδα» είναι η απαρχή ενός νέου πολιτισμού. Το φαινόμενο έχει ριζώσει βαθιά μέσα στις κατακτήσεις της τεχνολογικής εποχής, παρόλο που ολόκληρη η φιλοσοφία του βρίσκεται σε υπαρξιακή αντίθεση προς όλες τις φυσικές και ηθικές τάσεις μεγιστοποίησης της παραγωγικότητας, που γέννησε αυτή η εποχή.

Ο ελεύθερος χρόνος έχει τη δύναμη ενός αυτόνομου γεγονότος. Πρέπει πρώτα να το δούμε μέσα από τη δική του δυναμική και στη συνέχεια μέσα από τις σχέσεις του με την εργασία, την οικογένεια, την πολιτική, τη θρησκεία, την κουλτούρα. Όλα αυτά είναι «υποσυστήματα» που περικλείονται στο μεγάλο «σύστημα» το οποίο ονομάζουμε «πολιτισμό». Για να καταλάβουμε το σύνολο των χαρακτηριστικών στοιχείων του «πολιτισμού του ελεύθερου χρόνου», πρέπει, πριν απ' όλα, να τα μελετήσουμε και να διερευνήσουμε σε βάθος. Ο ελεύθερος χρόνος είναι ο καταλύτης που μετασχηματίζει μια δέσμη επιθυμιών του ανθρώπου για αναζήτηση μιας καινούριας ηθικής, στηριγμένης σε μια νέα αντίληψη καθήκοντος. Μια σύγχρονη «ουμανιστική» αλλαγή έχει ξεκινήσει και ίσως στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας αποδειχτεί πιο ουσιαστική από εκείνη της Αναγέννησης. Αρχισε από τα μέσα του περασμένου αιώνα, όταν ως αναμενόμενη λογική συνέπεια της βιομηχανικής και δημοκρατικής επανάστασης για πρώτη φορά οι εργαζόμενοι απαίτησαν όχι μόνο μια αύξηση του ημερομισθίου, αλλά και μια ταυτόχρονη μείωση του χρόνου της εργασίας.

Νομιμοποιούμαστε ίσως να διερωτηθούμε: μήπως ο κόσμος έχει αρχίσει να μπαίνει στον πολιτισμό του ελεύθερου χρόνου, χωρίς να το έχουμε καλά - καλά καταλάβει;

Ας μη βιαστούμε να βγάλουμε συμπεράσματα. Υπάρχουν ακόμη βαθύτατες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα άτομα και στον κοινωνικό περίγυρο. Ένας μεγάλος αριθμός ατόμων καταπονείται ακόμη, άθελά του, από μίαν επίπονη, αγχώδη και μεγάλης διάρκειας καθημερινή εργασία. Άλλοι παραμένουν προσκολλημένοι στην εργασία τους, έστω και αν αυτή δεν τους ικανοποιεί: για αυτούς η φύση της εργασίας δεν έχει τόση σημασία, όσο το περιβάλλον της άσκησής της και το δίκτυο των φιλικών σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα από αυτή. Για άλλους πάλι, η εργασία είναι η μόνη απασχόληση που είναι ικανή να επιβάλει μια πειθαρχία, την οποία νοιώθουν ότι έχουν ανάγκη. Τέλος, για την ομάδα που ιδιαίτερα μας ενδιαφέρει εδώ, η εργασία βρίσκει τη «λύτρωσή» της στον ελεύθερο χρόνο. Θυμίζουμε και πάλι ότι μιλάμε για τους πληθυσμούς των οικονομικά αναπτυσσόμενων χωρών, μια και είναι φανερό ότι στις υποανάπτυκτες χώρες τα προβλήματα του ελεύθερου χρόνου περνάνε σε δεύτερη μοίρα: η

τρώγλη, η κακή υγεία, η πείνα, η αμάθεια θέτουν προβλήματα πολύ πιο επείγοντα για επίλυση, ιδιαίτερα όταν αυτά αγγίζουν έναν τεράστιο αριθμό ατόμων.

Παρ' όλα αυτά, νομίζουμε ότι από εδώ και πέρα, πότε με μικρότερη και πότε με μεγαλύτερη ένταση, το πρόβλημα του ελεύθερου χρόνου είναι πρόβλημα υπαρκτό για το σύνολο των χωρών που μετέχουν στο «βιομηχανικό πολιτισμό» και τούτο ανεξάρτητα από το βαθμό της τεχνικής ανάπτυξης και τον τύπο της κοινωνικής δομής της καθεμιάς. Αρχίζει επομένως να διαφαίνεται η επιτακτική ανάγκη να δώσουμε από τώρα μια κεντρική θέση στα κοινωνικά και μορφωτικά προβλήματα του ελεύθερου χρόνου. Πρέπει, για παράδειγμα, να διευρύνουμε έγκαιρα τη σχολική πολιτική με θεσμούς του παιδευτικού ή ψυχαγωγικού ελεύθερου χρόνου για το σύνολο του πληθυσμού, νέων ή ενήλικων. Αύριο ίσως να είναι αργά για να εισαχθεί στην εκπαίδευση και να διατηρηθεί ο ελεύθερος χρόνος στα ανθρώπινα μέτρα.

Σε πολλούς θα γεννηθεί το πολύ εύλογο ερώτημα: όταν υπάρχουν τόσες πιεστικές ανάγκες για συμπλήρωση του οικογενειακού εισοδήματος, δεν είναι φυσικό να διαθέτουμε μεγάλο κομμάτι του ελεύθερου χρόνου μας για συμπληρωματική εργασία, ώστε να έχουμε έτσι ένα συμπληρωματικό εισόδημα;

Το ερώτημα αυτό είναι κρίσιμο και η απάντηση δύσκολη. Αν δεχτούμε ότι για ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού οι βασικές ανάγκες για αξιοπρεπή διαβίωση λίγο πολύ ικανοποιούνται, από εκεί και πέρα νομίζω πως είναι πια αποκλειστική επιλογή του κάθε ατόμου να αποφασίσει: ή περισσότερη εργασία και μεγαλύτερο εισόδημα ή λιγότερη εργασία και διάθεση περισσότερου ελεύθερου χρόνου για την προσωπική του επιτυχία.

Όλα τα οικονομικά αναπτυγμένα κράτη, είτε αυτά είναι «καπιταλιστικά» είτε είναι «σοσιαλιστικά», ή έστω πρώην σοσιαλιστικά που αναζητούν εναγωνίως το δρόμο τους, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα με την ανάπτυξη του ελεύθερου χρόνου. Υπάρχει ο κίνδυνος, στα μεν πρώτα, από μίαν απουσία πολιτικής να έχουμε ως συνέπεια τον εκφυλισμό της έννοιας και της ουσίας του ελεύθερου χρόνου σε μια «αναρχική» ψυχαγωγία με κυρίαρχες τις εμπορικές της προεκτάσεις, στα δε δεύτερα, αντίθετα, να αναβιώσουν φαινόμενα μιας κρατικής αυταρχικής πολιτικής για την πολιτιστική ανάπτυξη των μαζών. Όλα όμως, έστω και αν κινούνται μέσα σε διαφορετικές ή εντελώς αντίθετες κοινωνικές δομές και σε ποικίλα επίπεδα τεχνικής ανάπτυξης, βρίσκονται σίγουρα μπροστά σε ένα βασικό ερώτημα για τον ελεύθερο χρόνο: με ποιον τρόπο ένας πολιτισμός, όπου ο ελεύθερος χρόνος έγινε ένα δικαίωμα για τις ευρύτερες μάζες, θα μπορέσει να διασφαλίσει για τον κάθε άνθρωπο, άσχετα από την κοινωνική του προέλευση, την περιουσία του ή την παιδεία του, την πραγματοποίηση μιας βέλτιστης ψυχικής ισορροπίας, μέσα από μίαν ελεύθερη επιλογή ανάμεσα στις ανάγκες για εργασία, ανάπαυση, ψυχαγωγία και συμμετοχή στην κοινωνική και μορφωτική ζωή;

Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει πιο σημαντικό πρόβλημα για το μέλλον του ανθρώπου μέσα στις βιομηχανικές και δημοκρατικές κοινωνίες. Η αποδοχή επομένως της πρόκλησης παίρνει κυρίαρχη σημασία.

Για κάμποσα τώρα χρόνια, θαύμαζα τους «υπερδραστήριους» τους «δυναμικούς», τους «βιαστικούς». Κάποτε, λίγο αργά δυστυχώς, κατάλαβα ότι πολλοί από αυτούς δεν ήταν παρά άνθρωποι, οι οποίοι χωρίς να το συνειδητοποιούν ήταν κατά βάθος εξαιρετικά πιεσμένοι από το ρυθμό της επαγγελματικής ζωής τους, και ότι είχαν τον κίνδυνο αργά ή γρήγορα να πάνε στο γιατρό με σοβαρά προβλήματα παθολογικού άγχους. Αυτό που περισσότερο από όλα φοβίζει σε ότι αφορά το άγχος δεν είναι μόνο ότι σκοτώνει, αλλά το ότι

σε εμποδίζει να απολαύσεις τις μεγάλες ή μικρές χαρές της ζωής.

Φοβάμαι ότι χρειάζεται, δυστυχώς, πολύς ακόμη χρόνος, για να καταλάβουμε όλοι ότι περνάμε δίπλα από πολύ σημαντικά, υπέροχα πράγματα, χωρίς να το συνειδητοποιούμε, πράγματα όπως είναι η γύρω μας ομορφιά, η φύση, ο ήλιος, η θάλασσα, η πρόταξη της ευχάριστης όψης των πραγμάτων, η καλή υγεία, το διάβασμα, ο διαλογισμός, τα νιάτα και ακόμη, ότι δεν είναι αναγκαίο να είσαι πεισμένος για να είσαι αποδοτικός!

Στη μακριά πορεία που ακολουθούμε πάνω σε αυτήν τη γη, από την ημέρα που γεννιόμαστε μέχρι αυτήν που θα πεθάνουμε, νομίζω ότι πρέπει πότε - πότε να στεκόμαστε, να ξαποσταίνουμε και να συλλογίζομαστε. Ίσως, τότε, κάποια διόρθωση στην πορεία να είναι αναγκαία. Για την προσωπική μας ευτυχία, αλλά και για την ευτυχία όλων εκείνων που μας περιβάλλουν.

Μάνατζμεντ και Χρόνος

3.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Για να κατανοηθεί ορθά το μάνατζμεντ του προσωπικού χρόνου, θα πρέπει να μάθετε όχι μόνο πως θα χρησιμοποιείτε το χρόνο σας, αλλά και τι προβλήματα θα αντιμετωπίσετε προκειμένου να χρησιμοποιήσετε το χρόνο σας σωστά. Η γνώση αυτή θα σας βοηθήσει να βελτιώσετε την αποτελεσματικότητά σας ως στέλεχος επιχειρήσεων, αλλά θα σας ωφελήσει και στην προσωπική σας ζωή. Το μάνατζμεντ του προσωπικού χρόνου είναι μια ατομική διαδικασία και πρέπει να ταιριάζει στην προσωπικότητα του καθενός, καθώς και στις εκάστοτε περιστάσεις. Χρειάζεται ισχυρή αυτοπειθαρχία για να αλλάξει κανείς παλιές συνήθειες, η επιλογή, όμως, είναι στη διάθεσή σας, αν το αποφασίσετε.

Ίσως κάτι από τα παρακάτω να σας περιγράφει.

- Ασχολείστε πρώτα με αυτά :
  - Που έχουν ενδιαφέρον ;
  - Που είναι εύκολα ;
  - Που επείγουν ;
- Περιμένετε να πλησιάσει η ημέρα παράδοσης μας εργασίας για να ασχοληθείτε με αυτή;
- Εργάζεστε σύμφωνα με τη σειρά που παραλαμβάνετε την εργασία που σας αναθέτουν;

Εάν απαντήσετε καταφατικά σε ένα ή περισσότερα από αυτά τα ερωτήματα, οπωσδήποτε χρειάζεστε έναν οδηγό για προσωπικό προγραμματισμό.

Η ανάλυση που ακολουθεί έχει ως σκοπό να σας βοηθήσει να χρησιμοποιήσετε τον πολύτιμο χρόνο σας πιο αποτελεσματικά.

3.2 Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΣΠΑΝΙΑ ΠΗΓΗ

«Φείδου χρόνου». Ο χρόνος είναι η σπανιότερη πηγή για τον άνθρωπο. Ο χρόνος που χάθηκε δεν μπορεί να αναπληρωθεί ποτέ πια. Δεν μπορούμε να αποθηκεύσουμε, για να τον χρησιμοποιήσουμε στο μέλλον. Ένα λεπτό που χάθηκε έχει χαθεί για πάντα. Το θετικό στοιχείο για το χρόνο, όταν αναφέρεται κανείς στα στελέχη των επιχειρήσεων, είναι ότι όλα έχουν στη διάθεσή τους τον ίδιο χρόνο. Ίσως να μην έχουν στη διάθεση τους τα ίδια οικονομικά ή άλλα απαραίτητα μέσα ούτε το ίδιο υπαλληλικό ή εργατικό δυναμικό. Εκείνο, όμως, που έχουν σίγουρα το ίδιο οι διευθυντές και τα άλλα στελέχη μιας επιχείρησης με τους διευθυντές και τα στελέχη των άλλων επιχειρήσεων είναι ο χρόνος. Όλοι μπορούν να εργάζονται 24 ώρες το εικοσιτετράωρο. Επίσης, μπορούν να εργάζονται πέντε μέρες την εβδομάδα. Εντούτοις, ορισμένοι χρησιμοποιούν το διαθέσιμο χρόνο τους καλύτερα από τους άλλους.

3.3 ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΟ ΧΡΟΝΟ

Οι διευθυντές δεν μπορούν να ελέγχουν όλο το χρόνο τους. Διακόπτονται συνεχώς από το βασικό τους έργο, προκειμένου να αντιμετωπίσουν διάφορες απρόσμενες καταστάσεις μέσα στην επιχείρηση. Είναι αναγκαίο, επομένως, να χωρίσουμε το χρόνο του διοικητικού στελέχους της επιχείρησης σε ελεγχόμενο και μη ελεγχόμενο χρόνο.

Ο διευθυντής χρησιμοποιεί το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του για να ανταποκρίνεται στις διάφορες παρακλήσεις και απαιτήσεις, καθώς και σε προβλήματα που προκύπτουν από τους άλλους. Ο χρόνος αυτός καλείται μη ελεγχόμενος χρόνος. Ο υπόλοιπος χρόνος που μένει και που βρίσκεται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του διοικητικού στελέχους, ονομάζεται ελεγχόμενος χρόνος.

Έρευνες έχουν δείξει πως τα περισσότερα διοικητικά στελέχη, και μάλιστα αυτά που βρίσκονται στο δεύτερο επίπεδο της διοικητικής ιεραρχίας, έχουν στη διάθεσή τους ως ελεγχόμενο χρόνο μόνο το 25% του συνολικού χρόνου εργασίας τους. Πέρα, όμως, από το γεγονός αυτό, ο ελεγχόμενος χρόνος δεν είναι συγκεντρωμένος, αλλά είναι τεμαχισμένος σε διάφορες χρονικές περιόδους.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και αυτός ο λίγος χρόνος που απομένει να μη χρησιμοποιείται αποτελεσματικά από τα στελέχη της επιχείρησης. Η επιτυχία, επομένως, σε αυτή την περίπτωση είναι να γνωρίζει κανείς πόσο ελεγχόμενο χρόνο διαθέτει και πώς μπορεί να τον χρησιμοποιήσει, ώστε να εργάζεται για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Στελέχη που έχουν κατορθώσει να προσδιορίσουν και να οργανώσουν τον ελεγχόμενο χρόνο τους επιτυγχάνουν πολλά. Αυτό δε που επιτυγχάνουν είναι, συνήθως, υψηλής και πρώτης προτεραιότητας εργασία.

Εάν επιθυμεί κανείς να μάθει πως χρησιμοποιεί το χρόνο του, πρέπει να προσπαθήσει να σκεφτεί τις διάφορες δραστηριότητες που επιτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να παρουσιαστούν :

A/A	ΤΥΠΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΣΕ %
1	Τηλέφωνο : για αναζήτηση πληροφοριών	
2	Τηλέφωνο : για παροχή πληροφοριών	
3	Συμμετοχή σε συνεδριάσεις	
4	Επαγγελματική εργασία	
5	Εκπαίδευση άλλων	
6	Διοικητική εργασία	
7	ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	
8	Άλλες δραστηριότητες	

Υπολογίζουμε σε ποσοστά πόσο χρόνο δαπανά σε κάθε δραστηριότητα μέσα σε μια τυπική εβδομάδα. Ο υπολογισμός αυτός θα του δώσει τη βάση για σύγκριση μεταξύ του πώς νομίζεις ότι χρησιμοποιεί το χρόνο του και πώς στην πραγματικότητα τον χρησιμοποιεί. Θα διαπιστώσει, παραδείγματος χάριν, ότι χρειάζεται περισσότερο ελεγχόμενο χρόνο προκειμένου να ολοκληρώσει αυτό που επιθυμεί.

3.4 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Η ουσία του προσωπικού προγραμματισμού είναι να χρησιμοποιεί κανείς το χρόνο του αποτελεσματικά. Για να το επιτύχει όμως κανείς αυτό, χρειάζεται να γνωρίζει τους στόχους που θέλει να πραγματοποιήσει, τις δραστηριότητες που πρέπει να αναλάβει προκειμένου να πραγματοποιήσει αυτούς τους στόχους, καθώς και με ποια σειρά θα πρέπει να εκτελείται κάθε δραστηριότητα. Η διαδικασία για έναν καλύτερο προγραμματισμό του χρόνου αναλύεται στα επόμενα πέντε στάδια.

α) Κάντε έναν κατάλογο των στόχων σας : Τι ακριβώς στόχους έχετε θέσει για τον εαυτό σας και ποιους για τους υφιστάμενους σας; Εάν χρησιμοποιείτε τη μέθοδο «διοίκηση βάσει στόχων», οι στόχοι αυτοί είναι ήδη ξεκάθαροι για όλους;

β) Κατατάξτε τους με βάση τη σπουδαιότητά τους : Δεν είναι εξίσου σπουδαίοι όλοι οι στόχοι. Βάλτε περιορισμό στο χρόνο σας και δώστε προτεραιότητα στους πιο σπουδαίους στόχους.

γ) Κάντε κατάλογο των δραστηριοτήτων που πρέπει να αναληφθούν, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι : Τι ακριβώς ενέργειες πρέπει να κάνετε για την υλοποίηση των στόχων; Πάλι και εδώ, εάν χρησιμοποιείται τη μέθοδο Δ.Β.Σ., ο προγραμματισμός αυτών των ενεργειών έχει ήδη γίνει.

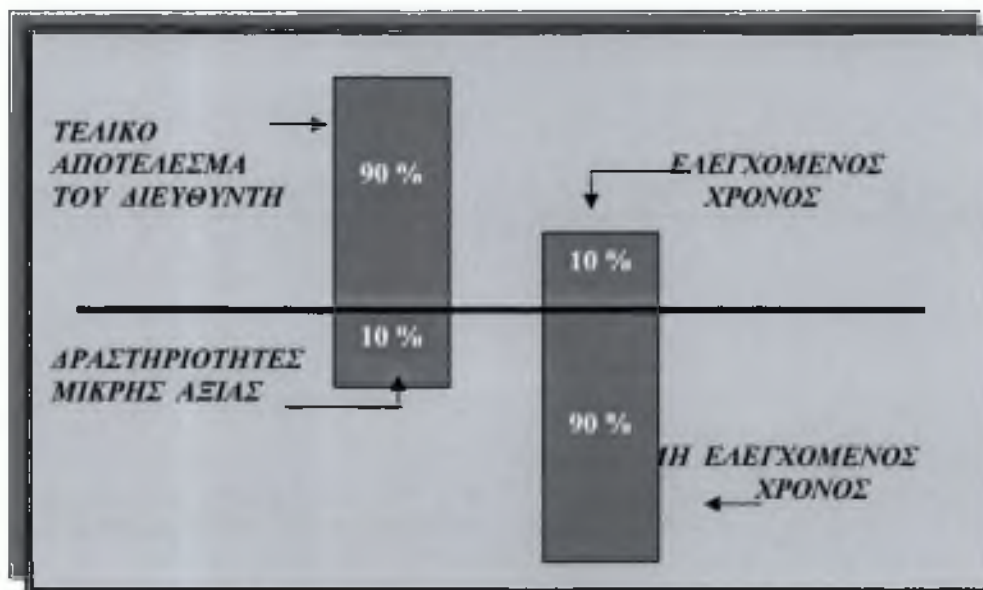
δ) Για κάθε στόχο βάλτε ξεκάθαρες προτεραιότητες στις διάφορες δραστηριότητες που απαιτούνται για την υλοποίηση του στόχου: Κατά το στάδιο αυτό, δίνεται έμφαση τόσο στη σπουδαιότητα όσο και στην ταχύτητα. Εάν μια δραστηριότητα δεν είναι σπουδαία, την αναθέτετε σε κάποιον υφιστάμενό σας. Εάν δεν επείγει, μπορεί να περιμένει. Σε αυτό το στάδιο οι δραστηριότητες χωρίζονται σε :

- I. Δραστηριότητες που πρέπει να γίνουν από εσάς τώρα,
- II. Δραστηριότητες που θα τις εκτελέσετε όταν μπορείτε και
- III. Δραστηριότητες που αναθέτετε σε άλλους.

ε) Βάλτε σε ένα χρονοδιάγραμμα τις δραστηριότητες σύμφωνα με τη σειρά προτεραιότητάς τους: Το τελικό στάδιο είναι η ετοιμασία του ημερήσιου προγράμματος. Κάθε πρωί ή στο τέλος της προηγούμενης ημέρας, κάντε μια λίστα για πέντε πιο σπουδαία πράγματα που επιθυμείτε να πραγματοποιήσετε την ημέρα αυτή. Εάν όσα αναφέρονται στη λίστα σας είναι περισσότερα από δέκα και η επίτευξή τους γίνεται ακατόρθωτη, τότε βάλτε πάλι προτεραιότητες σ' αυτά που αναφέρονται στη λίστα σας, σύμφωνα με τη σπουδαιότητά τους, καθώς και το πόσο επείγον είναι να εκτελεστούν.

3.5 ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΣΩΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

- Η αρχή του 10 – 90 : Έρευνες δείχνουν πως τα διοικητικά στελέχη χρησιμοποιούν μόνο το 10% του χρόνου τους για να παράγουν το 90% από αυτό που επιτυγχάνουν. Ο περισσότερος, δηλαδή, χρόνος των στελεχών χάνεται σε πράγματα που πρέπει να γίνουν χωρίς αυτά να προσθέτουν σχεδόν τίποτε στο αποτέλεσμα που έχει να παρουσιάσει το στέλεχος. Η αρχή αυτή παρουσιάζεται παρακάτω:

Σ' αυτήν την περίπτωση στόχος του στελέχους θα πρέπει να είναι η αύξηση του ελεγχόμενου χρόνου σε βάρος του μη ελεγχόμενου, για καλύτερα αποτελέσματα.

- Γνωρίστε τον κύκλο απόδοσής σας : Καθένας από εμάς έχει έναν κύκλο. Κάποιοι αποδίδουν καλύτερα το πρωί, μερικοί το απόγευμα και άλλοι το βράδυ. Διευθυντές που γνωρίζουν τον κύκλο απόδοσής τους και προγραμματίζουν την εργασία τους κατάλληλα έχουν καλύτερα αποτελέσματα. Βάζουν τα πιο δύσκολα προβλήματα στο στάδιο εκείνο του κύκλου κατά το οποίο θα έχουν την καλύτερη απόδοση. Αφήνουν τις υπόλοιπες δραστηριότητες να τις εκτελέσουν στα υπόλοιπα στάδια του κύκλου απόδοσής τους.
- Ελαχιστοποιούμε τις διακοπές : Προσπαθήστε, όσο είναι δυνατό, να μη σας ενοχλούν το χρονικό εκείνο διάστημα που είστε περισσότερο αποδοτικοί. Ο χρόνος που χρησιμοποιείτε, ως ελεγχόμενο χρόνο, προκειμένου να εκτελέσετε κάποια σπουδαία εργασία, πρέπει να είναι απερίσπαστος. Η ικανότητα να απομονωθεί δεν εξαρτάται, βέβαια, μόνο από εσάς, εξαρτάται από την ίδια την επιχείρηση, από τον προϊστάμενό σας, καθώς και από τους υφιστάμενους σας.

- **Επισκέπτες :** Προσπαθήστε να περιορίσετε τον αριθμό των ανθρώπων που προσκαλείτε στο γραφείο σας. Αν υπάρχει ανάγκη να συναντηθείτε με κάποιο συνάδελφό σας στο κτήριο της επιχείρησης όπου εργάζεστε, πηγαίνετε στο δικό του γραφείο. Έτσι, όταν έχει επιτευχθεί ο σκοπός της επίσκεψης, μπορείτε απλά να ζητήσετε συγνώμη και να φύγετε. Είναι πιο δύσκολο να κάνετε τους άλλους να φύγουν από το γραφείο σας, από το να φύγετε εσείς από το δικό τους. Όταν κάποιος έρχεται ξαφνικά στο γραφείο σας, σηκωθείτε για να του μιλήσετε. Συνήθως όταν στέκεστε όρθιος, στέκεται όρθιος και ο επισκέπτης σας. Η στάση σας αυτή έχει ως αποτέλεσμα να μειωθεί η διάρκεια της επίσκεψης.
- **Αλληλογραφία :** Η αλληλογραφία αποσπά την αυτοσυγκέντρωσή σας, αφού καθημερινά δέχεστε ένα μεγάλο αριθμό επιστολών και εγγράφων. Αν έχετε γραμματέα ενημερώστε τη σχετικά με το τι θέλετε να διαβάζετε. Ζητήστε της να σας χωρίσει την αλληλογραφία σε δυο φακέλους με τίτλους α) πληροφοριακά και β) απαιτούνται ενέργειες. Η αλληλογραφία του πρώτου φακέλου με τον τίτλο «πληροφοριακά» μπορεί να φυλαχτεί και να διαβάσετε κάποια ώρα που σας βολεύει. Την αλληλογραφία του δευτέρου φακέλου με τον τίτλο «απαιτούνται ενέργειες» διαβάστε την, αποφασίστε τι ενέργειες απαιτούνται και κάντε αυτές τις ενέργειες. Μπορείτε να κερδίσετε χρόνο απαντώντας σε κάποιο γράμμα με το τηλέφωνο. Μια άλλη ιδέα είναι να γράψετε μια σύντομη απάντηση πάνω σε εισερχόμενο έγγραφο και να ζητήσετε στη συνέχεια από τη γραμματέα σας να δακτυλογραφήσει την απάντηση ή να τη στείλει με e-mail.
- **Πολύς χρόνος χάνεται σε συσκέψεις :** Τα στελέχη χάνουν πολύ χρόνο σε συσκέψεις. Εάν προεδρεύετε μιας τέτοιας σύσκεψης, προσπαθήστε να θέσετε χρόνο περάτωσης της σύσκεψης από την αρχή. Πρέπει να υπάρχουν θέματα ημερήσιας συζήτησης και να παραμείνετε πιστοί σ' αυτά. Εάν τα θέματα προς συζήτηση δεν είναι πολλά και είναι μικρής σημασίας, επιβάλλεται να μην υπάρχει καρέκλα για να καθίσουν τα μέλη. Συνήθως, υπάρχει η τάση, όταν τα μέλη καθίσουν αναπαυτικά σε μια καρέκλα, να ξεφύγουν από τα θέματα για τα οποία συγκεντρώθηκαν να συζητήσουν. Οι διευθυντές βέβαια, έχουν δίπλα από το γραφείο τους ένα άλλο δωμάτιο ή διασκευασμένο χώρο με καρέκλες και τραπέζι, όπου συγκεντρώνονται όταν πρόκειται να ληφθούν σπουδαίες αποφάσεις, οι οποίες απαιτούν πολλή σκέψη και συζήτηση.

3.6 ΤΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ Ή ΕΡΓΩΝ

Η εκτέλεση ενός μεγάλου έργου ή εργασίας χρειάζεται ειδικό μάνατζμεντ του προσωπικού χρόνου. Τα μεγάλα έργα, λόγω του μεγέθους των, δημιουργούν φόβο σε αυτούς που τους έχει ανατεθεί να τα εκτελέσουν και γι' αυτό συνήθως αναβάλλουν την εκτέλεσή τους.

Τα μεγάλα έργα θεωρούνται :

- Ως καταπιεστικά έργα
- Ότι ποτέ δεν τελειώνουν, αφού δεν φαίνεται η πρόοδος των διαφόρων σταδίων
- Ότι απαιτούν μεγάλη ενέργεια και δέσμευση του προσωπικού.

Για να μπορέσει ο διευθυντής να προγραμματίσει και να ελέγξει το έργο αποτελεσματικά, θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του ακριβείς εκτιμήσεις. Παρότι η διαδικασία της εκτίμησης του έργου επικεντρώνεται στην οικονομική πλευρά του, πρέπει να θυμόμαστε ότι τα στοιχεία του κόστους δεν μπορούν να καθοριστούν με ακρίβεια μέχρις ότου εκτιμηθούν ποσοτικά οι υπόλοιποι παράγοντες: *χρόνος, αντικείμενο των εργασιών, πόροι, πρώτες ύλες, εξοπλισμός.*

Ο διευθυντής του έργου πρέπει να συντονίσει όλους όσους συμμετέχουν στην ολοκλήρωση του έργου, έτσι χρησιμοποιεί κάποια «βήματα προγραμματισμού του έργου» για να καταλήξει στο βέλτιστο πλάνο, ώστε να καλυφθούν οι απαιτήσεις και οι προσδοκίες των συμμετόχων. «Η Μέθοδος Κρίσιμης Διαδρομής, Γραμμικό Χρονοδιάγραμμα, Χρονοδιάγραμμα Προμηθειών και Ιστόγραμμα Πόρων είναι βήματα που συνδέονται άμεσα με το χρόνο».

Τα μεγάλα έργα αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά:

- Αν υποδιαιρεθούν σε μικρότερα μεγέθη με τη βοήθεια της Δομικής Ανάλυσης του Έργου.^Α
- Η υποδιαίρεση αυτή μπορεί να γίνει σε έργο που πρόκειται να εκτελεστεί σε μια μέρα, σε μια εβδομάδα, σε ένα μήνα κτλ
- Στη συνέχεια το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης του έργου θα πρέπει να συνδεθεί με το προσωπικό πρόγραμμα του ατόμου που έχει επιφορτιστεί να εκτελέσει αυτό το επιμέρους έργο,
- Οι εργασίες θα συνεχιστούν μέχρι να τελειώσει ολόκληρο το έργο.

Η Διαχείριση του χρόνου για την εκτέλεση μεγάλων εργασιών ή έργων είναι σημαντική γιατί σκιαγραφεί την αλληλουχία και το χρονοισμό του αντικειμένου των εργασιών.

Η ολοκλήρωση κάθε σταδίου πρέπει να θεωρείται επιτυχία και να γιορτάζεται με διάφορους τρόπους όπως : με μια μέρα άδεια, με μια εκδρομή, με μια βραδιά έξω για διασκέδαση κα.

3.7 ΤΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

Είναι εφικτό όπως σπουδήποτε αλλού..

Δεν είναι πανάκεια, δεν είναι παρά προσπάθεια συστηματοποίησης και σχεδιασμού.

Στοιχεία μάνατζμεντ μπορούν να εισαχθούν σε κάθε επίπεδο της υπηρεσίας, έστω και σε μικρή κλίμακα. Άρα δεν θα πρέπει να μεταφέρουμε όλες τις ευθύνες για σχεδιασμό στα ανώτερα κλιμάκια, αλλά να διερευνούμε δυνατότητες άμεσης εφαρμογής βελτιώσεων στο δικό μας επίπεδο.

Τι είναι η περιγραφή θέσεων:

Με τον όρο περιγραφή θέσεων χαρακτηρίζουμε τη διαδικασία λεπτομερούς και θεσμοποιημένης καταγραφής και γνωστοποίησης των εργασιών τις οποίες συνεπάγεται η κατοχή οποιασδήποτε, θέσης στα πλαίσια μιας διοικητικής οργάνωσης.

Η ύπαρξη περιγραφής θέσεων σε κάποια υπηρεσία ισοδυναμεί με την ανάθεση προκαθορισμένων συγκεκριμένων καθηκόντων σε κάθε υπάλληλο από τη στιγμή της τοποθέτησής του σε δεδομένη θέση και για όσο διάστημα παραμένει σ' αυτήν.

Σε τι χρησιμεύει:

Η χρησιμότητά της διπλή.

Από τη σκοπιά της οργάνωσης αφ' ενός η περιγραφή θέσεων ισοδυναμεί με συστηματοποίηση του συνόλου των δραστηριοτήτων σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα πράγμα που επιτρέπει βέλτιστο σχεδιασμό της οργανωτικής δομής (αντίστοιχα βαρύτητας καθηκόντων - ιεραρχικού επιπέδου άσκησης τους), καλύτερο προγραμματισμό εργασίας (κατανομή όγκου και ποιότητας δραστηριοτήτων μεταξύ υπαλλήλων, αξιολόγηση δραστηριότητας) και ουσιαστική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού (αντιστοιχία ικανοτήτων / προσόντων – αρμοδιοτήτων, έγκαιρη και ορθή διαπίστωση αναγκών επιμόρφωσης, σχεδιασμός προαγωγών - μεταθέσεων, εκτίμηση αναγκών για προσλήψεις, αξιολόγηση προσωπικού).

Από τη σκοπιά των εργαζομένων αφ' ετέρου η ύπαρξη ενός λεπτομερώς προκαθορισμένου πεδίου αρμοδιοτήτων μειώνει τις ανασφάλειες που προκαλούνται από την ασάφεια των εργασιακών υποχρεώσεων και βελτιώνει την απόδοση του υπαλλήλου. Η σαφήνεια των καθηκόντων μειώνει εξ άλλου τις αντιθέσεις μεταξύ του προσωπικού για θέματα αρμοδιοτήτων (διεκδικήσεις ή αρνήσεις) βελτιώνοντας συνακόλουθα το εργασιακό κλίμα και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

Παρατηρούμε συνεπώς ότι η περιγραφή θέσεων έχει ευεργετικές επιπτώσεις στη διοικητική οργάνωση όχι μόνο από δομική / λειτουργική σκοπιά (προσέγγιση κλασική ς σχολής) αλλά και από τη σκοπιά του ανθρώπινου παράγοντα (προσέγγιση σχολής Ανθρώπινων Σχέσεων).

Η ύπαρξη περιγραφής θέσεων δεν επιλύει αυτομάτως όλα τα οργανωτικά προβλήματα της υπηρεσίας. Αποτελεί όμως σχεδιαστικό προαπαιτούμενο για οποιαδήποτε προσπάθεια συστηματοποίηση ς, προγραμματισμού και αξιολόγησης της διοικητικής εργασίας.

Η περιγραφή των θέσεων δεν θα πρέπει ωστόσο να γίνεται αντιληπτή ως εφ' άπαξ εκτελούμενη εργασία που μόνο στόχο έχει την κατοχύρωση κεκτημένων και να χρησιμοποιείται σαν μέσο αντίδρασης στη διεύρυνση ή τροποποίηση των δραστηριοτήτων της υπηρεσίας και των υπο-μονάδων της.

Σε αυτή την περίπτωση χάνει κάθε λόγο ύπαρξης μετατρεπόμενη από υποβοηθητικό για την οργάνωση παράγοντα σε δημιουργό δυσκαμψίας και αδιεξόδων.

Για να αποφευχθεί κάτι παρόμοιο η εισαγωγή της διαδικασίας περιγραφής θέσεων σε δεδομένη υπηρεσία να αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένου διαλόγου με το προσωπικό της με στόχο να γίνει κατανοητή η πραγματική της σημασία και κυρίως ο δυναμικός χαρακτήρας της. Το γεγονός δηλαδή ότι επιτρέπει στην υπηρεσία συνολικά και σε κάθε εργαζόμενο ξεχωριστά να αντιλαμβάνεται ανά πάσα στιγμή το εύρος των υποχρεώσεών τους, με δεδομένα όμως το συνολικό ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο τόσο των δραστηριοτήτων της υπηρεσίας όσο και των διαθέσιμων ανθρώπινων και υλικών πόρων της. Σε περίπτωση που τα δεδομένα αυτά μεταβληθούν και η περιγραφή των θέσεων που τα αποτυπώνει θα πρέπει να τροποποιηθεί.

Πώς πραγματοποιείται:

Η περιγραφή, θέσεων σε μια ήδη λειτουργούσα υπηρεσία είναι η τελική φάση μιας διαδικασίας που ξεκινά με την ανάλυση της εργασίας. Κατ' αυτήν επιχειρείται η καταγραφή της συνολικής ροής της εργασίας της υπηρεσίας μέσα από την ανάλυση των δραστηριοτήτων κάθε υπο-μονάδας και σε δεύτερη φάση κάθε στελέχους της χωριστά.

Αυτό επιτυγχάνεται με ερωτηματολόγια ή/ και προσωπικές συνεντεύξεις, συμμετοχική παρατήρηση και μελέτη των χρησιμοποιούμενων εντύπων σε όλες τις υπομονάδες.

Το ζητούμενο εδώ δεν είναι ασφαλώς να διαπιστωθεί αν ο κάθε υπάλληλος εκτελεί κάποιες τυπικές υποχρεώσεις αλλά το να οριοθετηθεί η συνολική δράση της οργάνωσης και να περιγραφούν οι μέθοδοι τους οποίους μετέρχεται γι' αυτήν. Στη συνέχεια εκτιμάται το κατά πόσον η δραστηριότητα της υπηρεσίας και οι μέθοδοι οργάνωσης της εργασίας ανταποκρίνονται στους σκοπούς της και στον εισερχόμενο φόρτο εργασίας: την πίεση και τις αναμονές του περιβάλλοντός της. Δεν επιδιώκεται συνεπώς μια απλή αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης αλλά μια κριτική προσέγγισή της με στόχο τη μεταβολή της όπου αυτό κριθεί αναγκαίο: διαδικασίες περιττές ή χρονοβόρες αντικαθίστανται ή καταργούνται, νέες προστίθενται όπου ενδεχόμενα βελτιώνουν τη δράση των υπομονάδων.

Με δεδομένη την αποτύπωση της ροής της αναγκαίας εργασίας, προχωρούμε κατόπιν την τυποποίηση, καταγραφή και -γνωστοποίηση στους ενδιαφερόμενους των συγκεκριμένων καθηκόντων με τα οποία είναι επιφορτισμένη η θέση την οποία κατέχουν.

Σε αντίθεση με τον αυστηρό σχεδιασμό ενεργειών και χρόνου των κλασικών της βιομηχανικής οργάνωσης που αφορά τις μηχανικά επαναλαμβανόμενες τεχνικές εργασίας, η περιγραφή της διοικητικής εργασίας δεν πρέπει να είναι εξαντλητική, αλλά να αφήνει περιθώρια πρωτοβουλίας και βελτίωσης.

Οι τεχνικές:

Μια μελέτη ανάλυσης εργασίας - περιγραφής θέσεων πρέπει να κατευθύνεται από το γενικό στο μερικό.

Αφού προσδιοριστεί με σαφήνεια η μονάδα - αντικείμενο ανάλυσης, η μονάδα δηλαδή επί της οποίας εφαρμόζεται η διαδικασία περιγραφής θέσεων (τμήμα, διεύθυνση, γενική διεύθυνση, ανεξάρτητη υπηρεσία, νομικό πρόσωπο, δήμος, νομαρχία ή και υπουργείο), προσδιορίζεται η υπερκείμενη μονάδα (αν υπάρχει) και η θέση της υπό μελέτη υπηρεσίας εντός αυτής. Όσο περισσότερο

Λειτουργικά αυτοτελής είναι η μονάδα εφαρμογής τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας έχει η εισαγωγή της μεθόδου.

Προσδιορίζονται επίσης όλες οι άλλες μονάδες / υπομονάδες του ιδίου με εκείνη επιπέδου, και περιγράφονται οι σχέσεις της μ' αυτές.

Περιγράφονται τέλος οι σχέσεις της με το κοινό της που μπορεί να είναι εξω-διοικητικό ή ενδο - διοικητικό.

Πρόκειται δηλαδή εδώ για ανάλυση περιβάλλοντος της δεδομένης διοικητικής μονάδας (ecological analysis) κατά την : οποία διευρύνονται οι εισροές και οι εκροές της, δηλαδή το τι δέχεται από το περιβάλλον της και τι προσφέρει σ' αυτό (αιτήματα, πληροφορίες, πόροι κλπ).

Ακολουθεί η ενδο - οργανωτική ανάλυση. Κατ' αυτή η υπό μελέτη υπηρεσία αναλύεται εσωτερικά. Προσδιορίζονται τα επιμέρους τμήματά της, οι υπομονάδες της, και περιγράφονται οι δραστηριότητές τους, οι μεταξύ τους σχέσεις και οι σχέσεις τους με το περιβάλλον τους: ευρύτερο διοικητικό (πέραν της δικής τους υπηρεσίας) και έξω - διοικητικό.

Περνάμε τέλος στην ανάλυση των θέσεων. Η συνολική εργασία των υπομονάδων ανατέμνεται σε εξατομικευμένες δραστηριότητες, σε δραστηριότητες δηλαδή του ενός υπαλλήλου. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην ομοιογένεια ή μη των εργασιών και στη χρονική τους διάρκεια καθώς και στο δίκτυο των εργασιακών αλληλεξαρτήσεων μεταξύ υπαλλήλων.

Την ανάλυση ακολουθεί η κριτική εκτίμηση της υφισταμένης ροής εργασίας. Σε κάθε ένα από τα ανωτέρω επίπεδα (υπηρεσία συνολικά, υπομονάδες, θέσεις) τίθενται ερωτήματα σχετικά με την επάρκεια και την αναγκαιότητα των υπαρχουσών διαδικασιών.

Εργασία:

Για την ανάλυση εργασίας σε επίπεδο μονάδας ή υπομονάδων απαιτείται η καταγραφή των ακολούθων πληροφοριών:

1. Ιεραρχικό επίπεδο της μονάδας.

- ❖ Από ποια υπερκείμενη μονάδα κατευθύνεται;
- ❖ Ποιες υποκείμενες μονάδες κατευθύνει;
- ❖ Ποιος ο βαθμός και ποιο το επίπεδο αυτονομίας ή εξάρτησής της; (ποιος καθορίζει τη στρατηγική της, τις μεθόδους εργασίας κλπ).

2. Βασικές δραστηριότητες:

- ❖ Ποιο το «τελικό προϊόν» / «τελικά προϊόντα» της υπηρεσίας;
- ❖ Ποιοι οι αποδέκτες τους;
- ❖ Υπάρχουν κριτήρια καταλληλότητας - επάρκειας του/ των προϊόντος/ ντων;
- ❖ Σε ποιο βαθμό καθορίζει το είδος, την ποιότητα και τον όγκο του ή των προϊόντων ή ίδια η υπηρεσία ή αλλά υπερκείμενα κλιμάκια και σε ποιο βαθμό υπόκειται στην πίεση του περιβάλλοντός της (π.χ. εφορία, ΙΔΕ / ταχυδρομεία, νοσοκομεία).
- ❖ Ποιες επιμέρους δραστηριότητες αναπτύσσονται για την παραγωγή του τελικού προϊόντος ή προϊόντων (προτάσεις, σχεδιασμός, προγραμματισμός, εντολή, ευθύνη / υπογραφή, εκτέλεση, αρχειοθέτηση, επαφή με κοινό, έλεγχοι/ διορθώσεις κλπ).
- ❖ Ποια η κατάταξη των δραστηριοτήτων αυτών κατά σειρά σπουδαιότητας;
- ❖ Κατά σειρά κατανάλωσης χρόνου;
- ❖ Ποιες είναι οι ενέργειες εκείνες η μη εκτέλεση των οποίων οδηγεί στη

- ματαίωση παραγωγής του τελικού προϊόντος (κρίσιμες ενέργειες - μέθοδοι Flanagan);
- ❖ Υπάρχουν μέθοδοι αξιολόγησης της δράσης της υπηρεσίας;
3. **Επικοινωνιακές διασυνδέσεις**
- ❖ Από πού λαμβάνονται και πού χορηγούνται πληροφορίες; (ενδο - εξωδιοικητικά).
  - ❖ Με ποια συχνότητα;
  - ❖ Σε ποιες κατηγορίες μπορούν να ταξινομηθούν (τεχνικές, νομικές, πληροφορίες που αφορούν το κοινό της υπηρεσίας κλπ)
  - ❖ Ποια τα χρησιμοποιούμενα μέσα;
  - ❖ Τι έντυπο υλικό απαιτείται;
  - ❖ Τι χρόνος καταναλώνεται;
  - ❖ Υπάρχει άτυπη πληροφόρηση;
  - ❖ Από ποιους διαύλους;
  - ❖ Ποιες πληροφορίες είναι απολύτως αναγκαίες για την παραγωγή τελικού προϊόντος;
  - ❖ Ποιες μέθοδοι «αποθήκευσης» των πληροφοριών χρησιμοποιούνται; (αρχειοθέτηση, προσωπική γνώση κλπ)
  - ❖ Τι είδος σύσκεψη ή συνεργασίες πραγματοποιούνται στην υπηρεσία;
4. **Ανθρώπινοι και υλικοί πόροι**
- ❖ Ποιο το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό;
  - ❖ Ποιο το προφίλ του: μορφωτικό επίπεδο, προϋπηρεσία;
  - ❖ Ποια η διαδικασία εκτίμησης αναγκών σε προσωπικό και ποιοι οι τρόποι κάλυψής τους (πάγιες μέθοδοι προσλήψεων, συμβάσεις κλπ);
  - ❖ Ποιες οι μέθοδοι αξιολόγησης και σχεδιασμού κινήσεων προσωπικού;
  - ❖ (προαγωγές, τοποθετήσεις κλπ) ,
  - ❖ Ποιες οι πηγές χρηματοδότησης;
  - ❖ Ποιος ο τρόπος κατάρτισης του προϋπολογισμού;
  - ❖ Υπάρχουν επιμέρους προϋπολογισμοί στις υπομονάδες;
  - ❖ Τι υλικός εξοπλισμός χρησιμοποιείται; (πάγιος, αναλώσιμος)
  - ❖ Ποια τμήματά του είναι «κρίσιμα» αναγκαία;
  - ❖ Ποιες είναι οι διαδικασίες πρόβλεψης αναγκών σε υλικό, ποιες οι πηγές και ποιες οι μέθοδοι προμηθειών;

Οι παραπάνω πληροφορίες συγκεντρώνονται κατ' αρχήν από τη μονάδα και τις υπομονάδες της, συνήθως με επαφές με τα ηγετικά στελέχη της υπηρεσίας - τους υπευθύνους των επιμέρους τμημάτων. Δίνουν μια σφαιρική εικόνα του όγκου και της ποσότητας της εργασίας σε γενικό επίπεδο (περιβαλλοντική και ενδοργανωτική ανάλυση) χωρίς να υπεισέρχονται στις λεπτομέρειες της ατομικής δραστηριότητας.

Μετακινούμενοι στη συνέχεια σε ειδικότερο επίπεδο, μπορούμε να αναπαραστήσουμε τη συνολική ροή εργασίας κατ' αντίθετη φορά, μεταβαίνοντας από την ατομική στη συνολική δραστηριότητα και μάλιστα περισσότερο λεπτομερώς. Επιχειρούμε δηλαδή την ανάλυση θέσεων.

Για τη συγκέντρωση των αναγκαίων δεδομένων μπορούν να χρησιμοποιηθούν ερωτηματολόγια με την παρακάτω δομή:

- 1) Ταυτότητα ερωτηματολογίου
  - Αύξων αριθμός / ημερομηνία συμπλήρωσης
  - Όνομα
  - Κλάδος
  - Βαθμός /
  - Μονάδα / Υπομονάδα/Διεύθυνση, Τμήμα, Γραφείο)
  - Θέση (τίτλο θέσης ή αρμοδιοτήτων)
- 2) Από ποιον ή από ποιους λαμβάνει ο υπάλληλος εντολές ή αναφέρεται για ενέργειες του; (όνομα, τίτλος θέσης ή αρμοδιοτήτων, θέματα για τα οποία εντέλλεται ή αναφέρεται)
- 3) Ποιες άλλες θέσεις βρίσκονται στο ίδιο ιεραρχικό επίπεδο μ' αυτήν του υπαλλήλου;
- 4) Τι είδους συνεργασίες έχει ο υπάλληλος με τους κατέχοντες τις θέσεις αυτές; (Αντικείμενο, συχνότητα, μορφή).
- 5) Ποια ιεραρχικά κατωτέρων θέσεων προιστάται ο υπάλληλος;
- 6) Τι είδους εποπτεία ασκεί σ' αυτές; (κατηγορίες εντολών, πειθαρχική εξουσία κλπ)
- 7) Ποιο είναι το αντικείμενο του υπαλλήλου γενικά;
- 8) Σε ποιες επιμέρους δραστηριότητες μπορεί να αναλυθεί η συνολική του εργασία;
- 9) Από ποιους λαμβάνει πληροφορίες ο υπάλληλος;
- 10) Σε ποιες κατηγορίες μπορεί να ταξινομηθεί οι εν λόγω πληροφορίες; (τεχνικής φύσεως θέματα, νομικά::!.. κανονιστικά, πληροφορίες για θέματα που αφορούν το κοινό της υπηρεσίας κλπ).
- 11) Με ποια συχνότητα πραγματοποιείται η λήψη πληροφοριών (ημερήσια, εβδομαδιαία κλπ).
- 12) Με ποιες μεθόδους; (γραπτή, προφορική ενημέρωση, βάσεις δεδομένων κλπ).
- 13) Ποιοι εξαρτώνται από τον υπάλληλο για τη λήψη πληροφοριών;
- 14) Ποιες οι κατηγορίες, η συχνότητα και τα μέσα μετάδοσης της πληροφόρησης;
- 15) Ποιες είναι οι συνήθειες επαφές / συνεργασίες του υπαλλήλου εκτός του χώρου της υπηρεσίας του:
  - α) με άλλους διοικητικούς φορείς
  - β) με το κοινό.

Οι παραπάνω πληροφορίες έχουν καθαρά περιγραφικό χαρακτήρα, αποτυπώνοντας κατά «ουδέτερο» τρόπο τη δραστηριότητα του υπαλλήλου χωρίς να υπεισέρχονται στις δυσλειτουργίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Χρήσιμο όμως είναι η συγκέντρωση στοιχείων για την οργάνωση και τη ροή της υπηρεσιακής εργασίας να συμπεριλαμβάνει και την άποψη των υπαλλήλων για τα προβλήματα που παρουσιάζονται.

Για το σκοπό αυτό μπορεί να προστεθεί ένα κλιμάκιο ερωτήσεων που θα διερευνούν όλα τα δυσλειτουργικά φαινόμενα κατά την αντίληψη των υπαλλήλων.

Τέτοιες ερωτήσεις μπορεί να είναι ενδεικτικά:

- I. Σε περίπτωση που ο υπάλληλος δέχεται εντολές από περισσότερες της μιας πηγές, ποιες κατηγορίες εντολών συμβιβάζονται δυσχερώς

- μεταξύ τους;
- II. Ποιες από τις αρμοδιότητες άλλων ομοιόβαθμων θέσεων επικαλύπτουν το χώρο δραστηριοτήτων του υπαλλήλου;
- III. Ποιες εποπτευόμενες θέσεις και ποια είδη εποπτείας απαιτούν από τον υπάλληλο εποπτικές λειτουργίες που δεν συμβιβάζονται εύκολα μεταξύ τους;
- IV. Σε ποιες από τις επιμέρους δραστηριότητες του υπαλλήλου εμφανίζονται προβλήματα και τι φύσης είναι αυτά:
- Προβλήματα χρόνου
  - Προβλήματα συνεργασιών
  - Προβλήματα διαδικασιών
  - Προβλήματα αντιφατικών αντικειμένων
  - Προβλήματα γνώσεων
  - Προβλήματα πληροφόρησης
  - Προβλήματα επαφής με το κοινό

Ένα περισσότερο εξειδικευμένο εργαλείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη λεπτομερειακή ανάλυση των δραστηριοτήτων των θέσεων. Πρόκειται για ένα έντυπο όπου κάθε υπάλληλος σημειώνει αναλυτικά το είδος των δραστηριοτήτων του, τον όγκο εργασίας που αντιμετωπίζει σε κάθε μια απ' αυτές και το χρόνο που καταναλώνει.

Υπόδειγμα			
A/A	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (εβδομαδιαίοι μ.σ.)	ΧΡΟΝΟΣ (εβδομ.)
1.	Συναντήσεις για προγραμματισμό	1	3 ώρες
2.	Συναντήσεις για απολογισμό	1	½ ώρα
3.	Σύνταξη εγγράφων	8	12 ώρες
4.	Τηλεφωνικές επαφές	30	2 ώρες
5.	Μελέτη φακέλων	10	20 ώρες
6.	Υπογραφή εγγράφων	100	2 ½ ώρες
			40 ώρες

Ακολουθεί η κριτική αποτίμηση των ατομικών δραστηριοτήτων με στόχο την εξάλειψη των περιπτώσεων ενεργειών. Πρόκειται για εξαιρετικά σημαντικό βήμα για τη διαδικασία απλούστευσης της διοικητικής εργασίας και μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση του κατωτέρου πίνακα.

3.7.1 ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- 1) ΤΙ;
  - Ποια ενέργεια / εργασία πραγματοποιείται;
- 2) ΓΙΑΤΙ;
  - Είναι αναγκαία;
  - Για ποιο λόγο;
  - Τι θα συνέβαινε αν δεν πραγματοποιούνταν;
  - Μπορεί το κενό από την έλλειψή της να καλυφθεί από άλλες / ενέργειες / εργασίες α. ήδη υπάρχουσες β. νέες απλούστερες;
- 3) ΠΟΥ;
  - Γιατί πραγματοποιείται στη συγκεκριμένη υπομονάδα (διεύθυνση, τμήμα, γραφείο);
  - Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε άλλη υπομονάδα με απλούστερο ή αποτελεσματικότερο τρόπο; Εξηγήστε πώς.
- 4) ΠΩΣ ;
  - Με ποιες μεθόδους πραγματοποιείται;
  - Είναι οι αποτελεσματικότερες;
  - Παρουσιάζουν αδυναμίες (πολυπλοκότητα, χρονοβόρες κλπ);
  - Με ποιες απλούστερες μεθόδους θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί;
  - Υπάρχουν τα αναγκαία τεχνικά μέσα; Ποια άλλα απαιτούνται;
- 5) ΠΟΤΕ ;

Είναι ορθή η δαπάνη σε χρόνο (αύξηση ή μείωση)

  - Είναι αναγκαία η συχνότητα; (αύξηση ή μείωση)
  - Πραγματοποιείται με σωστή χρονική σειρά σε σχέση με τις ενέργειες προηγούνται ή έπονται;
  - Πώς θα μπορούσε να τροποποιηθεί ως προς το χρόνο;
- 6) ΠΟΙΟΣ ;
  - Γιατί πραγματοποιεί την ενέργεια / εργασία ο συγκεκριμένος υπάλληλος; Ανταποκρίνεται στο γενικότερο επίπεδο των καθηκόντων του;
  - Έχει τα αναγκαία τυπικά και ουσιαστικά προσόντα για να αντεπεξέλθει;
  - Ποιος άλλος θα μπορούσε να πραγματοποιήσει την ενέργεια με περισσότερο αποτελεσματικό τρόπο;
  - Η υφιστάμενη κατανομή εργασίας μπορεί να αποτυπωθεί σε ένα συνολικό διάγραμμα ως ακολούθως:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (TRT)

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ		ΘΕΣΗ Α	ΘΕΣΗ Β	ΘΕΣΗ Γ	ΘΕΣΗ Δ	ΘΕΣΗ Ε	ΘΕΣΗ Ζ
ΑΡΧΗΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.	ΣΤ.

Η υφιστάμενη ροή εργασίας και οι αναγκαίες απλοποιήσεις μπορούν να αποτυπωθούν στο παρακάτω διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΡΟΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ / ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ .....

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ	ΧΡΟΝΟΣ	ΣΥΜΒΟΛΟ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ
		↗ ← *# → X O □ D ▽ φ

ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΕΙΣ

ΣΥΜΒΟΛΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΘΟΔΟΣ		ΝΕΑ ΜΕΘΟΔΟΣ		ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ	
	Αριθ.	Χρον.	Αριθ.	Χρον.	Αριθ.	Χρον.
↗						
←						
→						
*						
#						
→						
X						
O						
□						
D						
▽						
φ						

Μια μορφή αξιολόγησης των δραστηριοτήτων επιτυγχάνεται με τη χρήση του κατωτέρω πίνακα, όπου οι θέσεις εργασίας κατατάσσονται κατά ιεραρχική σειρά και οι δραστηριότητες κατά σειρά βαρύτητας για το συνολικό έργο της υπηρεσίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να εντοπιστούν:

- α) Η συγκέντρωση ορισμένου τύπου εργασιών σε ορισμένα κλιμάκια της (υπηρεσίας)
- β) Η διασπορά ομοειδών δραστηριοτήτων σε διαφορετικές θέσεις.
- γ) Η αντιστοιχία βαρύτητας καθηκόντων και θέσης στην ιεραρχία.
- δ) Η ομοιογένεια ή ετερογένεια των καθηκόντων κάθε θέσης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ							
ΥΠΑΛ.	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η
ΔΡΑΣΤ.							
+							
- ΒΑΡΥΤΗΤΑ							

Στο σημείο αυτό μπορούμε πλέον να προχωρήσουμε σε μια ολοκληρωμένη περιγραφή θέσεων για το σύνολο της υπηρεσίας βάσει των πληροφοριών που παρέχει το ανωτέρω υλικό διερεύνησης.

Υπάρχει επίσης η δυνατότητα αξιολόγησης των περιγραφόμενων θέσεων. Η ιεραρχική κατάταξή τους, δηλαδή κατά σειρά βαρύτητας των αρμοδιοτήτων τους και ενδεχομένως και η σύνδεσή τους με διαφορετικό επίπεδο αμοιβών ή άλλων κριτηρίων. Κάτι τέτοιο είναι βεβαίως περισσότερο αναγκαίο στη φάση αρχικού σχεδιασμού μιας υπηρεσίας.

Η αξιολόγηση μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους. Παραδείγματα:

- Ταξινόμηση βάσει υποδειγματικών θέσεων (κατά περίπτωση τυπικές θέσεις κορυφαίου ανωτέρου και χαμηλού επιπέδου και σύγκριση των υπολοίπων με αυτές).
- Ταξινόμηση βάσει μέσου όρου εκτιμήσεων (από ορισμένο αριθμό κριτών κατά την προσωπική τους εκτίμηση και στη συνέχεια μέσοι όροι)

Εδώ όμως κυρίως μας ενδιαφέρει όχι ο εξ αρχής σχεδιασμός της ιεραρχίας αλλά και η κατανομή υπαρχουσών δραστηριοτήτων, κατόπιν των αναγκαίων απλοποιήσεων, μεταξύ υπαρχουσών θέσεων.

**Κ
Ε
Φ
ά
λ
α
ι
ο**

4°

**Ποσοτικοποιήσεις – Μετρήσεις –
Τεχνικές Ανάλυσης**

4.1 ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ - ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

Επικρατεί η εντύπωση ότι η διοικητική εργασία δεν υπόκειται σε ποσοτικοποιήσεων και μετρήσεων.

Αυτό είναι ανακριβές. Ακόμα και αν δεν είναι εύκολο να αναλυθεί και να αποτιμηθεί λεπτομερειακά όπως η τυποποιημένη και επαναλαμβανόμενη χειρωνακτική εργασία της βιομηχανικής παραγωγής πολλές διαστάσεις της που είναι μετρήσιμες.

Μπορούμε να μετρήσουμε:

- Όγκο εργασίας πχ αριθμός ντοσιέ που ελέγχθηκαν αριθμός πολιτών που εξυπηρετήθηκαν, αριθμός εισερχόμενων - εξερχόμενων εγγράφων κλπ
- Χρόνο εκτέλεσης
- Καθυστερήσεις
- Λάθη
- Ικανοποιημένοι / παραπονούμενοι χρήστες κλπ

Γιατί ποσοτικοποιούμε:

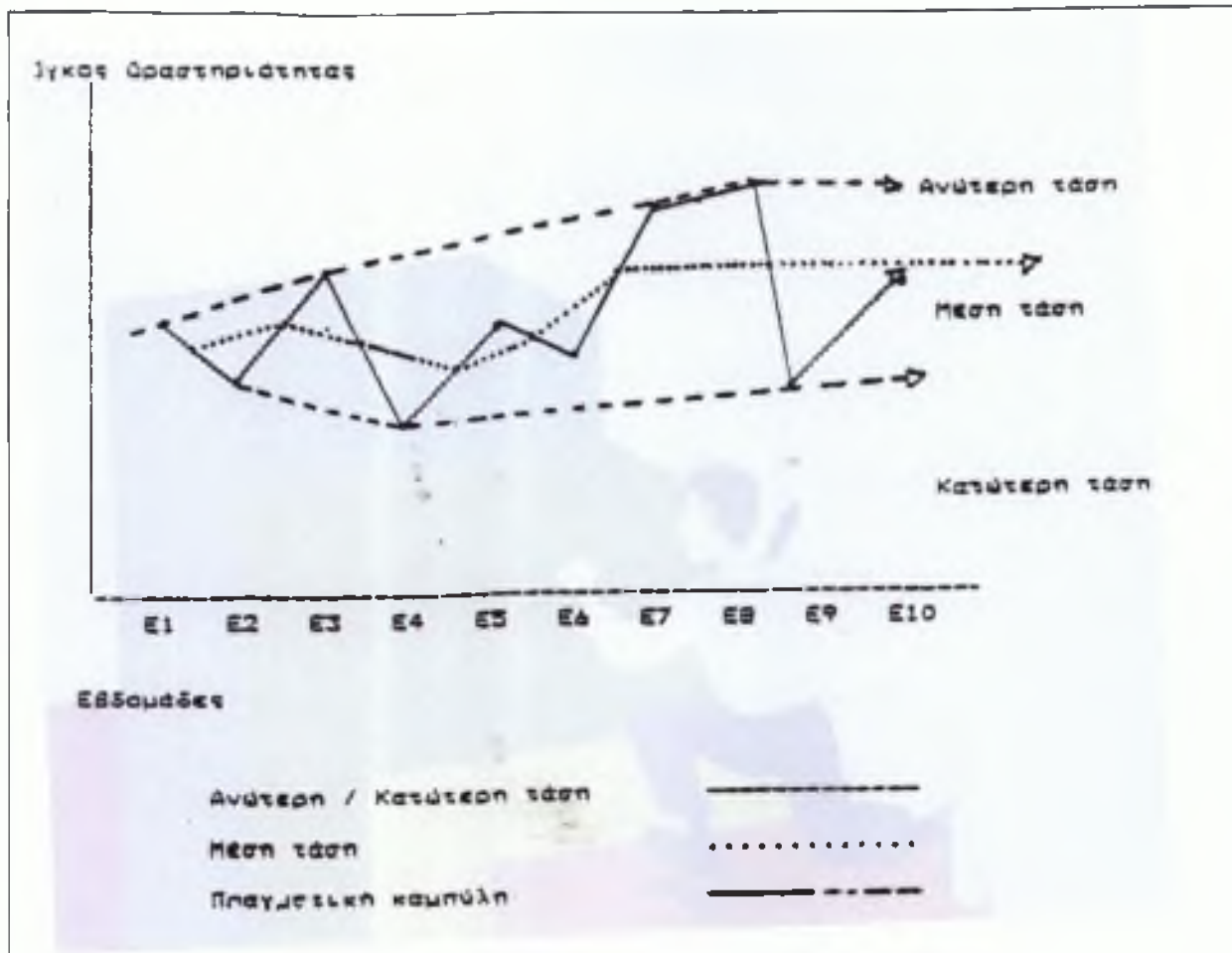
A. Για συνολική εικόνα της πραγματοποιούμενης εργασίας που βοηθά:

- Στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων της υπηρεσίας
- Στον προσδιορισμό των ορίων της παραγωγικής της ικανότητας,
- Στην εκτίμηση των αναγκών της σε προσωπικό κλπ

B. Για να μπορούμε να μετράμε με αντικειμενικό τρόπο την αποτελεσματικότητα των μονάδων συνολικά και των υπαλλήλων ατομικά.

Γ. Για να επιτυγχάνουμε και πάλι με αντικειμενικά κριτήρια, τη δίκαιη κατανομή εργασίας μεταξύ υπηρεσιών και υπαλλήλων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΓΚΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ												
ΕΙΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....												
ΜΗΝΑΣ	E1	E2	E3	E4	E1	E2	E3	E4	E1	E2	E3	E4
ΑΝΑ ΕΒΔΟΜ.												
ΣΥΝΟΛΙΚΑ												
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ												

Εργαλεία προγραμματισμού

Σκοπός: το τελικό επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Στόχος: ενδιάμεσα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, απαραίτητα για την επίτευξη του τελικού.

Ενέργειες: πράξεις απαραίτητες για την επίτευξη των στόχων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ WBS

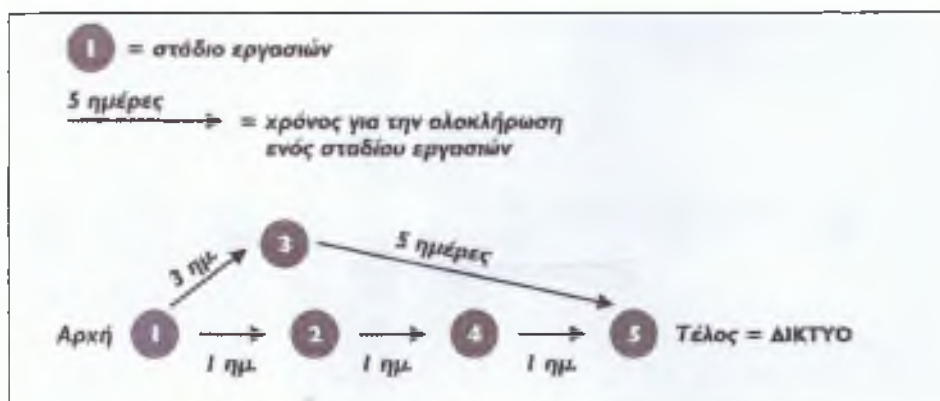
ΣΚΟΠΟΣ.....

ΣΤΟΧΟΙ

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

4.2 ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ (P.E.R.T.)¹:

Η τεχνική P.E.R.T. χρησιμοποιείται στον προγραμματισμό εκτέλεσης ενός έργου στο ελάχιστο δυνατό χρονικό διάστημα, καθώς και στον έλεγχο των εργασιών προκειμένου να ολοκληρωθεί ένα έργο έγκαιρα. Η P.E.R.T. στηρίζεται σε ένα διάγραμμα με κύκλους, που συνδέονται μεταξύ τους με βέλη. Ο αριθμός του κάθε σταδίου εργασιών παρουσιάζεται μέσα στον κύκλο και ο χρόνος ολοκλήρωσής του πάνω στο βέλος που οδηγεί στον επόμενο κύκλο. Ο συνδυασμός των διαφόρων σταδίων εργασιών αποτελείτο δίκτυο (network). Οι συμβολισμοί έχουν ως εξής:

Με βάση τον παραπάνω συμβολισμό, είναι δυνατή η κατασκευή του δικτύου για ένα έργο. Πρώτα σχεδιάζεται ένας πίνακας σταδίων, στον οποίο αναφέρεται ο χρόνος ολοκλήρωσης κάθε σταδίου εργασιών. Ο πίνακας δείχνει επίσης τις προτεραιότητες στα υπό εκτέλεση στάδια: αρχικά, ενδιάμεσα και τελικά. Το δίκτυο διαμορφώνεται βάσει της αρχής να μην ξεκινά η εργασία για ένα στάδιο, εάν δεν έχει τελειώσει η εργασία του προηγούμενου σταδίου από το οποίο εξαρτάται. Τα στάδια που μπορούν να γίνουν ταυτόχρονα παρουσιάζονται σε διαφορετική «διαδρομή». Το δίκτυο δεν δείχνει μόνο τη σχέση ανάμεσα στα διάφορα στάδια εργασιών για την ολοκλήρωση ενός έργου, αλλά είναι και ένας εύκολος τρόπος για τον υπολογισμό της «κρίσιμης διαδρομής». Κρίσιμη διαδρομή είναι η μεγαλύτερη χρονική διαδρομή μέσα στο δίκτυο και δείχνει ποια είναι τα απαραίτητα στάδια εργασιών που πρέπει να ολοκληρωθούν στον προγραμματισθέντα χρόνο, για να μην υπάρξει καθυστέρηση στην ολοκλήρωση του έργου.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ υπολογισμού της κρίσιμης διαδρομής: Έστω πως μας δίνονται τα εξής στάδια εργασιών: 1-2, 2-3, 3-4, 3-5, 4-6, 5-6 και 6-7.

¹ Ο όρος P.E.R.T. σχηματίζεται από τα αρχικά των λέξεων *Projea Evaluation and Technique* ή *Program Evaluation and Review Technique*.

Ο χρόνος ολοκλήρωσης των παραπάνω σταδίων είναι: 1-2 = 2 ημέρες, 2-3 = 3 ημέρες, 3-4 = 1 ημέρα, 3-5 = 2 ημέρες, 4-6 = 4 ημέρες, 5-6 = 2 ημέρες, 6-7 = 2 ημέρες. Τότε το δίκτυο του Ρ.Ε.Ρ.Τ. έχει ως εξής:

Χρόνος 1-2, 2-3, 3-4, 4-6, 6-7 = 12 ημέρες.

1-2, 2-3, 3-5, 5-6, 6-7 = 11 ημέρες.

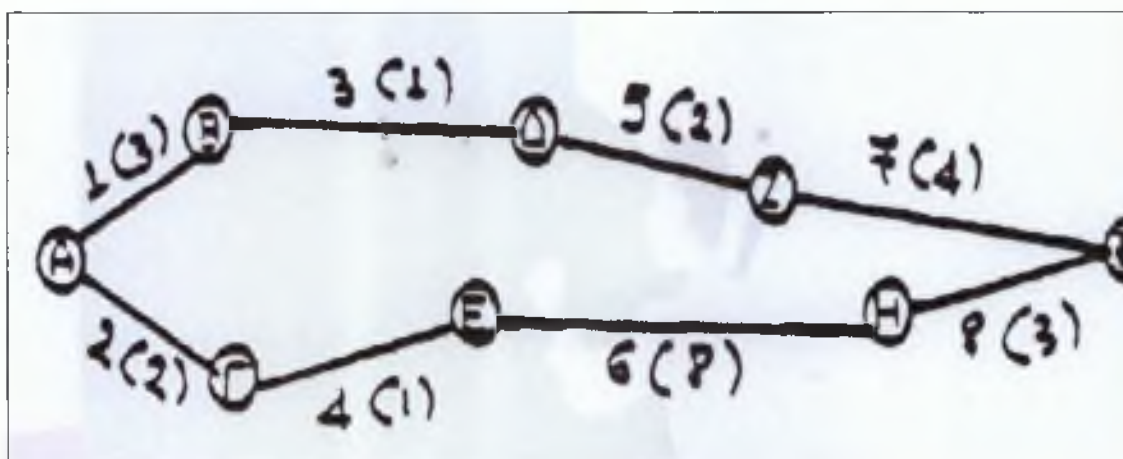
Άρα 1-2, 2-3, 3-4, 4-6, 6-7 = 12 ημέρες = κρίσιμη διαδρομή.

4.2.1 ΔΙΚΤΥΟ Ρ.Ε.Ρ.Τ. (Program Evaluation and Review Technique)

ΦΑΣΕΙΣ: Οι ολοκληρωμένες διαδικασίες που απαιτούνται για την επίτευξη ενός τελικού έργου.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ : Οι εργασίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των παραπάνω διαδικασιών.

ΔΙΚΤΥΟ : Η συνάρθρωση φάσεων και ενεργειών με τις πρώτες αναπαριστάμενες ως σημεία και τις δεύτερες ως βέλη (διαδρομές).

Συμβολισμοί:

Φάση: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ.....

Ενέργεια: 1,2,3,4, 5.....

Χρόνος: (1), (2), (3)
Εβδομάδες

ΚΡΙΣΙΜΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ: Η χρονικά μεγαλύτερη διαδρομή μεταξύ αρχικής και τελικής φάσης. Οποιαδήποτε καθυστέρηση στις ενέργειες που την αποτελούν επιφέρει καθυστέρησης επίτευξης του τελικού αποτελέσματος.

ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: Το άθροισμα των χρόνων όλων των προαπαιτούμενων ενεργειών για την ολοκλήρωση μιας φάσης.

ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: Το χρονικό όριο μέσα στο οποίο θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί κάθε φάση για να επιτευχθεί έγκαιρα το τελικό αποτέλεσμα.

Το P.E.R.T. αναφέρεται στην παράλληλη πραγματοποίηση περισσότερων της μιας ενεργειών και φάσεων.

Η διαδικασία σχεδιασμού του περιλαμβάνει:

- ❖ Λεπτομερειακή ανάλυση όλων των φάσεων που απαιτούνται για το τελικό αποτέλεσμα και των ενεργειών που οδηγούν στις φάσεις αυτές.
- ❖ Προσδιορισμό της χρονικής διαδοχής τους (προαπαιτούμενες)
- ❖ Κατασκευή του δικτύου

4.3 ΕΠΙΠΕΔΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

➤ Ανάλυση περιβάλλοντος

- ❖ Εισροές
- ❖ Εκροές

➤ Ενδο - οργανωτική ανάλυση

- ❖ Ιεραρχικό επίπεδο και οργανωτική δομή μονάδας
- ❖ Βασικές δραστηριότητες
- ❖ Επικοινωνιακές διασυνδέσεις
- ❖ Ανθρώπινο δυναμικό

➤ Ανάλυση θέσεων

- ❖ Εξατομικευμένη κατανομή δραστηριοτήτων
- ❖ Τεχνική ερωτηματολογίων:
  - ✓ Πληροφορίες περιγραφικού χαρακτήρα
  - ✓ Πληροφορίες αξιολογικού χαρακτήρα (→7 διερεύνηση δυσλειτουργιών)

4.4 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

- 1) Πίνακας δραστηριοτήτων
- 2) Πίνακας ποιοτικής κατανομής εργασίας
- 3) Πίνακας απλούστευσης δραστηριοτήτων
- 4) Διαγράμματα κατανομής εργασίας (TRT)
- 5) Διαγράμματα ροής εργασιών

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΗΜΕΡΗΣΙΟΣ		ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ
Ημερομηνία		Από.....έως .....
ΕΡΓΑΣΙΑ / ΕΝΕΡΓΕΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ
Παραλαβή εισερχομένων	35	3
Κατανομή τους σε φακέλους	35	4
Τηλεφωνική επικοινωνία	70	6
Επαφή με το κοινό	50	5
Επεξεργασία εγγράφων	28	9
Συνεργασία εκτός υπηρεσίας	4	4
Συνεργασία εντός υπηρεσίας	5	3
Μετακινήσεις	40	2
Αρχειοθέτηση	30	2
Διάφορα		2
Σύνολο : 10		40

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ								
ΙΕΡΑΡΧΙΑ								
Υπάλληλοι Δραστηριότητες	Α Δ/ντής	Β Τ/ρχης	Γ Τ/ρχης	Δ Υπ1	Ε Υπ2	Ζ Υπ3	Η Γραμ.	Θ Κλητ.
Αξιολόγηση	X	X						
Προγραμματισμός	X	X	X	X				
Επικοινωνία	X	X	X	X				
Συσκέψεις				X	X	X		X
Επεξεργασία φακέλων				X	X	X		X
Αρχεία				X	X	X	X	X
Γραμματεία						X	X	X
↑ ΒΑΡΥΤΗΤΑ								

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΡΟΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ / ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΕΚΔΟΣΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ	ΧΡΟΝΟΣ	ΣΥΜΒΟΛΟ
Ενημέρωση για αναγκαία έγγραφα	20	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Παραλαβή αναγκαίων εγγράφων	10	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Μελέτη φακέλων από υπάλληλο	30	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Συμπληρωματικά έγγραφα	10	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Σχέδιο απόφασης	20	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Έλεγχος από προϊστάμενο	10	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Τραμματαία επιτροπής	3 ημ./24 ώρες	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Απόφαση επιτροπής	30	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Γραφείο Δ/ντή	4 ημ./32 ώρες	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Υπογραφή Δ/ντή	2	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Φάκελος στο αρχείο	20	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○
Παράδοση πιστοποιητικού	10	π ← * # → Χ Ο □ □ ▽ ○

ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΕΙΣ

	ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΘΟΔΟΣ		ΝΕΑ ΜΕΘΟΔΟΣ		ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ	
	Αριθ.	Χρον.	Αριθ.	Χρον.	Αριθ.	Χρον.
π	1	20	0	0	1	20
←	2	20	1	10	1	10
↔						
*						
#	1	20	1	20		
→	1	30	1	30		
Χ	1	2	1	2		
Ο	1	30	1	30		
□	1	10	0	0	1	30
▭	2	76 ωρ.	1	24 ωρ.	1	32 ωρ.
▽	1	20	1	20		
○						

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.)

5.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ Ο.Τ.Α. ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Οι πολίτες σήμερα απαιτούν από τους ΟΤΑ ολοένα και πιο έντονα την εξεύρεση λύσεων στα σύγχρονα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρατηρείται μια αυξανόμενη εμπλοκή των ΟΤΑ στην αντιμετώπιση περισσότερων αναγκών των πολιτών. Η τοπική εξουσία εισέρχεται τώρα και σε «νέα» πεδία δράσης, όπως αυτά διαμορφώνονται και καθορίζονται από την εξέλιξη του ρόλου και του χαρακτήρα της.

Ταυτόχρονο βέβαια ενισχύεται η απαίτηση των πολιτών για βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι ΟΤΑ στα «παραδοσιακά» πεδία δράσης τους.

Από ένα σύγχρονο ΟΤΑ, ζητάει να δραστηριοποιηθεί αποτελεσματικά σε παραδοσιακούς και νέους τομείς όπως:

- ❖ Η προστασία του περιβάλλοντος
  - Διαχείριση στερών και υγρών απορριμμάτων
  - Διαχείριση υδάτινων πόρων
  - Εξοικονόμηση ενέργειας και συμμετοχή στην παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας
  - Προστασία και διαχείριση οικοσυστημάτων και
- ❖ Η βελτίωση του αστικού εξοπλισμού και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στα αστικά κέντρα
  - Δημιουργία και αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων
  - Δημιουργία και διαχείριση μεταφορικών υποδομών (δρόμοι, πεζοδρόμια, πεζόδρομοι, συστήματα στάθμευσης και δημοσίων συγκοινωνιών).
- ❖ Η παροχή ευκαιριών δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, σωματικής και πνευματικής καλλιέργειας των πολιτών.
  - Κατασκευή και λειτουργία αθλητικών εγκαταστάσεων
  - Υποδομές και προγράμματα ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων
  - Πολιτιστικές δραστηριότητες
- ❖ Παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και η στήριξη ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων
  - Προγράμματα για την εργαζόμενη μητέρα (Παιδικοί σταθμοί, δημιουργική απασχόληση στα σχολεία).
  - Προγράμματα υποστήριξης των ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ, βοήθεια στο σπίτι, Κέντρα φιλοξενίας ηλικιωμένων κα)
  - Προγράμματα για νέους
- ❖ Η οικονομική ανάπτυξη και η απασχόληση
  - Αναπτυξιακές πρωτοβουλίες για την προσέλκυση επενδύσεων και τη δημιουργία θέσεων εργασίας
  - Εκπαίδευση – κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού για την απόκτηση πρόσθετων δεξιοτήτων .

5.2 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ

Ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία Μάρκετινγκ που έχουν να επιδείξουν σήμερα οι Οργανισμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι η λειτουργία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.). Και αυτό γιατί η δημιουργία και η λειτουργία ενός τέτοιου κέντρου, στηρίζεται αποκλειστικά στην προώθηση εξυπηρέτησης των πολιτών με όσο το δυνατόν καλύτερο και ταχύτερο τρόπο. Βλέποντας αναλυτικά το πώς λειτουργούν τα κέντρα αυτά, τις υπηρεσίες που περιέχουν και τα άτομα που τα στελεχώνουν, είναι φανερό ότι στηρίζονται σε σωστό σχεδιασμό Μάρκετινγκ που στόχο έχει την προώθηση των υπηρεσιών του προσφέρονται από τον δημόσιο τομέα.

Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (υπηρεσία τύπου stop shop, όπως έχει καθιερωθεί διεθνώς, δηλαδή εξυπηρέτηση από μια και μόνο θέση εργασίας) στοχεύουν στη βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης και τη συνολική ποιοτική αναβάθμιση της εξυπηρέτησης του πολίτη.

Η δημιουργία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) αποτελεί μια πρωτοποριακή παρέμβαση στο πρόβλημα της εξυπηρέτησης των πολιτών, στις σχέσεις τους με το δημόσιο τομέα, στην απλούστευση των διαδικασιών και στην προσπάθεια μείωσης της γραφειοκρατίας και θεμελίωσης της ηλεκτρονικής διοίκησης..

Η βασική ιδέα για τη δημιουργία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών συμπυκνώνεται στο σύνθημα: «Διακινούνται τα έγγραφα και όχι οι πολίτες». Το έργο που επιτελούν εστιάζεται στη γρήγορη διεκπεραίωση των συναλλαγών των πολιτών με τους Δημόσιους Φορείς.

Η καινοτομία του έργου εστιάζεται στο γεγονός ότι οι πολίτες με μια τους επίσκεψη στα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών μπορούν να πληροφορούνται για οποιοδήποτε θέμα αφορά στις συναλλαγές τους με τη Δημόσια Διοίκηση, να υποβάλλουν αιτήματα, να καταθέτουν και να παραλαμβάνουν δικαιολογητικά και να ολοκληρώνουν υποθέσεις τους που βρίσκονται υπό εμπλοκή σε διάφορες Δημόσιες Υπηρεσίες και όλα αυτά μέσα σε ένα ευχάριστο και φιλικό περιβάλλον.

Αυτό σημαίνει, ότι οι πολίτες για τις συναλλαγές τους με το Δημόσιο, δεν θα χρειάζονται να τρέχουν στις διάφορες υπηρεσίες και να ταλαιπωρούνται με πολλές μετακινήσεις. Στη συνέχεια ειδοποιούνται προκειμένου να παραλάβουν το ή τα πιστοποιητικά που ζήτησαν. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι δίνεται η δυνατότητα της αποστολής των πιστοποιητικών στο σπίτι με ταχυδρομείο ή courier, ανάλογα με το τι επιθυμεί ο πολίτης.

Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών εμπλουτίζονται διαρκώς με νέες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Ο ιστοχώρος www.e-gov.gr σας δημοσιοποιεί τον πλήρη κατάλογο των εξυπηρετήσεων που παρέχουν τα ΚΕΠ στους πολίτες, όπως αυτός περιγράφεται στις πιο πρόσφατες αποφάσεις που έχουν δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Βασικός παράγοντας για την επιτυχή λειτουργία μιας υπηρεσίας της μορφής «one stop shop» είναι η αυτοματοποίηση στο μέγιστο δυνατό βαθμό των διαδικασιών, που αυτή θα αναλαμβάνει. Η αυτοματοποίηση αυτή γίνεται με τη χρήση του ειδικού λογισμικού, μέσω του οποίου έχει δημιουργηθεί βάση δεδομένων, στην οποία έχουν καταχωρηθεί, κωδικοποιηθεί όλες οι διαδικασίες που αναλαμβάνει το Κέντρο (για λογαριασμό των πολιτών που απευθύνονται σε αυτό). Στην ίδια βάση δεδομένων καταγράφονται οι αριθμοί τηλεφώνου, η ταχυδρομική διεύθυνση και το ονοματεπώνυμο των αρμόδιων υπαλλήλων των φορέων στους οποίους απευθύνεται το Κέντρο. Η αρχιτεκτονική του συστήματος είναι τέτοια ώστε η διαδικασία εξυπηρέτησης του πολίτη να είναι η ταχύτερη δυνατή, να διασφαλίζεται η επιτυχής ολοκλήρωση της διαδικασίας και να παρέχεται η δυνατότητα να εξάγονται ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία που σχετίζονται με την εξυπηρέτηση των πολιτών και την απλοποίηση των διαδικασιών.

Στο Παράρτημα θα βρείτε αναλυτικά τις υπηρεσίες που παρέχει το Κ.Ε.Π.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών θα πρέπει να στελεχώνονται από, άτομα που διαθέτουν τυπικά και ουσιαστικά προσόντα (πτυχιούχοι ΑΕΙ και ιδιαίτερα από σχολές Νομικής και Διοικητικών επιστημών, Δημόσιας Διοίκησης, με άρτια γνώση ηλεκτρονικών υπολογιστών και γνώση ξένων γλωσσών), για την εξυπηρέτηση των πολιτών. Στον αριθμό αυτών των ατόμων θα πρέπει να συμπεριληφθούν και στελέχη του δημοσίου τα οποία θα είναι επιφορτισμένα με όλες τις απαραίτητες νομιμοποιητικές διαδικασίες (επικύρωση πρωτοτύπων, σφράγιση, θεώρηση γνησίου υπογραφής κλπ), καθώς και την παρέμβασή τους στις υπηρεσίες για την απεμπλοκή υποθέσεων πολιτών. Ακόμα θα υπάρξει και η δυνατότητα απασχόλησης σε αυτά, πτυχιούχων Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης με προαιρετική θητεία ετήσιας διάρκειας, φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή αποφοίτων Ι.Ε.Κ., Τ.Ε.Ε. ή άλλων σχολών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ειδικότητας προγραμματιστή ή χειριστή ηλεκτρονικών υπολογιστών και σπουδαστών Τ.Ε.Ι για την πραγματοποίηση της εξάμηνης πρακτικής τους άσκηση με απαραίτητη προϋπόθεση τη γνώση χρήσης (ηλεκτρονικού υπολογιστή).

Για τη μέγιστη δυνατή ευελιξία ανταπόκρισης στις διακυμάνσεις της ζήτησης, το σύνολο του προσωπικού θα είναι σε θέση να παράσχει όλες τις υπηρεσίες (πληροφόρηση, άμεση διεκπεραίωση απλών αιτημάτων, παραλαβή αιτήσεων προς τρίτες υπηρεσίες, διεκπεραίωση σύνθετων αιτημάτων κα). Σκοπός είναι οι πολίτες να εξυπηρετούνται από κάθε Κ.Ε.Π. της χώρας με τον ίδιο ακριβώς τρόπο.

Βασική προϋπόθεση της επιτυχούς λειτουργίας ενός Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών είναι η άρτια εκπαίδευση του προσωπικού.

Η εκπαίδευση του προσωπικού των Κ.Ε.Π. γίνεται κατά τα ακόλουθα στάδια και θεματικές ενότητες.

- Απαιτούμενες δεξιότητες για την επικοινωνία με το κοινό (ορθοφωνία, άρθρωση, θέση, ντύσιμο, εμφάνιση, ύψος, τόνος της φωνής, τεχνικές αντιμετώπισης διαφορετικών ανθρώπων, στρατηγικές επικοινωνίας, κίνδυνοι, ιεραρχία, ασφάλεια πληροφοριών). Ο ενημερωτής οφείλει να είναι

υπομονετικός και ευγενικός προς τον πολίτη. Η καλή συμπεριφορά του προσωπικού, η διάθεση να βοηθηθεί ο πολίτης, η ευγένεια, η άρτια γνώση λειτουργίας και των δυνατοτήτων του Κέντρου είναι τα στοιχεία που συνθέτουν την επιτυχία του «Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών».

- Λειτουργία της Δημόσιας διοίκησης. Οι ενημερωτές εξοικειώνονται με τις λειτουργίες και δομές της δημόσιας διοίκησης.
  - Μελέτη του χάρτη της Ελλάδας, περιφέρειας, νομοί, διοικητική διαίρεση της χώρας.
  - Παρουσίαση της Βάσης Διοικητικών Πληροφοριών και του λογισμικού διαχείρισης των αιτημάτων.
  - Χειρισμός λογισμικού και εξοπλισμού.
  - Καταγραφή ιγόν απαιτούμενων στοιχείων του πολίτη και των αιτημάτων, φόρμες, ταξινόμηση υλικού και τήρηση ηλεκτρονικού αρχείου.
  - Παρουσίαση πραγματικών περιπτώσεων και ανάλυση των διαδικασιών.
- Εκπαιδευτική απασχόληση δίπλα σε έμπειρο ενημερωτή

Τα στελέχη του Κέντρου έρχονται σε άμεση επαφή με τον πολίτη. Γι αυτό το λόγο, είναι αναγκαίο να ενημερώνονται διαρκώς για τα νέα δεδομένα που εμφανίζονται στη Δημόσια Διοίκηση.

5.3 ΚΕΝΤΡΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΝΕΩΝ

Ο σεβασμός της δημοκρατίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των βασικών ελευθεριών υποχρεώνει κάθε ευνομούμενη Πολιτεία να παρέχει στους νέους τη δυνατότητα άμεσης, κατανοητής, ολοκληρωμένης και χωρίς σκοπιμότητας ενημέρωση για όλα τα θέματα και τις ανάγκες τους, επιτρέποντάς τους με αυτόν τον τρόπο να κάνουν τις δικές τους επιλογές με κίνητρα που συνάδουν της ψυχοσύνθεσής τους.

Η προετοιμασία για τη ζωή, η κοινωνική και επαγγελματική ένταξη, η προσωπική αυτονομία απαιτούν σήμερα, περισσότερο από κάθε προηγούμενη εποχή, από τους νέους να ανταποκριθούν και να διαχειριστούν ένα περιβάλλον που έχει συνεχείς αυξημένες απαιτήσεις.

Σε έναν κόσμο κυριαρχούμενο από εικόνες, συχνά αντικρουόμενες, και από μηνύματα, συχνά χωρίς νόημα, η ανάγκη να διατεθεί στους νέους πληροφόρηση αποτελεσματική, ολοκληρωμένη και επικαιροποιημένη για πολλούς από τους τομείς των ενδιαφερόντων τους, όπως π.χ. της απασχόλησης, της υγείας, της στέγασης, της ανθρώπινης επικοινωνίας, των σπορ, κ.α. είναι επιτακτική και δεδομένου του ότι ο καλά ενημερωμένος νέος είναι ενεργός νέος, πάρθηκαν κάποιες πρωτοβουλίες.

Προκειμένου να συμβάλλουν στα παραπάνω, το ΥΠΕΣΔΔΑ και η ΓΓΝΓ, εξήγγειλαν το Δεκέμβριο του 1999 το πρόγραμμα «Δημιουργία και Λειτουργία Κέντρων, Πληροφόρησης νέων (ΚΠΝ)» με φορέα υλοποίησης την ΕΕΤΑΑ Α.Ε.

Η 1η φάση του Προγράμματος υλοποιήθηκε την περίοδο 2000 -2001, δημιουργήθηκαν 40 ΚΠΝ κυρίως στα πολεοδομικά συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης και επενδύθηκαν 2.054.292 € για έργα υποδομής, όπως η βελτίωση και η διαμόρφωση χώρων σε κτίρια που διατέθηκαν από τους αιτούντες φορείς, καθώς και σε εξοπλισμό ώστε το ΚΠΝ να ανταποκριθεί στο ρόλο του.

Τον Απρίλιο του 2001 ξεκίνησε η 2η φάση του προγράμματος προκειμένου να δημιουργηθούν 88 νέα ΚΠΝ, 1 ανά πρωτεύουσα νομού και στα πολεοδομικά συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Για τη δεύτερη αυτή φάση διατέθηκε από το ΥΠΕΣΔΔΑ και τη ΓΓΝΓ το ποσό του 2.934.702,83 €. Με την ολοκλήρωση και αυτής της φάσης αναμένεται συνέχεια, ανάλογα βέβαια με τους αριθμούς εξασφάλισης πόρων για την ολοκλήρωση του έργου, οπότε θα υπάρχει στην Ελλάδα ένα ολοκληρωμένο δίκτυο ΚΠΝ.

Η προβολή των ΚΠΝ μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αξιοποίηση των νέων κάθε περιοχής, εφόσον αυτοί αποτελούν την ελπίδα και το νέο δυναμικό των ΟΤΑ. Ιδίως στον τομέα της ανεργίας τα κέντρα αυτά μπορούν να συμβάλουν ενεργά στην μείωσή της, αφού τα θεματικά πεδία στα οποία μπορούν να αναπτυχθούν δράσεις για την απασχόληση, σε τοπικό επίπεδο, αφορούν:

- ❖ Τις κοινωνικές υπηρεσίες και την προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών, που περιλαμβάνουν τη δημιουργία Βρεφονηπιακών Σταθμών, Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Δομών κοινωνικής Μέριμνας.

- ❖ Την προστασία του περιβάλλοντος την αποκατάσταση οικότοπων, την ορθολογική διαχείριση των τοπικών πόρων και γενικότερα τις στρατηγικές της Βιώσιμης και Αειφόρου Ανάπτυξης.

- ❖ Την κοινωνική συνοχή και την ενσωμάτωση δίνοντας έμφαση στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και στην ανάπτυξη δικτύων αλληλεγγύης και αυτοβοήθειας σε τοπική κλίμακα.

- ❖ Τη διατήρηση και προβολή της ιστορικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς της κάθε περιοχής.

- ❖ Τις οικονομικές δραστηριότητες τις σχετικές με τη νέα οικονομία και την πληροφορική που θα συμβάλλει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη των τοπικών δομών απασχόλησης με έμφαση στα προϊόντα ποιότητας, της δικτύωση τοπικών παραγωγικών δομών, την παροχή υπηρεσιών στον πολίτη, την προβολή και τη διαφήμιση.

5.4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Ένα πολύ καλό εργαλείο Μάρκετινγκ για την προώθηση των Ο.Τ.Α. είναι και τα διάφορα προγράμματα φιλοξενίας που μπορούν να λάβουν χώρα κατά καιρούς. Έχουν σαν στόχο εκτός από την προβολή των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών κάθε περιοχής και της ελληνικής φιλοξενίας, την προσέγγιση και! σύσφιξη των σχέσεων πχ των απόδημων παιδιών, νέων και ηλικιωμένων και την γνωριμία με τον τόπο καταγωγής τους. Ακολουθούν δυο παραδείγματα που επιτυχώς πραγματοποιήθηκαν προγράμματα φιλοξενίας και μέσα από τα οποία φαίνεται καθαρά η συμμετοχή όλων των ΟΤΑ και των διάφορων φορέων τους.

Από την ίδρυσή της το 1983 μέχρι σήμερα η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, στο πλαίσιο άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής για τον ελληνισμό της διασποράς, πραγματοποιεί σειρά προγραμμάτων φιλοξενίας στην Ελλάδα. Τα

προγράμματα αυτά δίνουν την ευκαιρία της γνωριμίας με την Ελλάδα, με τους θεσμούς, τις παραδόσεις, την αρχαία και νεώτερη ιστορία του ελληνικού κράτους, με τις σύγχρονες δομές της ελληνικής κοινωνίας και τις ανάγκες της, το γνώριμο και το άγνωστο πρόσωπό της. Στόχος μας είναι η δημιουργία, διατήρηση και τόνωση των δεσμών των νέων γενεών των Ελλήνων της διασποράς με την Ελλάδα, μέσα από οργανωμένες επισκέψεις και προγράμματα φιλοξενίας και η καλλιέργεια μιας αμφίδρομης σχέσης, προς όφελος του ελληνισμού εντός και εκτός Ελλάδος. Δεν λησμονούμε όμως και τους απόδημους συμπατριώτες μας της Γ΄ ηλικίας, για τους οποίους υλοποιούνται ειδικά προγράμματα φιλοξενίας. Στο πλαίσιο των προγραμμάτων φιλοξενίας που πραγματοποιεί η ΓΓΑΕ αυτοτελώς ή σε συνεργασία με άλλους φορείς, έχουν μέχρι σήμερα φιλοξενηθεί στην Ελλάδα περί τις 50.000 παιδιά, νέοι και άτομα Γ΄ ηλικίας από όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου, όπου διαβιούν Έλληνες.

Το ΕΙΝ σε συνεργασία με άλλους φορείς οργανώνει και υλοποιεί πρόγραμμα κοινωνικής, πολιτιστικής και εθνικής πολιτικής.

- προγράμματα υποδοχής και Εκπαίδευσης Βορειοηπειρωτών σε συνεργασία με το Ι.Α.Π.Ο.Ε.
- προγράμματα φιλοξενίας μαθητών Γυμνασίου και συνοδών καθηγητών από την Κύπρο σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- προγράμματα φιλοξενίας Πολιτιστικών Συλλόγων
- προγράμματα Κοινωνικής Παρέμβασης για τη νεολαία σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- προγράμματα κοινωνικού τουρισμού για τη Γ΄ ηλικία κάθε Ιούλιο και Αύγουστο στις Εστίες σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας

Στα πλαίσια του κοινωνικού του έργου το ΕΙΝ φιλοξενεί στις εγκαταστάσεις του, με απόφαση του Διοικητικού του Συμβουλίου, Πολιτιστικούς Συλλόγους, Σωματεία, Ενώσεις.

5.4.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ».: ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Το Υπουργείο Εξωτερικών - Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού και το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης συγχρηματοδότησαν για 2η χρονιά, τους ενδιαφερόμενους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δράσης Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού - Τοπικής Αυτοδιοίκησης με αντικείμενο την : Οργάνωση Επισκέψεων Παιδιών και Νέων Αποδήμων στην Ελλάδα».

Στόχος του προγράμματος είναι η ενεργός συμμετοχή των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη φιλοξενία των απόδημων παιδιών και νέων στον τόπο καταγωγής τους, για την περαιτέρω προσέγγιση και σύσφιξη των σχέσεων των αποδήμων με την Ελλάδα. Στόχος που επιτεύχθηκε αφού 40 φορείς της αυτοδιοίκησης συμμετείχαν με επιτυχία στην υλοποίηση του προγράμματος.

Πρόκειται για προγράμματα φιλοξενίας διάρκειας 3 εβδομάδων σε κατασκηνώσεις και άλλους κατάλληλους χώρους με ψυχαγωγικό, αθλητικό πολιτιστικό, εκπαιδευτικό, περιηγητικό χαρακτήρα.

Στα προγράμματα φιλοξενίας συμμετείχαν παιδιά 8-12 ετών, και νέοι 13-25 ετών, των οποίων ο ένας τουλάχιστον γονέας είναι ελληνικής καταγωγής. Τα παιδιά 8-12 ετών φιλοξενήθηκαν σε κατασκηνώσεις της περιοχής καταγωγής τους ή της εγγύς περιφέρειας, στα πλαίσια εν λειτουργία κατασκηνωτικών προγραμμάτων, αλλά με εμπλουτισμένο με ειδικά θεματικά αντικείμενα πρόγραμμα. Οι νέοι φιλοξενήθηκαν είτε σε κατασκηνώσεις είτε σε ξενοδοχεία.

Τα προγράμματα φιλοξενίας περιελάμβαναν τις εξής δράσεις:

1. Διεξαγωγή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, μαθήματα ιστορίας, κ.α).
2. Διεξαγωγή πολιτιστικών δραστηριοτήτων (μαθήματα λαογραφίας και ιστορίας, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, θέατρο, ζωγραφική, χορός, κ.α.)
3. Διεξαγωγή αθλητικών δραστηριοτήτων (θαλάσσια και ορεινά αθλήματα)
4. Περιηγήσεις και εκδρομές.
5. Επαφή των ομογενών με παιδιά ή νέους του τόπου καταγωγής τους με στόχο την ανταλλαγή απόψεων, τη σύγκριση του τρόπου ζωής.
6. Δημοσιότητα του προγράμματος με τη διοργάνωση εκδηλώσεων και την ανακοίνωση του προγράμματος στον τοπικό τύπο.

Φορείς που είχαν τη δυνατότητα να υλοποιήσουν προγράμματα φιλοξενίας ήταν οι Δήμοι και οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, οι επιχειρήσεις τους και άλλα δημοτικά ή νομαρχιακά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Συνολικά υλοποιήθηκαν προγράμματα από 40 φορείς, οι οποίοι υπέβαλλαν πρόταση συμμετοχής μετά από σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Πρόκειται για 13 Δήμους, 19 Δημοτικές Επιχειρήσεις, 2 ΝΠΔΔ Δήμων, 1 Κοινοτική επιχείρηση, 3 Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και 2 Νομαρχιακές Επιχειρήσεις, που καλύπτουν γεωγραφικά το σύνολο των ελληνικών περιφερειών πλην της περιφέρειας Κρήτης.

Οι φορείς που υλοποίησαν το πρόγραμμα είναι οι ακόλουθοι:

- Δημοτική Τουριστική Επιχείρηση Αλεξανδρούπολης
- Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Σαπών (ΔΕΑΣ)
- Δημοτικός Οργανισμός Νεολαίας & Άθλησης Κομοτηνής (ΔΟΝΑΚ)
- Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Δήμου Αβδήρων
- Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Ξάνθης
- Δήμος Πιερέων Καβάλας
- Πολιτιστική Επιχείρηση "Πολύκεντρο" Δήμου Τυχερού
- Δήμος Σαμοθράκης
- Κέντρο Πολιτισμού Θεσσαλονίκης Α.Ε.
- Δημοτική Επιχείρηση Υπηρεσιών Περιβάλλοντος, Πρόνοιας Δήμου Νεάπολης
- Δήμος Κιλκίς
- Αναπτυξιακή Εταιρεία Χαλκιδικής
- Δήμος Σερρών
- Δημοτική Επιχείρηση Πολυγύρου
- Αμιγής Δημοτική Επιχείρηση Τοπικής Ανάπτυξης Δήμου Μυγδονίας Θεσσαλονίκης
- Δημοτική Επιχείρηση Τοπικής Ανάπτυξης Αχινού Σερρών

- Δήμος Κατερίνης
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης
- Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού & Επικοινωνίας Γρεβενών
- Δημοτική Επιχείρηση Τουρισμού & Κοινωνικής Ανάπτυξης Καστοριάς "Ορεστιάς"
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων - ΝΕΛΕ
- Δήμος Κόνιτσας
- Δημοτική Επιχείρηση Ηγουμενίτσας
- Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Τουρισμού, Αθλητισμού & Κοινωνικής Αλληλεγγύης Ελασσόνας
- Δήμος Λιβαδίου Λάρισας
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λευκάδας
- Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Καλλιτεχνικής Αθλητικής Επικοινωνίας Δήμου Θηβαίων
- Κοινοτική Επιχείρηση Πολιτισμού & Ανάπτυξης Κοινότητας Αντίκυρας Βοιωτίας
- Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Πολιτιστικής Ανάπτυξης Αράχοβας
- Δήμος Ζωγράφου
- Δημοτική Επιχείρηση Προβολής & Επικοινωνίας Πειραιά
- Κέντρο Πρόνοιας & Κοινωνικών Υπηρεσιών Δήμου Δραπετσώνας
- Δήμος Τρίπολης
- Δημοτική Επιχείρηση Νεολαίας & Άθλησης Άργους
- Προμηθευτική Α.Ε. (Χίος)
- ΈΝΑ Χίου - Αναπτυξιακή Α.Ε.
- Δήμος Γέρας Λέσβου
- Δήμος Κω

- Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης & Ποιότητας Ζωής Καλαβρύτων
Το πρόγραμμα βρίσκεται στο στάδιο του απολογισμού του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου καθώς όλοι οι φορείς έχουν ολοκληρώσει το πρόγραμμα φιλοξενίας τους με ιδιαίτερη επιτυχία και χωρίς προβλήματα.

Από τον Ιούνιο έως τον Αύγουστο φιλοξενήθηκαν συνολικά 2.000 παιδιά και νέοι από τις ακόλουθες χώρες προέλευσης: Βουλγαρία, Ρουμανία, Π.Γ.Δ.Μ., Ουγγαρία, Χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Σουηδία, Γερμανία, Βέλγιο, Κάτω Ιταλία, Αυστραλία, Καναδάς, ΗΠΑ.

Τα ίδια υπουργεία συγχρηματοδοτούν τους ενδιαφερομένους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης να συμμετέχουν στην εφαρμογή της παρέμβασης με αντικείμενο: «Οργάνωση Επισκέψεων Ομογενών Ατόμων 3ης ηλικίας στην Ελλάδα». Στο πρόγραμμα αυτό συμμετείχαν για πρώτη φορά Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Πρόκειται για προγράμματα φιλοξενίας σε ξενοδοχεία και άλλους κατάλληλους χώρους (ξενώνες), με πολιτιστικό, περιηγητικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα.

5.4.2 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ

Κάθε καλοκαίρι τον Ιούλιο και τον Αύγουστο και για 20 ημέρες κάθε μήνα, η Γ.Γ.Α.Ε. φιλοξενεί 700 παιδιά απόδημων Ελλήνων απ' όλο τον κόσμο ηλικίας 9-13 ετών καθώς και παιδιά ηλικίας 14-17 ετών που φοιτούν σε ελληνικά σχολεία του εξωτερικού, σε κατασκηνώσεις κοντά στην θάλασσα, στην Μαλεσίνα του νομού Φθιώτιδος και στην Επανομή Θεσσαλονίκης. *Θεατρική Παράσταση*

Τα προγράμματα φιλοξενίας έχουν ως στόχο τη δημιουργία, διατήρηση και τόνωση των δεσμών των απόδημων Ελληνοπαίδων με την πατρίδα των γονιών τους, τη διατήρηση της μητρικής ελληνικής γλώσσας, καθώς και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της εθνικής συνείδησής τους. Το πρόγραμμα εκτός των συνηθισμένων κατασκηνωτικών δραστηριοτήτων περιλαμβάνει: μαθήματα ελληνικής γλώσσας, παραδοσιακών χορών και τραγουδιών, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και ιστορικής σημασίας χώρους.

Επίσκεψη σε αρχαιολογικό χώρο

Μάθημα Ζωγραφικής

Αποχαιρετιστήρια εκδήλωση

5.4.3 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Κάθε χρόνο, πάνω από 600 παιδιά Ελλήνων από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, την Αλβανία και τη Βουλγαρία, ηλικίας 8-12 ετών, φιλοξενούνται μαζί με ελληνόπουλα της ίδιας ηλικίας σε κατασκηνώσεις στην Βόρεια και στη Νότια Ελλάδα. Τα παιδιά έχουν συνοδούς από τον τόπο διαμονής τους που παραμένουν στην κατασκήνωση καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Στόχος του προγράμματος είναι η τόνωση της εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας των συμμετεχόντων, με επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, διδασκαλία ελληνικής γλώσσας και παραδοσιακών χορών και γνωριμία με συνομηλικούς τους από την Ελλάδα.

5.4.4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 2.500 περίπου Απόδημους όλων των ηλικιακών ομάδων: 8-12, 13-17 και 18-25 ετών καθώς Γ' ηλικίας. Η φιλοξενία προσφέρεται από τις Νομαρχίες ή τους Δήμους του τόπου καταγωγής των Απόδημων Ελλήνων. Στόχος του προγράμματος είναι η στενότερη επαφή των απόδημων Ελλήνων με την ιδιαίτερη πατρίδα τους. Συνεργάζονται: το Υπουργείο Εξωτερικών, η Γ.Γ.Α.Ε. και το Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης με τους κατά τόπους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι Εθνικοτοπικές Οργανώσεις των Απόδημων στο εξωτερικό.

5.4.5 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟΥ

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος 150 νέοι Απόδημοι Έλληνες ηλικίας 18-25 ετών (φοιτητές και εργαζόμενοι) από το Ν. Ημισφαίριο, θα φιλοξενηθούν στην Ελλάδα για 20 ημέρες τον Ιανουάριο του 2007. Θα περιηγηθούν τους αρχαιολογικούς χώρους και τα σημαντικά μνημεία της ελληνικής ιστορίας και παράδοσης, θα παρακολουθήσουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας καθημερινώς, διαλέξεις με θέματα την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας, πολιτιστικές εκδηλώσεις(θεατρικές παραστάσεις, μουσικές συναυλίες) και θα διδαχθούν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και παραδοσιακή μουσική. Στόχος η ανάπτυξη δεσμών φιλίας μεταξύ των νέων αποδήμων από διαφορετικές χώρες προέλευσης και η δημιουργία «πρεσβευτών » της Ελλάδας στον τόπο της διαμονής τους.

5.4.6 ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗ ΝΕΩΝ (WORLD YOUTH CAMP)

Το 2006 (για έκτη συνεχή χρονιά) φιλοξενήθηκαν 600 Απόδημοι Νέοι 18-28 ετών σε παραθαλάσσιο κάμπινγκ, επί ένα 15ήμερο κατά τους θερινούς μήνες. Οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ελληνικών

παραδοσιακών χωρών. Πήραν μέρος σε τοπικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και σε συναντήσεις με τους πολιτιστικούς και αθλητικούς συλλόγους της περιοχής και την νεολαία της Ελλάδας. Στη διοργάνωση η ΓΓΑΕ συνεργάστηκε με το Συμβούλιο Απόδοσης Ελληνισμού (Σ.Α.Ε.) και το δίκτυο Νεολαίας του Σ.Α.Ε

Άλλα εργαλεία Μάρκετινγκ που μπορούν να υιοβηθούν από τους ΟΤ Α είναι η δημιουργία μουσείων ή παρεμβάσεις σ' αυτά, πινακοθηκών, πολιτιστικών κέντρων, κέντρων αποκατάστασης ηλικιωμένων, προγράμματα υποστήριξης ειδικών ομάδων πολιτών, όπως το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» για τους ηλικιωμένους, ομάδες εργασίας για άτομα με ειδικές ικανότητες, ομάδες υποστήριξης για τη βοήθεια ατόμων με προβλήματα εξάρτησης, κακοποίησης, κα. Ακόμα μέσα από αδελφοποίηση με πόλεις σε χώρες του εξωτερικού, με τη διοργάνωση διαφόρων εκδηλώσεων, πολιτιστικών, αθλητικών, θεατρικών παραστάσεων, ημερίδων, συνεδρίων, εκθέσεων κλπ.

5.5 ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

Μια από τις βασικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι «η Ευρώπη δεν είναι δυνατόν να επιτύχει την ολοκλήρωσή της χωρίς την «συμμετοχή των πολιτών της». Οι αδελφοποίησης των ευρωπαϊκών δήμων παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους εξής λόγους:

- ❖ Αποτελούν σαφής δήλωση των λαών και των αιρετών αντιπροσώπων για την οικοδόμηση της Ευρώπης και την σύσφιγξη των σχέσεων μεταξύ τους.
- ❖ Ενισχύουν τις πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των αδελφών πόλεων, σε μια Ευρώπη η οποία χαρακτηρίζεται από πλούτο παραδόσεων και πολιτισμών.
- ❖ Αποτελούν ένα δυναμικό στοιχείο στην υπηρεσία του ιδεώδους της ευρωπαϊκής ενοποίησης που αποτελεί άλλωστε τον σημαντικότερο λόγο για την καθιέρωση του προγράμματος της αδελφοποίησης.

Μέσα από το πρόγραμμα αυτό, επιδοτήθηκαν περίπου 15.000 πόλεις στην Ευρώπη, προκειμένου να υλοποιήσουν τις πολιτιστικές ανταλλαγές και πρωτοβουλίες που εντάσσονται στον τομέα της αδελφοποίησης. Οι δαπάνες που επιλέγονται για την εφαρμογή της αδελφοποίησης χωρίζονται σε 3 κατηγορίες:

- Ανταλλαγές μεταξύ πολιτών αδελφοποιημένων και υπό αδελφοποίηση πόλεων
- Σεμινάρια κατάρτισης και πληροφόρησης των υπευθύνων για τις αδελφοποιήσεις. Στην πρώτη περίπτωση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χορηγεί ενισχύσεις για την κάλυψη των δαπανών που αφορούν την σύναψη νέων αδελφοποιήσεων, τις ανταλλαγές γύρω από συγκεκριμένα θέματα κλπ. Το ανώτατο ποσό της χρηματοδότησης δεν πρέπει να υπερβαίνει το 10.000 ECU. Στην δεύτερη περίπτωση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτεί συναντήσεις πολιτών, οι οποίες συμβάλλουν «στην προσέγγιση των λαών και στην τόνωση

της Ευρωπαϊκής συνείδησης». Επίσης χρηματοδοτούνται ανταλλαγές μεταξύ αδελφοποιημένων ή υπό αδελφοποίηση πόλεων των κρατών μελών της Ε.Ε. και ορισμένων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, της Κύπρου και της Μάλτας, με σκοπό την στενότερη συνεργασία τους σε ορισμένους τομείς κοινού ενδιαφέροντος.

- Στην Τρίτη περίπτωση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτεί σεμινάρια πληροφόρησης και κατάρτισης των υπευθύνων για τις αδελφοποιήσεις σε τοπικό περιφερειακό εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι αιτήσεις υποβάλλονται είτε από την δημοτική αρχή είτε από την επιτροπή αδελφοποίησης της πόλης υποδοχής τουλάχιστον τρεις μήνες πριν την διοργάνωση των συναντήσεων. Οι παρακάτω πίνακες δείχνουν τις αδελφοποιήσεις των δήμων των χωρών – μελών της Ε.Ε. και τις αδελφοποιήσεις ελληνικών δήμων και δήμους χωρών της Ε.Ε.

Στον δεύτερο πίνακα οι αδελφοποιήσεις των ελληνικών με κοινοτικούς δήμους αντιπροσωπεύει το 50% περίπου των συνολικών αδελφοποιήσεων της χώρας μας.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ
 ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ – ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**

Χώρες	Αριθμός δήμων	αδελφοποιημένοι	Αδελφοποιήσεις	Κοινοτικές
ΒΕΛΓΙΟ	589	373	598	520
ΓΑΛΛΙΑ	36574	2400	3600	2710
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	8504	1780	2886	2424
ΔΑΝΙΑ	275	218	650	97
ΕΛΛΑΔΑ	5921	139	266	99
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	481	700	1402	1115
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	85	104	133	115
ΙΣΠΑΝΙΑ	8077	275	460	234
ΙΤΑΛΙΑ	8097	503	921	580
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	118	21	70	57
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	650	379	519	421
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	4514	72	148	61

Πηγή: Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ
 ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ – ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**

ΑΥΣΤΡΙΑ	1
ΒΕΛΓΙΟ	4
ΓΑΛΛΙΑ	38
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	26
ΔΑΝΙΑ	3
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	3
ΙΣΠΑΝΙΑ	16
ΙΤΑΛΙΑ	53
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	1
ΣΟΥΗΔΙΑ	5
ΣΥΝΟΛΟ	150

Πηγή: Αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΕΣΔΔΑ

**Κ
ε
φ
ά
λ
α
-
ο**

6°

**Κοινωνική Πρόνοια στους Οργανισμούς
Τοπικής Αυτοδιοίκησης**

6.1 «Βοήθεια στο Σπίτι»

Με άριστα φαίνεται πως βαθμολογείται η Τοπική Αυτοδιοίκηση στο «τεστ αξιολόγησης» για την εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι».

Όμως αποδεικνύεται ακόμη ότι η Αυτοδιοίκηση είναι σε θέση σήμερα να μετεξελιχθεί σε ένα ουσιαστικό πρωτοβάθμιο κύτταρο ανάπτυξης, να αναλάβει - με βάση "την αρχή της εγγύτητας - ουσιαστικές αρμοδιότητες για πολιτικές κοινωνικής φροντίδας να υποκαταστήσει το σημερινό ξεπερασμένο κράτος πρόνοιας, που ιδρυματοποιημένο το ίδιο έχει εξαντλήσει πια τον κύκλο του.

Μέσα σ' αυτά τα χρόνια που εφαρμόζεται το πρόγραμμα στους δήμους της χώρας, περισσότερα από δέκα χιλιάδες, ανήμπορα και μοναχικά άτομα, βρήκαν λίγη φροντίδα, συντροφιά, ένα πιάτο ζεστό φαγητό. Βρήκαν κάποιον που να τους νοιάζεται, να τους ανοίγει την πόρτα, να τους λέει μια καλημέρα, να τους εξυπηρετεί, να τους δίνει τα φάρμακά του κ.α.

Αυτό είναι το κυριότερο συμπέρασμα της μελέτης αξιολόγησης του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», την οποία ανέθεσε η Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος στην Ελληνική Εταιρία Κοινωνικής Συμμετοχής.

Έκταση και χαρακτηριστικά του προγράμματος

- Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε νομούς και την Αττική, σε Δήμους της χώρας - οι οποίοι είχαν ΚΑΠΗ. Προγράμματα εφαρμόζονται στην Αττική , στο νομό Θεσσαλονίκης , στον νομό Πέλλας , στους νομούς Αιτωλοακαρνανίας και Λασιθίου, στους νομούς Δωδεκανήσου, Ηλίας, Ηρακλείου, Καβάλας, Μαγνησίας, Φθιώτιδας , στους νομούς Αργολίδος, Αρκαδίας, Αχαΐας, Βοιωτίας, Γρεβενών, Δράμας, Έβρου, Ευρυτανίας, Ημαθίας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καρδίτσας, Κέρκυρας, Κεφαλληνίας, Κιλκίς, Κοζάνη, Κυκλάδων, Λέσβου, Μεσσηνίας, Πρεβέζης, Ροδόπης, Σάμου, Σερρών, Τρικάλων, Χαλκιδικής, Χανίων και Χίου.
- Οι κύριοι φορείς παραπομπής περιπτώσεων είναι τα ΚΑΠΗ, η γειτονιά, η οικογένεια, η εκκλησία, η πρόνοια, το νοσοκομείο.
- Το πρόγραμμα υλοποιείται από τους Δήμους, ενώ για την εφαρμογή του απασχολήθηκαν κοινωνική λειτουργοί, νοσηλευτές και οικογενειακή βοηθοί.
- Προσφέρθηκε συμβουλευτική, ψυχοσυναισθηματική στήριξη, νοσηλευτική μέριμνα, οικιακή, συντροφιά; Μικρο-αγορές, πληρωμή λογαριασμών, βοήθεια στην ατομική υγιεινή και όποια άλλη υπηρεσία ήταν απαραίτητη.
- Εξυπηρετήθηκαν άτομα μοναχικά, μη αυτοεξυπηρετούμενα και με περιορισμένα οικονομικά

Μηχανισμός για κοινωνία αλληλεγγύης

Από τα αποτελέσματα της μελέτης φαίνεται πως οι κάτοικοι των περιοχών όπου λειτουργούσαν τα προγράμματα δέχθηκαν πολύ θετικά τη νέα αυτή υπηρεσία και τη στήριξαν είτε με προσφορά ειδών και χρημάτων, είτε με την εθελοντική τους εργασία. Συνολικά δραστηριοποιήθηκαν 1200 εθελοντές καθώς και μεγάλος αριθμός ομάδων και συλλόγων συνέδραμαν το πρόγραμμα, αριθμός μεγαλύτερος κατά πολύ από αυτόν των εργαζομένων.

Οι υπηρεσίες που προσφέρουν είναι πολλές και διάφορες όπως συντροφιά, συνοδεία, μεταφορά, βοήθεια μετακίνησης μέσα και έξω από το σπίτι, επισκευές σπιτιού, εξασφάλιση ή μεταφορά φαγητού, μαγείρεμα, ψώνια, πληρωμή λογαριασμών.

Από το σύνολο των εθελοντών που προσφέρουν το χρόνο τους στο πρόγραμμα, τα 57% απασχολούνται στις αστικές περιοχές, το 15,6% σε ημιαστικές, το 5% σε αγροτικές και το 22,2% σε μικτές περιοχές. Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο είναι σε αστικές ή ημιαστικές περιοχές οφείλεται στο ότι και τα περισσότερα προγράμματα είναι σε πόλεις και κωμοπόλεις.

Ψηλό ποσοστό εξυπηρέτησης, χαμηλό κόστος υπηρεσιών

Με το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» εξυπηρετήθηκαν εννιά χιλιάδες άτομα συνολικά. Δεδομένου ότι καλύφθηκαν οι ανάγκες ελάχιστων Δήμων της χώρας, ο αριθμός αυτός μπορεί να θεωρηθεί πολύ υψηλός.

Υπολογίζεται ότι 5% του συνόλου των ηλικιωμένων έχουν ανάγκη βοήθειας ανάλογης με αυτήν που προσφέρονταν από το πρόγραμμα.

Αν έχουμε 1.600.000 ηλικιωμένους, τότε ο συνολικός αριθμός όσων έχουν ιδιαίτερη ανάγκη φθάνει τα 80.000 άτομα.

Οι διεθνείς στατιστικές λένε ότι τα δυο τρίτα των όσων έχουν ανάγκη φροντίζονται από την οικογένειά τους. Άρα μένουν ακάλυπτες οι ανάγκες 27.000 ατόμων. Το μέχρι στιγμής εφαρμοσθέν πρόγραμμα κάλυψε το ένα τρίτο αυτών των ατόμων.

Σύμφωνα με την εκτίμηση της μελέτης το κόστος των υπηρεσιών ήταν πολύ χαμηλό. Αν κάθε πρόγραμμα κόστισε γύρω στα 10 έως 12 εκατομμύρια το χρόνο, άρα συνολικά 100 προγράμματα κόστισαν 3.521.643,44 €, τότε το κατά κεφαλήν κόστος του προγράμματος ήταν περίπου 381,51 € το έτος περίπου 32,28 € το μήνα.

Υπολογίζεται ότι το μέσο ετήσιο κόστος ενός ηλικιωμένου τροφίμου σε ίδρυμα είναι 17.608,22 €.

Χωρίς αμφιβολία περιορίστηκε ικανά η χρήση κλινών νοσοκομείων αν ληφθεί υπόψη ότι το πρόγραμμα προσέφερε την απαραίτητη νοσηλευτική και υποστηρικτική φροντίδα. Δυνατότητες εξετάσεων - πίεση, σάκχαρο, άλλες μικροβιολογικές - πρόλαβαν επιδείνωση καταστάσεων με την καθημερινή χορήγηση φαρμάκων, συνέβαλαν στην πρόληψη εξελίξεων παθήσεων κλπ.

Βεβαίως υπήρξαν και άλλα έξοδα διότι οι Δήμοι και οι ιδιώτες περιοχών έχουν προσφέρει πολλά διάφορα είδη, επιδόματα, τρόφιμα, ρουχισμό, φάρμακα κλπ.

Προβλήματα

Προβλήματα εντοπίζονται κυρίως στην κάλυψη αναγκών απομακρυσμένων περιοχών Καποδιστριακών Δήμων λόγω έλλειψης προσωπικού και μεταφορικών μέσων.

Παρά τη συμπλήρωση των προγραμμάτων Βοήθειας στο Σπίτι με Μονάδες Κοινωνικής Μέριμνας υπάρχουν περιοχές που δεν καλύπτονται, κυρίως νησιωτικές και ορεινές, καθώς και ολόκληροι νομοί.

Η προσφορά εθελοντών καθώς και η παραμονή τους στο πρόγραμμα είναι ένα θέμα που απασχολεί μόνιμα τους υπευθύνους των προγραμμάτων, οι οποίοι ζητούν αποτελεσματικότερες στρατηγικές καθώς και επιπλέον ειδικότητες όπως φυσιοθεραπευτές, γιατρών, ψυχιάτρων.

Προβληματική παραμένει και η τακτοποίηση θεμάτων προσωπικού.

Συνέχιση και επέκταση του προγράμματος

Βασική πρόταση της Επιτροπής Παρακολούθησης του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» είναι η εξασφάλιση της συνέχειας του προγράμματος και η επέκτασή του σ' όλους τους δήμους της χώρας καθώς και η διεύρυνσή του πληθυσμού στόχου. Επίσης προτείνεται η δημιουργία κινήτρων μονάδων για κάλυψη νησιωτικών και ορεινών ή απομακρυσμένων περιοχών. Εκπαίδευση εργαζομένων και εθελοντών αλλά και συγγενειών σε θέματα σχετικά με το αντικείμενο καθηκόντων τους. Ανάπτυξη συμπληρωματικών δομών κάλυψης αναγκών ηλικιωμένων σε περιφερειακό επίπεδο - κέντρα ημερήσιας κοινωνικής και νοσηλευτικής φροντίδας, κέντρα μακροχρόνιας κλειστής νοσηλευτικής φροντίδας, κέντρα για φροντίδα ανοίκων κινητικών ατόμων.

Τέλος προβολή όλων όσων αναφέρθηκαν πιο πάνω γίνεται απευθείας με την χρησιμοποίηση ενός από τα ΠΙΟ σημαντικά εργαλεία του Μάρκετινγκ, την διαφήμιση.

Με αυτό τον όρο εννοούμε όλους τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να διαφημιστούν οι ΟΤΑ. Μέσα από την προβολή στα τοπικά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικό, ραδιόφωνο, τηλεόραση), από. αφίσες, ενημερωτικά δελτία, τουριστικά φυλλάδια, καταχώρηση στο διεθνές δίκτυο πληροφοριών κλπ.

6.2 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΕΙΝΑΙ ΧΡΕΟΣ ΟΛΩΝ ΜΑΣ

Οι ραγδαίες αλλαγές που έζησε η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια επέφεραν μεταβολές στον τρόπο ζωής μας, στις συνήθειες, στην καθημερινότητά μας.

Οι συμπεριφορές άλλαξαν επειδή, μεταξύ άλλων, επήλθε αλλοίωση σε ένα από τα βασικά κύτταρα του κοινωνικού ιστού, σε ένα θεμελιώδες στοιχείο της εθνικής δομής της χώρας: στους δήμους, στις κοινότητες και – για να το πούμε ακόμα πιο απλά – στις γειτονιές.

Οι παράγοντες που συνετέλεσαν σε αυτό είναι δεκάδες.

Η πύκνωση της δόμησης, η αλλαγή της οικιστικής λογικής, μια νέα αντίληψη για την «αισθητική» των πόλεων που κυριάρχησε για μεγάλη περίοδο, η αύξηση της πίεσης και της έντασης στη προσωπική ζωή του καθενός, για λόγους τους οποίους όλοι γνωρίζουμε και βιώνουμε, είναι ορισμένα μόνο από τα στοιχεία που επέφεραν αλλαγές στο περίγυρο μας – κυρίως στα αστικά κέντρα – αλλά και εσωτερικά στον καθένα.

Ως αποτέλεσμα όλων αυτών και πολλών άλλων επήλθε η αποξένωση μεταξύ μας. Μεταξύ συμπολιτών, συνδημοτών, ανθρώπων που μένουν στην ίδια γειτονιά. Γνωρίζουμε – ίσως και από τους εαυτούς μας κάποιοι – ότι υπάρχουν περιπτώσεις που δεν ξέρουμε τα ονόματα ανθρώπων που μένουν στην ίδια

πολυκατοικία με εμάς, με τους οποίους στην ουσία μένουμε κάτω από την ίδια στέγη.

Οι άνθρωποι όμως, αργά ή γρήγορα, αλλά πάντως σίγουρα κάποια στιγμή, αποζητούν την αποκατάσταση του φυσικού πλαισίου συνύπαρξης με τους συνανθρώπους τους. Δεν είναι τυχαίο ότι – με αφορμή και τις δημοτικές εκλογές – έχει ξαναοίξει συζήτηση για την «γειτονιά», για την αποκατάσταση της κοινωνικότητας στις μεταξύ μας σχέσεις, για την αναζήτηση της ζεστασιάς και της επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων οι οποίοι κάθε μέρα που ξημερώνει η πρώτη τους εικόνα είναι κοινή: Η εικόνα της γειτονιάς τους.

6.3 Εφαρμογή του Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» στο Δήμο Ζωγράφου

Βοήθεια στο σπίτι. Τι ακριβώς είναι;

Χάρη στις προσπάθειες της Αντιδημάρχου Δημοσίων Σχέσεων και Κοινωνικών Υπηρεσιών κ. Τώνια Καλύβα καθημερινά ανακουφίζονται εκατοντάδες ηλικιωμένοι Ζωγραφιώτες χωρίς να επιβαρύνουν τις οικογένειές τους.

Είναι σημαντικό πρόβλημα στις σύγχρονες Δυτικές Κοινωνίες είναι η μοίρα των υπερηλίκων που ασφυκτιούν μέσα στη πολυπλοκότητα των σχέσεων με απλές καθημερινές ανάγκες. Στα ανεπτυγμένα κράτη τα τελευταία χρόνια η δομή της οικογένειας έχει αλλάξει. Το κόστος της διαβίωσης ενός υπερήλικα είναι δυσανάλογα μεγάλο και σε χρήμα και αλλά και σε χρόνο. Δυσανάλογα μεγάλο κυρίως για τις οικονομικά ασθενέστερες ομάδες υπερηλίκων ειδικά όταν αυτές αδυνατούν να αυτοεξυπηρετηθούν.

Στον Δήμο Ζωγράφου ο Δήμαρχος κ. Γιάννης Καζάκος από την πρώτη του δημαρχιακή θητεία εμπιστεύτηκε τον ευαίσθητο αυτό τομέα στην κ. Τώνια Καλύβα. Η τελευταία είτε από τη θέση της Αντιδημάρχου είτε από άλλα επίσης νευραλγικά πόστα για οχτώ χρόνια τώρα είναι η ψυχή της κοινωνικής πολιτικής του Δήμου. Ειδικά στην αντιμετώπιση προβλημάτων υπερηλίκων η προσφορά της είναι συνεχής και αδιάκοπτη. Υπεύθυνη όλων των Κ.Α.Π.Η., πρόεδρος του Α' Κ.Α.Π.Η. και με μεγάλες προσωπικές ευαισθησίες για τους παλαίμαχους της ζωής καταναλώνει για την καλλίτερη εξυπηρέτηση τους φαιά ουσία και χρόνο πολύ περισσότερο από όσο απαιτούσε η θέση της. Η σχέση της με τους υπερήλικες είναι αμφίδρομη και γίνεται εμφανής από τις εκδηλώσεις αγάπης των μελών του Κ.Α.Π.Η. αλλά και των υπερηλίκων που εξυπηρετούνται από την κοινωνική πολιτική του Δήμου.

Συγκεκριμένα η κ. Καλύβα αντιλήφθηκε έγκαιρα τις δυνατότητες που παρέχουν στους σύγχρονους Δήμους τα Ευρωπαϊκά Κοινωνικά Προγράμματα και έσπευσε να τα εκμεταλλευτεί για λογαριασμό του Δήμου και έπ' ωφέλεια των δημοτών. Μια κατηγορία προγραμμάτων είναι και αυτά που αφορούν τη βοήθεια στο σπίτι.

Τι ακριβώς είναι αυτή η βοήθεια στο σπίτι;

Οι Κοινωνικοί Επιστήμονες διέγνωσαν την ύπαρξη μιας ακόμη υποκατηγορίας ηλικιωμένων: Αυτών που είναι ανήμποροι να αυτοεξυπηρετηθούν, με χρόνια προβλήματα υγείας που χρειάζονται φροντίδα ολόκληρο το 24ωρο. Οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας σύμφωνα με τα κοινωνικά πρότυπα της χώρας μας παραμένουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον και όταν αυτό αδυνατεί να τους φιλοξενήσει ή είναι ανύπαρκτο, καταλήγουν σε άσυλα.

Η παραμονή αυτών των ατόμων στη οικογένεια είναι αυτονόητο ότι επιβαρύνει δραματικά. Κυρίως εμποδίζοντας κάποιο από τα μέλη της να βγει στην αγορά εργασίας για να ενισχύσει τον οικογενειακό προϋπολογισμό, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα λειτουργίας της οικογένειας αλλά και φροντίδας του ηλικιωμένου.

Ας εξειδικεύσουμε λίγο τις υπηρεσίες που παρέχονται με αυτά τα προγράμματα.

Ιατρική βοήθεια:

Στα πλαίσια της ολοκληρωμένης αντιμετώπισης των αναγκών των ηλικιωμένων, έχει επιτευχθεί συνεργασία με ιατρό παθολόγο – καρδιολόγο, ο οποίος κατά περίπτωση επισκέπτεται κατ' οίκον τους ηλικιωμένους προκειμένου να εκτιμήσει την κατάσταση της υγείας τους και να συστήσει την κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή ή/και να τους παραπέμψει σε άλλες ιατρικές ειδικότητες.

Η Βοήθεια που προσφέρει είναι πολύτιμη γιατί, ανά πάσα στιγμή μπορεί το επιστημονικό προσωπικό να έχει μια ιατρική εκτίμηση και να κάνει έγκαιρες παρεμβάσεις στην υγεία των εξυπηρετούμενων.

Κοινωνική Εργασία με μία Κοινωνική Λειτουργό ανά Πρόγραμμα, η οποία ασχολείται με την Κοινωνική Έρευνα, Αξιολόγηση, Καταγραφή και Μελέτη των αναγκών των ηλικιωμένων της κατηγορίας αυτής. Την Οργάνωση και Συντονισμό του Προγράμματος, την Κοινωνική Εργασία με άτομα, οικογένειες και ομάδες, Ενημέρωση για τα Προνοιακά – Συνταξιοδοτικά Δικαιώματα των ηλικιωμένων για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους από τις Υπηρεσίες Υγείας και Πρόνοιας. Επίσης παρέχει ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική, συνοδεία σε κρατικούς φορείς και τέλος εργάζεται για την ευαισθητοποίηση της κοινότητας με σκοπό την οργάνωση και λειτουργία εθελοντικών ομάδων.

Νοσηλευτική Υπηρεσία: Επισκέπτριες Υγείας παρέχουν ιατρική και νοσηλευτική φροντίδα στους ηλικιωμένους, τους συνοδεύουν σε Υπηρεσίες Υγείας, νοσοκομεία και ασφαλιστικά ταμεία, συνεργάζονται με το ιατρικό προσωπικό, συνδράμουν στην αγωγή, την προληπτική ιατρική και την συνταγογράφηση φαρμάκων.

Οικιακή Βοήθεια: Οικιακές Βοηθοί προσφέρουν στους ηλικιωμένους βοήθεια στο σπίτι σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων (καθαριότητα, ψώνια, μαγείρεμα, πληρωμή λογαριασμών, ατομική υγιεινή κ.α.) συμβάλλοντας στην βελτίωση της ποιότητας ζωής αυτών των δημοτών, οι οποίοι έχουν απόλυτη ανάγκη άμεσης πρακτικής βοήθειας.

Αυτά, μεταξύ δεκάδων άλλων ανάλογων πρωτοβουλιών, παρεμβάσεων και προγραμμάτων του Δήμου, δεν έγιναν απλά για να γίνουν και να λέμε κάτι κάναμε. Έχουν ουσιαστικό λόγο ύπαρξης. Αυτό ίσως το γνωρίζουν καλύτερα από τον κάθε ένα οι άνθρωποι στους οποίους απευθύνονται αυτές οι υπηρεσίες, τα πρόσωπα που τις έχουν ανάγκη, αυτοί που βοηθήθηκαν.

Εντέλει, η χείρα βοήθειας σε κάποιον που την χρειάζεται, από κάποιον που μπορεί να ανταποκριθεί, δεν είναι μια μηχανιστική διαδικασία γιατί «έτσι πρέπει», μια γραφειοκρατική διεκπεραίωση που «προβλέπεται», μια ρουτίνα που απλά αναπαράγεται αυτόματα στα οργανωμένα κοινωνικά σύνολα. Συμπυκνώνει την ουσία αυτού που ονομάζουμε Δήμος, Κοινότητα, Κοινωνία Ανθρώπων.

6.4 Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Ακόμη μία πρωτοποριακή υπηρεσία υλοποιείται με πρωτοβουλία της Αντιδημάρχου κας Τώνιας Καλύβα και την αμέριστη στήριξη του Δημάρχου Γιάννη Καζάκου στο Δήμο Ζωγράφου.

Η υπηρεσία της ΤΗΛΕΒΟΗΘΕΙΑΣ, έχει εφαρμοστεί πιλοτικά σε δέκα περιπτώσεις που είχαν ανάγκη και σημείωσε εξαιρετική επιτυχία. Σε συνεργασία με το υπουργείο Υγείας δρομολογήσαμε και εφαρμόζουμε πιλοτικά ένα πρόγραμμα δωρεάν χορήγησης, σε ηλικιωμένους με σοβαρές χρόνιες ασθένειες που μένουν μόνοι τους, μίας σύγχρονης συσκευής τηλεϊδοποίησης, η οποία σε περίπτωση ανάγκης ενεργοποιείται με ένα απλό πάτημα κουμπιού και ειδοποιεί προεπιλεγμένους αριθμούς τηλεφώνων (του ΕΚΑΒ, συγγενών κλπ.). Πρόκειται για μία ειδική συσκευή τηλεφώνου, η οποία παρέχει την δυνατότητα σε μοναχικά άτομα με σοβαρές χρόνιες ασθένειες, με πολύ απλούς χειρισμούς να ειδοποιούν είτε το ΕΚΑΒ, είτε συγγενικά τους πρόσωπα σε περίπτωση ανάγκης. Επίσης παρέχει την δυνατότητα φορητού κοντρόλ χειρισμού ώστε να μην χρειάζεται καν να μετακινηθεί ο εξυπηρετούμενος.

Η υπηρεσία αυτή παρέχεται δωρεάν από τον Δήμο σε 10 συμπολίτες μας τρίτης ηλικίας και θα επεκταθεί σε 25 ακόμα περιπτώσεις κατόπιν κοινωνικής έρευνας από τους αρμόδιους Κοινωνικούς Λειτουργούς.

Επίσης στον Δήμο λειτουργεί το ίδρυμα Κοινωνικής Μέριμνας «Σπίτι της Αλληλεγγύης» του Δήμου Ζωγράφου που έχει ως μοναδικό σκοπό τη φροντίδα κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, που πλήττονται από τη φτώχεια και την κοινωνική απομόνωση στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου μας.

Για τις εργαζόμενες και τις άνεργες μητέρες λειτουργούν:

- Τέσσερις (4) Δημοτικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί
- Δυο (2) Δημοτικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί Δημοσίων Υπαλλήλων (πρώην ΙΒΣΑ)
- Επτά (7) Παιδικό Σταθμοί Παιδική Μέριμνα Δήμου Ζωγράφου
- Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ)

Στον δήμο μας λειτουργούν πολυϊατρεία που παρέχουν ιατρική καθοδήγηση και πρωτοβάθμια περίθαλψη σε παιδιατρικά, γυναικολογικά, οφθαλμολογικά, παθολογικά περιστατικά, όπως και δυνατότητα παραπεμπτικών σε απόρους δημότες για άλλες ειδικότητες να εξετάζονται δωρεάν.

Επίσης λειτουργούν δύο ΚΑΠΗ και θα ανεγερθεί και τρίτο με κονδύλια ύψους 1.100.000 ευρώ, που έχουν ήδη εξασφαλισθεί από το πρόγραμμα «ΘΗΣΕΑΣ».

6.5 Εφαρμογή Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (G.I.S.) σε δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου

Το συγχρηματοδοτούμενο έργο «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ (G.I.S.) ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΕΚΤ» αποτελεί μια πιλοτική εφαρμογή G.I.S. για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στην Ελλάδα. Μέσω αυτού επιχειρείται η εισαγωγή της Τεχνολογίας των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (Geographic Information Systems) στο Τομέα των Ανθρώπινων Πόρων και ειδικότερα στις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, αποτελώντας ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, τουλάχιστον για τα ελληνικά δεδομένα.

ΣΚΟΠΟΣ του εν λόγω έργου ήταν η επίτευξη στο μέγιστο δυνατό βαθμό, αρχικά

- ⊕ της απεικόνισης των δράσεων ΕΚΤ στο χώρο και ειδικότερα σε επίπεδο Περιφέρειας, ή/και Νομού, ή/και Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης,
- ⊕ του αποτελεσματικότερου συντονισμού των δράσεων ΕΚΤ, δεδομένου του κατακερματισμού τους σε 6 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και στα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα,
- ⊕ της πληροφόρησης του πολίτη, μέσω της λειτουργίας της Internet εφαρμογής και στη συνέχεια
- ⊕ πολυκριτηριακών αξιολογήσεων σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα
- ⊕ της ανάδειξης προβλημάτων ή/και καλών πρακτικών
- ⊕ της εξαγωγής συμπερασμάτων και της τελικής λήψης αποφάσεων

Η διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής ήταν σχεδόν δύο έτη και ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο 2005.

Το εν λόγω έργο αποτελείται από δύο διακριτά μέρη και συγκεκριμένα:

- ⊕ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ
- ⊕ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (άμεσα, έμμεσα και των δυνητικά ωφελούμενων) μέσω της εφαρμογής internet αναφορικά με :
  - ⊕ το είδος των συγχρηματοδοτούμενων δομών που λειτουργούν σε επίπεδο Δήμου, όπως Κ.Ε.Κ., Υπηρεσίες Ο.Α.Ε.Δ., Δομές Κοινωνικών Υπηρεσιών (συγχρηματοδοτούμενα έργα του Επιχειρησιακού Προγράμματος Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης-Ε.Π.Α.Ε.Κ. και των 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων-Π.Ε.Π.), δομές Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση»Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.
  - ⊕ τα στοιχεία επικοινωνίας με την κάθε δομή (π.χ. ταχυδρομική διεύθυνση,

ονοματεπώνυμο υπευθύνου, τηλέφωνο, φαξ, e-mail)

- ✦ ειδικότερα για τα Κ.Ε.Κ., εκτός από τα στοιχεία επικοινωνίας, αναλυτικά στοιχεία των Κ.Ε.Κ. σε επίπεδο δομής
- ✦ στοιχεία που αφορούν στις Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις των Π.Ε.Π., ανά είδος παρέμβασης σε επίπεδο σχεδίου (π.χ. τίτλος σχεδίου, συντονιστής φορέας, π/υ σχεδίου, ωφελούμενοι, υπεύθυνος-φυσικό πρόσωπο, τηλέφωνο, e-mail)

Επιδίωξη της Αναθέτουσας Αρχής - Ειδικής Υπηρεσίας Συντονισμού και Παρακολούθησης Δράσεων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Υ.Σ.ΕΚΤ) ήταν, στο πρώτο αυτό στάδιο της εφαρμογής, εκμεταλλευόμενη τις δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία G.I.S. για επεξεργασία και ανάλυση μεγάλου αριθμού ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, να εισάγει στο σύστημα όσο το δυνατόν περισσότερα δεδομένα που αφορούν σε δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), με την προϋπόθεση να έχουν χωρική αναφορά, προκειμένου:

- Να διασφαλιστεί μια τεκμηριωμένη και λεπτομερής ανάλυση των δράσεων ΕΚΤ
- Να εντοπιστεί η τοπική διάσταση των δράσεων
- Να επιτευχθεί η αναλυτικότερη παρουσίαση του ΕΚΤ στην Υποεπιτροπή Ανθρωπίνων Πόρων
- Να εξασφαλιστεί η άμεση πληροφόρηση του κοινού μέσω της διασύνδεσης με τη δια-δικτυακή πύλη www.esfhellas.Qi

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΝ ΛΟΓΩ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΔΟΜΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ σε επίπεδο Δήμου και ειδικότερα:

- Μονάδες βοήθειας στο Σπίτι
- Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (Κ.Η.Φ.Η.)

(Πηγές: Ε. Υ.Δ. Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», Ε. Υ.Δ. 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων)

**Κ
Ε
Φ
ά
λ
α
ι
ο**

7°

Η Ανάπτυξη στις Τοπικές Κοινωνίες

7.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η έννοια της ανάπτυξης στην Ελλάδα αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο δεν υπήρχε μέχρι πρόσφατα. Από την εποχή του προϊστορικού ανθρώπου δεν υπήρχε προβληματισμός σχετικά με την προσπάθεια για την επίτευξη αλλά και τη χρησιμότητα της ανάπτυξης. Αργότερα όμως μετά τη λήξη του β' παγκοσμίου πολέμου εμφανίστηκε η ανάγκη για την ανασυγκρότηση της κατεστραμμένης ευρωπαϊκής οικονομίας,² και ταυτοχρόνως εμφανίστηκε και η ανάγκη για ανάπτυξη.

Αρχικά θα πρέπει να τονίσουμε ότι είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί ο ακριβής ορισμός που περικλείει την έννοια της ανάπτυξης, και είναι ακόμη δυσκολότερο να βρεθεί και η στρατηγική εκείνη η οποία θα μπορούσε να επιφέρει την ανάπτυξη. Αυτό συμβαίνει γιατί η ανάπτυξη δεν είναι κάτι το συγκεκριμένο αλλά είναι μια αφηρημένη και διαχρονική έννοια που ο καθένας την ερμηνεύει ανάλογα με τις ανάγκες τις οποίες αντιμετωπίζει.³

Ο όρος της ανάπτυξης σήμερα συνδυάστηκε με την μεγέθυνση και το οικονομικό κέρδος. Ειδικότερα με τον όρο ανάπτυξη σήμερα πολλοί εννοούν την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου προϊόντος (δηλαδή την μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος)⁴ και ως επακόλουθο την αύξηση της απασχόλησης, του εισοδήματος, της τεχνολογίας αλλά και την υλική βελτίωση (δημιουργία δρόμων, λιμανιών, αεροδρομίων και γενικότερα άριστων υποδομών).⁵

Στην πραγματικότητα όμως η έννοια της ανάπτυξης είναι ευρύτερη καθώς περιλαμβάνει την ευημερία των ανθρώπων και κυρίως αυτών που έχουν χαμηλά εισοδήματα, την εξάλειψη της φτώχειας, των ασθενειών, την πλήρη απασχόληση του πληθυσμού, καθώς και την ελευθερία και ευημερία των ανθρώπων, τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και γενικότερα την ελπίδα τους για ένα ποιοτικά καλύτερο επίπεδο διαβίωσης.⁶

Συμπερασματικά ένας γενικός ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί ώστε να γίνει κατανοητή η έννοια της ανάπτυξης είναι ο εξής :

Ορισμός : Η ανάπτυξη είναι μια μακροχρόνια διαδικασία κοινωνικοοικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού μετασχηματισμού μιας κοινωνίας, προς μια πιο ανθρώπινη και ποιοτικά ανώτερη ζωή.⁷

Τα παραπάνω αποτέλεσαν κάποια γενικότερα στοιχεία για την έννοια της ανάπτυξης, όμως πιο συγκεκριμένα θα ήταν σκόπιμο να αναλύσουμε τον ορισμό, τα χαρακτηριστικά στοιχεία και τους στόχους της τοπικής ανάπτυξης με την οποία θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία.

² Προβατάς Δημήτριος, Ολοκληρωμένη Τοπική Ανάπτυξη, περ. Τετράδια Αυτοδιοίκησης, Κ.Ε.Δ.Κ.Ε, Τεύχος 12/ 1999, σελ. 87-88

³ Λεωνίδας Α. Παλακωνσταντινίδης, Στρατηγική της ανάπτυξης – Τοπική Ενδογενής Ολοκλήρωση, Οκτώβρης 1995, σελ. 39.

⁴ Προβατάς Δημήτριος, Τοπική Ανάπτυξη-Προοπτικές, περ. Τοπική Αυτοδιοίκηση και Αποκέντρωση, τεύχος Ιουλίου – Αυγούστου 1997, Σελ. 60

⁵ Λεωνίδας Α. Παλακωνσταντινίδης, Στρατηγική της ανάπτυξης – Τοπική Ενδογενής Ολοκλήρωση, Οκτώβρης 1995, σελ. 290

⁶ Γεώργιος Α. Δαουτόπουλος, Οικονομική Ανάπτυξη, περ. Τετράδια Αυτοδιοίκησης, Κ.Ε.Δ.Κ.Ε, Τεύχος 7/2002, σελίδα 134

⁷ Λεωνίδας Α. Παλακωνσταντινίδης, Ευαισθητοποιημένη Τοπική κοινωνία, Αθήνα 2000, σελ. 19

Πριν όμως αναφερθούμε στα παραπάνω θα ήταν σκόπιμο να αναλύσουμε μια έννοια την οποία θα συναντήσουμε πολλές φορές σε αυτές τις σελίδες . Η έννοια που προαναφέραμε είναι αυτή της **τοπικής κοινωνίας** και θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα γιατί η ανάπτυξη και ιδίως η τοπική ανάπτυξη γεννιέται στα πλαίσια μιας μικρής η ακόμα και μεγάλης τοπικής κοινωνίας.

7.2 Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Με τον όρο τοπική κοινωνία εννοούμε έναν συγκεκριμένο χώρο συνήθως μικρού μήκους γεωγραφικά μέσα στον οποίο αναπτύσσονται και εξελίσσονται ανθρώπινες σχέσεις . Επειδή οι άνθρωποι της τοπικής κοινωνίας έχουν έναν ξεχωριστό κώδικα επικοινωνίας μεταξύ τους γι'αυτό οι σχέσεις οι οποίες αναπτύσσονται είναι μοναδικές .

Στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας οι άνθρωποι αναπτύσσουν τις δυνάμεις τους , διατηρούν τα ήθη , τα έθιμά και τον πολιτισμό τους και πετυχαίνουν μια αυτοδύναμη ανάπτυξη του τόπου τους .⁸

Επίσης η τοπική κοινωνία θεωρείτε ως η μικρότερη κοινωνική ομάδα μετά από την οικογένεια και γι'αυτόν ακριβώς το λόγο ευνοείτε η καλύτερη επικοινωνία των ανθρώπων που ζουν σε αυτήν .⁹ Τέλος οι τοπικές κοινωνίες συνήθως διεκδικούν και παίρνουν πρωτοβουλίες , καθορίζουν στόχους , και θέτουν προτεραιότητες τις οποίες συνήθως καταφέρνουν να υλοποιήσουν

7.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΟΡΙΣΜΟΣ : Η Τοπική Ανάπτυξη θεωρείτε ως μια διαδικασία ανάπτυξης και διαρθρωτικής αλλαγής που επιδρά πάνω σε μια χωρικά καθορισμένη κοινότητα και οδηγεί στη βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού.¹⁰

Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις για την τοπική ανάπτυξη οι οποίες είναι οι εξής :¹¹

- 1) Το Κράτος με τα αρμόδια όργανά του προκειμένου να επιφέρει την ανάπτυξη ασκεί πολιτική και παρεμβαίνει στις τοπικές κοινωνίες .
- 2) Οι κάτοικοι που ζουν σε κάποια συγκεκριμένη τοπική κοινωνία αποφασίζουν ότι έχουν ανάγκη να αναπτυχθούν σε συγκεκριμένους τομείς και αναλαμβάνουν οι ίδιοι την ανάπτυξη αυτή .

⁸ Λεωνίδας Α . Παπακωνσταντινίδης , Ευαισθητοποιημένη τοπική κοινωνία , Αθήνα 1998 , β' έκδοση , σελ. 213-215

⁹ Λεωνίδας Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης , Αθήνα 2003 , σελ. 354

¹⁰ Antonio Vasquez Barquero , Τοπική Ανάπτυξη – Μια Στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης , Αθήνα 1991 , σελ.32

¹¹ Λεωνίδας Α Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής ανάπτυξης , Σημειώσεις για το μάθημα του Τμήματος Διοίκησης Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Σχολής Διοίκησης και οικονομίας του ΤΕΙ Καλαμάτας , Οκτώβρης 2001 , σελ 102

Σχολιασμός των προσεγγίσεων για την Τοπική Ανάπτυξη:

Η πρώτη από τις παραπάνω απόψεις έχει εφαρμοστεί αρκετά, χωρίς όμως να έχει καταφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αυτό συμβαίνει γιατί η κρατική παρέμβαση είναι μια πολύ χρονοβόρα διαδικασία, και το χειρότερο από όλα είναι ότι συμβάλλει στην εξαρτητοποίηση της μικρής τοπικής κοινωνίας από την κεντρική Διοίκηση ολοένα και περισσότερο.

Η δεύτερη άποψη φαίνεται είναι η πιο σωστή για τον απλούστατο λόγο ότι τα άτομα της Τοπικής Κοινωνίας τα οποία βιώνουν την καθημερινότητα στον τόπο τους, είναι σε θέση να γνωρίζουν τις ανάγκες που έχει ο τόπος τους καλύτερα από την Κ.Δ, άρα είναι οι πλέον κατάλληλοι άνθρωποι που πρέπει να ενεργοποιηθούν έτσι ώστε να απαιτήσουν είτε από Ε.Ε είτε από Κ.Δ χρήματα για να καλύψουν τις ανάγκες τους, ώστε να επέλθει η πολυπόθητη ανάπτυξη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης κατά σειρά άποψης που προαναφέρθηκε είναι το γεγονός ότι κατά την περίοδο των ετών 1991-1993, οι άνθρωποι των μικρών αγροτικών τόπων, αφού πρώτα εντόπισαν τις πραγματικές τους ανάγκες, αλλά και τις δυνατότητες τις οποίες είχαν, αποφάσισαν ότι έπρεπε άμεσα να τις αξιοποιήσουν προκειμένου να λύσουν τα προβλήματά του τόπου τους, γι'αυτό και συγκροτήθηκαν όλοι σε μια Ομάδα, οργανώθηκαν, συνεργάστηκαν, υπέβαλαν προτάσεις και χρηματοδοτήθηκαν από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Leader I το οποίο λειτουργούσε την περίοδο εκείνη. Το σπουδαιότερο απ'όλα και το σημείο στο οποίο πρέπει να σταθούμε, είναι ότι άνθρωποι αυτοί, κατάφεραν να διαχειριστούν τα χρήματα αυτά που τους δόθηκαν από την Ε.Ε και υλοποίησαν όλα όσα είχαν σχεδιάσει, με άσογο τρόπο παρ'ότι δεν είχαν κάποια προηγούμενη εμπειρία.¹²

Το παραπάνω είναι ένα πραγματικό γεγονός το οποίο πρέπει να λειτουργήσει ως υπόδειγμα σε όλες τις τοπικές κοινωνίες, και επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η δράση των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας είναι απαραίτητη προκειμένου να επέλθει η ανάπτυξη ενός τόπου.

7.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της τοπικής ανάπτυξης είναι τα εξής :

- Η τοπική ανάπτυξη έχει ένα συγκεκριμένο πεδίο δράσης το οποίο είναι η **χωρικά καθορισμένη κοινότητα**,¹³ η οποία μπορεί να θεωρηθεί και ως ένας Δήμος, ένα μικρό χωριό η ακόμα και μια γειτονιά, αλλά σίγουρα είναι ένας συγκεκριμένος τόπος μέσα στον οποίο ζουν άνθρωποι οι οποίοι έχουν τις ίδιες ανάγκες και προσδοκίες.

¹² Λεωνίδας Α Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της Ανάπτυξης –Τοπική Ενδογενής Ολοκλήρωση, Οκτώβρης 1995, σελ. 249-250

¹³ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής ανάπτυξης, Σημειώσεις για το μάθημα του τμήματος Διοίκηση Μονάδων τοπικής Αυτοδιοίκησης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Καλαμάτας, Οκτώβρης 2001 σελ 101-103

- Όπως κάθε είδους ανάπτυξη έτσι και η τοπική ανάπτυξη είναι μια μη **μετρήσιμη έννοια** η οποία είναι περισσότερο **ποιοτική** παρά ποσοτική.¹⁴ Για παράδειγμα δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε την ποσότητα με την οποία μια περιοχή έχει αναπτυχθεί, δηλαδή δεν μπορούμε να πούμε ότι μια περιοχή έχει αναπτυχθεί "λίγο" ή "πολύ" γιατί η ανάπτυξη είναι "κάτι" το οποίο είτε θα υπάρχει είτε όχι.
- Η τοπική ανάπτυξη έχει μέσα της το στοιχείο της **μεταβατικότητας**¹⁵ δηλαδή του περάσματος από μια κατάσταση σε μια άλλη που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι το πέρασμα από έναν τόπο αναπτυξιακά καθυστερημένο σε έναν τόπο πλήρως αναπτυγμένο.
- Ακόμη η Τοπική ανάπτυξη έχει μέσα της το στοιχείο της **αβεβαιότητας για το αποτέλεσμα**.¹⁶ Αυτό είναι ένα στοιχείο το οποίο στηρίζετε σε κάποιους εξωτερικούς παράγοντες που μπορούν να προκύψουν ανά πάσα στιγμή και περιορίζουν την δράση τους έτσι ώστε να ανατραπεί το επιθυμητό αποτέλεσμα.
- Η Τοπική Ανάπτυξη δεν είναι ένα στοιχείο που είναι εφικτό να γίνει με ευκολία από την μια στιγμή στην άλλη, αντιθέτως είναι μια **μακροχρόνια διαδικασία**¹⁷ αφού οι τελικοί της στόχοι έχουν μεγάλο βαθμό δυσκολίας και απαιτούν πολύ χρόνο για να επιτευχθούν.
Για παράδειγμα τέτοιοι στόχοι είναι η αύξηση της παραγωγής ενός τόπου, η βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου και η ευημερία των κατοίκων του συγκεκριμένου τόπου.
- Συνεχίζοντας με τα χαρακτηριστικά της Τοπικής Ανάπτυξης θα λέγαμε ότι είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν εμφανίζεται παντού την ίδια στιγμή αλλά εμφανίζεται **επιλεκτικά και σε ορισμένο τόπο και χρόνο**¹⁸
Αναλύοντας το παραπάνω χαρακτηριστικό θα πρέπει να τονίσουμε ότι όταν λέμε ότι η ανάπτυξη είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται επιλεκτικά σε ορισμένο τόπο, εννοούμε τον τόπο αυτόν στον οποίο οι κάτοικοι είναι ενωμένοι και οργανωμένοι μεταξύ τους και επιδιώκουν την ανάπτυξη. Εάν οι κάτοικοι του τόπου αυτού έμεναν αδρανείς, φυσικά τότε δεν θα υπήρχε η δυνατότητα να επέλθει η ανάπτυξη.
Ακόμη λέγοντας ότι η ανάπτυξη εμφανίζεται σε ορισμένο χρόνο εννοούμε το διάστημα αυτό που θα πρέπει να περάσει μέχρι να αρχίσουν να φαίνονται τα αποτελέσματα που επέφερε η ανάπτυξη στον τόπο αυτόν (μακροχρόνια διαδικασία)
- Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της (τοπικής) ανάπτυξης είναι ότι βασίζετε σε **αξίες**¹⁹. Ο άνθρωπος δεν αρκεί να γνωρίζει μόνο το πώς θα πρέπει να

¹⁴ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης, Ευαισθητοποιημένη Τοπική Κοινωνία, Αθήνα 2002, σελ. 131

¹⁵ Antonio Vasquez Barquero, Τοπική Ανάπτυξη, Μια Στρατηγική για τη Δημιουργία απασχόλησης, Αθήνα 1991, σελ. 153

¹⁶ Antonio Vasquez Barquero, Τοπική Ανάπτυξη – Μια Στρατηγική για την Δημιουργία Απασχόλησης, Αθήνα 1991, σελ. 154

¹⁷ Antonio Vasquez Barquero, Τοπική Ανάπτυξη – Μια Στρατηγική για την Δημιουργία Απασχόλησης, Αθήνα 1991, σελ. 172-175

¹⁸ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 2003, σελ. 237

¹⁹ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 2003, σελ. 345

δράσει ώστε να πετύχει την ανάπτυξη , αλλά θα πρέπει να γνωρίζει και την αιτία , το γιατί , την χρησιμότητα της ανάπτυξης.

- Ακόμη η τοπική ανάπτυξη προκειμένου να επέλθει , απαιτεί την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων του τόπου , την προθυμία τους για εθελοντική εργασία , τις μεταξύ τους καλές προσωπικές σχέσεις ,την αρμονική συνύπαρξη , την άμεση επαφή τους καθώς και την φιλοδοξία τους για την γενικότερη ανάπτυξη του τόπου τους.²⁰
- Ένα ακόμη Χαρακτηριστικό της τοπικής ανάπτυξης είναι το **Γεωγραφικό Σημείο**²¹ στο οποίο βρίσκετε ο τόπος .Συνήθως οι τόποι που βρίσκονται σε "καλό " γεωγραφικό σημείο , για παράδειγμα είναι γόνιμοι , δηλ. έχουν καλό χώμα η άφθονο νερό αναπτύσσονται καλύτερα από έναν άλλο τόπο που υστερεί σε αυτά τα χαρακτηριστικά.
- Ένα ακόμη χαρακτηριστικό ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η ανάπτυξη δεν είναι καθήκον μόνο της Κυβέρνησης αλλά είναι ευθύνη και υποχρέωση του πολίτη που διαμένει στον τόπο αυτόν. Ο πολίτης είναι αυτός ο οποίος θα πρέπει να ενεργοποιηθεί ώστε να καθορίσει το περιεχόμενο της αναπτυξιακής διαδικασίας που θα ακολουθηθεί , και ακόμη θα πρέπει να συμμετέχει σε όλα τα στάδια αυτής προκειμένου να επέλθει τελικώς η ανάπτυξη.²²

Ο πολίτης αυτός ο οποίος έχει τις πιο πάνω αρμοδιότητες είναι γνωστός ως **ο ενεργός πολίτης**²³. Αυτός είναι ο κάθε κάτοικος ενός συγκεκριμένου τόπου , ο οποίος ζει την τοπική καθημερινότητα , δηλαδή μένει και εργάζεται στον συγκεκριμένο τόπο, και άρα γνωρίζει τα προβλήματα που αυτός αντιμετωπίζει , γι' αυτό και είναι ο πλέον αρμόδιος να σχεδιάζει τρόπους και να αγωνίζεται προκειμένου αυτοί να υλοποιηθούν ώστε να επέλθει τελικώς η πολυπόθητη ανάπτυξη.

Αυτή η πραγματικότητα είναι γνωστή και ως προσέγγιση που σχεδιάζετε εκ των κάτω προς τα Άνω²⁴ (**bottom -up approach**) και είναι μια διαδικασία που ξεκινά από τη βάση , δηλ. από κάτω , από τους απλούς πολίτες που αντιλαμβάνονται ότι θα πρέπει να παρέμβουν αποφασιστικά για την επίλυση των προβλημάτων τους , αφού είναι οι πλέον αρμόδιοι , διότι όπως προείπαμε ζουν την τοπική καθημερινότητα και όταν αυτή δεν τους ικανοποιεί τότε ενεργούν αναλόγως , δηλαδή παίρνουν την πρωτοβουλία και ζητούν χρηματοδότηση από Ε.Ε η την Κ.Δ προκειμένου να πετύχουν το σκοπό τους .

- Ένα ακόμη Χαρακτηριστικό της τοπικής ανάπτυξης αλλά και γενικότερα της ανάπτυξης είναι το γεγονός ότι κανένας τόπος και κανένας λαός δεν

²⁰ Λεωνίδας Α . Παπακωνσταντινίδης , Αγροτουρισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση , Σημειώσεις για το μάθημα του Τμήματος Διοίκησης Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Καλαμάτας , Οκτώβρης 2001 , σελ. 7

²¹ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης , Σημειώσεις για το μάθημα του τμήματος Διοίκηση Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Καλαμάτας , Οκτώβρης 2001 , σελ 69-70

²² Προβατάς Δημήτριος , Ολοκληρωμένη Τοπική Ανάπτυξη , περ. Τετράδια Αυτοδιοίκησης , Κ.Ε.Δ.Κ.Ε , τεύχος 12/ 1999 , σελ.87-88

²³ Λεωνίδας Α.Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης , Αθήνα 2003 , σελ.352

²⁴ Γεώργιος Α.Δαουτόπουλος , Ολοκληρωμένη Ενδογενής Τοπική Ανάπτυξη , περ . Τετράδια Αυτοδιοίκησης ,Κ.Ε.Δ.Κ.Ε , Τεύχος 7/ 2002 , σελ.135-136

μπορεί να αποκλειστεί από την ανάπτυξη²⁵ Δικαίωμα στην ανάπτυξη έχουν όλοι οι λαοί και κατά την άποψη μου θα πρέπει να προηγούνται οι λαοί και οι τόποι που είναι περισσότερο καθυστερημένοι.

▪ Τέλος η ανάπτυξη θα πρέπει να είναι **Ολοκληρωμένη**²⁶ δηλαδή θα πρέπει να αφορά όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για παράδειγμα σε έναν τόπο που έχει πολλές δυνατότητες ανάπτυξης δεν θα πρέπει να δίνετε έμφαση μόνο στον έναν για παράδειγμα στον τομέα του τουρισμού και να εγκαταλείπετε η γεωργία η οποία έχει τις ίδιες δυνατότητες να αναπτυχθεί.

Επίσης σε όποιους τομείς γίνετε η ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να γίνετε πολύ προσεκτικά και να τηρείτε κάποιο **μέτρο** διαφορετικά εάν έλθει απότομη και υπερβολική ανάπτυξη σε έναν τόπο αυτό θα λειτουργήσει αρνητικά γιατί θα επέλθει υπανάπτυξη σε κάποιον άλλο τόπο,²⁷ επειδή η ζήτηση θα συγκεντρωθεί όλη σε ένα μέρος και θα φύγει από κάποιο άλλο μέρος, με αποτέλεσμα η ανάπτυξη να μην είναι ισότιμη και να χάσει την πραγματική της ουσία.

7.5 Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ύστερα από την ανάλυση της έννοιας της τοπικής ανάπτυξης το κεφάλαιο αυτό θα κλείσει παραθέτοντας τον βασικό στόχο και την ουσία της Τοπικής Ανάπτυξης η οποία είναι η εξής :

Η ανάπτυξη που γίνετε σε έναν συγκεκριμένο τόπο έχει ως μοναδικό στόχο να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων που διαμένουν στον τόπο αυτόν . Η βελτίωση αυτή του βιοτικού επιπέδου περιλαμβάνει την δημιουργία κυρίως υποδομών αλλά και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας . Η βελτίωση αυτή του βιοτικού επιπέδου θα πρέπει να γίνετε για το σύνολο των κατοίκων και όχι για κάποιους επιλεκτικά . Εάν αυτό πραγματοποιηθεί θα επέλθει στον τόπο συνολική ευημερία με συνέπεια να δημιουργηθούν συνθήκες τέτοιες ώστε ο πληθυσμός να αποκτήσει το κίνητρο προκειμένου να παραμείνει στον τόπο του , όλες τις εποχές του χρόνου .

Στον τόπο αυτόν θα εργάζεται και θα κατοικεί δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες ώστε και οι επόμενες γενιές να αγαπήσουν και να παραμείνουν και οι ίδιες στον τόπο αυτόν , και να ενεργούν έτσι

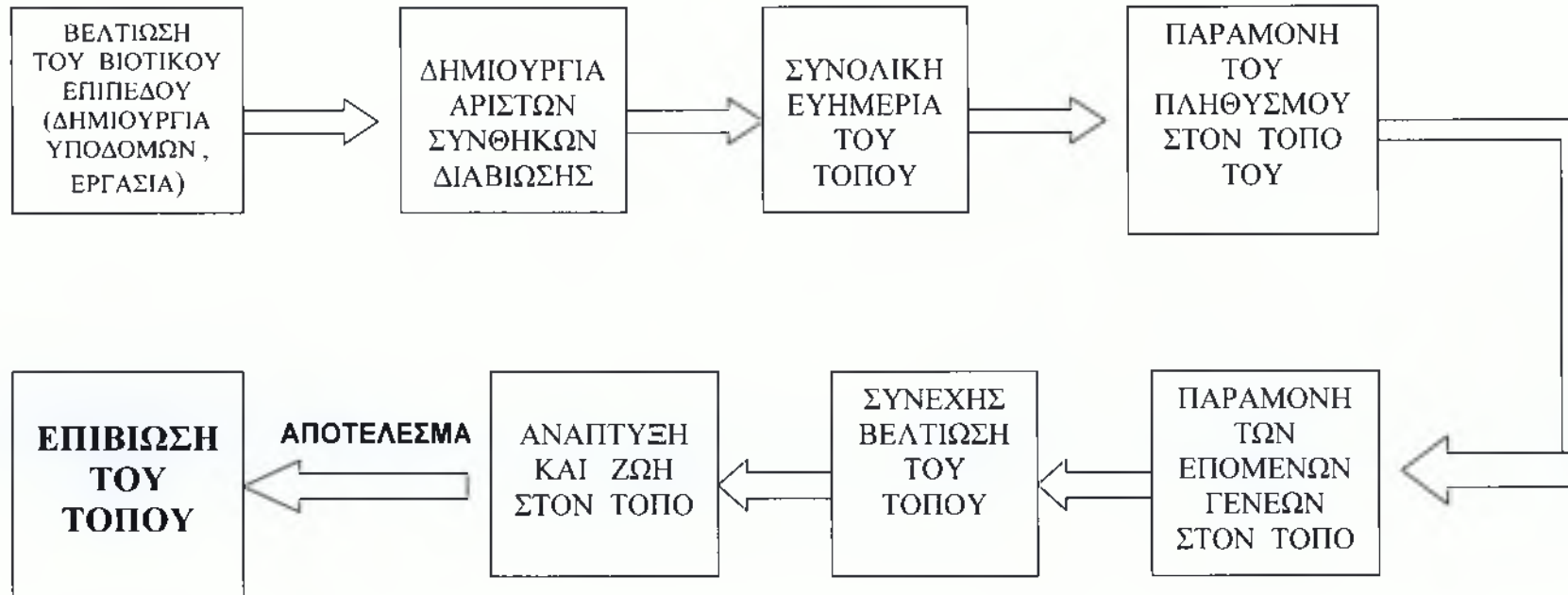
²⁵ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης , Αθήνα 2003 , σελ. 345

²⁶ Προβατάς Δημήτριος , Ολοκληρωμένη Τοπική Ανάπτυξη , περ. Τετράδια Αυτοδιοίκησης , Κ.Ε.Δ.Κ.Ε , Τεύχος 12/1999 , σελ. 88

²⁷ Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης , Στρατηγική της Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης , Αθήνα 2003 , σελ. 345

ώστε να τον βελτιώνουν συνεχώς . Εάν και αυτό πραγματοποιηθεί τότε με σιγουριά θα μπορούμε να μιλάμε για έναν τόπο πλήρως αναπτυγμένο ο οποίος θα έχει αποκτήσει ζωή ξεπερνώντας τον κίνδυνο της ερήμωσης και της πλήρης εγκατάλειψης με αποτέλεσμα να καταφέρει να διατηρηθεί και να επιβιώσει με την πάροδο του χρόνου , επιτυγχάνοντας έτσι τον στόχο της ανάπτυξης .

7.5.1 ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ)

**Μ
Ε
Ρ
Ο
Σ
Δ
Ε
Σ
Η
Ω
Ρ
Ο**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από όλες τις δημοσιεύσεις επάνω στο θέμα (βιβλία, μελέτες, ειδικά άρθρα, δημοσκοπήσεις κτλ) τις οποίες έχω διαβάσει μέχρι σήμερα, από τις ιδιωτικές συζητήσεις που είχα με ανθρώπους που μπορούν να έχουν υπεύθυνη γνώμη, πάνω στο θέμα πείσθηκα ότι η σημασία του ελεύθερου χρόνου στα χρόνια που έρχονται θα είναι τεράστια..

Πολλές από τις απόψεις που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια στηρίζονται σε έρευνες και δημοσκοπήσεις που έγιναν στις χώρες που ανάφερα παραπάνω. Στην Ελλάδα έχει γίνει μια πολύ αξιόλογη προσπάθεια, ιδιαίτερα για τον ελεύθερο χρόνο των νέων, των γυναικών, των μαθητών και άλλων κοινωνικών ομάδων.

Στη συνέχεια θα ακολουθήσουν κάποιες ποσοτικές έρευνες που ως σκοπό έχουν να μας προσδιορίσουν τα ζητούμενα που έχουμε θέσει ως υποθέσεις εργασίας. Στις ποσοτικές έρευνες χρησιμοποίησα ευρύτατα τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, στα οποία αποτυπώνεται το περιεχόμενο των προσωπικών συνεντεύξεων που λαμβάνονται επί τούτου.

Έρευνα 1^η

ΧΡΟΝΟΣ ΓΕΝΟΥΣ ΘΗΛΥΚΟΥ Το φύλο του ρολογιού

Στις είκοσι τέσσερις ώρες τους, οι γυναίκες υποχρεώνονται να στριμώξουν πολύ περισσότερες δραστηριότητες από τους άνδρες. Η δουλειά δεν τις απαλλάσσει από τις ανεξάντλητες οικογενειακές τους υποχρεώσεις, ενώ ο ελεύθερος χρόνος τους δεν θεωρείται τόσο σημαντικός όσο εκείνος των ανδρών. Το γυναικείο ρολόι θα έπρεπε να δείχνει κάποιες ώρες παραπάνω.

Τα αμέτρητα λεπτά της ώρας

Ο χρόνος δεν είναι ουδέτερος. Έχει φύλο. Μια ημέρα έχει για όλους 24 ώρες, αλλά η χρήση των ωρών αυτών από τους άνδρες και τις γυναίκες διαφέρει εντυπωσιακά. Κάθε φύλο οργανώνει και διαθέτει διαφορετικά το εικοσιτετράωρό του, αποκτώντας μια διαφορετική εμπειρία του χρόνου που κυλά. Αν τεμαχίσουμε το χρόνο της ημέρας σε επιμέρους χρόνους -το χρόνο της εργασίας, τον ελεύθερο χρόνο, το χρόνο για τον εαυτό μας, το χρόνο για τους άλλους- τότε θα διαπιστώσουμε ότι οι γυναίκες έχουν πολύ λιγότερο "δικό" τους χρόνο από τους άνδρες: έχοντας αναλάβει ιστορικά την απασχόληση με το σπίτι αλλά και τη φροντίδα για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, οι γυναίκες συνεχίζουν να μην έχουν δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο, ένα χρόνο δηλαδή που θα μπορούσαν να διαθέσουν κατά τη βούλησή τους.

Η διαφορετική κοινωνική σημασία του χρόνου για κάθε φύλο δεν είναι σημερινή υπόθεση. Αν ανατρέξουμε στο χρονικό των αγώνων για τη μείωση του ωραρίου, θα διαπιστώσουμε πως η συζήτηση για τον "ελεύθερο χρόνο" αφορούσε αποκλειστικά τους άνδρες εργαζόμενους. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές του οκτάωρου, το μέτρο θα επέτρεπε στους εργάτες να ασχοληθούν με τα κοινά, σύμφωνα με τους αντιπάλους του θα τους οδηγούσε στην ταβέρνα, τον αλκοολισμό και την ακολασία: και στις δύο περιπτώσεις, η μείωση των ωρών εργασίας απελευθέρωνε χρόνο που ο εργάτης θα αφιέρωνε στον εαυτό του. Αντίθετα, κάθε μείωση του χρόνου εργασίας των γυναικών σκόπευε στην ενίσχυση της δουλειάς που οι εργάτριες όφειλαν να προσφέρουν στην οικογένειά τους. Εξάλλου η εργασία των γυναικών για καιρό αντιμετωπίστηκε από πολλές πλευρές ως αναγκαία αλλά παρά φύση εγκατάλειψη των οικογενειακών τους καθηκόντων.

Δεν πρόκειται για το γνωστό "διπλό ωράριο" στο οποίο υποβάλλονται οι γυναίκες συνδυάζοντας τη μισθωτή τους απασχόληση με τις ανάγκες μιας ολόκληρης οικογένειας. Πρόκειται απλώς για μια κοινωνική διαδικασία που διδάσκει από νωρίς στις γυναίκες ότι ο ελεύθερος χρόνος τους είναι ένας χρόνος που οφείλουν να προσφέρουν στους άλλους. Σύμφωνα με πρόσφατη **ιταλική έρευνα**, περισσότερα από τα μισά κορίτσια 11-13 ετών αφιερώνουν καθημερινά 1 ώρα στις οικιακές εργασίες, ενώ μόνο το ένα τρίτο των αγοριών της ίδιας ηλικίας ασχολούνται μισή ώρα την ημέρα με τις δουλειές αυτές. Η ψαλίδα μεγαλώνει με την ηλικία. Η ίδια έρευνα δείχνει ότι οι γυναίκες χωρίς παιδιά αφιερώνουν 5 ώρες στο σπίτι, ενώ η αντίστοιχη ενασχόληση των ανδρών τους δεν ξεπερνά τη 1 ώρα 24'. Όταν τα ζευγάρια έχουν παιδιά, ο χρόνος που διαθέτουν οι άνδρες για την οικογένεια παραμένει ο ίδιος, ενώ οι γυναίκες επιβαρύνονται κατά δύο ακόμη ώρες. Δεν είναι όμως μόνο τα παιδιά που προσθέτουν χρόνο στις γυναίκες: στις περιπτώσεις που οι γυναίκες έχουν παιδιά αλλά όχι σύζυγο, οι ώρες που διαθέτουν στο σπίτι μειώνονται κατά δύο!

Αλλά οι ώρες της οικιακής ενασχόλησης δεν είναι οι μόνες που καταβροχθίζουν το χρόνο των γυναικών. Ο χρόνος που απαιτείται για κάθε έκτακτο περιστατικό (ατύχημα, αρρώστια κ.λπ.) πέφτει κι αυτός παραδοσιακά στις ανθεκτικές γυναικείες πλάτες: σύμφωνα με άλλη ιταλική μέτρηση, μόνο το 1989 καταναλώθηκαν από 6.261.184 έως 8.895.000 ώρες για τη βοήθεια των ασθενών που είχαν εισαχθεί στα δημόσια νοσοκομεία του Μιλάνου. Τα ελληνικά δεδομένα δεν εμφανίζονται περισσότερο ενθαρρυντικά: **Έρευνα της PRC για το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ με τίτλο "Οι εργαζόμενοι μετά την κύρια απασχόληση"** που δόθηκε στη δημοσιότητα την άνοιξη του '95, αποκαλύπτει ότι οι άνδρες ξεκουράζονται μιάμιση ώρα περισσότερο από τις γυναίκες και ότι οι εργαζόμενες γυναίκες διαθέτουν κατά μέσο όρο 2 ώρες 45' στις δουλειές του σπιτιού έναντι των 50' που διαθέτουν οι άνδρες. Για τα παιδιά οι άνδρες αφιερώνουν 36' την ημέρα, ενώ οι γυναίκες μιάμιση ώρα. **Οι σχετικές μετρήσεις σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταλήγουν στα ίδια περίπου συμπεράσματα.** Εκείνο ωστόσο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι, παρά τις βελτιώσεις που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών τις τελευταίες δεκαετίες, οι δουλειές του σπιτιού συνεχίζουν να τις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά: Μέσα σε δέκα χρόνια, η ενασχόληση των ανδρών με τη φροντίδα του σπιτιού αυξήθηκε στη Γαλλία μόλις κατά 15', δηλαδή κατά 1' το χρόνο.

Αλλά η πραγματικότητα του γυναικείου χρόνου είναι ακόμη πιο επιβαρυντική από όσο την παρουσιάζουν τα στατιστικά δεδομένα. **Σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις θέτουν** σε αμφισβήτηση τις τρέχουσες μετρήσεις, κατηγορώντας τις ότι υποτιμούν μια βασική παράμετρο της συγκρότησης του πατρικού και μητρικού χρόνου στο εσωτερικό της οικογένειας: οι άνδρες έχουν τη δυνατότητα να τεμαχίζουν αυστηρά το χρόνο τους και να εκχωρούν ένα συγκεκριμένο τμήμα του στα παιδιά, ενώ οι γυναίκες είναι διαρκώς παρούσες για τα παιδιά τους και συνεχίζουν να τα επιτηρούν, ακόμη και τις ώρες που οι ίδιες δηλώνουν ότι αναπαύονται διαβάζοντας ένα βιβλίο ή βλέποντας τηλεόραση. Με άλλα λόγια, εκείνο που συχνά μένει έξω από τις ποσοτικές μετρήσεις είναι η κατά φύλο διαθεσιμότητα του χρόνου.

Με την έννοια αυτή, ο ελεύθερος χρόνος συνεχίζει να κατανέμεται εξαιρετικά άνισα ανάμεσα στα φύλα. Έτσι, δεν είναι περίεργο που η τάση των σύγχρονων γυναικών για μια ανάσα ελευθερίας από την εξουθενωτική αφοσίωση στην οικογένεια παίρνει συχνά τη μορφή διεκδίκησης ενός δικού τους, απολύτως προσωπικού, χρόνου: "Όταν φεύγω... το κάνω κυρίως για να έχω χρόνο πραγματικά δικό μου και να μην είμαι πια η μητέρα των παιδιών, η γυναίκα του Κ.", δήλωνε πρόσφατα μια γαλλίδα δασκάλα, μητέρα δύο παιδιών (Νικόλ Σαμιέλ, "Οι βλέψεις των γυναικών για αυτονομία").

Πώς να φανταστούμε ένα διαφορετικό χρόνο για τις γυναίκες; **Ο ιταλικός νόμος του '90 που ανέθετε στις δημοτικές αρχές την οργάνωση του χρόνου της πόλης έτσι ώστε** να διευκολύνει τη ζωή των γυναικών, έχει να μαρτυρήσει πολλά για τις παγίδες που κρύβει ακόμη το ρολόι για τις γυναίκες. Η απόφαση ορισμένων δήμων να αναπροσαρμόσουν τα ωράρια των δημόσιων υπηρεσιών, να επιβάλουν άλλες ώρες λειτουργίας των καταστημάτων και να καταργήσουν την αργία της Κυριακής προκάλεσαν μια έντονη συζήτηση που βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Οι ρυθμίσεις αυτές επιτρέπουν στις εργαζόμενες γυναίκες να κάνουν με μεγαλύτερη ευκολία τις δουλειές τους, αλλά μήπως ενισχύουν το κοινωνικό εκείνο στερεότυπο που θεωρεί τις γυναίκες υπεύθυνες για τη διευθέτηση όλων των πρακτικών οικογενειακών υποθέσεων; Και τι γίνεται με τα ελαστικά ωράρια εργασίας που καλούνται να επωμιστούν κυρίως οι εργαζόμενες γυναίκες,

πολλές από τις οποίες επέλεξαν το δημόσιο επειδή ακριβώς το ωράριο τις βοηθούσε να συνδυάσουν την εργασία με τα οικογενειακά τους καθήκοντα;
(Ελευθεροτυπία, 29/9/1996)

Έρευνα 2^η

Πώς περνάτε τις ελεύθερες ώρες;

Πανευρωπαϊκή έρευνα για τη «χρήση του χρόνου»

Πώς περνάει ο Έλληνας τον ελεύθερο χρόνο του; Πού τον περνάει; Και, τέλος, πόσος είναι αυτός ο ελεύθερος χρόνος; Στα ερωτήματα αυτά θα κληθούν να απαντήσουν όσοι Έλληνες ερωτηθούν στο πλαίσιο δειγματοληπτικής έρευνας που θα διεξαχθεί από τη Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ) και στο πλαίσιο παρόμοιων ερευνών που γίνονται σε όλα τα κράτη - μέλη.

Η έρευνα με την επωνυμία «Χρήση χρόνου» αποβλέπει στην εκτίμηση των ωρών εργασίας κυρίως των ατόμων που απασχολούνται σε ευέλικτες μορφές εργασίας και στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το πώς διαθέτουν τα μέλη του νοικοκυριού τον ελεύθερο χρόνο τους.

Παράλληλα όμως μέσω της έρευνας ή καλύτερα μέσω των ερωτημάτων που θα διατυπωθούν θα επιχειρηθεί η συγκέντρωση στοιχείων από τα νοικοκυριά ώστε να διαπιστωθεί το πραγματικό μέγεθος της «γκρίζας οικονομίας», δηλαδή της παραοικονομίας, και η ακριβής εκτίμηση του ΑΕΠ το οποίο παράγεται από και μέσα στα νοικοκυριά.

Η έρευνα αυτή είναι βεβαίως από τις πιο ενδιαφέρουσες της ΕΣΥΕ, στο πλαίσιο παρόμοιων ερευνών που γίνονται σε όλα τα κράτη - μέλη της ΕΕ, δεδομένου ότι θα γίνει μία ακόμη προσέγγιση προς τη διαπίστωση του μεγέθους της παραοικονομίας.

(Το ΒΗΜΑ, 10/11/1996 , Σελ.: Ε02)

Έρευνα 3^η

Παιδί και ελεύθερος χρόνος

1. Εισαγωγή

Η έννοια ελεύθερος χρόνος είναι ένας σημαντικός παράγοντας δημιουργίας για τον άνθρωπο και ιδιαίτερα για το παιδί. Πρόκειται για τον χρόνο εκείνο κατά τον οποίο το παιδί αναπτύσσει πρωτοβουλίες, διευρύνει τις γνώσεις και τις εμπειρίες του με δραστηριότητες που το ίδιο επιλέγει.

Ο χρόνος που έχει στην διάθεσή του το παιδί πολλές φορές δεν είναι αρκετός ώστε να του δώσει την δυνατότητα να αναπτύξει μόνος του τα ενδιαφέροντά του.

Ο ελεύθερος χρόνος του παιδιού διαμορφώνεται κυρίως μετά τις σχολικές του υποχρεώσεις. Αυτό λοιπόν που θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε είναι τι ακριβώς κάνει ο νέος μαθητής όταν δεν πηγαίνει στο σχολείο.

2. Εξωσχολικές δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες εκείνες οι οποίες καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο του μαθητή είναι οι ακόλουθες:

1. Παρακολούθηση φροντιστηριακών μαθημάτων ξένων γλωσσών
2. Παρακολούθηση φροντιστηριακών μαθημάτων για την κάλυψη των σχολικών υποχρεώσεων
3. Αθλητισμός σε οργανωμένους συλλόγους
4. Εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου
5. Εκμάθηση χειρισμού Η/Υ

3. Αποτελέσματα έρευνας

Αυτά έχουν ως εξής:

1. Αριθμός ελεύθερος ωρών ημερησίως και αριθμός ωρών που διαθέτουν για παιχνίδι, κατά φύλο (ποσοστό %)

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
1 ώρα ημερ	10,7	11,6	11,2	22,2	13,7	18,0
2 ώρες ημερ	24,6	22,6	23,7	19,5	7,0	13,4
1 ώρα ημερ	41,9	33,7	37,8	15,1	3,0	9,2
2 ώρες	20,4	28,3	24,2	33,0	43,7	38,2

ημερ						
Σαββ.- Κυρ	2,4	3,8	3,1	10,2	32,6	21,2
Καμία	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2. Ποσοστό (%) μαθητών, κατά φύλο, σε σχέση με τις εξωσχολικές προγραμματισμένες απασχολήσεις

Εξωσχολικές δραστηριότητες	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Ξένη γλώσσα	94,5	96,5	96,5
Αθλητισμός	85,1	65,1	75,1
Χορός – μπαλέτο	10,1	28,2	19,1
Μουσικό όργανο	28,3	26,3	27,3
Η/Υ	31,6	17,6	24,6

3. Τι κάνουν οι μαθητές όταν δεν πηγαίνουν στο σχολείο και στα πάσης φύσεως φροντιστήρια.

Δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο	Μαθητές του Δημοτικού	Μαθητές του Γυμνασίου	Μαθητές του Λυκείου
Ασχολούμαι με τον αθλητισμό	15%	30%	26%
Βλέπω τηλεόραση, βίντεο, ακούω ραδιόφωνο	23%	24%	21%
Διαβάζω εξωσχολικά βιβλία, ζωγραφίζω	16%	14%	12%
Δεν έχω ελεύθερο χρόνο	8%	12%	18%

Παίζω με παιχνίδια	31%	5%	1%
Πηγαίνω βόλτα ή καφετέρια, DISCO	2%	7%	14%
Ασχολούμαι με Η/Υ	4%	6%	3%
Πηγαίνω σινεμά ή θέατρο	1%	2%	3%

4. Συμπεράσματα

Η εφηβεία είναι το πιο κρίσιμο στάδιο στην ανθρώπινη εξελικτική πορεία προς την ωριμότητα. Δεν αποτελεί μόνο μία περίοδο ταχείας σωματικής αλλαγής, αλλά και ένα σημαντικό στάδιο της προσωπικής και κοινωνικής εξέλιξης του παιδιού. Το ότι δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο για να αφιερώσουν στον εαυτό τους είναι δίκιο μαχαίρι: μπορεί να δαπανούν πέραν του σχολείου χρόνο τους σε άλλες δραστηριότητες και να απόκομιζούν εφόδια για το μέλλον, όμως αυτό τους εμποδίζει στο να έχουν τα συνήθη εφηβικά προβλήματα – ανάπτυξη προσωπικότητας, διαμόρφωση χαρακτήρα. Καταστάσεις δηλ. που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν σε μεταγενέστερα στάδια της ζωής τους και στις οποίες παραμένει αδιευκρίνιστο αν θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν.

Πολλές φορές ο "σχολικός χρόνος" παρουσιάζει σήμερα μία τάση επεκτατισμού εις βάρος του ελεύθερου χρόνου και αυτό δεν αφορά αποκλειστικά τις μεγάλες σχολικές ηλικίες. Ένα τμήμα του μαθητικού πληθυσμού, ακόμη και στην ευαίσθητη ηλικία των 6-12 ετών, τρέχει για να προλάβει το σχολείο, τα φροντιστήρια, τις ξένες γλώσσες, τα μουσικά όργανα, το μπαλέτο, κλπ μηδενίζοντας κάθε πρακτική παιχνιδιού, ανεμελιάς, ξεγνοιασιάς, χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδικής ηλικίας.

Την τελευταία δεκαετία, η έννοια του σχολικού χρόνου, έχει αποκτήσει μία διπλή διάσταση. Από την μία ο χρόνος που αφορά τις ώρες που το παιδί παρακολουθεί το υποχρεωτικό σχολικό του πρόγραμμα και από την άλλη ο χρόνος που αφορά τις ώρες που διαθέτει για τις λεγόμενες εξωσχολικές παραεκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως π.χ. φροντιστήρια, ωδείο, μπαλέτο κλπ. Οριοθετώντας τον χρόνο αυτό, μπορούμε να πούμε ότι ένα μέρος του μαθητικού πληθυσμού, συνήθως με εύρωστα οικονομικά χαρακτηριστικά ή ευρισκόμενο στο Λύκειο, καταναλώνει 8 έως 12 ώρες ημερησίως για τις παραπάνω δραστηριότητες.

Το παιδί μπορεί να εξαρτηθεί άμεσα και απόλυτα από τους οργανωτές του χρόνου του, τους γονείς του, με πιο πιθανό αποτέλεσμα να παρουσιάσει πολύ περισσότερα συμπτώματα ανωριμότητας από τους συνομηλικούς του που έζησαν υπό διαφορετικές συνθήκες. Μπορεί να μην γίνει ρομποτάκι, αλλά υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να μην μπορέσει ποτέ να ανακαλύψει την δική του ταυτότητα και να ανεξαρτοποιηθεί πλήρως από τους γονείς του.

Μία άλλη πιθανή συνέπεια είναι το παιδί αυτό κάποτε να αντιδράσει δυναμικά : να φύγει από το σπίτι, να κάνει τολμηρά πράγματα, κακές παρέες και να διαταραχθεί η σχέση με τους γονείς του. Το πρώτο πράγμα λοιπόν που

πρέπει να ελέγχει κάθε γονιός είναι το κατά πόσο οι ασχολίες του παιδιού ευχαριστούν πραγματικά το ίδιο το παιδί.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι ο χρόνος είναι ελάχιστος σε σύγκριση με τον επιθυμητό και πως η πλειονότητα των μαθητών δεν είναι ικανοποιημένη με τον τρόπο που δαπανά τις εξωσχολικές ώρες. Γι' αυτό και ζητεί μεγαλύτερη συμμετοχή στην επιλογή των εξωσχολικών δραστηριοτήτων.

Έρευνα 4^η

Η επίδραση των διάφορων μορφών εκπαίδευσης του Δημοτικού Σχολείου στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών - Μια εμπειρική έρευνα σε 360 μαθητές της Αθήνας -

1. Εισαγωγή

Η προοδευτική μείωση του χρόνου εργασίας στη διάρκεια του 20ού αιώνα οδήγησε στην εμφάνιση ενός νέου χρόνου, που προκύπτει από τη διαφορά του καθημερινού χρόνου και του χρόνου που απαιτείται για την εργασία, τον ύπνο, την ξεκούραση και την ανανέωση των δυνάμεων των εργαζομένων. Ο νέος αυτός χρόνος, που αποτελεί απαραίτητο και αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, καθιερώθηκε ως «ελεύθερος χρόνος». Στην περίπτωση του μαθητή, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ελεύθερος χρόνος ο χρόνος που προκύπτει από τη διαφορά των παραπάνω στοιχείων, αρκεί στη θέση του χρόνου εργασίας να μπει ο χρόνος που αφιερώνει ο μαθητής στην παρακολούθηση του σχολικού προγράμματος, στην προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας και στην παρακολούθηση ενδεχόμενων φροντιστηριακών μαθημάτων.

Σ' αυτόν τον ελεύθερο χρόνο έχει ο μαθητής, όπως και κάθε άνθρωπος, την ελευθερία να ικανοποιεί τις προσωπικές του ανάγκες, να καταγίνεται με τα προσωπικά του ενδιαφέροντα και να κάνει αυτό που θέλει, χωρίς να αισθάνεται την πίεση του χρόνου. Το τι θέλει να κάνει ο μαθητής στον ελεύθερο χρόνο του, προσδιορίζεται σε σημαντικό βαθμό από την ατομική του ιδιαιτερότητα και τις εσωτερικές του ανάγκες, καθώς και από τις συνθήκες που διαμορφώνονται και επικρατούν στο περιβάλλον του και ιδιαίτερα στο χώρο του σχολείου, το οποίο αποτελεί σχεδόν τον αποκλειστικό παράγοντα διαμόρφωσης της ποσοτικής διάστασης του ελεύθερου χρόνου, αλλά και σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της ποιοτικής του διάστασης.

Η επίδραση, που ασκεί το σχολείο στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών, εξαρτάται κυρίως από τη μορφή και το περιεχόμενο του προγράμματός του, από την οργάνωση και τη χρήση του χώρο-χρόνου, από την έκταση και την ποιότητα των δραστηριοτήτων που διοργανώνονται και πραγματοποιούνται σ' αυτό, από τις ευκαιρίες που προσφέρονται για κοινές δραστηριότητες μεταξύ του σχολείου και της ευρύτερης κοινότητας, καθώς και από τα χρονικά περιθώρια που αφήνει στο κάθε παιδί για ελεύθερες δραστηριότητες στον εξωσχολικό του χρόνο. Τα στοιχεία αυτά προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τον τύπο του σχολείου που παρακολουθεί το παιδί.

Οι μορφές εκπαίδευσης, που εφαρμόζονται σήμερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα μας, διακρίνονται στο καθιερωμένο παραδοσιακό σχολείο, με το πρωινό ωράριό του, και στο ολοήμερο σχολείο, το οποίο έκανε την εμφάνισή του στη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας. Το πρώτο,

δηλαδή το κανονικό πρωινό σχολείο, είναι αρκετά γνωστό σ' όλους και δεν απαιτεί ιδιαίτερη ανάλυση. Το ολοήμερο σχολείο, όμως, αποτελεί νέο θεσμό. Ο θεσμός αυτός αποτελεί βασική παράμετρο για την έρευνα του ελεύθερου χρόνου των μαθητών στην παρούσα εργασία.

Ο βαθμιαίος μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας σε σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, η ανάληψη από την Ελληνίδα μητέρα υπεύθυνου ρόλου στην παραγωγή, η συνεχής μετεξέλιξη της ελληνικής οικογένειας από οικογένεια των πολλών γενεών σε οικογένεια μόνο των γονέων και των παιδιών (πυρηνική οικογένεια) και η συνακόλουθη παραμονή του παιδιού στο σπίτι, χωρίς επιτήρηση, κατά τις μεσημβρινές και πρώτες απογευματινές ώρες, ανάγκασαν τους εργαζόμενους γονείς να προχωρήσουν, με την ανοχή της πολιτείας, στη δημιουργία ειδικών τμημάτων επιτήρησης των παιδιών τους εντός του σχολείου. Τα τμήματα αυτά, γνωστά ως «Τμήματα Δημιουργικής Απασχόλησης», δημιουργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και χρηματοδοτήθηκαν αποκλειστικά από τους γονείς, λειτουργώντας με προσωπικό αδιόριστων εκπαιδευτικών που αμείβονταν από τους γονείς στη βάση της αποζημίωσης των συμβασιούχων του δημοσίου.

Το Υπουργείο Παιδείας, ακολουθώντας με καθυστέρηση μιας πενταετίας τα βήματα των γονέων, προχωρεί το σχολικό έτος 1994-95 στη δοκιμαστική εφαρμογή δικών του Προγραμμάτων Δημιουργικής Απασχόλησης για τα παιδιά των εργαζόμενων γονέων, αντίστοιχων και παράλληλων προς εκείνα των γονέων (βλ. Φ13/ 1155 Γ1/ 1079/ 30.11.1994 και Φ13/ 1225/ Γ1/ 1145/ 12.12.1994 εγκύκλιοι του ΥΠΕΠΘ), με κύριο σκοπό τη συστηματική αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών αναγκών των παιδιών των εργαζόμενων γονέων.

Η οριστική θεσμοθέτηση του ολοήμερου σχολείου γίνεται με την ψήφιση του νόμου 2525/ 1997. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε τη βάση για τη λειτουργία τόσο των Προγραμμάτων Δημιουργικής Απασχόλησης, γνωστών ως Ολοήμερων Σχολείων Διευρυμένου Ωραρίου με προαιρετική την παραμονή των μαθητών, όσο και των Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων με δεσμευτικά προγράμματα για όλους τους μαθητές.

Τα ολοήμερα σχολεία της πρώτης κατηγορίας αποβλέπουν κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, στη διεύρυνση του ωραρίου παραμονής των παιδιών των εργαζόμενων γονέων στο σχολείο, έτσι ώστε ο χρόνος αναχώρησής τους από το σπίτι και επιστροφής τους σ' αυτό να συμπίπτει με το χρόνο αναχώρησης και επιστροφής των γονέων. Η εξυπηρέτηση του κύριου αυτού στόχου και η έλλειψη συγκεκριμένων παιδαγωγικών στόχων συνετέλεσαν στο χαρακτηρισμό τους ως «παιδοφυλακτήρια», απ' όπου οι γονείς παίρνουν τα παιδιά τους όποτε τους βολεύει.

Αντίθετα, τα Πιλοτικά Ολοήμερα Σχολεία, τα οποία άρχισαν να λειτουργούν το σχολικό έτος 1999-2000 και χρηματοδοτούνται από σχετικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελούν ένα είδος σύγχρονων ολοήμερων σχολείων εφάμιλλων των αντίστοιχων ευρωπαϊκών.

2. Σκοπός της Έρευνας

Η έρευνα αυτή, αποσκοπεί στη διαπίστωση της διαφορετικής ή όχι επίδρασης των διάφορων μορφών εκπαίδευσης του Δημοτικού Σχολείου στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών, μέσα από τη διερεύνηση και στατιστική ανάλυση των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από την εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήσαμε την άνοιξη του 2006 σε μαθητές των τάξεων Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' μιας σειράς σχολείων (πρωινών και ολοήμερων) της Αθήνας.

3. Υποθέσεις της έρευνας

Βασική υπόθεση της έρευνας αυτής, σύμφωνα με τα θεωρητικά δεδομένα του εισαγωγικού κεφαλαίου, είναι η εξής: Ο ελεύθερος χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους οι μαθητές και η διαμόρφωση των δραστηριοτήτων τους στη διάρκεια του επηρεάζονται σημαντικά από τη μορφή του σχολείου που παρακολουθούν. Πιο συγκεκριμένα, ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών του παραδοσιακού σχολείου θα είναι αυξημένος σε σχέση με τα ολοήμερα σχολεία με φθίνουσα πορεία από το παραδοσιακό προς το ολοήμερο πιλοτικής εφαρμογής, ενώ οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου θα εμφανίζουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των μαθητών των τριών αυτών μορφών εκπαίδευσης, λόγω του διαφορετικού ωραρίου λειτουργίας των σχολείων και των διαφορετικών ερεθισμάτων, που προσφέρει καθένα, για τη διαμόρφωση ελεύθερων δραστηριοτήτων.

4. Ο πληθυσμός, το δείγμα και η διαδικασία της έρευνας

Ο πληθυσμός της έρευνας συγκροτείται από τους μαθητές των τάξεων Γ', Δ', Ε', και ΣΤ' των Δημοτικών Σχολείων της Αθήνας, παραδοσιακών και ολοήμερων. Από τον πληθυσμό αυτόν διαμορφώσαμε το δείγμα της έρευνας, το οποίο αποτελείται από 360 μαθητές, κατανομημένους ισάριθμα κατά φύλο, τάξη και μορφή εκπαίδευσης. Έτσι, έχουμε 120 μαθητές από κάθε τύπο σχολείου (Πρωινό, Ολοήμερο Διευρυμένου Ωραρίου και Ολοήμερο) που προέρχονται από 15 αγόρια και 15 κορίτσια κάθε τάξης.

Η έρευνα έγινε με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου στη διάρκεια των μηνών Μαρτίου, Απριλίου και Μαΐου του 2006.

5. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Τα στοιχεία, που προκύπτουν από την ανάλυση του περιεχομένου των ερωτηματολογίων και από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, διαμορφώνουν μια διπλή διάσταση του ελεύθερου χρόνου, την ποσοτική και την ποιοτική.

Η ποσοτική διάσταση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών επηρεάζεται καθοριστικά από τις εργασίες που τους αναθέτει το σχολείο για το σπίτι, αφού ο πραγματικός ελεύθερος χρόνος τους δεν αρχίζει με την επιστροφή τους από το σχολείο στο σπίτι, αλλά πολύ αργότερα, όταν έχουν ολοκληρώσει αυτές τις εργασίες, καθώς και όποιες άλλες προστίθενται από τους γονείς. Ο χρόνος που χρειάζονται τα παιδιά στο σπίτι για την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας διαφοροποιείται κατά τάξη και μορφή εκπαίδευσης.

Έτσι, οι μαθητές που φοιτούν σε κανονικά πρωινά σχολεία χρειάζονται για την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας σχεδόν διπλάσιο χρόνο απ' ό,τι οι μαθητές του Πιλοτικού Ολοήμερου Σχολείου και τριπλάσιο απ' ό,τι οι μαθητές του Ολοήμερου Σχολείου Διευρυμένου Ωραρίου.

Εάν στον απαιτούμενο χρόνο, για την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, προσθέσουμε και το χρόνο που αφιερώνουν πολλοί μαθητές για την παρακολούθηση φροντιστηριακών μαθημάτων ξένης γλώσσας, καθώς και το χρόνο που διαθέτουν για βοήθεια στις διάφορες εργασίες του σπιτιού, γίνεται φανερό ότι ο χρόνος που απομένει για προσωπική χρήση, δηλαδή ο ελεύθερος χρόνος, περιορίζεται σημαντικά και κυμαίνεται περίπου στις τρεις

ώρες την ημέρα. Τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, τον έχουν οι μαθητές των κανονικών πρωινών σχολείων και το λιγότερο οι μαθητές των Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων. Οι πρώτοι, δηλαδή, διαθέτουν 3,4 ώρες ελεύθερο χρόνο την ημέρα και οι δεύτεροι 2,1 ώρες, ενώ μεταξύ αυτών παρεμβάλλονται οι μαθητές των Ολοήμερων Σχολείων Διευρυμένου Ωραρίου με 2,7 ώρες, όπως δείχνει ο ακόλουθος πίνακας.

Πίνακας: Ελεύθερος χρόνος κατά τύπο σχολείου

Ελεύθερος Χρόνος	Τύπος σχολείου			Σύνολο %
	Κανονικό πρωινό %	Ολοήμερο διευρυμένου ωραρίου %	Πιλοτικό ολοήμερο %	
1 ώρα	7,5	12,5	37,5	19,2
2 ώρες	22,5	35,0	34,2	30,6
3 ώρες	30,0	30,0	14,1	24,0
4 ώρες	12,5	15,0	10,8	12,8
5 ώρες	15,0	5,0	1,7	7,2
>5 ώρες	12,5	2,5	1,7	5,5
	N=120	N=120	N=120	N=360
X	3,4 h	2,7 h	2,1 h	2,7 h

Ωστόσο, ο ρόλος του σχολείου δεν περιορίζεται μόνο στη διαμόρφωση της ποσοτικής διάστασης του ελεύθερου χρόνου, αλλά επεκτείνεται και στη διαμόρφωση της ποιοτικής του διάστασης, η οποία, σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας, καταγράφεται ως εξής:

Οι μαθητές του Πιλοτικού Ολοήμερου Σχολείου εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δραστηριότητες που συνδέονται με τη μουσική, τη ζωγραφική και το θέατρο, ενώ οι υπόλοιποι μαθητές φαίνεται να προτάσσουν αυτών των δραστηριοτήτων την τηλεόραση και το παιχνίδι.

Επίσης, οι πρώτοι δηλώνουν εντονότερο ενδιαφέρον από τους δεύτερους για τον αθλητισμό και η συμμετοχή τους σε οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες εμφανίζει σημαντικό προβάδισμα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί, μάλιστα, η συμμετοχή των μαθητριών του Πιλοτικού Ολοήμερου Σχολείου σε οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες, η οποία εμφανίζει υπερδιπλάσιο ποσοστό από εκείνο των υπόλοιπων μαθητριών.

Διαφοροποιημένη εμφανίζεται, επίσης, η συμπεριφορά των μαθητών κάθε μορφής εκπαίδευσης αναφορικά με την παρακολούθηση των τηλεοπτικών

προγραμμάτων. Οι μαθητές των πρωινών σχολείων αφιερώνουν, τόσο τις καθημερινές όσο και τα Σαββατοκύριακα, περισσότερο χρόνο στην παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών απ' ό,τι οι μαθητές των ολοήμερων σχολείων.

Αντίθετα, η σχέση των μαθητών με το εξωσχολικό βιβλίο, τόσο ως προς το χρόνο που αφιερώνουν για μελέτη εξωσχολικών βιβλίων όσο και ως προς το είδος των βιβλίων που επιλέγουν, δε φαίνεται να επηρεάζεται από τον τύπο του σχολείου που παρακολουθούν. Επίσης, δε φαίνεται να διαφοροποιείται σε σχέση με τη μορφή του σχολείου η παρακολούθηση εξωσχολικών-φροντιστηριακών μαθημάτων.

Γενικότερα, η έρευνα οδηγεί στη διαπίστωση ότι ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών είναι περιορισμένος, αν και είναι οπωσδήποτε απαραίτητος για τη φυσιολογική ανάπτυξη και εξέλιξη του παιδιού. Κάθε παιδί χρειάζεται επαρκή ελεύθερο χρόνο για να μπορεί να ξεκουράζεται και να ανανεώνει τις δυνάμεις του, αλλά και να δραστηριοποιείται στο πλαίσιο των ιδιαίτερων ενδιαφερόντων του, των επιθυμιών του και των ικανοτήτων του, επιτυγχάνοντας έτσι την εσωτερική του ικανοποίηση και την ψυχοσωματική του ολοκλήρωση και διευκολύνοντας τη φυσική του πορεία προς την αυτονομία και την ένταξή του στο κοινωνικό περιβάλλον.

Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών θα μπορούσε να αυξηθεί αφενός με τη μείωση του χρόνου για τις «κατ' οίκον εργασίες», αφετέρου με τον περιορισμό των ιδιαίτερων-φροντιστηριακών μαθημάτων και την καλύτερη κάλυψή τους από το σχολείο.

Παράλληλα με τη διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου είναι απαραίτητη και μια ποιοτική αναβάθμισή του, κυρίως μέσα από την τηλεοπτική αγωγή. Η διαπίστωση ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας κάθονται μπροστά από την τηλεόραση 14 και πλέον ώρες την εβδομάδα, αποτελεί σοβαρό λόγο για να σημάνει, επιτέλους, για την οικογένεια και το σχολείο, το καμπανάκι του κινδύνου και να προσφερθούν στα παιδιά εναλλακτικές λύσεις για μια καλύτερη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου, διότι δεν μπορεί να αναμένει κανείς μια καλύτερη συμπεριφορά από τα παιδιά, εάν αυτά δεν έχουν άλλη δυνατότητα από το πάτημα του τηλεκοντρόλ.

Το χρέος για αναβάθμιση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην οικογένεια και το σχολείο, αλλά πρέπει να επεκτείνεται σε όλους τους θεσμούς αγωγής, καθώς και σε κάθε φορέα ελεύθερων δραστηριοτήτων. Έτσι, μόνο, μπορούμε να δώσουμε μια νέα διάσταση στον ελεύθερο χρόνο και να προσφέρουμε στα παιδιά μας την ευκαιρία και τη χαρά να γευθούν και να απολαύσουν τα δώρα του ελεύθερου χρόνου, τα οποία, σύμφωνα με το Giesecke, δεν μπορούσαν καν να φανταστούν οι παππούδες μας και εμείς δεν τα έχουμε ακόμη καλά-καλά δοκιμάσει.

Έρευνα 5^η

**Έρευνα δείχνει ότι το 86% των νέων μοιράζει τον χρόνο του μεταξύ σχολείου, φροντιστηρίου ή ιδιαίτερων μαθημάτων
Οι μαθητές δεν έχουν χρόνο να αθληθούν
Το εκπαιδευτικό σύστημα όχι μόνο δεν δίνει ευκαιρίες άθλησης αλλά ούτε καν το χρονικό περιθώριο**

Οι μαθητές και οι μαθήτριες ονειρεύονται. Θα ήθελαν να υπάρχουν οργανωμένες αθλητικές εγκαταστάσεις στην περιοχή τους για να μπορούν να αθλούνται. Και όταν τα όνειρά τους συγκεκριμενοποιούνται, κάποιοι θα ήθελαν κοντά στο σπίτι τους κολυμβητήριο (28,2%), στάδιο στίβου (24,3%), κλειστό γυμναστήριο (14,3%). Πολλοί ανάμεσά τους (52,3%) θα ήθελαν να γίνουν αθλητές. Σε μια χώρα που είναι έτοιμη να υποδεχθεί ξανά το ολυμπιακό πνεύμα, η νέα γενιά μοιάζει έτοιμη να δεχθεί την πρόκληση. Η Πολιτεία όμως;

Όπως φανερώνουν τα αποτελέσματα έρευνας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ένα 65% των μαθητών δεν είναι ικανοποιημένο από τις ευκαιρίες άθλησης στο σχολείο τους, αλλά ταυτόχρονα δηλώνουν ότι κατά κύριο λόγο δεν αθλούνται όσο θα ήθελαν λόγω έλλειψης ελεύθερου χρόνου (68%) και όχι τόσο λόγω έλλειψης κατάλληλων χώρων (18,30%). Είναι χαρακτηριστικό ότι το 86% των ερωτωμένων δηλώνουν ότι ο ελεύθερος χρόνος τους κινείται ανάμεσα στην προετοιμασία των μαθημάτων (69%) και στο φροντιστήριο ή στα ιδιαίτερα μαθήματα (17%). Όπως φανερώνουν μάλιστα τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τη λέκτορα Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, κυρία Κωνσταντίνα Γογγάκη, στο πλαίσιο της Γραμματείας Επιτροπής Ερευνών του Ιδρύματος, οι έλληνες μαθητές ξεκινούν στο δημοτικό με ενθουσιασμό για τον αθλητισμό και μετά αυτός εξανεμίζεται ως το λύκειο, όπου οι δραστηριότητές τους εντατικοποιούνται.

Επιστημονικός υπεύθυνος της έρευνας ήταν ο εκπαιδευτικός και αναλυτής της εκπαίδευσης κ. Χρ. Κάτσικας, ενώ στην έρευνα έλαβαν μέρος 100 μαθητές/τριες δημοτικού, 100 γυμνασίου και 100 ενιαίου λυκείου. Το 51,7% του ερευνώμενου πληθυσμού είναι κορίτσια και το 48,3% αγόρια.

Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα αναλυτικά προγράμματα της σχολικής φυσικής αγωγής θα πρέπει να εμπλουτιστούν με νέα σύγχρονα στοιχεία, ενώ προκύπτει ότι:

* Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτωμένων (83,7%) αθλείται και ένα 41% από αυτούς αθλείται συχνά. Ένα μεγάλο ποσοστό όμως (24%) δηλώνει ότι αθλείται σπάνια ή καθόλου. Η πλειονότητα (64,7%) προτιμά την ομαδική άθληση, με έμφαση στα δημοφιλή αθλήματα (ποδόσφαιρο, μπάσκετ κτλ.).

* Το 56% του ερωτώμενου πληθυσμού επιλέγει το ποδόσφαιρο (25,5%), το μπάσκετ (18,9%) ή το βόλεϊ (11,8%), προφανώς λόγω της προβολής τους και της δυνατότητας κοινωνικοποίησης που δίνουν στους μαθητές αλλά και λόγω της ευκολίας στη χρησιμοποίηση των αθλητικών χώρων που απαιτούνται. Γιατί δεν είναι εύκολο για έναν μαθητή να κάνει καγιάκ (0,3%) ή ιστιοπλοΐα (0,6%), όσο και αν τα αγαπάει...

* Πάνω από ένας στους τρεις συμμετέχουν σε αθλητικό σύλλογο (36,3%), αλλά η συντριπτική πλειονότητα (62%) δεν χρησιμοποιεί τις ανεπτυγμένες δυνατότητες αθλητισμού των τελευταίων ετών στους δήμους και στις κοινότητες της χώρας. Οι περισσότεροι νέοι (58,5%) έχουν αθλητικά πρότυπα, αλλά τέσσερις στους δέκα δηλώνουν ότι δεν έχουν. Το ποσοστό αυτό (41,5%)

αντιστέκεται στον βομβαρδισμό των ΜΜΕ, τα οποία πολλές φορές επιβάλλουν συγκεκριμένα πρότυπα. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι η περιοχή τους τους προσφέρει ευκαιρίες για αθλητισμό (με ένα ισχυρό αντίθετο 40% όμως το οποίο δεν είναι ικανοποιημένο από τα περιθώρια άθλησης που αφήνει η πυκνοκατοικημένη Αθήνα στους κατοίκους της). Και συγκεκριμένα:

* Το 83,7% του ερευνώμενου πληθυσμού δηλώνει ότι αθλείται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο και το 16% ότι δεν αθλείται καθόλου. Το 0,3% δεν απάντησε καθόλου. Το 41,3% του πληθυσμού δηλώνει ότι αθλείται συχνά, το 24,3% περιστασιακά και το 24% σπάνια ή ποτέ.

* Το 68% πιστεύει ότι η έλλειψη ελεύθερου χρόνου είναι ο σημαντικότερος λόγος που τους αποτρέπει να ασχοληθούν με τον αθλητισμό, ενώ ένα 13% προβάλλει ως λόγο την έλλειψη κατάλληλων χώρων και το 18,3% επισημαίνει ότι «έχει άλλες προτεραιότητες». Το 69% των μαθητών καταναλώνει το μεγαλύτερο μέρος του ελεύθερου χρόνου στη σχολική προετοιμασία, το 17% στα φροντιστήρια και στα ιδιαίτερα μαθήματα, το 6,7% σε αθλητικές δραστηριότητες και το 5% σε επαφές με φιλικά πρόσωπα.

* Το 46,5% του ερευνώμενου πληθυσμού θα ήθελε να διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του σε «επαφές με φιλικά πρόσωπα», το 27% σε «αθλητικές δραστηριότητες», το 23,5% σε «προετοιμασία για το σχολείο» και μόνο το 2,5% σε «φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα». Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των τάξεων δεν είναι βέβαια πολλές, αλλά και πάλι «κάνουν τη διαφορά». Ο ερωτώμενος πληθυσμός έτσι δηλώνει ότι με τον έναν ή τον άλλον τρόπο αθλείται σε ποσοστό που αρχίζει από το 81% στο γυμνάσιο και φθάνει το 86% στο δημοτικό. Οι διαφοροποιήσεις δημιουργούνται ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα. Το μεγαλύτερο ποσοστό ερωτωμένων που δηλώνει ότι αθλείται συχνά είναι στο δημοτικό, όπου τα παιδιά έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο, και το μικρότερο στο λύκειο (33%). Τη θετικότερη στάση απέναντι στο μάθημα της φυσικής αγωγής έχουν οι μαθητές και μαθήτριες του δημοτικού (95,3%) και ακολουθούν οι μαθητές και μαθήτριες του γυμνασίου (89%). Στο λύκειο οι συσχετισμοί αλλάζουν και ένα 26% των ερωτωμένων θεωρεί το μάθημα βαρετό ή αδιάφορο.

Έρευνα 6^η

Μια έρευνα στην οποία συμμετέχουν μαθητές από τρεις τάξεις του 4^{ου} Ενιαίου λυκείου του Δήμου Ζωγράφου, χωρίς κάποια συγκεκριμένη επιλογή, ηλικίας 16-18 χρόνων.

Το σύνολο των ερωτηθέντων ήταν 86, από τα οποία 41 ήταν κορίτσια και 45 ήταν αγόρια.

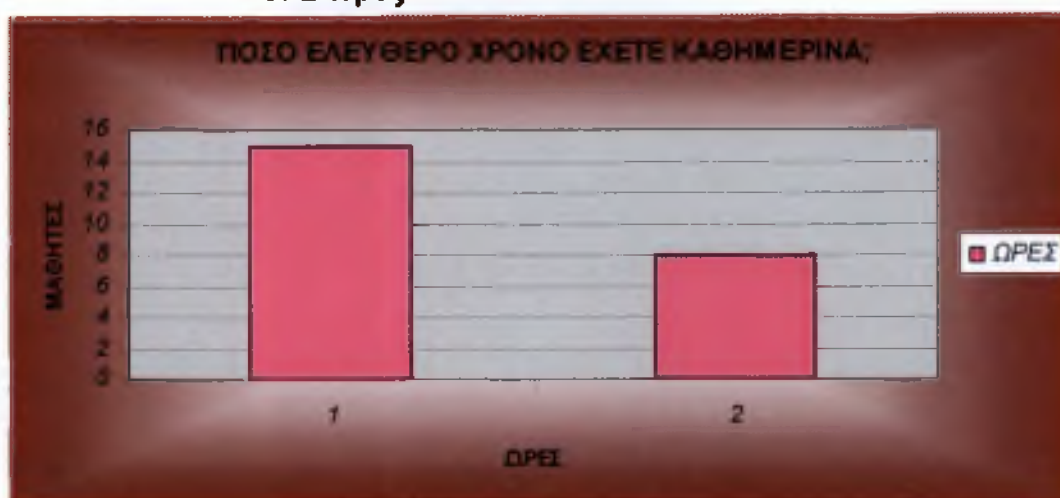
- ◆ Στο ερώτημα: “Τι είναι για σας ελεύθερος χρόνος” οι απαντήσεις ήταν: ηρεμία, ξεκούραση, ύπνος, διασκέδαση, ξεγνοιασιά, παιχνίδι, καθισιό, κουβέντα, τηλεόραση, βόλτες, αθλητισμός, ηλεκτρονικά παιχνίδια δημιουργικότητα, εκτόνωση, ψυχαγωγία, εκδρομές, διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων.
- ◆ Στην ερώτηση: “Σας αρέσει ο ελεύθερος χρόνος” η θετική απάντηση ήταν 100% (86 Ναι, 0 Όχι)

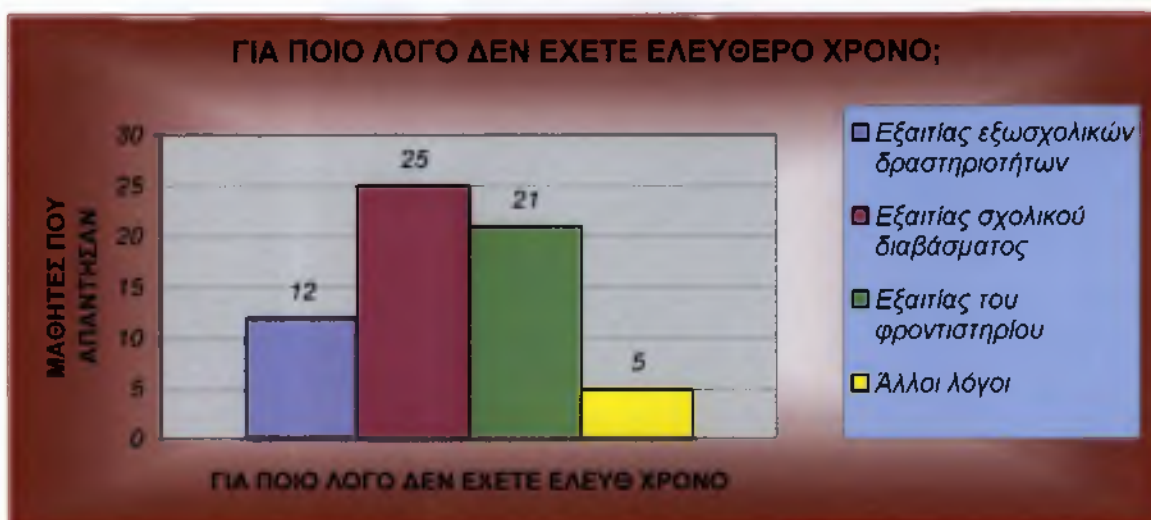
- ◆ Στο ερώτημα: “Έχετε ελεύθερο χρόνο” η απάντηση ήταν: Ναι: 23, Όχι: 63.

- “Αν ναι, πόσο ελεύθερος χρόνο έχετε καθημερινά;”
15: 1 ώρα
8: 2 ώρες

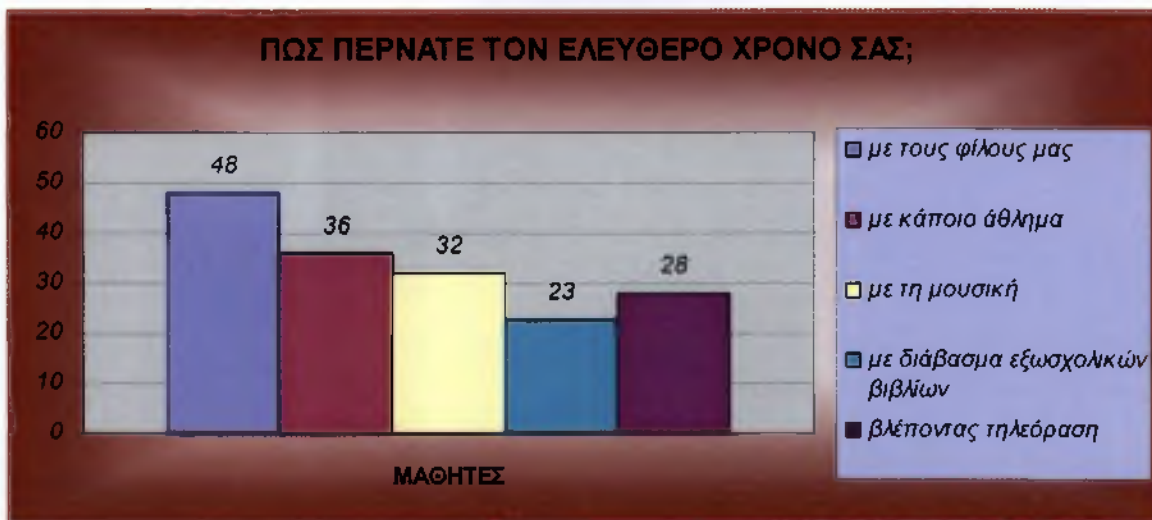
- “Αν όχι για ποιο λόγο δεν έχετε;”
12: Εξαιτίας εξωσχολικών δραστηριοτήτων,
25: Εξαιτίας σχολικού διαβάσματος,
21: Εξαιτίας του φροντιστηρίου (διάβασμα, χρόνος να πας, να γυρίσεις)
5: Άλλοι λόγοι

- ◆ Στο ερώτημα: “Πώς περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας;” οι απαντήσεις που έδωσαν ήταν:
48: με τους φίλους μας,
36: με κάποιο άθλημα,
32: με τη μουσική,
23: με διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων,
28: βλέποντας τηλεόραση.

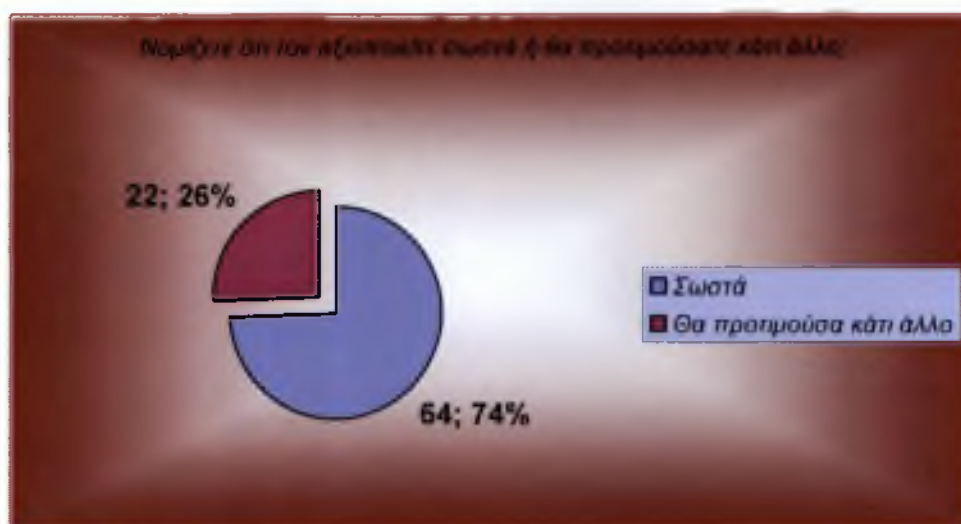
[Τα δείγματα ήταν έτσι γιατί υπήρχαν πολλές διπλές προτιμήσεις].

- ο "Νομίζετε ότι τον αξιοποιείτε σωστά ή θα προτιμούσατε κάτι άλλο;"

64: Σωστά,

22: Θα προτιμούσα κάτι άλλο.

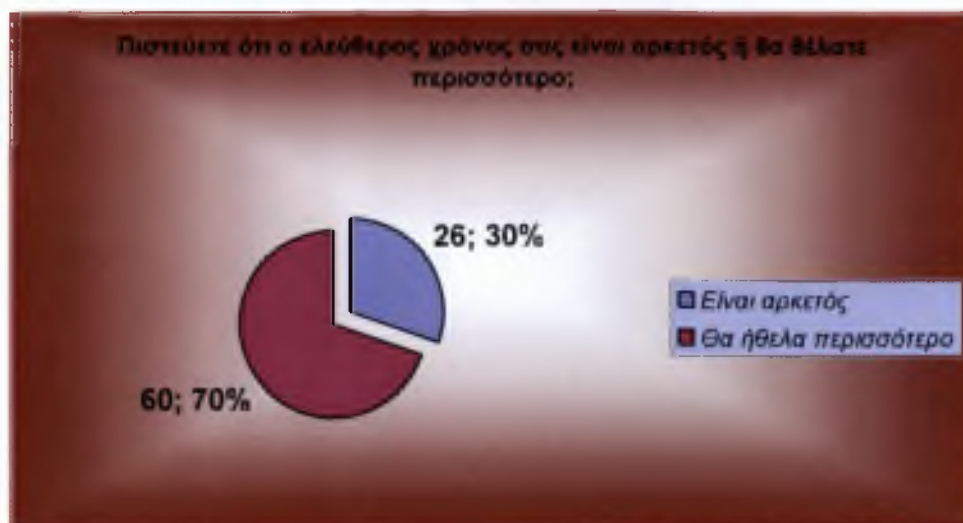

- ◆ Στο ερώτημα: "Αν προτιμούσατε κάτι άλλο τι θα ήταν αυτό;" οι απαντήσεις κατά σειρά ήταν: κινηματογράφος, βόλτες, εκδρομές, ταξίδια, να κάνουν ό,τι τους αρέσει και να έχουν περισσότερο χρόνο με την παρέα τους, να διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία ή να ακούνε μουσική

- ◆ Τέλος στο ερώτημα: “Πιστεύετε ότι ο ελεύθερος χρόνος σας είναι αρκετός ή θα θέλατε περισσότερο;” οι απαντήσεις ήταν:

26: είναι αρκετός,

60: θα ήθελαν περισσότερο.

Συμπέρασμα: Απ’ ότι φάνηκε τα παιδιά έχουν απόλυτη ανάγκη από τον ελεύθερο χρόνο, είναι πολύ περιορισμένος και η εντατικοποίηση της ζωής τους είναι μεγάλη.

Τέλος ο ελεύθερος χρόνος τους, αν και περιορισμένος, είναι αρκετά δημιουργικός αφού προτιμούν να βρίσκονται κοντά στη φύση, ή να διαβάζουν κάποιο βιβλίο ή να αθλούνται ή να επικοινωνούν περισσότερο με τους φίλους τους δηλ. τον ανθρώπινο παράγοντα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ

Ελεύθερος χρόνος είναι ο χρόνος που δεν “ξοδεύουμε” σε μια σταθερή υποχρεωτική απασχόληση (εργασία, σχολείο...), αλλά ο καθένας αξιοποιεί σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του. Θα πρέπει να σημειώσουμε ακόμη ότι αν η αρχαία Αθήνα δημιούργησε αυτόν το μεγάλο πολιτισμό οφείλεται στην ύπαρξη και του ελεύθερου χρόνου. Βέβαια, καθημερινά, λόγω σχολικού διαβάσματος και άλλων υποχρεώσεων οι έφηβοι δεν έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο. Γι’ αυτό και προσπαθούν να μη “σκοτώνουν” τις Ελεύθερες ώρες τους, αλλά να τις αξιοποιούν δημιουργικά.

Θα μπορούσαν λοιπόν να ασχοληθούμε με διάφορες συλλογές, όπως συλλογή δημοτικών τραγουδιών, διηγήσεων, παροιμιών, φωτογραφιών, γραμματόσημων, νομισμάτων, δίσκων... Παρόλο που όλα αυτά τα θεωρούν εύκολα στην πραγματικότητα χρειάζεται πολύ ενημέρωση πάνω στο θέμα, ενώ παράλληλα τους κάνουν μεθοδικούς, τακτικούς, νοικοκυρεμένους και πολύ υπεύθυνους. Οι συλλογές αυτές εκτός από τη συναισθηματική τους αξία, μπορεί στο μέλλον να αποκτήσουν μεγάλη εμπορική αξία. Μέσα σ’

αυτή τη γενική κατηγορία θα μπορούσαμε να εντάξουμε και συλλογές που προέρχονται κατευθείαν από τη φύση, όπως συλλογές πετρωμάτων, λουλουδιών, ατόμων, ορυκτών..., που αφήνουν σπουδαίες εμπειρίες και γνώσεις, αν γίνουν με πολύ προσοχή και ανάλογα βοηθήματα.

Αλλά μόνο οι συλλογές δεν μπορούν να γεμίσουν το χρόνο τους. Ο χρόνος τους θα γεμίσει με παρακολουθήσεις, ακροάσεις και γενικά συμμετοχές. Εννοώ την παρακολούθηση ταινιών, θεατρικών έργων, ομιλιών και διαλέξεων, συναυλιών και συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή, που μέχρι προ ολίγου, ο ελάχιστος ελεύθερος χρόνος δεν επέτρεπε να τη χαρούμε. Άλλωστε, σήμερα είναι επιτακτική ανάγκη, γιατί “όσο οι στέγες των σπιτιών πλησιάζουν, τόσο απομακρύνονται οι καρδιές των ανθρώπων” και ο άνθρωπος υποφέρει στις προσωπικές του σχέσεις. Η σωστή χρήση του ελεύθερου χρόνου πρέπει να βοηθήσει το σύγχρονο άνθρωπο στη γενική του μόρφωση και καλλιέργεια. Ο νέος άνθρωπος πρέπει να συγκροτηθεί πνευματικά και να καταρτιστεί διαβάζοντας βιβλία. Υπάρχουν σήμερα αξιόλογα βιβλία που ενημερώνουν, καλλιεργούν και αναπτύσσουν τις διάφορες ικανότητες και κλίσεις του, ενώ παράλληλα ψυχαγωγούν.

Ακόμη, η μουσική μας απαλλάσσει από το άγχος και συγχρόνως μας ανανεώνει, μας ψυχαγωγεί και μας ξεκουράζει. Στις δύσκολες και δυσάρεστες στιγμές το να παίζεις ή να ακούς μουσική σου δίνει κουράγιο, σε γεμίζει αισιοδοξία και ελπίδα για το μέλλον και αντλείς καινούριες δυνάμεις.

Ένας άλλος σημαντικός τομέας που μπορεί να διοχετεύσει κανείς την ενεργητικότητά του είναι ο αθλητισμός: το ποδόσφαιρο, το κολύμπι, το μπάσκετ, ο στίβος, το βόλεϊ...

Όλα αυτά θα συντελέσουν στη μεταμόρφωση της ζωής μας και θα συνειδητοποιήσουμε ότι ο χρόνος δεν είναι “χρήμα”, αλλά “δημιουργία”.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Όταν τα σχολεία τελειώνουν και τα παιδιά έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο, προτείνω πώς να τον αξιοποιήσουν.

Αρχικά θα λέγαμε ότι θα ήταν καλό να διαβάσετε ένα βιβλίο. Όλοι γνωρίζουμε ότι τα βιβλιοπωλεία της γειτονιάς μας είναι γεμάτα από βιβλία. Ο καθένας μπορεί να τα αγοράσει αφού δεν είναι πολύ ακριβά αλλά και προσφέρουν πολλά πράγματα όπως υψηλό μορφωτικό επίπεδο, έκφραση ευχέρεια αλλά και ψυχαγωγία.

Κατόπιν θα προτείναμε να παρακολουθήσετε θέατρο με παραστάσεις που είναι πολύ ενδιαφέρουσες (π.χ. Επίδαυρος). Επίσης μπορείτε να ζωγραφίσετε ή να φτιάξετε διάφορες μικροκατασκευές διάφορων σχημάτων, να παίξετε ή να ακούσετε μουσική.

Γενικά, ο ελεύθερος χρόνος, μας είναι πολύτιμος και μπορούμε με διάφορα ωραία αλλά και ευχάριστα μέσα να τον αξιοποιήσουμε.

Υπάρχει ελεύθερος χρόνος;

Ελεύθερος χρόνος υπάρχει άμα θέλουμε. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αξιοποιήσουμε τον ελεύθερο χρόνο μας. Ένας απ' αυτούς είναι να γυμναζόμαστε. Μπορούμε να γυμναζόμαστε κάνοντας τρέξιμο σ' ένα πάρκο

και με διάφορες ασκήσεις στο σπίτι ή στο γυμναστήριο. Επίσης μπορούμε να πηγαίνουμε σε διάφορα γήπεδα και να παίζουμε διάφορα αθλήματα. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να αξιοποιήσουμε τον ελεύθερο χρόνο μας γιατί είναι καλό για την υγεία μας και το σώμα μας.

Αν ναι με τι ασχολούνται οι νέοι σήμερα;

Νομίζω ότι σήμερα, έστω κι αν οι υποχρεωτικές ασχολίες είναι πολλές, υπάρχει και ελεύθερος χρόνος που μπορεί ο καθένας να τον αξιοποιήσει όπως θέλει.

Θα σας πω μερικά παραδείγματα με τι ασχολούνται τα παιδιά της ηλικίας των 16-18.

Μερικά με το μπάσκετ, που είναι και πολύ ωραίο άθλημα, αρκεί βέβαια να υπάρχουν κάποιες αθλητικές εγκαταστάσεις εκεί που μένει για να λειτουργούν σαν κίνητρο. Ακόμη με το ποδόσφαιρο. Επίσης με το βόλεϊ, τένις, χαντμπολ και άλλα. Βέβαια υπάρχουν και παιδιά που τον Ελεύθερο χρόνο τους τον ξοδεύουν στην τηλεόραση ή σε καφετέριες.

Πρέπει όμως να σκέφτεται καθένας από εμάς ότι ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι μόνο ξεκούραση και αδράνεια αλλά δημιουργικότητα και δράση. Επειδή μάλιστα οι άνθρωποι είναι αποξενωμένοι μεταξύ τους είναι καλό στο χρόνο που έχουμε ελεύθερο να συναντάμε τους φίλους μας, να συζητάμε μαζί τους διάφορα προβλήματα, να ακούμε και κάποια άλλη άποψη απ' αυτή που μέχρι τώρα γνωρίζαμε, να νιώθουμε πως έχουμε κοντά μας ανθρώπους που να τους εμπιστευόμαστε.

Χρόνος υπάρχει σκεφτείτε πως θα τον αξιοποιήσετε με τον καλύτερο τρόπο και για σας και για τους άλλους.

Υπάρχει ελεύθερος χρόνος; Αν ναι πως πρέπει να τον αξιοποιούμε;

Ελεύθερος χρόνος υπάρχει αλλά λίγος. Πρέπει να κάνουμε ενδιαφέροντα πράγματα όπως: Να ψυχαγωγούμαστε δηλαδή (να ακούμε μουσική, να διαβάζουμε εξωσχολικά βιβλία, να παίζουμε επιτραπέζια παιχνίδια κ.λ.π.) Και βασικά πρέπει να αξιοποιούμε το χρόνο μας, ο οποίος είναι έστω και λίγος, με πράγματα που μας ευχαριστούν και μας ψυχαγωγούν, και δεν πρέπει να τον αφήνουμε να περνάει έτσι, χωρίς να τον αξιοποιούμε.

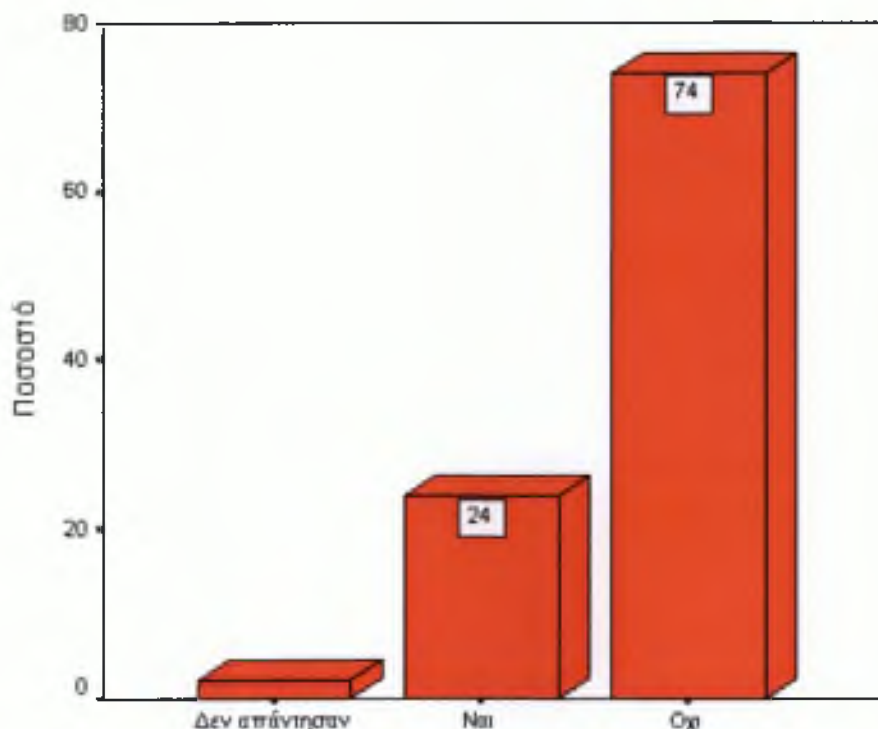

Έρευνα 7^η

☉ Ελεύθερος Χρόνος των Μαθητών

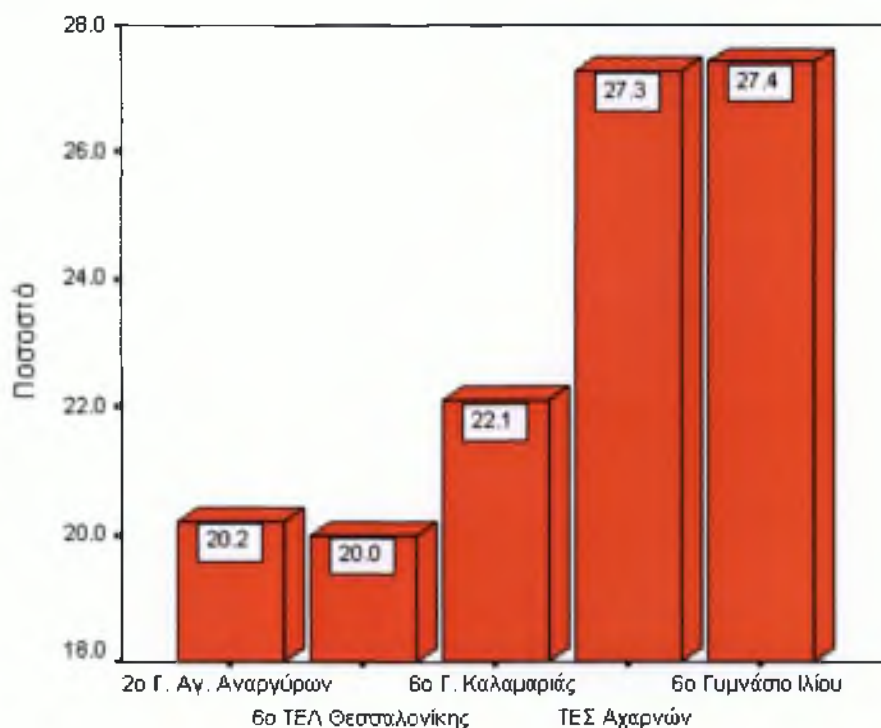
Η πρώτη ερώτηση για αυτό το θέμα που θέσαμε στους μαθητές είναι «Πιστεύετε ότι έχετε αρκετό ελεύθερο χρόνο;». Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 1.1, μόλις ένας στους τέσσερις μαθητές δηλώνει ότι έχει αρκετό ελεύθερο χρόνο (24%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1

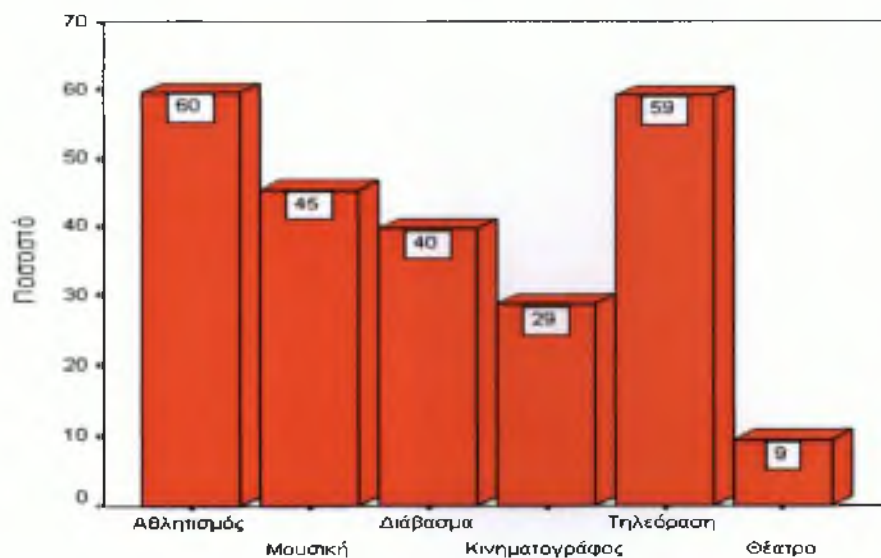
Σημαντικές διαφορές μεταξύ των πέντε σχολείων παρατηρούνται και στα ποσοστά των μαθητών που δηλώνουν ότι έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο. Έτσι, με βάση το Διάγραμμα 1.2 (το οποίο απεικονίζει τα ποσοστά των μαθητών που δήλωσαν πως έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο) βλέπουμε ότι οι μαθητές με τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο είναι εκείνοι του 6ου Γυμνασίου Ιλίου και της ΤΕΣ Αχαρνών. Αντίθετα, οι μαθητές που απάντησαν ότι διαθέτουν τον λιγότερο ελεύθερο χρόνο είναι εκείνοι του 6ου ΤΕΛ Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2

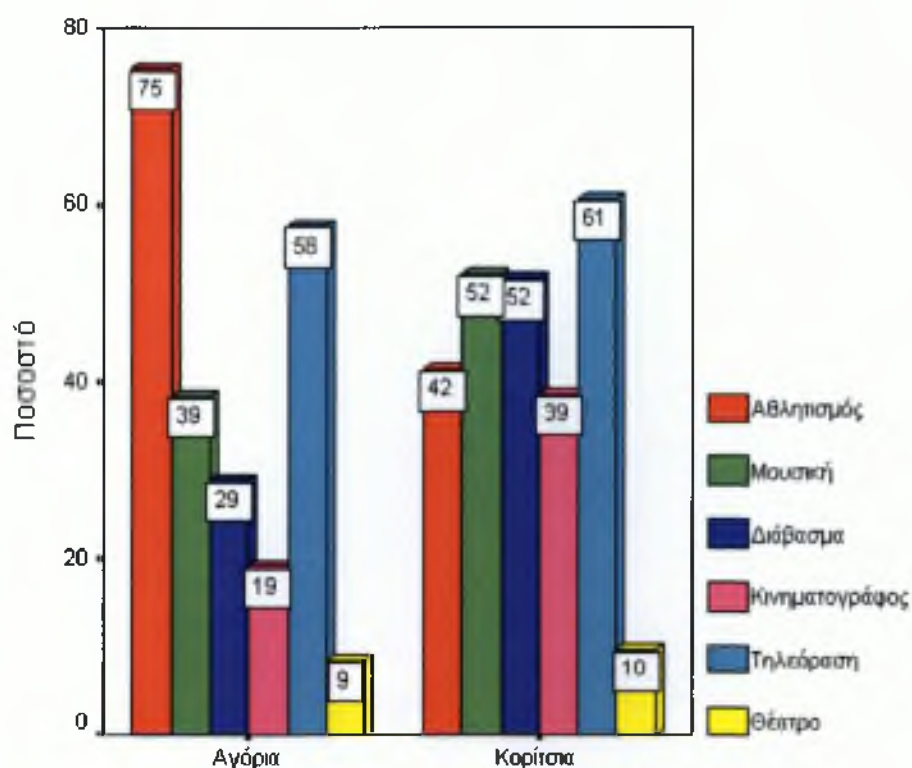
Οι κυριότερες δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται οι μαθητές κατά τον ελεύθερο χρόνο τους είναι σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν ο αθλητισμός, η τηλεόραση και η μουσική όπως βλέπουμε και στο Διάγραμμα 9.3 το οποίο αναφέρεται στην ερώτηση «Με ποιες δραστηριότητες ασχολείστε στον ελεύθερο χρόνο σας;» και παρουσιάζει τα ποσοστά των μαθητών που απάντησαν θετικά για διάφορες δραστηριότητες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3

Η ενότητα αυτή θα ολοκληρωθεί με την παράθεση του Διαγράμματος 1.4 το οποίο επιχειρεί να παρουσιάσει ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, ως προς τις δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Πραγματικά βλέπουμε ότι οι κυριότερες δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται τα αγόρια είναι ο αθλητισμός (75%), η τηλεόραση (58%) και η μουσική (39%). Αντίθετα, οι κυριότερες δραστηριότητες των κοριτσιών είναι η τηλεόραση (61%), η μουσική (52%) και το διάβασμα (52%). Ο αθλητισμός, ο οποίος είδαμε ότι είναι η δημοφιλέστερη δραστηριότητα μεταξύ των αγοριών, δείχνει να συγκινεί τα κορίτσια σε πολύ μικρότερο βαθμό. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθούν τα κατά πολύ υψηλότερα ποσοστά των κοριτσιών που ασχολούνται με τον κινηματογράφο και το διάβασμα σε σχέση με τα αντίστοιχα των αγοριών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4

Έρευνα 8^η

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της ερευνάς μας είναι να μελετήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι φοιτητές καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Να συγκρίνουμε τον ελεύθερο χρόνο των αγοριών με αυτό των κοριτσιών. Και τέλος να δούμε εάν τελικά ο ελεύθερος χρόνος τους ταυτίζεται με την δημιουργική δραστηριότητα ή με την ψυχαγωγία.

ΟΜΑΔΑ ΣΤΟΧΟΣ

Ομάδα στόχος μας είναι όλοι οι φοιτητές του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας.

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι υποθέσεις για την ερευνά μας είναι:

1. Πόσο χρόνο διαθέτουν οι φοιτητές για την παρακολούθηση των μαθημάτων τους στο Τ.Ε.Ι. ώστε να δούμε εάν και πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν.
2. Με τι προτιμούν να ασχολούνται οι φοιτητές τον ελεύθερο χρόνο τους
3. Ποια είναι η κύρια ασχολία τους
4. Εάν με τις προτιμήσεις που έχουν καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο τους δημιουργικά ή ψυχαγωγικά.

ΟΡΙΣΜΟΙ:

Ως δημιουργικό ελεύθερο χρόνο θεωρούμε όλες εκείνες τις δραστηριότητες που κάνουμε για να καλύψουμε ευχάριστα το χρόνο μας, αλλά παράλληλα έχουμε ωφέλημα αποτελέσματα από αυτές. Όπως για παράδειγμα η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων, η παρακολούθηση μορφωτικών προγραμμάτων στην τηλεόραση κτλ.

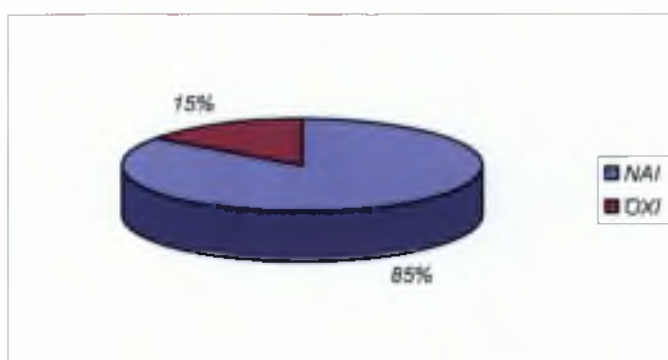
Ως ψυχαγωγικό ελεύθερο χρόνο θεωρούμε όλες εκείνες τις δραστηριότητες που κάνουμε μόνο για να ευχαριστήσουμε τον εαυτό μας ενώ παράλληλα δεν αποκομίζουμε κάτι χρήσιμο όπως για παράδειγμα έξοδο σε μπουζούκια, ανάγνωση βιβλίων επιστημονικής φαντασίας, παρακολούθηση κωμωδίας σε DVD.

Οι ερωτήσεις 4,5,6,7 σκοπό έχουν να μας δείξουν αν οι φοιτητές παρακολουθούν τακτικά τα μαθήματα τους στο Τ.Ε.Ι. ώστε να καταλάβουμε εάν και κατά πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν. Έτσι στην ερώτηση «παρακολουθείτε τα μαθήματα του τμήματος σας» (4) το 62,5% απάντησε συνέχεια, το 32,5% μερικές φορές και το 5% σπάνια. Σε σύγκριση όμως με την ερώτηση (7) «πόσες ώρες παρακολουθείτε εβδομαδιαίως τα μαθήματα σας»(ερώτηση παγίδα) το μεγαλύτερο ποσοστό, 30%, απάντησε 16-20 ώρες που αντιστοιχεί στο μερικές φορές της 4^{ης} ερώτησης και μόλις το και μόλις το 22,5% παρακολουθεί 31-37 ώρες. Στην ερώτηση (5) «χρωστάτε μαθήματα» το 82,5% απάντησε ναι και το 17,5% απάντησε όχι. Σε σχέση με την ερώτηση (6) «πόσα μαθήματα χρωστάτε»

το μεγαλύτερο ποσοστό 22,5% χρωστάει 8-11 μαθήματα που σε σύγκριση με την ερώτηση (1) πάλι έχουμε αντίθεση εφόσον είναι δύσκολο να παρακολουθείς τα μαθήματα και να χρωστάς πολλά.

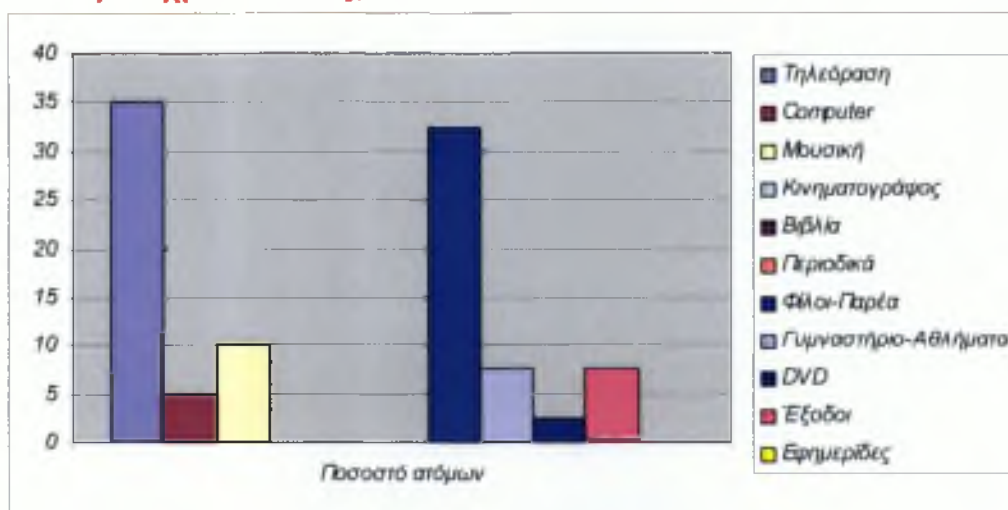
- **Θεωρείτε ότι έχετε ελεύθερο χρόνο στη διάθεση σας;**

Συμπεράσματα

- ❖ Το 85% των ερωτηθέντων θεωρεί πως έχει στη διάθεση του ελεύθερο χρόνο.
- ❖ Το 15% πιστεύει πως δεν έχει ελεύθερο χρόνο.

- **Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα των φοιτητών για την κάλυψη του ελεύθερου χρόνου τους;**

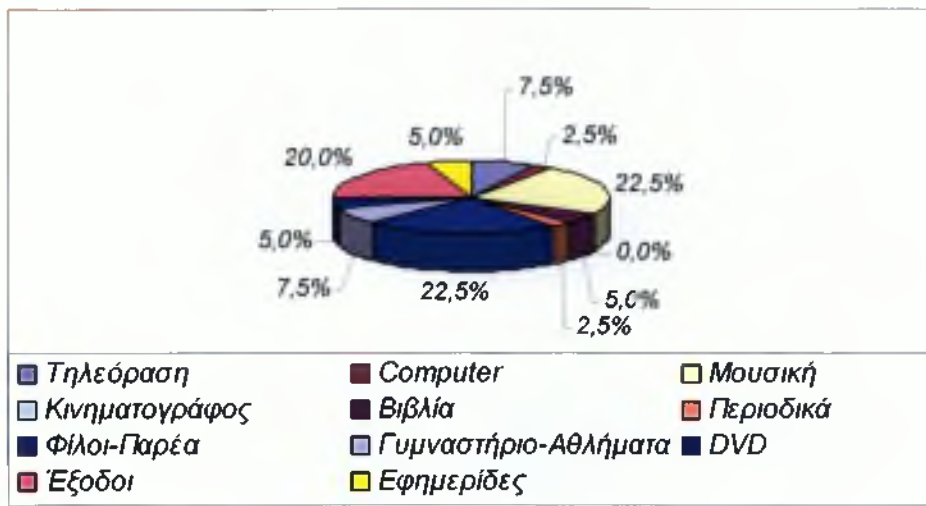
Συμπεράσματα

- ❖ Το 35% των ερωτηθέντων προτιμά να βλέπει τηλεόραση.
- ❖ Το 32,5% προτιμά τις φιλικές συγκεντρώσεις.
- ❖ Το 10% προτιμά να ακούει μουσική.
- ❖ Το 7,5% προτιμά να αθλείται, όπως επίσης και τις εξόδους, είτε για καφέ, είτε σε κέντρα διασκέδασης.
- ❖ Το 5% προτιμά την ενασχόληση με Η/Υ.
- ❖ Το 3% προτιμά να βλέπει DVD.

Σημείωση

Δραστηριότητες όπως ο κινηματογράφος και το διάβασμα βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων δεν βρίσκονται στις κύριες προτιμήσεις των φοιτητών.

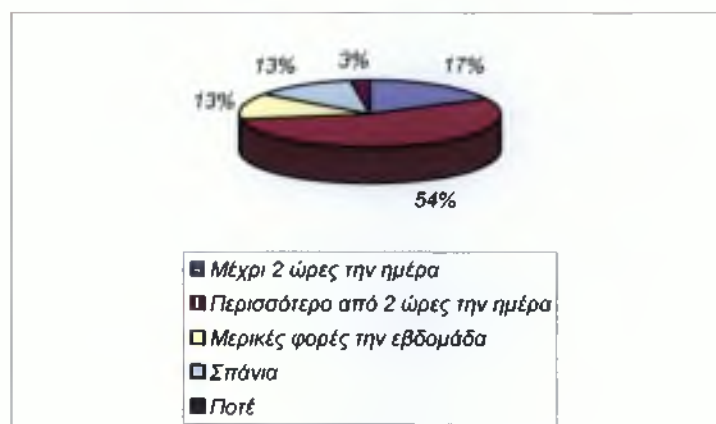
- Ποια είναι η δεύτερη στις προτιμήσεις δραστηριότητα των φοιτητών

Συμπεράσματα

- ❖ Το 22,5 % του συνόλου των φοιτητών προτιμά τις φιλικές συγκεντρώσεις, όπως επίσης και να ακούει μουσική.
- ❖ Το 20 % προτιμά τις εξόδους, είτε για καφέ είτε σε κέντρα διασκέδασης.
- ❖ Στο 7,5 % αρέσει να βλέπει τηλεόραση όπως και να αθλείται.
- ❖ Στο 5 % αρέσει να διαβάζει βιβλία, εφημερίδες και να βλέπει DVD.
- ❖ Επίσης σε ποσοστό 2,5 % αρέσει η ενασχόληση με Computer και να διαβάζει περιοδικά.
- ❖ Τέλος κανείς εκ των ερωτηθέντων δεν προτιμά να πηγαίνει στον κινηματογράφο.

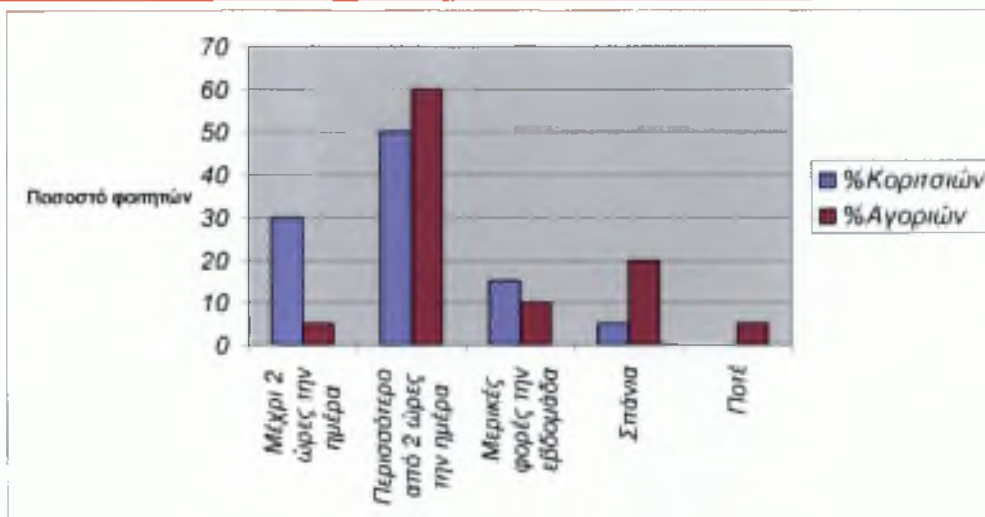
- Παρακολουθείτε τηλεόραση τον ελεύθερο χρόνο σας;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 54% των ερωτηθέντων παρακολουθεί τηλεόραση, περισσότερο από 2 ώρες την ημέρα.
- ❖ Το 17% παρακολουθεί μέχρι 2 ώρες την ημέρα.
- ❖ Το 13% παρακολουθεί σπάνια, έως και μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 3% δεν παρακολουθεί τηλεόραση.

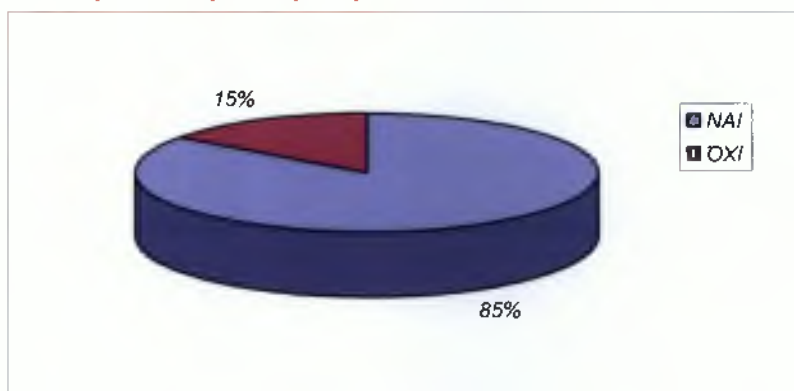
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 30% των κοριτσιών παρακολουθεί τηλεόραση, μέχρι 2 ώρες την ημέρα είναι κορίτσια, έναντι 5% των αγοριών.
- ❖ Το 60% των αγοριών παρακολουθεί, περισσότερο από 2 ώρες την ημέρα έναντι 50% των κοριτσιών.
- ❖ Το 15% των κοριτσιών παρακολουθεί, μερικές φορές την εβδομάδα έναντι 10% των αγοριών.
- ❖ Επίσης το 20% των αγοριών παρακολουθεί σπάνια τηλεόραση, έναντι 5% των κοριτσιών.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 5% των αγοριών δεν παρακολουθεί καθόλου τηλεόραση.

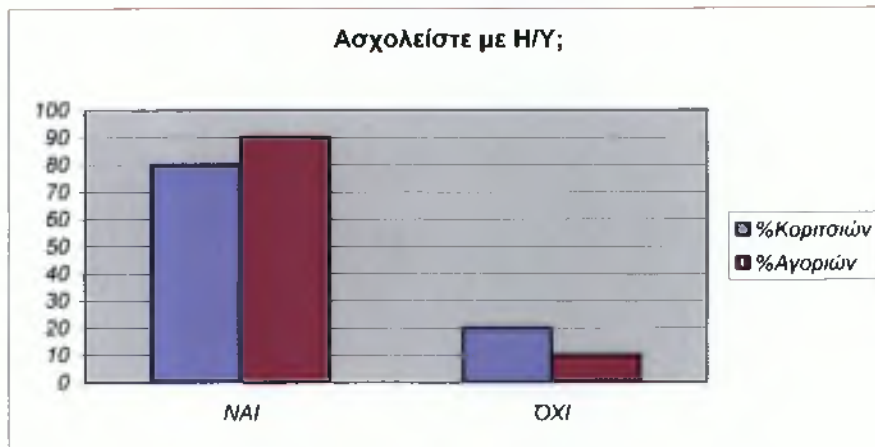
- **Ασχολείστε με Computer(H/Y);**

Συμπεράσματα

- ❖ Το 85% των ερωτηθέντων ασχολείται με τη χρήση Η/Υ;
- ❖ Το 15% δεν ασχολείται.

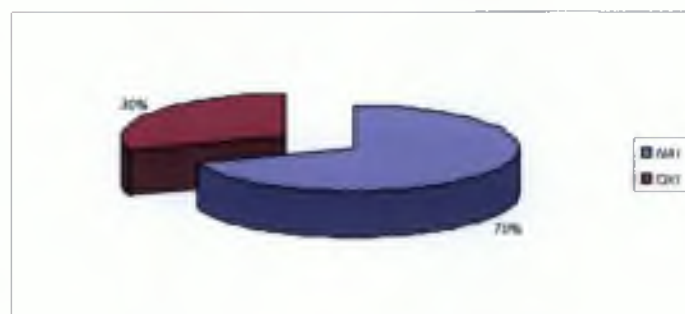
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 90% του συνόλου των αγοριών ασχολείται με Η/Υ έναντι 80% των κοριτσιών.
- ❖ Το 20% του συνόλου των κοριτσιών, δεν ασχολείται με Η/Υ έναντι 10% των αγοριών.

• Ασχολείστε με Internet;

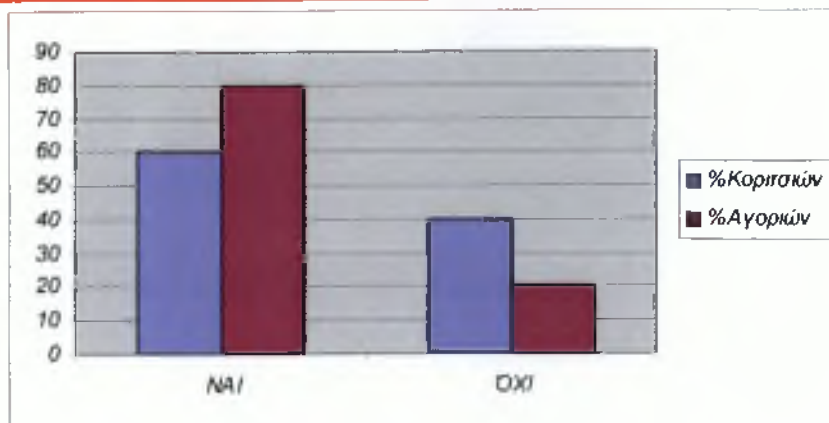

Συμπεράσματα

- ❖ Το 70% του συνόλου των φοιτητών ασχολείται με την περιήγηση στο Internet.
- ❖ Το 30% δεν ασχολείται με το Internet.

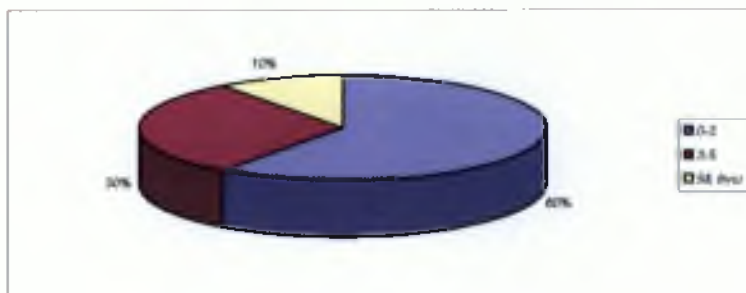
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Στο 80% του συνόλου των αγοριών αρέσει η ενασχόληση με το Internet, έναντι 60% των κοριτσιών.
- ❖ Στο 40% του συνόλου των κοριτσιών δεν αρέσει να πλοηγείται στο διαδίκτυο, έναντι 20% των αγοριών.

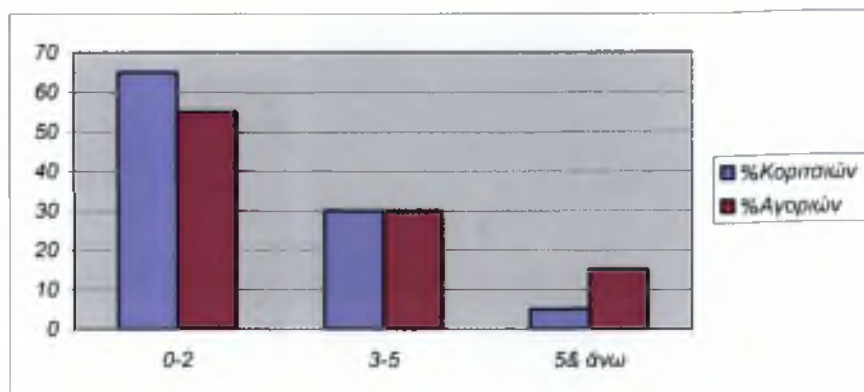
• Πόσες ώρες δαπανάτε ημερησίως στο Computer(H/Y);

Συμπεράσματα

- ❖ Το 60% των φοιτητών δαπανά ημερησίως στη χρήση Η/Υ από 0-2 ώρες.
- ❖ Ποσοστό 30% δαπανά από 3-5 ώρες ημερησίως.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 10% δαπανά 5 ώρες και περισσότερες την ημέρα.

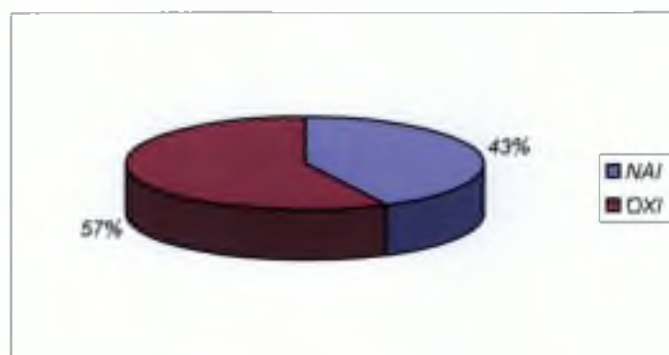
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 65% και 55% του συνόλου των κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα , δαπανά ημερησίως μέχρι 2 ώρες στην ενασχόληση Η/Υ.
- ❖ Το 30% του συνόλου αγοριών και κοριτσιών δαπανά εξίσου έως και 5 ώρες. Ημερησίως.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 15% των αγοριών υπερέχει έναντι ποσοστού 5% των κοριτσιών στην ενασχόληση με Η/Υ περισσότερο από 5 ώρες την ημέρα.

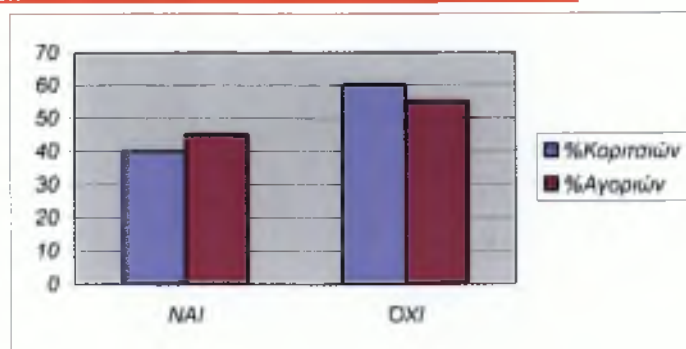
• Διαβάζετε βιβλία;

Συμπεράσματα

- ❖ Στην πλειοψηφία των ερωτηθέντων (57%) δεν αρέσει να διαβάζει βιβλία.
- ❖ Ενώ στο 47% αρέσει.

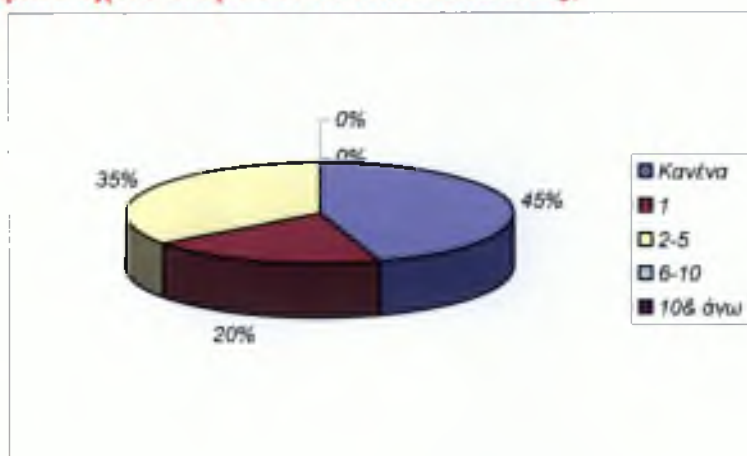
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Στο μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των αγοριών, 45% αρέσει να διαβάζει βιβλία, έναντι ποσοστού 40% των κοριτσιών.
- ❖ Στο μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των κοριτσιών, 60% δεν αρέσει το διάβασμα βιβλίων όπως επίσης και στο 55% των αγοριών.

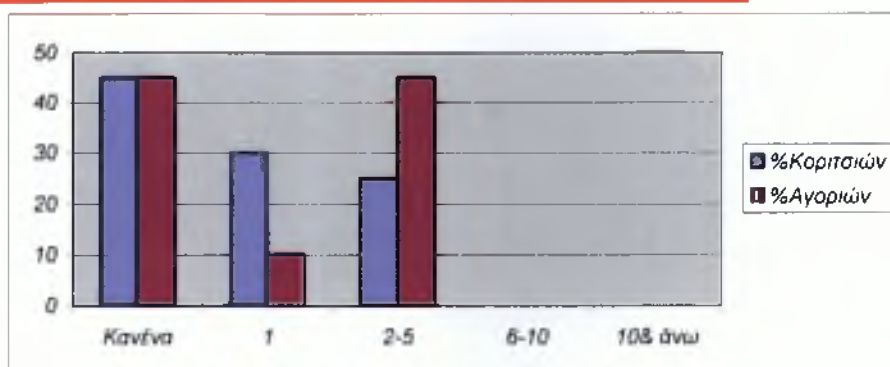
• Πόσα βιβλία έχετε διαβάσει το τελευταίο έτος;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 45% των φοιτητών, δεν έχει διαβάσει κανένα βιβλίο το τελευταίο έτος.
- ❖ Το 35% έχει διαβάσει μέχρι 5 βιβλία.
- ❖ Το 20% έχει διαβάσει 1 βιβλίο.
- ❖ Τέλος κανείς από τους ερωτώμενους δεν έχει διαβάσει περισσότερα από 5 βιβλία.

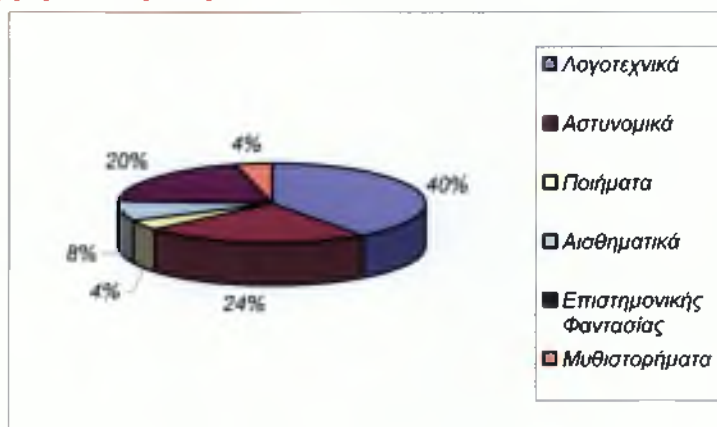
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 45% του συνόλου των αγοριών, όπως και των κοριτσιών, δεν έχει διαβάσει κανένα βιβλίο τον τελευταίο χρόνο.
- ❖ Το 30% του συνόλου των κοριτσιών έχει διαβάσει έως 1 βιβλίο εν αντιθέσει με τα αγόρια όπου μόλις ένα ποσοστό 10% έχει διαβάσει 1 βιβλίο.
- ❖ Τέλος το 45% των αγοριών έχει διαβάσει μέχρι 5 βιβλία ενώ τα κορίτσια έπονται με ποσοστό 25%.

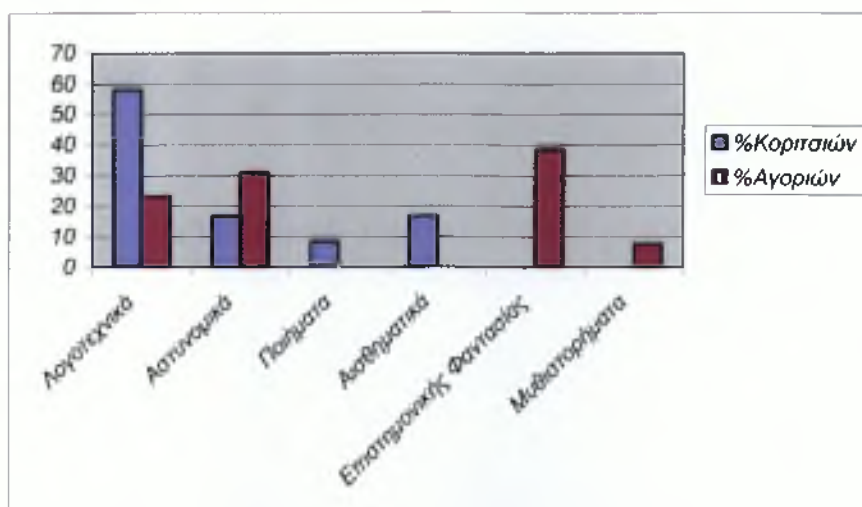
• Τι είδους βιβλία προτιμάτε;

Συμπεράσματα

- ❖ Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 40% διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία.
- ❖ Έπεται το 24% που προτιμά να διαβάζει αστυνομικά.
- ❖ Στο 20% αρέσει να διαβάζει επιστημονικής φαντασίας.
- ❖ Στο 8% αισθηματικά.
- ❖ Ενώ τέλος σε ποσοστό 4% αρέσει να διαβάζει μυθιστορήματα όπως και ποιήματα.

Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

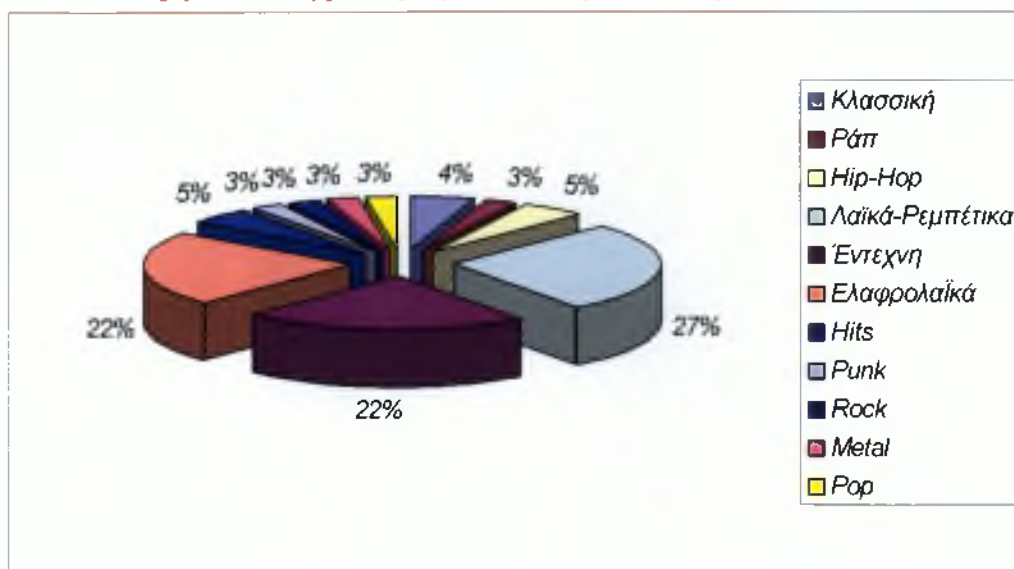
Συμπεράσματα

- ❖ Το 58,% περίπου των κοριτσιών που διαβάζουν βιβλία , προτιμά τα λογοτεχνικά, ενώ των αγοριών το 23%.
- ❖ Περίπου το 30% των αγοριών προτιμά αστυνομικά ενώ των κοριτσιών το 16,6%.
- ❖ Μόνο ένα ποσοστό 8,3% και 16,6% των κοριτσιών διαβάζουν ποιήματα και αισθηματικά αντίστοιχα.
- ❖ Ενώ τέλος ένα ποσοστό 38,4% και 7,6% των αγοριών προτιμούν επιστημονικής φαντασίας και μυθιστορήματα αντίστοιχα.

• Ακούτε μουσική;

Το 100% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι τους αρέσει να ακούνε μουσική τον ελεύθερο χρόνο τους.

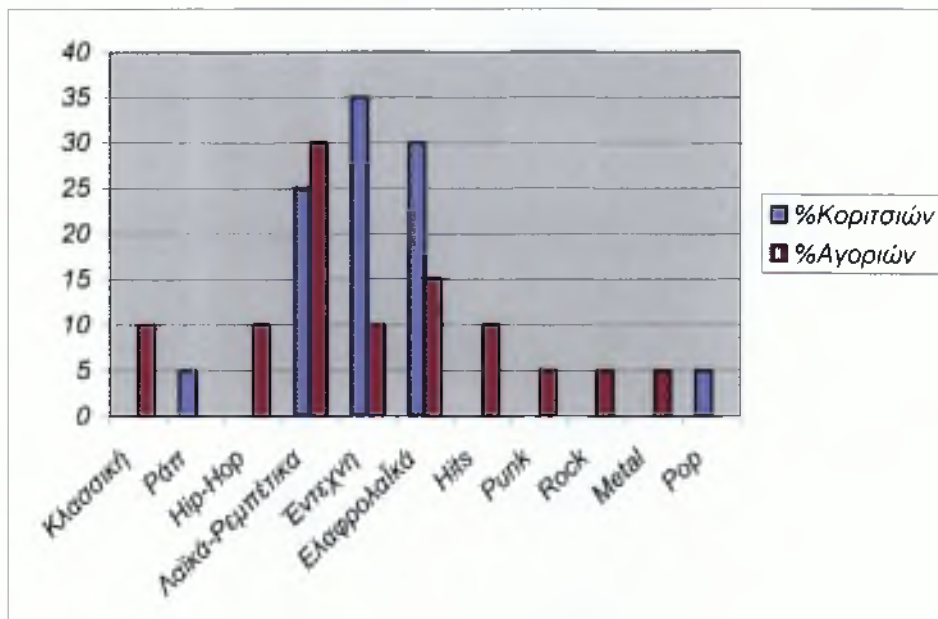
• Ποιο είδος μουσικής σας αρέσει περισσότερο;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 27% του συνόλου των ερωτώμενων ακούνε λαϊκά- ρεμπέτικα.
- ❖ Το 22% ακούνε ελαφρολαϊκά και έντεχνο αντίστοιχα.
- ❖ Το 5% ακούνε hits και hip- hop αντίστοιχα.
- ❖ Το 4% ακούνε κλασική.
- ❖ Ενώ τέλος το 3% ακούνε Ράπ, Punk, Rock, Metal και Pop αντίστοιχα.

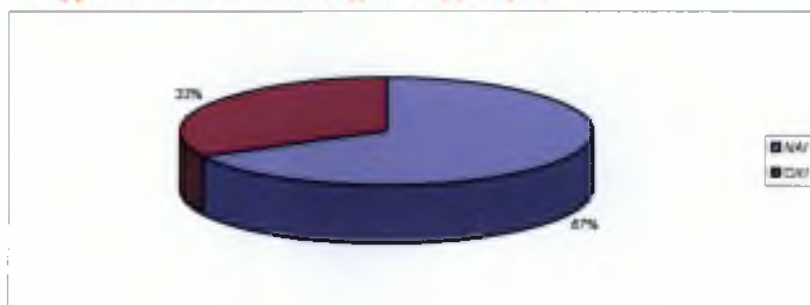
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 10% των αγοριών προτιμά να ακούει κλασική μουσική, ενώ στα κορίτσια δεν αρέσει.
- ❖ Το 5% των κοριτσιών ακούει ραπ ενώ τα αγόρια όχι.
- ❖ Το 10% των αγοριών ακούει hip-hop εν αντιθέσει με τα κορίτσια που δεν προτιμούν αυτό το είδος.
- ❖ Τα ο 30% και 20% των αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα ακούνε λαϊκά – ρεμπέτικα.
- ❖ Το 35% και 10% των κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα ακούνε έντεχνη μουσική.
- ❖ Επίσης το 30% και 15% κοριτσιών και αγοριών προτιμούν τα ελαφρολαϊκά.
- ❖ Το 10% των αγοριών ακούνε hits, ενώ το 5% ακούνε punk, rock και metal αντίστοιχα, είδη που δεν είναι της αρεσκείας των κοριτσιών.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 5% εξίσου αγοριών και κοριτσιών προτιμούν την pop μουσική.

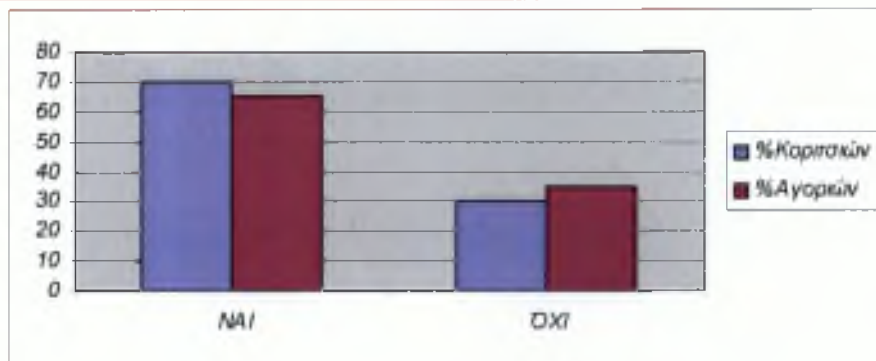
• Πηγαίνετε στον κινηματογράφο;

Συμπεράσματα

- Στο 67% των ερωτηθέντων αρέσει να πηγαίνει στον κινηματογράφο.
- Ενώ στο 33% δεν αποτελεί δραστηριότητα της αρεσκείας τους.

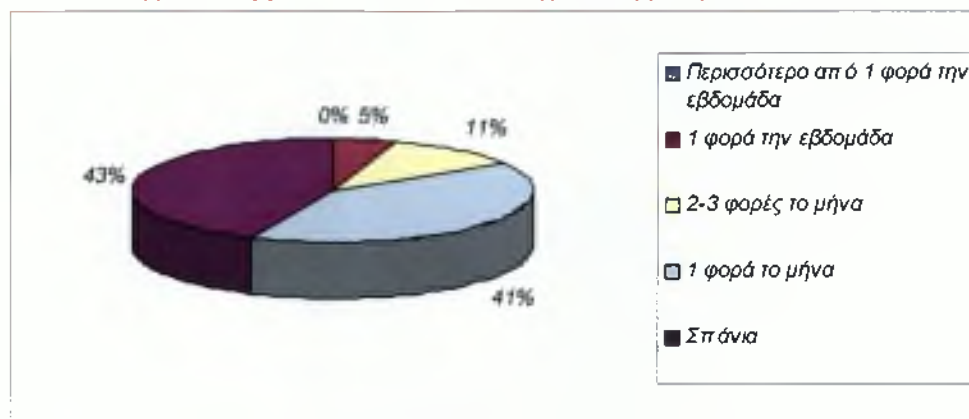
Συνκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 65% του συνόλου των κοριτσιών προτιμά να πηγαίνει στον κινηματογράφο σε αντίθεση με τα αγόρια όπου εξ αυτών προτιμά τον κινηματογράφο το 65%.
- ❖ Τέλος στο 30% και 35% των κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα δεν αρέσει να πηγαίνουν στον κινηματογράφο.

• Πόσο συχνά πηγαίνετε στον κινηματογράφο;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 43% των φοιτητών που τους αρέσει ο κινηματογράφος, δήλωσαν ότι πηγαίνουν σπάνια.
- ❖ Το 41% προτιμά να πηγαίνει μία φορά το μήνα.
- ❖ Το 11% πηγαίνει μέχρι τρεις φορές το μήνα και μόλις το 5% μία φορά την εβδομάδα.
- ❖ Τέλος κανείς εκ των ερωτηθέντων δεν πηγαίνει στον κινηματογράφο περισσότερο από μία φορές την εβδομάδα.

Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

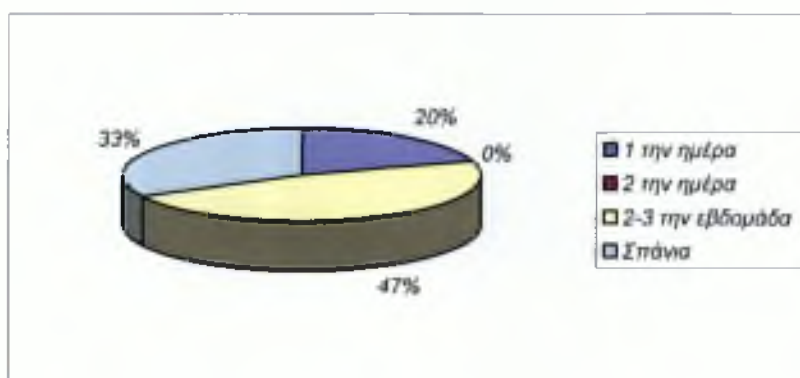
Συμπεράσματα

- ❖ Κανείς εκ των ερωτηθέντων δεν πηγαίνει στον κινηματογράφο περισσότερο από μία φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 5% και 5,8% των κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα πηγαίνουν μία φορά την εβδομάδα.
- ❖ Το 17,6 των κοριτσιών και το 5% των αγοριών μέχρι τρεις φορές το μήνα.
- ❖ Το 47,6% και 35% κοριτσιών και αγοριών πηγαίνουν μία φορά το μήνα.
- ❖ Τέλος 55% των αγοριών και το 29,4% των κοριτσιών δήλωσαν ότι επισκέπτονται τον κινηματογράφο, σπάνια.

• Σας αρέσει να βλέπετε DVD;

Το 100% των ερωτηθέντων απάντησε, πώς του αρέσει να βλέπει DVD.

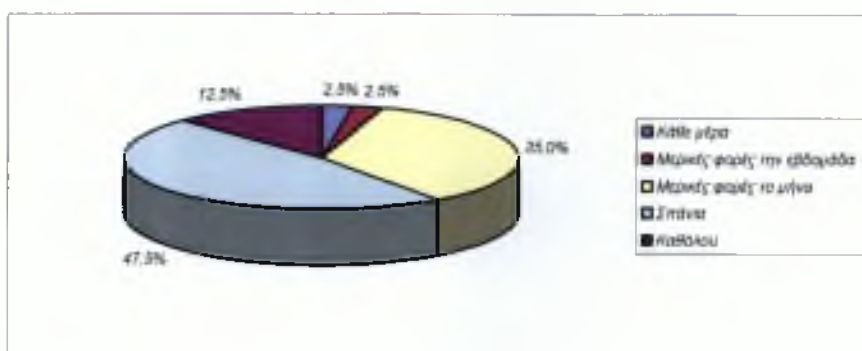
• Πόσο συχνά βλέπετε DVD;

Συμπεράσματα

- ❖ Ποσοστό 47% των συνόλου των ερωτώμενων βλέπει μέχρι τρία DVD την εβδομάδα.
- ❖ Το 33% βλέπει σπάνια.

• Πόσο συχνά πηγαίνετε σε εστιατόρια;

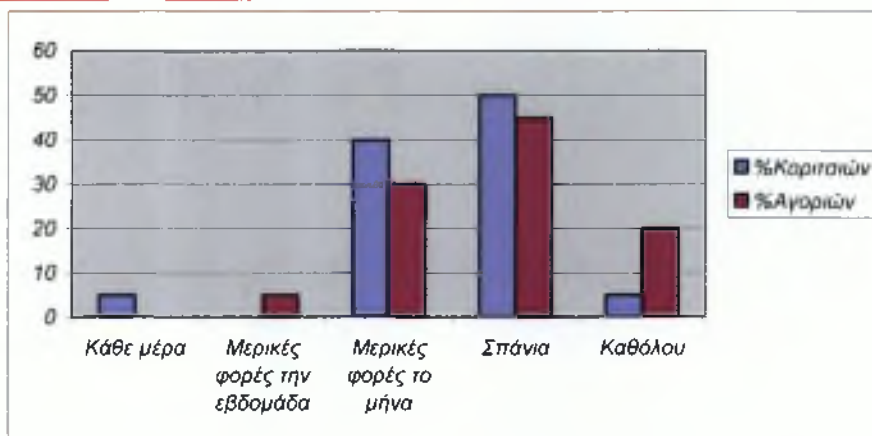

Συμπεράσματα

- ❖ Το 47,5% των φοιτητών που ερωτήθηκαν πηγαίνει σε εστιατόρια σπάνια.
- ❖ Το 35% τα επισκέπτεται μερικές φορές το μήνα, ενώ το 12,5% δεν πηγαίνει καθόλου.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 2,5% πηγαίνει κάθε μέρα έως και μερικές φορές την εβδομάδα .

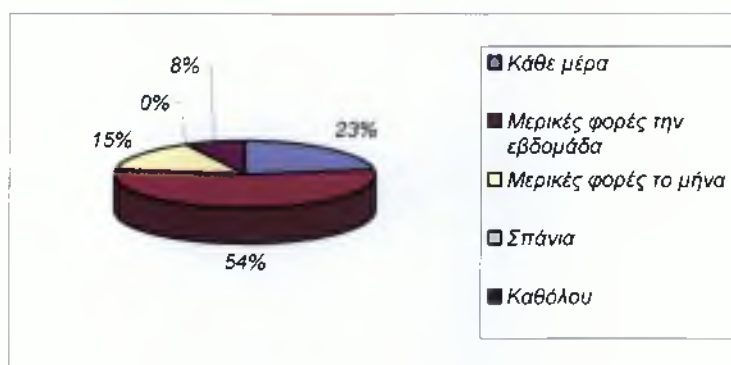
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Ένα ποσοστό 5% του συνόλου των κοριτσιών πηγαίνουν σε εστιατόρια καθημερινά.
- ❖ Επίσης ποσοστό 5% των αγοριών πηγαίνει μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 40% και 30% των κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα πηγαίνουν μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Ενώ το 50% του συνόλου των κοριτσιών και 45% των αγοριών επισκέπτονται τα εστιατόρια σπάνια.
- ❖ Τέλος μόλις το 5% και 20% κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα δεν πηγαίνουν καθόλου σε εστιατόρια.

• Πόσο συχνά πηγαίνετε σε καφετέριες;

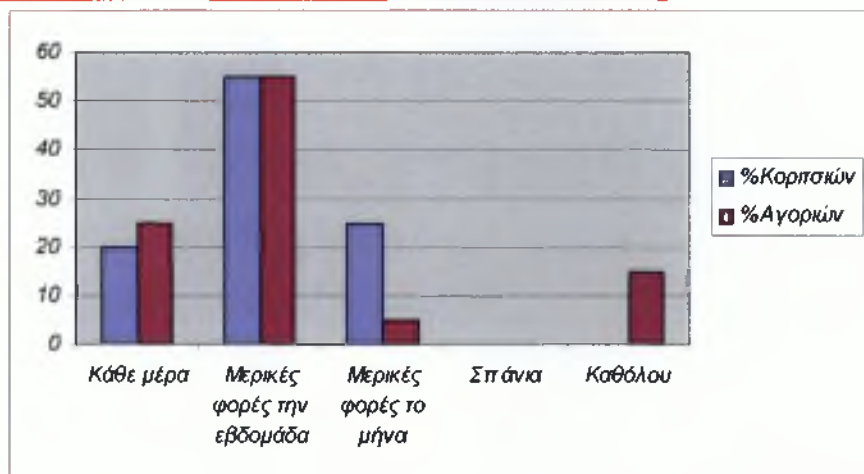

Συμπεράσματα

- ❖ Το 54% των ερωτηθέντων απάντησε πως πηγαίνει για καφέ μερικές φορές την εβδομάδα.

- ❖ Τα 23% πηγαίνει σε καθημερινή βάση.
- ❖ Το 15% μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Το 8% δεν πηγαίνει στις καφετέριες.

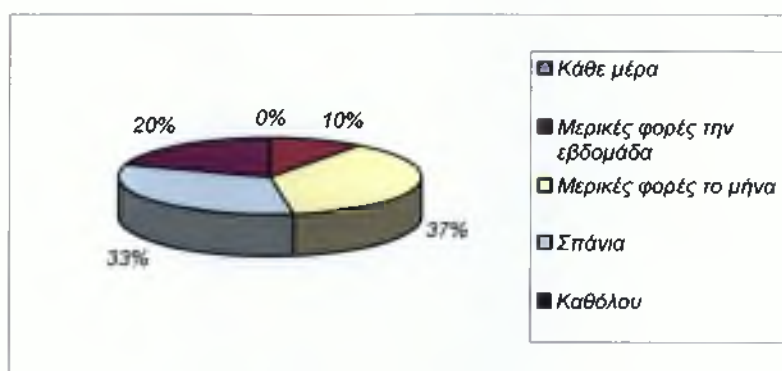
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Το 20% του συνόλου των κοριτσιών και το 25% του συνόλου των αγοριών πηγαίνουν καθημερινά σε καφετέριες.
- ❖ Το 50% αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα, απάντησαν πως πηγαίνουν για καφέ μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 25% των κοριτσιών και μόλις το 5% των αγοριών πηγαίνουν μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Τέλος ένα ποσοστό 15% των αγοριών απάντησαν πως δεν πηγαίνουν σε καφετέριες.

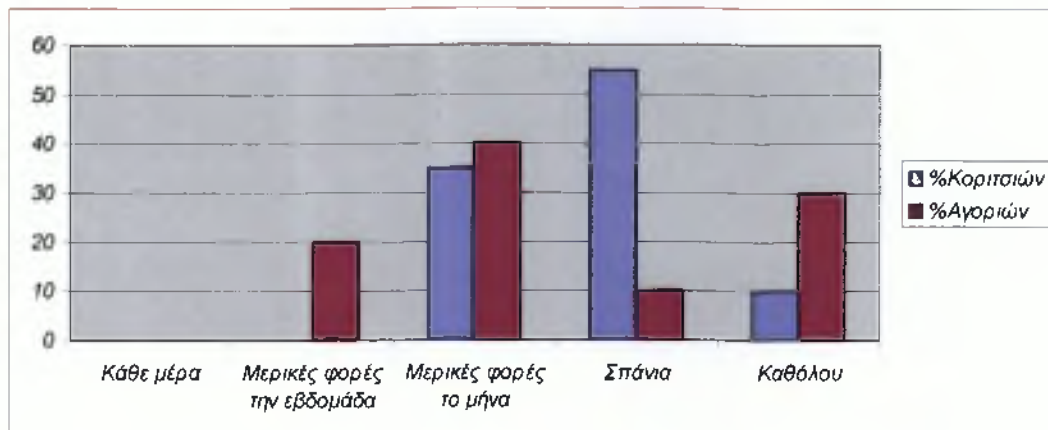
• Πόσο συχνά πηγαίνετε σε μπουζούκια;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 37% των ερωτώμενων πηγαίνει στα μπουζούκια μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Το 33% δήλωσε πως πηγαίνει σπάνια.
- ❖ Το 20% δεν πηγαίνει καθόλου.
- ❖ Επίσης μόλις το 10% δήλωσε πως πηγαίνει μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Τέλος κανείς από τους ερωτώμενους δεν πηγαίνει καθημερινά.

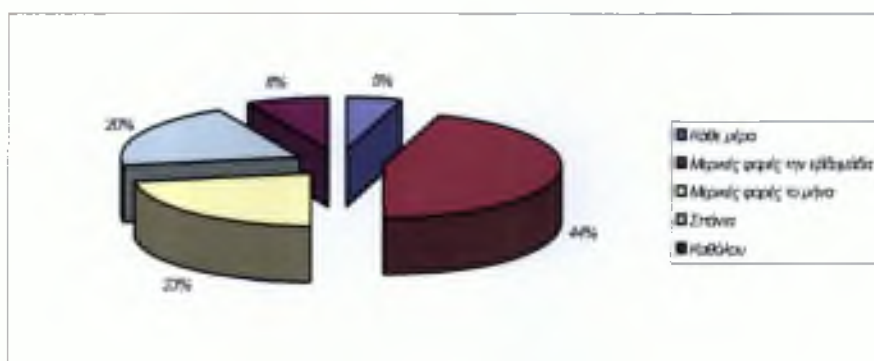
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Κανείς εκ των αγοριών και κοριτσιών δεν πηγαίνει καθημερινά στα μπουζούκια.
- ❖ Μόνο ένα ποσοστό 20% των αγοριών απάντησε πως πηγαίνει μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 30% και 40% κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα δήλωσαν πως πηγαίνουν μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Ένα ποσοστό 55% των αγοριών και μόλις το 10% των κοριτσιών πηγαίνουν σπάνια.
- ❖ Τέλος το 10% των κοριτσιών και το 30% των αγοριών δήλωσαν πως δεν πηγαίνουν καθόλου.

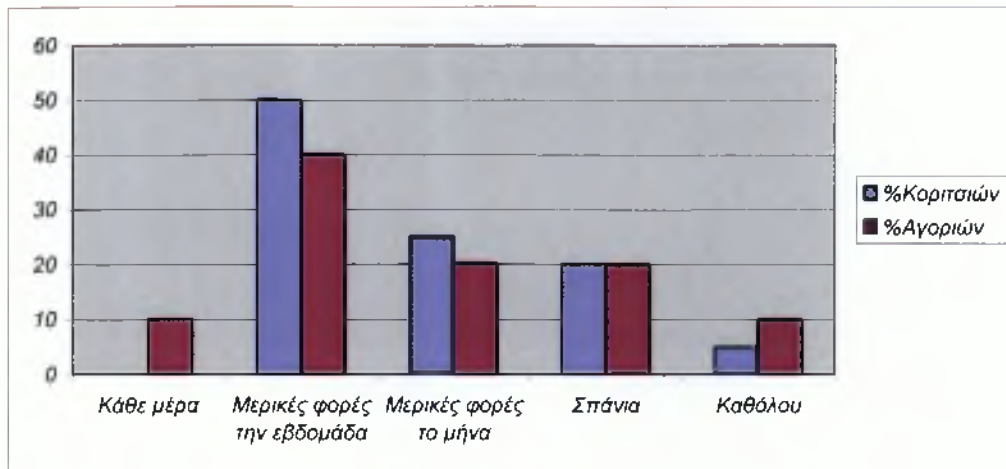
• Πόσο συχνά πηγαίνετε σε μπαρ;

Συμπεράσματα

- ❖ Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, 44% απάντησε πως πηγαίνει σε μπαρ μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 23% δήλωσε πως πηγαίνει μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Επίσης το 20% απάντησε πως πηγαίνει σπάνια.
- ❖ Το 8% απάντησε πως δεν πηγαίνει σε μπαρ.
- ❖ Τέλος, μόλις το 5% των ερωτώμενων πηγαίνει καθημερινά

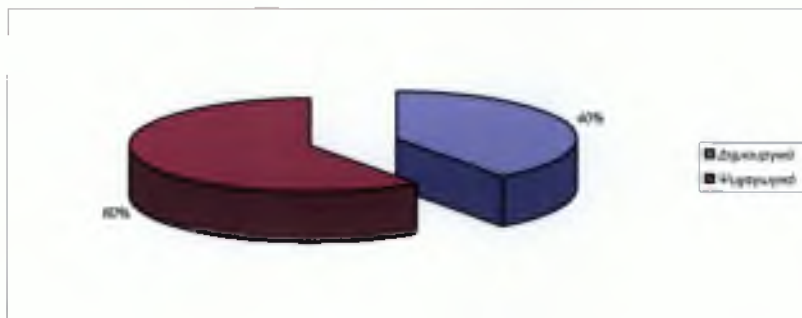
Συγκριτικό διάγραμμα μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Συμπεράσματα

- ❖ Μόνο το 10% του συνόλου των αγοριών, απάντησε πως πηγαίνει καθημερινά σε μπαρ.
- ❖ Το 50% των κοριτσιών και το 40% των αγοριών απάντησαν ότι πηγαίνουν σε μπαρ, μερικές φορές την εβδομάδα.
- ❖ Το 25% και 20% κοριτσιών και αγοριών αντίστοιχα, δήλωσαν πως πηγαίνουν μερικές φορές το μήνα.
- ❖ Ένα ποσοστό 20% εξίσου αγοριών και κοριτσιών πηγαίνουν σπάνια.
- ❖ Τέλος το 5% και 10% κοριτσιών και αγοριών δεν πηγαίνουν καθόλου.

• Πώς θα χαρακτηρίζατε τον ελεύθερο χρόνο σας;

Συμπεράσματα

- ❖ Το 60% των φοιτητών θεωρεί τον ελεύθερο χρόνο του ψυχαγωγικό.
- ❖ Τέλος το 40% πιστεύει πως είναι δημιουργικός.

Από τις απαντήσεις των φοιτητών στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου μας, προέκυψε το αποτέλεσμα ότι οι φοιτητές καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο τους ψυχαγωγικά. Αφού οι περισσότεροι βλέπουν στην τηλεόραση σίριαλ και αθλητικά και επίσης τους αρέσει να βγαίνουν σε καφετέριες. Σε σύγκριση με την ερώτηση 29 "πως θα χαρακτηρίζατε τον ελεύθερο χρόνο σας" το αποτέλεσμα συμφωνεί με το τελικό συμπέρασμα αλλά διαφωνεί στα ποσοστά των απαντήσεων. Ενώ στο τελικό συμπέρασμα το 77,5% καταναλώνει τον ελεύθερο χρόνο του ψυχαγωγικά και το 22,5% δημιουργικά από τις απαντήσεις της

ερώτησης 29 τα αποτελέσματα ήταν 60% και 40% αντίστοιχα. Αυτό σημαίνει ότι μερικοί φοιτητές ενώ κάνουν δραστηριότητες ψυχαγωγικές θεωρούν ότι είναι ψυχαγωγικές. Επίσης παρατηρήσαμε ότι ενώ φοιτητές απαντούσαν ότι θεωρούν ότι έχουν ψυχαγωγικό ελεύθερο χρόνο μέσα από τις απαντήσεις τους προέκυπτε το συμπέρασμα ότι τελικά ο ελεύθερος χρόνος τους ήταν δημιουργικός και σε πολλές περιπτώσεις το αντίθετο δηλαδή ενώ είχαν απαντήσει ότι θεωρούν ότι έχουν δημιουργικό ελεύθερο χρόνο τελικά αποδεικνύονταν ότι είχαν ψυχαγωγικό.

♦ ΤΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΠΟΛΗ ΜΟΥ (ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ) ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ελεύθερος χρόνος είναι ο χρόνος που έχουμε στη διάθεσή μας για να ξεκουραστούμε και να ασχοληθούμε με κάτι άλλο που μας αρέσει και μας κοινωνικοποιεί ψυχικά και σωματικά, που να μην έχει σχέση με την καθημερινή μας εργασία.

Η σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου είναι το πιο σπουδαίο θέμα σ' αυτόν τον τομέα.

Οι περισσότεροι νέοι ξοδεύουν άσκοπα το ελεύθερο χρόνο τους πηγαίνοντας σε καφετέριες με την συντροφιά τους και πιάνοντας συζητήσεις οι οποίες χωρίς να το καταλαβαίνουν τους βλάπτουν πνευματικά και εκτός αυτού δεν έχουν κανένα όφελος όχι μόνο από τις συζητήσεις αυτές αλλά και από τον ίδιο το περιβάλλον που πηγαίνουν για να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Η πόλη μας δίνει πολλές ευκαιρίες στους νέους για την αξιοποίηση του χρόνου τους. Ακόμη και τις ημέρες που τα παιδιά έχουν σχολείο (Δευτέρα έως Παρασκευή) και έχουν κάποιο κενό μέσα σ' αυτό το διάστημα μπορούν να πηγαίνουν στα γήπεδα – αθλητικά κέντρα για να αθληθούν στα αγωνίσματα που τους ενδιαφέρουν έχοντας δωρεάν απασχόληση.

Μπορούν να συμμετάσχουν στις ομάδες μπάσκετ, ποδοσφαίρου, κολύμβησης που υπάρχουν στο Δήμο μας.

Υπάρχουν τα τμήματα του Πνευματικού Κέντρου Εργαστήρι Παραδοσιακών Χορών, Θεατρικό Παιχνίδι, Εργαστήρι Κινηματογράφου, Μικτή Χορωδία, Θεατρικό Εργαστήρι, Λατινοαμερικάνικοι Χοροί – Ευρωπαϊκοί – Μοντέρνοι, Εργαστήρι Ζωγραφικής, Βιβλιοθήκης κλπ. Τέλος υπάρχουν διάφοροι Σύλλογοι στους οποίους έχουν τη δυνατότητα οι νέοι να μάθουν δημοτικούς χορούς (Ποντίων, Κρητών, Αρκάδων, Ηπειρωτών κλπ).

Τα Σαββατοκύριακα οι νέοι μπορούν να πηγαίνουν στα Κατηχητικά Σχολεία της Εκκλησίας και στις Χριστιανικές Ομάδες να παρακολουθούν διάφορα θέματα, να συζητούν ζητήματα που τους απασχολούν, να παίζουν διάφορα παιχνίδια, ν' ασχολούνται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, να οργανώνουν εκδρομές και περιπάτους και ψυχαγωγίες και να χαίρονται την ευχάριστη, φιλική ατμόσφαιρα.

Οι ασχολίες που προσφέρει η πόλη μας για τους νέους για τη σωστή αξιοποίηση του χρόνου τους είναι πάρα πολλές, ώστε να μπορούν να

επιλέξουν μέσα από το πλήθος εκείνη που τους ενδιαφέρει και θα τους ωφελεί.

Τέλος άνθρωποι όλων των ηλικιών μπορούν να συμμετέχουν στις εκδηλώσεις που διοργανώνει ο Δήμος, για τις οποίες την επιμέλεια την έχει το Αυτοτελές Γραφείο Ενημέρωσης, Επικοινωνίας, Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων. Όπως Εορτασμός Θεοφανίων, Εκδηλώσεις Αποκριάς, Εορτασμός Καθαρής Δευτέρας, Εκδηλώσεις για την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου, Εκδήλωση για το Θ. Κολοκοτρώνη, «Γιορτή Μουσταλευριάς», Εκδήλωση αφιερωμένη στην Παγκόσμια Ημέρα Ηλικιωμένων, Εκδηλώσεις για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου, Εκδήλωση μνήμης – επιμνημόσυνη δέηση για τα θύματα και τους αγωνιστές του Πολυτεχνείου Δημοτικό Κοιμητήριο, Χριστουγεννιάτικη γιορτή για τα παιδιά.

♦ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ελεύθερος χρόνος μήπως είναι πολυτέλεια στις Τοπικές Κοινωνίες; Η πολυτέλεια του ελεύθερου χρόνου είναι πλέον μια αναγκαιότητα για το σύγχρονο άνθρωπο, που παλεύει για να εξασφαλίσει έστω και λίγα λεπτά την ημέρα παραπάνω από το 24ωρο.

Λέγεται τον τελευταίο καιρό ότι μια από τις μεγαλύτερες πολυτέλειες στις μέρες μας είναι εκείνη του ελεύθερου χρόνου. "Υπάρχουν πλέον τόσο πολλά, ενδιαφέροντα πράγματα που μπορεί και θέλει κάποιος να κάνει που, τελικά, πάντα θα αφήνει κάτι έξω, πάντα θα πιστεύει ότι δεν έχει αρκετό ελεύθερο χρόνο. Γι' αυτό, πράγματι, το να έχει ελεύθερο χρόνο το θεωρεί «πολυτέλεια». Τελικά, όμως, ποιος είναι εκείνος ο «χρόνος» της ημέρας που είναι «ελεύθερος»; Έχω «ελεύθερο χρόνο» όταν πηγαίνω στην Τράπεζα για να πληρώσω μία δόση για το αυτοκίνητο μου ή όταν προσπαθώ να τηλεφωνήσω στη εταιρία κινητής τηλεφωνίας και μετά, να περιμένω στο τηλέφωνο για να δώσω μια εντολή ή για να ενημερωθώ για τις προσφορές; Σημαίνει πως έχω ελεύθερο χρόνο το ότι μπορώ να κατέβω στο κέντρο για να αγοράσω αναλώσιμα; Ή, μήπως, αυτός ο χρόνος είναι τελικά «χαμένος χρόνος»; Μήπως αυτά είναι μερικά από τα πράγματα που δεν μου επιτρέπουν να ασχοληθώ με ό,τι με ενδιαφέρει προσωπικά; Μήπως πρέπει να ψάξω να βρω τρόπους για να μειώσω τον χαμένο χρόνο;"

Με ποιους τρόπους πιστεύετε τελικά ότι μπορεί να ... απολαύσει στην καθημερινή του ζωή ο σύγχρονος άνθρωπος πολυτέλεια χρόνου;

"Εξαρτάται από τη φάση της ζωής του καθένα μας και από την έννοια του «ελεύθερου χρόνου». Από τη μια πλευρά, ελεύθερος είναι ο χρόνος που δε δουλεύεις. Από την άλλη, ελεύθερος είναι και ο χρόνος που δεν είναι χαμένος, ο χρόνος που δεν ασχολείσαι με τετριμμένα πράγματα, αυτά που δεν σου προσθέτουν κάτι είτε στον επαγγελματικό είτε στον προσωπικό τομέα. Κάνοντας λοιπόν ό,τι μπορείς για να μειώσεις το «χαμένο» χρόνο, βελτιώνεις την ποιότητα της ζωής σου.

Θεωρείτε ότι η χρήση της τεχνολογίας δίνει αυτήν την πολυτέλεια; Με ποιους τρόπους;

"Η τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει με πολλούς τρόπους. Ωστόσο, αυτό εξαρτάται από τον τρόπο που η τεχνολογία αξιοποιείται για να προσφερθούν υπηρεσίες που μειώνουν το «χαμένο» χρόνο. Τα παραδείγματα είναι πολλά και υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια. Θετική ήταν, λ.χ., η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα καθώς έχει μειώσει κατά πολύ το χρόνο που ο άνθρωπος ταξιδεύει μέσα στα μεταφορικά μέσα. Ωστόσο, αρνητική ήταν κατά τη γνώμη μου η αξιοποίηση της τεχνολογίας στην

τηλεόραση: στην πραγματικότητα έχει μειώσει τον ελεύθερο χρόνο μας καθώς ο χρόνος μπροστά στην τηλεόραση συνήθως είναι χαμένος χρόνος. Τα τελευταία 10-20 χρόνια, οι τηλεοπτικοκοινωνίες και η πληροφορική έχουν βοηθήσει τα μέγιστα στην εξ αποστάσεως εξυπηρέτησή μας.

Μήπως η χρήση της τεχνολογίας απομονώνει τον άνθρωπο και του στερεί ενδεχομένως την πολυτέλεια της απευθείας επικοινωνίας με τον κόσμο;

"Με μια πρώτη σκέψη κανείς θα απαντούσε θετικά. Γιατί να κάνω videoconference μέσω internet για να επικοινωνήσω με το φίλο μου αντί να πάω να τον δω επιτόπου; Ωστόσο, τι γίνεται αν εγώ είμαι στην Αθήνα και αυτός στην Αλεξανδρούπολη; Γιατί να στείλω ένα «απρόσωπο» e-mail σε κάποιον αντί να του γράψω ένα «προσωπικό» γράμμα; Σύμφωνα, όμως το γράμμα θα το πάρει σε μερικές ημέρες ενώ το e-mail σε λίγα λεπτά. Γιατί να συνδεθώ σε ένα chat group και να ανταλλάξω τις απόψεις μου για τα βραβεία του φεστιβάλ κινηματογράφου με άλλους είκοσι ανθρώπους από όλη την Ελλάδα; Θα μπορούσα κάλλιστα να τους εντοπίσω και να τους καλέσω σπίτι μου για να μιλήσουμε από κοντά! Γιατί να κάνω winbanking και να πληρώσω το λογαριασμό του κινητού μου μέσω internet, ώστε κερδίσω μια-δυο ώρες για έναν καφέ με τους φίλους μου; Καλύτερα να πάω στην Τράπεζα, να παρκάρω το αυτοκίνητο (παράνομα), να πάρω το χαρτάκι προτεραιότητας, να κάνω μια βόλτα μέχρι να έρθει η σειρά μου και σε μια-δυο ώρες να έχω τελειώσει. Σε τελική ανάλυση, τόσο κόσμο θα συναντήσω! Πιστεύω πως η κοινωνικότητα είναι έμφυτο χαρακτηριστικό. Οι λιγότερο κοινωνικοί άνθρωποι δεν θα γίνονταν περισσότερο κοινωνικοί χωρίς την τεχνολογία. Απλά, η τεχνολογία τους επιτρέπει να περνούν καλύτερα μόνοι τους. Ταυτόχρονα, όμως, η τεχνολογία επιτρέπει ακόμη και στους κοινωνικούς ανθρώπους να εκδηλώσουν περαιτέρω την κοινωνικότητά τους με εναλλακτικούς τρόπους".

ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟΣ Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ - ΑΙΤΙΑ

Η εντατικοποίηση της εργασίας και ο γρήγορος ρυθμός της ζωής.

Το άγχος, η ανία και η μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος που κλονίζει την υγεία του ανθρώπου.

Οι ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας αλλά και διαμονής (τα τσιμεντένια μαγαθήρια) μακριά από την υγιεινή και φυσική ζωή.

Η αδυναμία ανάπτυξης των διαπροσωπικών σχέσεων.

Η δυσκολία συμμετοχής στα Κοινά θέματα - προβλήματα.

Η γενικότερη ανάγκη του ανθρώπου για εκτόνωση, ξεκούραση και ψυχαγωγία, αλλά και για άθληση και απόλαυση της φύσεως. Αν η χαλάρωση αποτελεί βασική βιολογική ανάγκη του ώριμου ανθρώπου για την ισορροπία και τόνωση του ψυχοσωματικού του οργανισμού, αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για τα παιδιά τα οποία υπερβολικά κουράζονται από τα διάφορα μαθήματα, φροντιστήρια.....

Αυτό το κουρασμένο παιδί πρέπει να έχει πολλές δυνατότητες και ευκαιρίες που θα του επιτρέψουν να καλλιεργήσει σωστά την ατομικότητά του, τον χαρακτήρα του για να γίνει ελεύθερος και δημιουργικός.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΧΙ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ο Ελεύθερος Χρόνος είναι βασικό δικαίωμα του κάθε ανθρώπου και μάλιστα του παιδιού.

Σήμερα κάποιοι νέοι παραπονιούνται ότι τους λείπει ο Ελεύθερος Χρόνος και κάποιοι άλλοι δηλώνουν ότι έχουν στη διάθεσή τους αρκετό Ελεύθερο Χρόνο και μπορούν να προσφέρουν στον εαυτό τους ξεκούραση, διασκέδαση, ψυχαγωγία, δημιουργία.

Πολλοί δεν κατάλαβαν την αξία της σωστής χρήσης του Ελεύθερου Χρόνου και τον σπαταλάν άσκοπα. Αγνοούν αυτό που λέει ο Hoderlin Η τύχη του ανθρώπου αποφασίζεται τις ώρες της ανάπαυσης, και από τον τρόπο με τον οποίο διαθέτει τις ελεύθερες ώρες του. Όταν ο ελεύθερος χρόνος δεν διαχειρίζεται σωστά επηρεάζει αρνητικά την προσωπικότητά και τον χαρακτήρα του ανθρώπου.

ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟ

A) ΣΩΣΤΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ

B) ΚΑΛΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ο Ελεύθερος Χρόνος αξιοποιείται δημιουργικά όταν:

1. Ο άνθρωπος ηρεμεί ψυχικά, γιατί απαλλάσσεται έστω και προσωρινά από το άγχος και την πλήξη που προκαλεί ο γρήγορος ρυθμός της ζωής.

2. Όταν μετά από μια διασκέδαση, ψυχαγωγία αισθάνεται ειρηνικός, χαρούμενος, ευχαριστημένος από τους άλλους, καλός μέσα του, αισθάνεται πιο άνθρωπος.

3. Όταν καλλιεργείται πνευματικά, ψυχικά και ηθικά (ανάγνωση βιβλίων, περιοδικών που του αφήνουν μέσα του ωραία αισθήματα και συναισθήματα και τον ωθούν σε πράξεις ανώτερες ηθικά).

Όταν παρακολουθεί διαλέξεις με επιστημονικά, κοινωνικά, ανθρωπιστικά θέματα και διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντές του που τον κατευθύνουν σε ζωή προόδου και δημιουργίας.

Όταν κάνει επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία ιστορικά, τόπους ιερούς.

4. Όταν επικοινωνεί με τους άλλους, βελτιώνει τις διαπροσωπικές του σχέσεις (φιλικές αναστροφές, κοινωνικές επαφές) νιώθει τη χαρά της προσωπικής αξίας και της ανθρώπινης επικοινωνίας.

5. Αναπτύσσει φυσικές δραστηριότητες (περίπατος, αθλητισμός, στίβος, κολύμβηση, γυμναστική, ομαδικά αθλήματα, χόμπι κλπ.) και εξασφαλίζει ψυχική ηρεμία και σωματική υγεία, αξιοποιεί τις ιδιαίτερες ικανότητες του, εκτονώνεται, ψυχαγωγείται, αποκτά αισιοδοξία, αυτοπεποίθηση, αυτοκυριαρχία και νοιώθει τη χαρά της άμιλλας.

6. Με τις εκδρομές και τους περιπάτους απομακρύνεται από τα καθημερινά προβλήματα, έρχεται σε επαφή με την φύση, γνωρίζει άλλους ανθρώπους, τις συνθήκες των άλλων, τα ήθη και έθιμά τους, την ιστορία τους.

7. Ασχολείται με τα Κοινωνικά θέματα. Συμμετέχει, δίνει λύσεις στον ανθρώπινο πόνο και την αγωνία.

♦ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ακούγοντας το θέμα διερωτήθηκα:

Αλήθεια, έχουμε ελεύθερο χρόνο εμείς οι νέοι; Ο ελεύθερος χρόνος είναι τόσο σπάνιο πράγμα σε εμάς τους νέους, τα παιδιά του αύριο.

Συνήθως όλοι έχουμε πολλές υποχρεώσεις. Μαθήματα στο σχολείο, φροντιστήρια, ξένες γλώσσες, μουσική, αθλητικές εκδηλώσεις και άλλα και άλλα... Να πώς καλύπτονται τα 24ωρα...

Άραγε φταίμε εμείς οι ίδιοι που δεν έχουμε ελεύθερο χρόνο; Δεν πρέπει να αγνοούμε και το ότι πολλές φορές οι γονείς μας, μας πιέζουν να πάμε εκεί, να μάθουμε εδώ, να συμμετέχουμε παραπέρα...

Πολύ πιθανόν όμως και εμείς οι ίδιοι να θέλουμε να μάθουμε όσο είναι δυνατόν πιο πολλά, να συμμετέχουμε παντού, σε ότι γίνεται...

Να μην κρυβόμαστε, ότι μερικές φορές υπερβάλλουμε και επαναλαμβάνουμε ότι δεν προλαβαίνουμε, δεν μπορούμε, για να δείξουμε ότι είμαστε πολυάσχολοι και να ρίχνουμε στάχτη στα μάτια των μεγαλύτερων μας και εμείς ξέρουμε για ποιους λόγους!.. Δεν σας λέω βέβαια να σταματήσετε τις ασχολίες σας, αλλά νομίζω, χρειάζεται να βάλουμε ένα μέτρο σ' αυτά.

Η σωστή χρήση του ελευθέρου χρόνου πρέπει να βοηθήσει το σύγχρονο άνθρωπο στη γενική του μόρφωση και καλλιέργεια. Ο νέος άνθρωπος πρέπει να συγκροτηθεί πνευματικά και να καταρτιστεί διαβάζοντας βιβλία. Υπάρχουν σήμερα αξιολογικά βιβλία που ενημερώνουν, καλλιεργούν και αναπτύσσουν τις διάφορες ικανότητες και κλίσεις του, ενώ παράλληλα ψυχαγωγούν.

Πρέπει όμως να σκέφτεται καθένας από εμάς ότι ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι μόνο ξεκούραση και αδράνεια αλλά δημιουργικότητα και δράση. Επειδή μάλιστα οι άνθρωποι είναι αποξενωμένοι μεταξύ τους είναι καλό στο χρόνο που έχουμε ελεύθερο να συναντάμε τους φίλους μας, να συζητάμε μαζί τους διάφορα προβλήματα, να ακούμε και κάποια άλλη άποψη απ' αυτή που μέχρι τώρα γνωρίζαμε, να νιώθουμε πως έχουμε κοντά μας ανθρώπους που να τους εμπιστευόμαστε.

Η αξιοποίηση του ελευθέρου χρόνου είναι κάτι που μας γεμίζει ικανοποίηση, συμβάλλοντας στην προσωπική μας ευεξία. Η ξεκούραση και οι διάφορες μορφές διασκέδασης όπως ένα κινηματογραφικό ή θεατρικό έργο, μία έκθεση ή ακόμα και λιγότερο «πνευματικές» ενασχολήσεις, όπως μία βόλτα ή ένας απογευματινός καφές με φίλους, κάνουν τη ζωή μας πιο ευχάριστη.

Υπάρχουν ταυτόχρονα και άλλες ιδέες για το πώς να αξιοποιήσουμε τον χρόνο που ο καθένας μας δεν διαθέτει για διάβασμα και εργασία.

Μπορούμε να ασχοληθούμε με την εθελοντική εργασία, να βρεθούμε κοντά στη φύση, να μάθουμε μία τέχνη, να επισκεφθούμε την ύπαιθρο και να γνωρίσουμε έναν άλλο τόπο.

Ο Ελεύθερος Χρόνος είναι ένα από τα προβλήματα των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Πολύ έντονο παρουσιάζεται το πρόβλημα στη σημερινή βιομηχανική εποχή, που ο κάθε άνθρωπος αισθάνεται σωματικά και ψυχικά καταπονημένος.

Επειδή ο Ελεύθερος Χρόνος δεν αξιοποιείται σωστά πάντοτε, αυτό δημιουργεί πολλά ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα.

Η συμβουλή που δίνω είναι πως καλό θα ήταν να αξιοποιούμε τον ελεύθερο χρόνο όπως πρέπει ώστε ο καθένας να προετοιμάζεται για τη ζωή του και σωματικά και ψυχικά και κοινωνικά και ανθρωπιστικά.

Π Η Γ Ε Σ

I. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου, της Α. Κορωναίου, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1996
- **ΝΕΟΙ : Διάθεση Χρόνου, Διαπροσωπικές σχέσεις (1989)** από ομάδα ερευνητών: Χ. Κελπέρη κλπ.
- **Νεολαία και Κοινωνική Δυναμική της Ηλέκτρας Τσελίκα (1991).**
- **Μπαδογιαβάκης Γ., «Ελεύθερος Χρόνος: Μεγάλη Πρόκληση», Αθήνα, 2001.**
- **Τζωρτζάκης Κ - Τζωρτζάκη Α., «Οργάνωση και Διοίκηση: Μάνατζμεντ Νέες ιδέες & τεχνικές 21^ο αιώνα», Rosili, 2η έκδοση, Αθήνα 2002.**
- **Τζωρτζάκης Κ - Τζωρτζάκη Α., «Το Μάνατζμεντ του προσωπικού χρόνου», Rosili, 2η έκδοση, Αθήνα 2002.**
- **Haynes M., Το Μάνατζμεντ του Προσωπικού Χρόνου, Βιβλιοθήκη Μάνατζμεντ, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 9 -17.**
- **Μπιτσάνη Ε. «Αρχές Διοίκησης Δημόσιων οργανισμών - Δημόσιο Μάνατζμεντ ».**
- **Mayer j., «Οργάνωση Χρόνου για Πρωτάρηδες», Κλειδάριθμος, 2000**

II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Culture, Work and Leisure του A. Matejk (Department of sociology University of Alberta), (1973).**
- **The sociology of leisure του stamley Parker (1976-79).**
- **L' art du te1llps του Jean Louis Servan - Schreiber (1983).**
- **Le Temps Libre: Un temps social του Nicole Samuel (1984).**
- **La génération éclatée: Loisirs 'et communication des abolescents της Roselyne Bouilli -Dartevelle (1984).**
- **Le futur Aujourd' Hui 1985-2000 του Albert Ducrocq (1984).**
- **Vivre en l' an 2000 του Roger Sue (1985).**
- **Organisez votre temps, maintrisez votre vie του Charhes Hobbs (1987).**
- **Révolution Culturelle du temps .libre 1968 - 1988 του Joffre Dumazedier (1988).**
- **Questions de Survie του Club de Rome (1991).**
- **Le temps et rien d'autre Secrétariat d' Etat dupres du ministre d'Etat (1990).**
- **Le Chemin de l'épanouissement του Hubert Cuiochet (1992)**

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- www.eetaa.gr
- www.kedke.gr
- www.europa.gr
- <http://www.panoptron.gr/workshops/subiects.htm>
- http://asclepieion.mpl.uoa.gr/pubASPIS/ελεύθερος_χρόνος.htm
- <http://11gym-patras.ach.sch.gr/freetime.htm>
- <http://www.ota.gr>
- <http://www.kep.gov.gr>
- <http://www.vpepth.gr>
- <http://www.topeiros.gr/spiti/idex.htm>
- <http://www.google.gr>
- www.tovima.gr
- www.kathimerini.gr
- www.tanea.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αναλυτικά οι Υπηρεσίες που παρέχουν τα Κ.Ε.Π.

ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

1. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΠ.ΕΘ.Π.Θ.

1. Θέματα αρμοδιότητας ΥΠΕΠΘ
2. Θέματα φορέων ΥΠΕΠΘ
3. ΔΙΚΑΤΣΑ
4. ΑΕΙ και ΤΕΙ

2. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

1. Γενικά
2. Θέματα Αρμοδιότητας Δ/νσης Κτηνιατρικής
3. Θέματα Αρμοδιότητας Δ/νσης Αλιείας
4. Θέματα Αρμοδιότητας Αγροτικής Ανάπτυξης

3. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ- ΠΡΟΝΟΙΑΣ

1. Θέματα Υγείας
  1. Γενικά
  2. Χορήγηση αδειών άσκησης επαγγέλματος
  3. Χορήγηση αδειών ίδρυσης & λειτουργίας
  4. Διάφορα
2. Θέματα Πρόνοιας
  1. Γενικά
  2. Άλλα θέματα πρόνοιας

4. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.

1. Θέματα αρμοδιότητας Δήμων
2. Θέματα φορέων Νομαρχιών

5. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΓΕΙΑΣ - ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝ. ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

6. Θέματα Ασφαλιστικών Ταμείων

1. ΤΕΒΕ
2. ΙΚΑ
3. ΟΓΑ
4. ΤΣΜΕΔΕ
5. ΤΣΑΥ

7. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

1. Διαδικασίες
2. Ειδικές άδειες
3. Οχήματα Ι.Χ.
4. Οχήματα Δ.Χ.
5. Οχήματα Ι.Χ και Δ.Χ.

8. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΕΘΝ. ΑΜΥΝΑΣ

9. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

10. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε

- Ανέγερση κατά παρέκκλιση βιομηχανικών εγκαταστάσεων, καταστημάτων, γραφείων, εκπαιδευτηρίων, ευαγών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, κλινικών, σε εκτός σχεδίου περιοχές.
- Ανέγερση κατά παρέκκλιση γεωργοκτηνοτροφικών κτιρίων, γεωργικές αποθήκες, κλπ., σε εκτός σχεδίου περιοχές.
- Ανέγερση σε εκτός σχεδίου περιοχές κατά παρέκκλιση των κείμενων διατάξεων, σε απόσταση μικρότερη των 30 m, από τη γραμμή αιγιαλού, (Ν.Δ. 439/70) βιομηχανικών και βιοτεχνικών κτιρίων που από τη φύση τους πρέπει να εγκαθίστανται επί παραλιακών χωρών καθώς και αξιόλογων τουριστικών - ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων.
- Ανέγερση ή επέκταση βιομηχανικών κτιρίων αποθηκών, ψυγείων, διαλογητηρίων φρούτων, κοντά σε σιδηροδρομικές γραμμές σε εκτός σχεδίου περιοχές.
- Έγκριση επέκτασης υφισταμένων βιομηχανιών σε εκτός σχεδίου περιοχές.
- Έγκριση κυκλοφοριακής σύνδεσης εγκαταστάσεων και πρατηρίων καυσίμων
- Έγκριση παρεκκλίσεων ως προς τους ισχύοντες όρους δόμησης, στις εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές.
- Αιτήσεις - Καταγγελίες για αυθαίρετες κατασκευές
- Απόφαση περί αναγνώρισεως ιδιωτικής παρόδου σαν προϋφιστάμενη του 1923
- Βεβαίωση αρτιότητας οικοπέδου
- Βεβαίωση καταλληλότητας καταστήματος
- Άδεια χρήσης εκρηκτικών
- Εγγραφή στα μητρώα μηχανικών
- Έγκριση τεχνικής έκθεσης και μελέτης επισκευής αποκατάστασης κτιρίων σε παραδοσιακούς οικισμούς και διατηρητέα κτίρια για τη συνηγορία χορήγησης χαμηλότοκων δανείων
- Χορήγηση αντιγράφου αποσπάσματος του διαγράμματος καθώς και του πίνακα που συνοδεύει μια κυρωμένη πράξη εφαρμογής όπου περιλαμβάνονται η τελική μορφή καθώς και οι υποχρεώσεις εισφορών σε γη και χρήμα μιας συγκεκριμένης ιδιοκτησίας
- Χαρακτηρισμός αποκεκλεισμένου (τυφλού) οικοπέδου
- Χορήγηση βεβαιώσεων - πιστοποιητικών (καθορισμός αυτοψίας - χορήγηση αντιγράφων οικοδομικών αδειών

2. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΕΠΘ

- Άδεια επάρκειας διδασκαλίας ξένων γλωσσών
- Αντίγραφο άδειας επάρκειας διδασκαλίας ξένων γλωσσών
- Βεβαίωση αποδοχών για υπηρετούντες δασκάλους και νηπιαγωγούς
- Βεβαίωση προϋπηρεσίας για αναπληρωτές δασκάλους και νηπιαγωγούς.
- Βεβαίωση αποδοχών για υπηρετούντες καθηγητές
- Βεβαίωση προϋπηρεσίας για αναπληρωτές καθηγητές
- Πιστοποιητικό υπηρεσιακής κατάστασης & μεταβολών για καθηγητές α) Αποδεικτικό απολύσεως (λόγω απώλειας αντιστοίχου τίτλου) β) πιστοποιητικά σπουδών γ) πιστοποιητικά σπουδών για στρατολογική χρήση δ) υπηρεσιακά

σημειώματα φοίτησης μαθητών και ε) βεβαίωση συμμετοχής ένας γενικής ή εισιτήριες εξετάσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΦΟΡΕΩΝ ΥΠΕΠΘ

- Βεβαίωση βαθμολογίας σε εξετάσεις πιστοποίησης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ο μέσος όρος βαθμών στο θεωρητικό μέρος και ο χαρακτηρισμός στο πρακτικό μέρος)
- Βεβαίωση επιτυχούς συμμετοχής σε εξετάσεις πιστοποίησης Επαγγελματικής Κατάρτισης.
- Αναγνώριση ισοτιμίας - κατάταξη τίτλου σπουδών.

ΔΙΚΑΤΣΑ

- Βεβαίωση για το ομοταγές Πανεπιστημίων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο με τα αναγνωρισμένα ΑΕΙ ένας αλλοδαπής.
- Ακριβές αντίγραφο βαθμολογικής αντιστοιχίας - πράξης αναγνώρισης
- Βεβαίωση βαθμολογικής αντιστοιχίας
- Απόσπασμα [πρακτικών Διοικητικού Συμβουλίου
- Βεβαίωση κατάθεσης δικαιολογητικών
- Δήλωση συμμετοχής ένας εξετάσεις Ιατρικής

ΑΕΙ και ΤΕΙ

- Αντίγραφο πτυχίου Α.Ε.Ι. (για στρατολογία ή άλλη χρήση)
- Πιστοποιητικό σπουδών Α.Ε.Ι.
- Πιστοποιητικά αναλυτικής βαθμολογίας Α.Ε.Ι.
- Πάπυρος από Α.Ε.Ι.
- Αντίγραφο πτυχίου Τ.Ε.Ι. (για στρατολογία ή άλλη χρήση)
- Πιστοποιητικό σπουδών (σπουδαστικής κατάστασης) Τ.Ε.Ι.
- Πιστοποιητικό αναλυτικής βαθμολογίας Τ.Ε.Ι.

3. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

- Άδεια χορήγησης φυτών
- Χορήγηση βεβαίωσης τελεσιδικίας πράξης χαρακτηρισμού έκτασης
- Χορήγηση παράτασης χρόνου υλοτομίας δασοτεμαχίου
- Χορήγηση άδειας υλοτομίας σε δάση και δασικές εκτάσεις για ατομικές ανάγκες (διάθεση καυσόξυλων για ατομικές ανάγκες)
- Έκδοση πράξης χαρακτηρισμού
- Χορήγηση άδειας εκχέρσωσης ιδιωτικών δασικών εκτάσεων
- Χορήγηση άδειας εκχέρσωσης δημοτικών και κοινοτικών δασικών εκτάσεων
- Χορήγηση άδειας εκχέρσωσης εποικιστικών εκτάσεων
- Βεβαίωση παραχώρησης δημόσιας δασικής έκτασης
- Χορήγηση άδειας διάνοιξης δασικών οδών υπό ιδιοκτητών ή διακατόχων δασών και δασικών εκτάσεων.
- Χορήγηση άδειας διάνοιξης μικρών αγροτικών δρόμων μέσα από δάση και δασικές εκτάσεις με σκοπό την πρόσβαση σε αγροτική έκταση
- Χορήγηση άδειας διάνοιξης δασικών οδών υπό ιδιοκτητών ή διακατόχων δασών και δασικών εκτάσεων

- Χορήγηση άδειας διάνοιξης δημοσίων οδών μέσα από δάση και δασικές εκτάσεις
- Έγκριση εγκατάστασης ποιμνιοστασίου σε δασική έκταση
- Άδεια υλοτομίας για εμπορικούς λόγους
- Άδεια υλοτομίας δένδρων σε ιδιόκτητη έκταση για ατομικές ανάγκες (έγκριση υλοτομίας αυτοφυών δασικών δένδρων από δασοκτήματα).

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ

- Άδεια χονδρικής εμπορίας κτηνιατρικών φαρμάκων
- Άδεια εισαγωγής ζώων από τρίτη χώρα
- Καταχώρηση εγκατάστασης εκτροφής προμήθειας πειραματισμού, Π.Δ. 160/91 (64,Α)
- Άδεια διενέργειας πειραμάτων σε ζώα, Π.Δ. 160/91 (64,Α)
- Άδεια ζωεμπόρων και εγγραφή σε μητρώο ζωεμπόρων, παράρτημα Ζ του Π.Δ. 308/2000 (Α, 252)
- Χορήγηση κτηνιατρικής βεβαίωσης για την άδεια λειτουργίας μονάδων αναπαραγωγής πουλερικών και εκκολαπτηρίων
- Άδεια λειτουργίας ιδιωτικών κτηνιατρικών κλινικών, ενδιαιτημάτων ζώων, Ν. 604/77 (163,Α)
- Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας, εγκατάστασης, παρασκευής, μεταποίησης, ψύξης, κατάψυξης, συσκευασίας ή αποθήκευσης αλιευτικών προϊόντων (χερσαία εγκατάσταση ή πλοίο εργοστάσιο)
- Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας κέντρου αποστολής ή καθαρισμού δίθυρων μαλακίων
- Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας κέντρου ωοσκοπήσεως και συσκευασίας αυγών
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας εργαστηρίου παραγωγής παρασκευασμάτων κρέατος σε κρεοπωλείο
- Άδεια σκοπιμότητας ίδρυσης και λειτουργίας πτηνοσφαγείου μικρού δυναμικού
- Άδεια σκοπιμότητας ίδρυσης και λειτουργίας πτηνοσφαγείου μεγάλου δυναμικού
- Άδεια σκοπιμότητας ίδρυσης και λειτουργίας σφαγείου κουνελιών ή εκτρεφόμενων θηραμάτων
- Άδεια σκοπιμότητας ίδρυσης και λειτουργίας σφαγείου
- Έκδοση βεβαιώσεων αδειών καταλληλότητας οχημάτων μεταφοράς προϊόντων ζωικής προέλευσης (Νωπών ή κατεψυγμένων κρεάτων, πουλερικών, ιχθύων, νωπού ή παστεριωμένου γάλακτος)
- Χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας εγκατάστασης επεξεργασίας κρέατος ή παραγωγής προϊόντων με βάση το κρέας , (Τεμαχιστήριο - τυποποιητήριο κρέατος, αλλαντοποιείο, εγκατάσταση παρασκευής παστεριωμένων ή αποστειρωμένων κρεατοσκευασμάτων, εγκατάσταση παρασκευής μαγειρευμένων φαγητών με βάση το κρέας, εγκατάσταση παρασκευής σουβλακίων, εγκατάσταση παρασκευής κιμά)
- Έκδοση κτηνιατρικών υγειονομικών πιστοποιητικών προϊόντων ζωικής προέλευσης.
- Χορήγηση άδειας ίδρυσης ενδιαιτήματος ζώων, Ν. 604/77 (163, Α) και Π.Δ. 463/78 (96, Α)
- Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας εγκατάστασης επεξεργασίας κρέατος πουλερικών και παραγωγής προϊόντων με βάση το κρέας πουλερικών (Τεμαχιστήριο - τυποποιητήριο κρέατος, αλλαντοποιείο εγκατάσταση παρασκευής παστεριωμένων ή αποστειρωμένων κρεατοσκευασμάτων, εγκατάσταση παρασκευής μαγειρευμένων φαγητών με βάση το κρέας πουλερικών)
- Άδεια ίδρυσης και λειτουργίας εγκατάστασης επεξεργασίας κρέατος κουνελιών και παραγωγής προϊόντων με βάση το κρέας κουνελιών και εκτρεφόμενων θηραμάτων

- Άδεια καταστήματος εμπορίας λιανικής πώλησης κτηνιατρικών φαρμάκων
- Άδεια ίδρυσης κλινικής ζώων Ν. 604/77 (163, Α και Π.Δ. 463/78 (96, Α)
- Άδεια λειτουργίας εγκαταστάσεων μεταποίησης και επεξεργασίας γάλακτος και παραγωγής προϊόντων με βάση το γάλα (Κέντρο συλλογής γάλακτος, τυροκομείο, εγκατάσταση παρασκευής γιαούρτης, εγκατάσταση παρασκευής παστεριωμένου, υποπαστεριωμένου ή αποστειρωμένου γάλακτος, εγκατάσταση παρασκευής απομίμησης ή συμπληρώματος γαλακτοκομικών προϊόντων)

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ

- Χορήγηση βεβαίωσης για πώληση νωπών αλιευμάτων
- Έγκριση αντικατάστασης επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Έγκριση μεταβίβασης ιδιοκτησίας επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Έγκριση εκπρόθεσμης ανανέωσης άδειας αλιείας επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Χορήγηση βεβαίωσης για έκδοση άδειας ΦΙΧ ιχθυοπαραγωγικού αυτοκινήτου
- Έγκριση αντικατάστασης μηχανής επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Έγκριση χορήγησης άδειας αλιείας οστράκων με καταδυτική συσκευή
- Έγκριση πρόσθετων αλιευτικών εργαλείων επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Μετονομασία και μεταλεμβολόγηση επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους
- Έγκριση νέων διαστάσεων επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους λόγω ανακαταμέτρησης
- Έγκριση μελέτης επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Έκδοση άδειας εμπορίας φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

4. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

Γενικά

- Έκδοση βιβλιαρίου ασθενείας Δημοσίων Υπαλλήλων (για προστατευόμενα μέλη)
- Χορήγηση βεβαίωσης εκπλήρωσης υπηρεσίας υπαίθρου ιατρού
- Χορήγηση πιστοποιητικού νοσηλείας ανηλίκων
- Χορήγηση πιστοποιητικού νοσηλείας ή εξέτασης σε εξωτερικά ιατρεία, ενηλίκων
- Έκδοση άδειας εξασκήσεως επαγγέλματος αισθητικού
- Έκδοση άδειας εξασκήσεως επαγγέλματος εργοθεραπευτή
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος τεχνίτη περιποίησης χεριών και ποδιών
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος βοηθού κουρέα - κομμωτή
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος κουρέα.
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος κομμωτή - κομμώτριας
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος μαίας ή μαιευτή.
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος νοσηλεύτριας ή νοσηλευτή που έλαβε πτυχίο από χώρες ένας Ε.Ε.
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος νοσηλεύτριας ή νοσηλευτή.
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος βοηθών νοσηλευτών.
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος οδοντοτεχνίτη.

- Έκδοση άδειας άσκησης επαγγέλματος οπτικού
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος φαρμακοποιού.
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος φυσικοθεραπευτή.
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος ψυχολόγου με βάση την οδηγία 89/48 ΕΟΚ.
- Άδεια λειτουργίας μονάδων αδυνατίσματος και διαιτολογικών μονάδων.
- Άδεια λειτουργίας εργαστηρίου φυσικοθεραπείας
- Έγκριση εξόδων μετακίνησης ασφαλισμένων δημοσίου (για νοσηλεία) από πόλη σε πόλη.
- Έγκριση εξόδων οδοντοθεραπείας ασφαλισμένων δημοσίου
- Έγκριση εξόδων αποκλειστικής νοσοκόμας (μόνο νυκτός) ασφαλισμένων δημοσίου.
- Άδεια άσκησης επαγγέλματος επισκέπτριας ή επισκέπτη υγείας
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος Μαίας ή Μαιευτή που έλαβε πτυχίο από χώρες ένας Ε.Ε.

ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΑΔΕΙΩΝ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Ιατρού
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Οδοντιάτρου
- Συμμετοχή στις εξετάσεις για τη χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος βοηθού οδοντιατρείου
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος βοηθού οδοντιατρείου
- Συμμετοχή στις εξετάσεις για τη χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος βοηθού φαρμακείου
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος βοηθού φαρμακείου
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Φαρμακοποιού - Πτυχιούχοι Ελληνικών Πανεπιστημίων
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Φαρμακοποιού - Πτυχιούχοι Πανεπιστημίων Εξωτερικού.
- Χορήγηση άδειας επαγγέλματος Οδοντοτεχνίτη σύμφωνα με την
- Οδηγία 92/51 της ΕΟΚ, κατόπιν αναγνώρισεως από το συμβούλιο επαγγελματικής αναγνώρισης τίτλων εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΣΕΑΤΕΚ), αρμοδιότητας ΥΠΕΠΘ.
- Ορισμός εξέτασης ενώπιον επιτροπής για τη χορήγησης άδειας άσκησης επαγγέλματος τεχνικού προσθετικών και ορθωτικών κατασκευών
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος τεχνικού προσθετικών και ορθωτικών κατασκευών - σύμφωνα με το Ν. 2072/92
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Οπτικού Ε.Ε., σύμφωνα με την Οδηγία της Ε.Ε., μετά την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων από το ΥΠΕΠΘ
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Μαίας - για Αλλοδαπούς
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Νοσηλευτών -τριών πολιτών κρατών εκτός Ε.Ε.
- Χορήγηση επαγγελματικής άδειας φυσικού νοσοκομείου κλπ. Πλην ιοντιζουσών ακτινοβολιών.
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος εργοθεραπευτή Ε.Ε. (οδηγία 92/51 ΕΟΚ)

ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΑΔΕΙΩΝ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

- Χορήγηση άδειας ίδρυσης ιδιωτικής κλινικής
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας ιδιωτικής κλινικής
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας φαρμακείου
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας μεταφερθέντος φαρμακείου
- Χορήγηση άδειας ίδρυσης φαρμακαποθήκης

- Χορήγηση άδειας λειτουργίας φαρμακαποθήκης
- Χορήγηση άδειας πώλησης τυποποιημένων παγωτών και αναψυκτικών (μόνο από αναπηρικά περίπτερα)

ΔΙΑΦΟΡΑ

- Αναγνώριση πτυχίων ιατρικών ειδικοτήτων Ελλήνων και Πολιτών της
- Ε.Ε., που έλαβα πτυχίο από χώρες της Ε.Ε.
- Αίτηση συμμετοχής σε εξετάσεις ιατρικής ειδικότητας
- Άδεια μεταφοράς νεκρών
- Άδεια μεταφοράς οστών
- Χορήγηση άδειας ίδρυσης πτηνοκτηνοτροφικών εγκαταστάσεων :
  1. Για μεγάλους σταυλισμούς (δυναμικότητας μεγαλύτερης των 20 ισοδύναμων ζώων)
  2. Για μεσαίους σταυλισμούς (από 8 έως 20 ισοδύναμα ζώα)
  3. Για μικρούς σταυλισμούς (από 3 έως 7 ισοδύναμα ζώα)
  4. Για μικρούς σταυλισμούς (εγκαταστάσεις δυναμικότητας μικρότερης των 2 ισοδύναμων ζώων, πλην των οικοσίων)
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας πτηνοτροφικών εγκαταστάσεων
- Χορήγηση άδειας καταλληλότητας κινητής καντίνας
- Χορήγηση άδειας καταλληλότητας πρατηρίου άρτου
- Χορήγηση άδειας καταλληλότητας αυτοκινήτου μεταφοράς τροφίμων (άρτου, ειδών ζαχαροπλαστικής, φαγητών, κ.ά.)
- Χορήγηση άδειας καταλληλότητας αρτοποιείου

ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Γενικά

- Χορήγηση Οικονομικής Ενίσχυσης Τυφλότητας
- Οικονομική Ενίσχυση πρόνοιας σε απροστάτευτα παιδιά.
- Χορήγηση επιδόματος από το πρόγραμμα Οικονομικής Ενίσχυσης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ) με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω.
- Χορήγηση Οικονομικής Ενίσχυσης σε κωφούς
- Χορήγηση μηνιαίου στεγαστικού επιδόματος
- Χορήγηση Δελτίου Μετακίνησης ΑΜΕΑ με τα μαζικά μέσα συγκοινωνίας
- Οικονομική Ενίσχυση σε πάσχοντες από συγγενή αιμολυτική αναιμία ή αιμορραγική διάθεση ή AIDS.
- Χορήγηση επιδόματος καυσίμων

ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα με βαριά αναπηρία
- Βεβαίωση χορήγησης επιδόματος καυσίμων
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης βαριά νοητικά καθυστερημένων (B.N.K.)
- Βεβαίωση χορήγησης επιδόματος σε ανασφάλιστα άτομα και μοναχικά άνω των 65 ετών και ανασφάλιστα άτομα.
- Βεβαίωση χορήγησης επιδόματος σε απροστάτευτα παιδιά (N. 4051/1960)
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης τυφλών
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα πάσχοντα από μεσογειακή αναιμία
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα πάσχοντα από αιμορροφιλία

- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα πάσχοντα από AIDS
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης ανασφάλιστων τετραπληγικών και ακρωτηριασμένων
- Βεβαίωση χορήγησης τετραπληγικών - παραπληγικών ασφαλισμένων του Δημοσίου
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης Χανσενικών
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης κωφαλαλίας
- Χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης βαριάς νοητικής καθυστέρησης (B.N.K.)
- Χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης Χανσενικών
- Χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης ατόμων με εγκεφαλική παράλυση
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε σπαστικά άτομα
- Επιδότηση νεφροπαθών

5. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜΩΝ

- Διαγραφή πολλαπλώς εγγεγραμμένων από τα μητρώα αρρένων
- Διαγραφή λόγω θανάτου ή αφάνειας από τα μητρώα αρρένων
- Διαγραφή ανύπαρκτων από τα μητρώα αρρένων
- Χορήγηση αντιγράφου Ληξιαρχικής Πράξης Γέννησης
- Χορήγηση αντιγράφου Πιστοποιητικού Γέννησης του ενδιαφερομένου
- Βεβαίωση από Δήμο περί μη οφειλής ΤΑΠ
- Χορήγηση Πιστοποιητικού εγγύτερων συγγενών.
- Χορήγηση Πιστοποιητικού Οικογενειακής Κατάστασης των ιδίων
- Διόρθωση ηλικίας γυναικών,
- Εγγραφή Ενηλίκου σε Δημοτολόγιο όταν είναι εγγεγραμμένος μόνο στα μητρώα αρρένων.
- Μεταδημότευση άγαμου ενηλίκου σε δημοτολόγιο δήμου ή κοινότητας εκτός του τόπου καταγωγής του ιδίου ή των γονέων του.
- Μεταδημότευση Διαζευγμένων ή εν χηρεία συζύγων χωρίς τέκνα σε δήμο κοινότητα εκτός του τόπου καταγωγής του ιδίου ή των γονέων του.
- Μεταδημότευση Διαζευγμένων ή εν χηρεία συζύγων με τέκνα σε δήμο ή κοινότητα εκτός του τόπου καταγωγής του ιδίου ή των γονέων του.
- Μεταδημότευση συζύγων λόγω γάμου σε διαφορετικό Δήμο ή Κοινότητα εκτός των Δήμων ή των Κοινοτήτων καταγωγής ένας.
- Μεταδημότευση συζύγων και τέκνων από άλλο Δήμο όταν όλα τα μέλη ένας οικογενείας είναι γραμμένα στον αυτό Δήμο ή Κοινότητα.
- Μεταδημότευση συζύγων όταν ο ένας είναι ήδη δημότης.
- Χορήγηση Πιστοποιητικού Εγγραφής στα Μητρώα Αρρένων.
- Χορήγηση Πιστοποιητικού εντοπιότητας
- Χορήγηση Βεβαίωσης Μόνιμης Κατοικίας
- Άνοιγμα Οικογενειακής Μερίδας λόγω γάμου
- Διαγραφή λόγω θανάτου (από τα Δημοτολόγια)
- Διόρθωση Κυρίου Ονόματος
- Εγγραφή στα Δημοτολόγια
- Αλλαγή στοιχείων τέκνου λόγω αναγνώρισης και εγγραφή στο Δημοτολόγιο

ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΝΟΜΑΡΧΙΩΝ

- Ανανέωση Διαβατηρίου Ενηλίκων
- Έκδοση Διαβατηρίου Ανηλίκου (14 - 18 ετών)
- Έκδοση Διαβατηρίου Ανηλίκου (κάτω των 14 ετών)

- Έκδοση Διαβατηρίου Ενηλίκου (ατομικό Βιβλιάριο)
- Χορήγηση Αδείας Εκμετάλλευσης Περιπτέρου
- Ενοικίαση Αδείας Περιπτέρου
- Ενοικίασης Αδείας Λιανικής Πώλησης Σιγαρέτων
- Χορήγηση αδείας /Λιανικής αδείας Καπνοβιομηχανικών Προϊόντων
- Χορήγηση προσωρινής Άδειας Λιανικής Πώλησης Σιγαρέτων
- Υποβολή Εγγράφων για την προώθησή τους στις αρμόδιες υπηρεσίες για την επισημείωση σε αυτά σύμφωνα με το άρθρο 4 της Σύμβασης της Χάγης.
- Πρόσληψη Πατρώνυμου, Μητρώνυμου, Επώνυμου Πατέρα, Επώνυμο Μητέρας σε άτομα αγνώστων γονέων ή εκτός νομίμου γάμου γεννηθέντων.
- Αλλαγή Επωνύμου
- Διόρθωση Επωνύμου, Πατρώνυμου, Μητρώνυμου.

6. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΥΓΕΙΑΣ - ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ

T.E.B.E.

- Χορήγηση Βεβαίωσης ποσού Σύνταξης
- Μεταφορά Επαγγελματικής Στέγης - αλλαγή Επαγγέλματος
- Μεταφορά Επαγγελματικής Στέγης - ιδίου Επαγγέλματος
- Απονομή Σύνταξης Αναπηρίας (για επιδείνωση αναπηρίας)
- Απονομή Σύνταξης λόγω θανάτου Συνταξιούχου
- Παράταση Σύνταξης Αναπηρίας
- Βεβαίωση περί μη Συνταξιοδότησης
- Βεβαίωση περί μη Ασφάλισης στο ΤΕΒΕ
- Παραπομπή στην Ανώτατη Υγειονομική Επιτροπή ΤΕΒΕ

I.K.A.

- Έκδοση Βιβλιαρίου Ασθενείας ΙΚΑ (άμεσα ασφαλισμένος)
- Ανανέωση Βιβλιαρίου Ασθενείας ΙΚΑ (άμεσα ασφαλισμένος)
- Έκδοση Οικογενειακού Βιβλιαρίου Ασθενείας (Για τη σύζυγο)
- Ανανέωση Οικογενειακού Βιβλιαρίου Ασθενείας (Για τη σύζυγο)
- Έκδοση Βιβλιαρίου Ασθενείας για τον ανασφάλιστο σύζυγο
- Έκδοση Οικογενειακού Βιβλιαρίου Ασθενείας (Για τα τέκνα)
- Ανανέωση Οικογενειακού Βιβλιαρίου Ασθενείας (Για τα τέκνα)
- Χορήγηση Βοηθήματος Τοκετού ΙΚΑ
- Χορήγηση Εξόδων Κηδείας ΙΚΑ
- Ασφάλιση σε ανέργους έως 29 ετών
- Ασφάλιση σε ανέργους από 30 έως 55 ετών
- Ασφάλιση σε ανέργους άνω των 55 ετών
- Έκδοση βεβαίωσης περί μη συνταξιοδότησης από το ΙΚΑ
- Έκδοση βεβαίωσης περί μη ασφάλισης ΙΚΑ3
- Χορήγηση επιδόματος ασθενείας
- Χορήγηση επιδόματος Κυοφορίας - Λοχείας

O.Γ.Α.

- Χορήγηση Βεβαίωσης περί μη ασφάλισης στον ΟΓΑ
- Χορήγηση Βεβαίωσης περί μη Συνταξιοδότησης από τον Ο.Γ.Α
- Χορήγηση εξωιδρυματικού επιδόματος παραπληγίας - τετραπληγίας από τον ΟΓΑ.

ΤΣΜΕΔΕ

- Αναγνώριση Προϋπηρεσίας στο Δημόσιο, Ο.Τ.Α., κλπ.
- Αναγνώριση Χρόνου συμμετοχής στην Εθνική Αντίσταση
- Αναγνώριση Χρόνου Εξωτερικού πολιτικών Προσφύγων
- Αναγνώριση Χρόνου Μαθητείας σε Στρατιωτικές Σχολές
- Αναγνώριση Χρόνου Στρατιωτικής Θητείας
- Ανανέωση βιβλιαρίου Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Αποστολή Σύνταξης σε Λογαριασμό της Ε.Τ.Ε.
- Βεβαίωση Ασφάλισης για ειδικό Λογαριασμό Πρόσθετων Παροχών
- Βεβαίωση Ασφάλισης για κύρια Σύνταξη ΤΜΕΔΕ
- Βεβαίωση Ασφαλιστικής Ενημερότητας ΤΣΜΕΔΕ
- Βεβαίωση Συνταξιούχου ΤΣΜΕΔΕ
- Διαγραφή από τον κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Εγγραφή αμέσου Μέλους στον Κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Εγγραφή Συζύγου στον Κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Εγγραφή Τέκνου / Γονέα στον Κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Έκδοση νέου Βιβλιαρίου Υγείας ΤΣΜΕΔΕ (σε αντικατάσταση απωλεσθέντος άμεσα Ασφαλισμένου ή συζύγου ή τέκνου)
- Επανεγγραφή αμέσου μέλους στον Κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ
- Χορήγηση Εξόδων Κηδείας ΤΣΜΕΔΕ
- Μεταβίβαση Σύνταξης σε χήρες και ορφανά λόγω θανάτου του Συνταξιούχου.
- Βεβαίωση ασφάλισης για τον Κλάδο Υγείας ΤΣΜΕΔΕ

Τ.Σ.Α.Υ.

- Έξοδα Κηδείας Συνταξιούχου ΤΣΑΥ
- Έξοδα Κηδείας Ασφαλισμένου ΤΣΑΥ
- Απονομή Σύνταξης Θανάτου ΤΣΑΥ σε χήρες και ορφανά Συνταξιούχων
- Απονομή Σύνταξης Θανάτου ΤΣΑΥ σε χήρες και ορφανά Ασφαλισμένων .
- Συνέχιση Σύνταξης Ανικανότητας
- Χορήγηση Επιδόματος παραπληγίας ή τυφλότητας σε Συνταξιούχους
- ΤΣΑΥ λόγω γήρατος, θανάτου ή αναπηρίας.
- Χορήγηση Επιδόματος απολύτου αναπηρίας σε Συνταξιούχους ΤΣΑΥ έμμεσα ασφαλισμένους.

7. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

- Έκδοση άδειας οδήγησης κατηγορίας Α
- Έκδοση άδειας οδήγησης κατηγορίας Β
- Ανανέωση άδειας οδήγησης
- Επέκταση άδειας οδήγησης στην κατηγορία Γ
- Επέκταση άδειας οδήγησης στην κατηγορία Γ + Ε
- Επέκταση άδειας οδήγησης στην κατηγορία Δ
- Αντικατάσταση άδειας οδήγησης με αντίστοιχη κοινοτικού τύπου
- Χορήγηση αντιγράφου άδειας οδήγησης , ελληνικής ή άλλου κράτους - μέλους της Ε.Ε., λόγω απώλειας, φθοράς ή κλοπής.
- Μετατροπή ισχύουσας άδειας οδήγησης από Η.Π.Α., Καναδά, Αυστραλία και Ιαπωνία σε αντίστοιχη ελληνική.
- Μετατροπή ισχύουσας άδειας οδήγησης από κράτος - μέλος της Ε.Ε. σε αντίστοιχη ελληνική , χωρίς ιατρική, θεωρητική και πρακτική εξέταση
- Μετατροπή ισχύουσας άδειας οδήγησης διπλωματικού υπαλλήλου σε αντίστοιχη ελληνική.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΔΕΙΕΣ

- Χορήγηση ειδικής άδειας οδήγησης επιβατικού δημόσιας χρήσης (Ε.Δ.Χ.) αυτοκινήτου
- Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος οδικού μεταφορέα εμπορευμάτων ή επιβατών ανανέωση ειδικής άδειας οδήγησης επιβατικού δημόσιας χρήσης (Ε.Δ.Χ.) αυτοκινήτου
- Χορήγηση αντιγράφου ειδικής άδειας οδήγησης επιβατικού δημόσιας χρήσης (Ε.Δ.Χ.) αυτοκινήτου λόγω απώλειας, φθοράς ή κλοπής.

ΟΧΗΜΑΤΑ Ι.Χ.

- Έκδοση άδειας κυκλοφορίας νέου επιβατικού αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.)
- Έκδοση άδειας κυκλοφορίας φορτηγού ιδιωτικής χρήσης (Φ.Ι.Χ.) αυτοκινήτου, μικτού βάρους μέχρι 4000 χιλ/μα.
- Μεταβίβαση και έκδοση άδειας κυκλοφορίας ενάρηθμου επιβατικού αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.)
- Έκδοση άδειας κυκλοφορίας επιβατικού αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.) λόγω αλλαγής κινητήρα.
- Χορήγηση αντιγράφου άδειας κυκλοφορίας επιβατικού αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.) λόγω απώλειας, φθοράς ή κλοπής.
- Χορήγηση σημειώματος προσάρτησης ρυμουλκούμενου οχήματος (τροχόσπιτου ή μπαγκαζιέρας ή μεταφοράς λέμβων) σε αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.)
- Δήλωση ακινησίας φορτηγού ή λεωφορείου ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.)
- Αντικατάσταση κρατικών πινακίδων κυκλοφορίας επιβατικού ιδιωτικής χρήσης αυτοκινήτου, που έχει εισαχθεί με μειωμένες δασμοφορολογικές επιβαρύνσεις
- Μεταβίβαση ιδιωτικής χρήσης οχήματος λόγω κληρονομιάς
- Οριστική διαγραφή αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας από τα οικεία μητρώα λόγω καταστροφής, διάλυσης ή οριστικής εξαγωγής του στο εξωτερικό.
- Άρση παρακράτησης κυριότητας επιβατικού αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ιδιωτικής χρήσης (Ι.Χ.).
- Έκδοση άδειας κυκλοφορίας και κρατικών πινακίδων Δοκιμαστικής Κυκλοφορίας Αυτοκινήτων και Μοτοσικλετών.

ΟΧΗΜΑΤΑ Δ.Χ.

- Μεταβίβαση και έκδοση κυκλοφορίας φορτηγού δημοσίας χρήσης (Φ.Δ.Χ.) αυτοκινήτου, μικρού βάρους μέχρι 5000 χιλ/μα.
- Μεταβίβαση και έκδοση κυκλοφορίας φορτηγού δημοσίας χρήσης (Φ.Δ.Χ.) αυτοκινήτου, μικρού βάρους πάνω από 5000 χιλ/μα.
- Μεταβίβαση και έκδοση κυκλοφορίας επιβατικού δημοσίας χρήσης Ε.Δ.Χ.) αυτοκινήτου
- Αποχαρακτηρισμός οχήματος δημοσίας χρήσης (Δ.Χ.)

ΟΧΗΜΑΤΑ Ι.Χ. και Δ.Χ.

- Αντικατάσταση κρατικών κυκλοφορίας αυτοκινήτου ή μοτοσικλέτας ή ρυμουλκούμενου, λόγω απώλειας, φθοράς ή κλοπής.
- Επικύρωση συμφωνίας μεταβίβασης ιδιωτικής ή δημόσιας χρήσης οχήματος
- Αλλαγή χρώματος οχήματος

8. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

- Χορήγηση απαλλαγής από την υποχρέωση στράτευσης θρησκευτικών λειτουργών ή μοναχών ή δόκιμων μοναχών γνωστής θρησκείας

- Χορήγηση απαλλαγής από την υποχρέωση στράτευσης καταδικαζομένων σε καθαίρεση.
- Χορήγηση απαλλαγής από την υποχρέωση στράτευσης πατέρα τεσσάρων ή περισσοτέρων τέκνων
- Χορήγηση αρχικής αναβολής κατάταξης λόγω σπουδών
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης για μεταπτυχιακές σπουδές ή για την απόκτηση ιατρικής ειδικότητας
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης για όσους διαπρέπουν σε επιστημονικές εργασίες ή έρευνες στο εξωτερικό.
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε υποψηφίους σπουδαστές ανωτέρων ή ανωτάτων σχολών εσωτερικού ή εξωτερικού.
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης για την απόκτηση χρόνου θαλάσσιας υπηρεσίας
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης λόγω υπηρετούντος αδελφού
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε μόνιμους κατοίκους εξωτερικού
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε υπηρετούντες στις ένοπλες δυνάμεις ξένου κράτους
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε ναυτολογημένους
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε πολιτογραφηθέντες
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης όσων διακόπτουν τη μόνιμη κατοικία τους στην Τουρκία ή σε χώρα του τέως ανατολικού συνασπισμού
- Εξαγορά στρατιωτικών υποχρεώσεων όσων διακόπτουν τη μόνιμη κατοικία τους στην Τουρκία ή σε χώρα του τέως ανατολικού συνασπισμού
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε νοσηλεύομενους
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε κρατούμενους σε φυλακή ή σε άλλη αρμόδια αρχή
- Μεταφορά οπλιτών ή στρατευσίμων σε υπόχρεους μειωμένης θητείας
- Υγειονομική εξέταση όσων αδυνατούν να καταταγούν στις ένοπλες δυνάμεις για λόγους υγείας
- διόρθωση του έτους γεννήσεως με το οποίο έγινε εγγραφή στα μητρώα αρρένων
- Συμπλήρωση ή καταχώρηση στρατολογικών μεταβολών που λείπουν από τη στρατολογική μερίδα
- Αναγνώριση υπηρεσίας σε τακτικές ένοπλες δυνάμεις συμμαχικού κράτους
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης μεταναστών
- Εξαγορά στρατιωτικών υποχρεώσεων μεταναστών
- Χορήγηση αναβολής κατάταξης σε βουλευτές - ευρωβουλευτές , υποψηφίους βουλευτές - ευρωβουλευτές, νομάρχες - δημάρχους - προέδρους κοινοτήτων
- Έκδοση πιστοποιητικού στρατολογικής κατάστασης τύπου Α' (πλήρες), τύπου Α' και τύπου Β' .

9. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

- Αντίγραφο Ποινικού Μητρώου Γενικής ή Δικαστικής Χρήσης
- Πιστοποιητικό περί μη θέσεως σε εκκαθάριση
- Πιστοποιητικό περί μη καταθέσεως αιτήσεως για εκκαθάριση
- Πιστοποιητικό περί μη θέσεως σε αναγκαστική διαχείριση
- Πιστοποιητικό περί μη καταθέσεως αιτήσεως για αναγκαστική διαχείριση
- Πιστοποιητικό περί μη πτωχεύσεως
- Πιστοποιητικό περί καταθέσεως αιτήσεως πτωχεύσεως
- Πιστοποιητικό τροποποιήσεως καταστατικού Εταιρίας - περί μη λύσεως της Εταιρίας
- Πιστοποιητικό περί μη προσβολής του κύρους αρχαιρεσιών ή συλλόγων

- Πιστοποιητικό περί αποποίησης ή μη κληρονομιάς
- Πιστοποιητικό περί μη αμφισβήτησης ή προσβολής κληρονομικού δικαιώματος
- Πιστοποιητικό περί δημοσιεύσεως ή μη διαθήκης
- Πιστοποιητικό περί μη ανάκλησης / τροποποίησης / αφαίρεσης κληρονομητηρίου
- Πιστοποιητικό περί μη θέσεως σε δικαστική συμπαράσταση
- Πιστοποιητικό περί μη λύσεως γάμου
- Πιστοποιητικό περί μη ασκήσεως ανακοπής σε διαταγή πληρωμής
- Πιστοποιητικό περί μη ασκήσεως ανακοπής σε διαταγή αποδόσεως μισθίου
- Πιστοποιητικό περί ασκήσεως ή μη ενδίκου μέσου επί αποφάσεων πολιτικών διαδικασιών

10. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Εκμίσθωση δημόσιου λατομείου αδρανών υλικών με απευθείας σύμβαση εντός ή εκτός λατομικής περιοχής (άρθρο 5, παρ. 2 του Ν. 2115/93) (έντυπα α και β)
- Εκμίσθωση δημόσιου λατομείου μαρμάρων και βιομηχανικών ορυκτών με απευθείας σύμβαση
- Συναίνεση ερευνητικών εργασιών για την ανεύρεση μαρμάρων ή βιομηχανικών ορυκτών σε δημόσιο λατομικό χώρο
- Υπολογισμός αναλογικών μισθωμάτων
- Παράταση σύμβασης ή εισφοράς δικαιώματος εκμετάλλευσης λατομείου μαρμάρων και βιομηχανικών ορυκτών για μια 10ετία, με την έκδοση διαπιστωτικής απόφασης μετά τη λήξη της 15ετίας
- Χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης λατομείων βιομηχανικών ορυκτών
- Χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης λατομείων μαρμάρων
- Χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης λατομείων αδρανών υλικών (έντυπα α, β, γ.)
- Χορήγηση άδειας Γομωτού - Πυροδότη 1ης κατηγορίας
- Θεώρηση άδειας Γομωτού - Πυροδότη
- Χορήγηση άδειας αποκολλητή επισφαλών όγκων (Ξεσκαρωτή)
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας εφεδρικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής άνω των 150 KW και για βιομηχανία - βιοτεχνία άνω των 400 KW
- Χορήγηση άδειας λειτουργίας εφεδρικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής άνω των 150 KW και για βιομηχανία - βιοτεχνία άνω των 400 KW -τροποποίηση της άδειας λειτουργίας
- Άδεια μεταπωλητή πετρελαίου θέρμανσης
- Άδεια σύστασης και έγκρισης καταστατικών ανωνύμων Εταιριών (Κ.Ν. 2190/20)
- Άδεια εγκατάστασης στην Ελλάδα υποκαταστημάτων αλλοδαπών Ανωνύμων Εταιριών και Ε.Π.Ε.
- Εγκρίσεις τροποποιήσεων - κωδικοποιήσεων καταστατικών Ανωνύμων Εταιριών
- Καταχωρήσεις - ανακοινώσεις στο Φ.Ε.Κ. τεύχος Α.Ε. και Ε.Π.Ε. ισολογισμών, εκθέσεων, ελεγκτών και πεπραγμένων Διοικητικού Συμβουλίου
- Εκλογή και συγκρότηση σε σώμα Δ.Σ., αντικατάστασης μελών και συγκρότησης σε σώμα Δ.Σ. , εκλογής ελεγκτών Α.Ε., αυξήσεων Μ.Κ. χωρίς τροποποίηση καταστατικού με απόφαση Γ.Σ. ή Δ.Σ. , λύση της εταιρίας και ορισμού εκκαθαριστών, πιστοποίησης καταβολής του αρχικού Μ.Κ., διαγραφή της Α.Ε. και διανομή προσωρινών μερισμάτων
- Μετατροπές επιχειρήσεων σε Α.Ε., συγχωνεύσεις Επιχειρήσεων σε Α.Ε., συγχωνεύσεις με απορρόφηση σε Α.Ε., συγχωνεύσεις Ανωνύμων Εταιριών ή σύσταση νέας σε Α.Ε..
- Σύσταση εκτιμητικών επιτροπών άρθρου 9 του Κ.Ν. 2190/20 για την αποτίμηση της αξίας περιουσιακών στοιχείων της Ατομικής Επιχείρησης ή Κοινωνίας ή Ο.Ε.

- ή Ε.Π.Ε. και την εισφορά τους σε Α.Ε. ή των στοιχείων των Α.Ε. για τη συγχώνευσή τους ή της καθαρής θέσης άλλης μορφής επιχείρησης, μετατρεπομένης σε Ε.Π.Ε.
- Βεβαιώσεις περί τροποποίησης ή μη καταστατικών Α.Ε., περί μη ανάκλησης άδειας σύστασης Α.Ε. περί του ισχύοντος Διοικητικού Συμβουλίου, περί καταβεβλημένου κεφαλαίου Α.Ε. και λοιπών στοιχείων καταχωρημένων στο μητρώο Α.Ε. της υπηρεσίας (Τμήμα Α.Ε.)
  - Άδεια απόκτησης παγίων περιουσιακών στοιχείων από Α.Ε. (άρθρο 10 Κ.Ν. 2190/20)
  - Ενημέρωση καταναλωτή για τιμές προϊόντων και υπηρεσιών και γενικά δικαιώματα καταναλωτή για την προστασία του.
  - Υποβολή τιμοκαταλόγων για διδάκτρα από τα Ιδιωτικά Εκπαιδευτήρια
  - Άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεων του Νομάρχη, που επιβάλλουν διοικητικές κυρώσεις, σύμφωνα με τους Ν. 1401/83 και 1732/87.
  - Θεώρηση βιβλίων διακίνησης υγρών καυσίμων
  - Θεώρηση καρτελών, θερμοϋγρομέτρων ψυγείων
  - Αναθεώρηση αδειών Υπαιθρου Πλανοδίου Εμπορίου
  - Θεώρηση επαγγελματικής άδειας Ηλεκτρολόγου Εγκαταστάτη
  - Θεώρηση επαγγελματικής άδειας Υδραυλικού
  - Θεώρηση επαγγελματικής άδειας Τεχνικού Ψυκτικού
  - Πιστοποιητικό υδραυλικής δοκιμής ατμολέβητα
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Αρχιθερμαστή κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Αρχιτεχνίτη Ηλεκτρολόγου κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Βοηθού Ηλεκτροτεχνίτη κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας εργοδηγού Ηλεκτρολόγου κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας εγκαταστάτη - Συντηρητή καυστήρων υγρών καυσίμων κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Ηλεκτροσυγκολλητή κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Ηλεκτροτεχνίτη κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Ηλεκτροτεχνίτη χωρίς εξετάσεις
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Θερμαστή κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Οξυγονοκολλητή κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Πρακτικού Μηχανικού κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Τεχνολόγου Ηλεκτρολόγου
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Υδραυλικού κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Υδραυλικού χωρίς εξετάσεις
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Χειριστή Μηχανήματος Έργων (Μ.Ε.) κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Ψυκτικού κατόπιν εξετάσεων
  - Χορήγηση επαγγελματικής άδειας Ψυκτικού χωρίς εξετάσεις
  - Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Διπλωματούχων Μηχανικών Ανωτάτων Σχολών ειδικότητας Μηχανολόγου και Ηλεκτρολόγου - Παραλαβή αδειάς
  - Χορήγηση άδειας εγκατάστασης βιομηχανίας, βιοτεχνίας, επαγγελματικών εργαστηρίων και αποθηκών, δραστηριοτήτων του Ν. 2516/97 και του Ν. 2965/2001 (εντός των ορίων της Περιφέρειας Αττικής)
  - Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Τεχνολόγου Μηχανολόγου Μηχανικού
  - Χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος Τεχνολόγου Ηλεκτρολόγου Μηχανικού - Παραλαβή αδειάς
  - Χορήγηση επαγγελματικών αδειών μηχανολόγων άνευ εξετάσεων για αποφοίτους Τεχνικών Λυκείων, Τεχνικών Σχολών, ΤΕΕ Α' και Β' κύκλου, κλπ.

- Άδεια ίδρυσης - εγκατάστασης αρτοποιείου
- Άδεια συνέχισης λειτουργίας αρτοποιείου
- Απαλλαγή από άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας επαγγελματικών εργαστηρίων (άρθρο 5 Ν. 2516/1997).

ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΖΩΓΡΑΦΟΥ 17/3/2006

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Φίλες και Φίλοι,

Σας γνωρίζουμε ότι και φέτος, για την καλοκαιρινή περίοδο (07/07/06 έως 07/08/06), ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, σε συνεργασία με τον Σερβικό Ερυθρό Σταυρό διοργανώνει πρόγραμμα φιλοξενίας παιδιών από τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Για την συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, αναφέρουμε ενδεικτικά στοιχεία και υποχρεώσεις.

Συγκεκριμένα :

- Απευθυνόμαστε σε οικογένειες μονίμων κατοίκων-δημοτών του Δήμου μας.
- Να μην υπάρχει κίνητρο υιοθεσίας, παρά μόνο προσωρινής φιλοξενίας.
- Τα παιδιά προέρχονται από όλες τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και είναι ηλικίας από 8-15 ετών.
- Η επιλογή των αποστολών γίνεται από τον Σερβικό Ερυθρό Σταυρό.

Ιδιαίτερα φέτος επικεντρώνουμε στο να δοθεί η ευκαιρία σε παιδιά τα οποία μέχρι τώρα δεν έχουν επωφεληθεί από το πρόγραμμα.

Γι αυτό το λόγο γίνονται προσπάθειες ώστε :

- Να υπάρξει αύξηση των οικογενειών που θα φιλοξενήσουν παιδιά για πρώτη φορά.
- Να πειστούν οι οικογένειες που φιλοξενούν το ίδιο παιδί κάθε φορά, να φιλοξενήσουν κάποιο καινούργιο.

Η συνέχιση του προγράμματος αυτού από το 1993 μέχρι σήμερα, μας έχει αποδείξει πόσο ευεργετικά είναι τα αποτελέσματα της στοργικής φιλοξενίας των παιδιών από ελληνικές οικογένειες. Συμβάλλει σημαντικά στην φυσιολογική ανάπτυξη αυτών των παιδιών, που έχουν βιώσει το απάνθρωπο πρόσωπο του πολέμου και της απώλειας. Η αγάπη μας θα τα βοηθήσει να πιστεύουν και να παλέψουν για ένα καλύτερο αύριο.

Μένοντας στην ευαισθησία σας και την σκέψη-αγωνία σας για το μέλλον των παιδιών αυτών περιμένουμε την συμμετοχή σας.

Πληροφορίες : Γραφείο Επικοινωνίας – Ενημέρωσης, Διεθνών Σχέσεων & Κοινωνικών Υπηρεσιών
Τηλ.: 2107490135, 2107490136, 2107490158
Δευτέρα – Παρασκευή 08.00 -19.30

Η ΑΝΤΙΔΗΜΑΡΧΟΣ
ΔΗΜ. ΣΧΕΣΕΩΝ & ΚΟΙΝ. ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΩΝΙΑ ΚΑΛΥΒΑ

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΖΑΚΟΣ

ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΖΩΓΡΑΦΟΥ 19/10/06

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Φίλες και Φίλοι,

Σας γνωρίζουμε ότι και φέτος, για την περίοδο των Χριστουγέννων – Πρωτοχρονιάς (21/12/06 έως 04/01/07), ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, σε συνεργασία με το Σερβικό Ερυθρό Σταυρό διοργανώνει πρόγραμμα φιλοξενίας παιδιών από τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Για τη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, αναφέρουμε ενδεικτικά στοιχεία και υποχρεώσεις .

Συγκεκριμένα :

- Απευθυνόμαστε σε οικογένειες μονίμων κατοίκων-δημοτών του Δήμου μας.
- Να μην υπάρχει κίνητρο υιοθεσίας, παρά μόνο προσωρινής φιλοξενίας.
- Τα παιδιά προέρχονται από όλες τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και είναι ηλικίας από 8-15 ετών.
- Η επιλογή των αποστολών γίνεται από τον Σερβικό Ερυθρό Σταυρό.

Ιδιαίτερα φέτος επικεντρώνουμε στο να δοθεί η ευκαιρία σε παιδιά τα οποία μέχρι τώρα δεν έχουν επωφεληθεί από το πρόγραμμα.

Γι αυτό το λόγο γίνονται προσπάθειες ώστε :

- Να υπάρξει αύξηση των οικογενειών που θα φιλοξενήσουν παιδιά για πρώτη φορά.
- Να πειστούν οι οικογένειες που φιλοξενούν το ίδιο παιδί κάθε φορά, να φιλοξενήσουν κάποιο καινούργιο.

Η συνέχιση του προγράμματος αυτού από το 1993 μέχρι σήμερα, μας έχει αποδείξει πόσο ενεργητικά είναι τα αποτελέσματα της στοργικής φιλοξενίας των παιδιών από ελληνικές οικογένειες. Συμβάλλει σημαντικά στην φυσιολογική ανάπτυξη αυτών των παιδιών, που έχουν βιώσει το απάνθρωπο πρόσωπο του πολέμου και της απώλειας. Η αγάπη μας θα τα βοηθήσει να πιστεύουν και να παλέψουν για ένα καλύτερο αύριο.

Μένοντας στην ευαισθησία σας και την σκέψη-αγωνία σας για το μέλλον των παιδιών αυτών περιμένουμε την συμμετοχή σας, έως 16 Νοεμβρίου 2006.

Πληροφορίες : Γραφείο Επικοινωνίας – Ενημέρωσης, Διεθνών Σχέσεων & Κοινωνικών Υπηρεσιών
Τηλ.: 2107490135, 2107490136, 2107490158
Δευτέρα – Παρασκευή 08.00 -19.30

Η ΑΝΤΙΔΗΜΑΡΧΟΣ
ΔΗΜ. ΣΧΕΣΕΩΝ & ΚΟΙΝ. ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΩΝΙΑ ΚΑΛΥΒΑ

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΖΑΚΟΣ

**ΔΑΠΑΝΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ & ΚΥΠΡΟΥ**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ	ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΔΣ 575/04	ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ
ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ & ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ	MARKET – IN	150	141,6
ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΙΔΩΝ ΜΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ	MARKET – IN	150	18,93
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΩΝ, ΝΕΡΩΝ, ΠΟΤΩΝ, Κ.Λ.Π.	MARKET – IN	1000	413,51
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΓΛΥΚΩΝ, ΞΗΡΩΝ ΚΑΡΠΩΝ, Κ.Λ.Π.	MARKET – IN	350	13,93
ΔΑΠΑΝΕΣ ΗΜΙΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	ΗΡΩ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ	1000	113,31
ΔΑΠΑΝΕΣ ΗΜΙΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	MARKET – IN	2500	361,99
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΛΕΥΚΩΝ ΕΙΔΩΝ	ΜΑΡΙΑ ΜΑΝΟΥΣΙΑΔΟΥ	350	312,70
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΑΝΘΕΩΝ	ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΣΙΓΚΟΥΡΑΚΟΣ	400	199,80
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	ΜΟΥΡΑΝΟ – ΑΝΤΩΝΑΡΟΣ	300	0
ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΑ	ΑΧ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ MARKET –IN ΑΕΒΕ	300	98,53 30,80

ΣΥΝΟΛΑ:

6.500€

1.705,10€